

ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM

**AZ ÁTALAKULÓ HONVÉDELEM KONCEPCIÓJÁNAK
ASPEKTUSAI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A NEMZETŐRSÉG
MEGALAPÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGÉRE**

Dr. (univ.) Hautzinger Gyula
ezredes

Témavezető: Dr. Szabó János
egyetemi tanár

PhD értekezés

–2002–

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	3
1. ELŐSZÓ	3
2. HIPOTÉZIS	4
3. A KITŰZÖTT CÉLOK	5
4. A DOLGOZAT MEGÍRÁSA SORÁN ELVÉGZENDŐ RÉSZLETES FELADATOK	7
5. AZ ALKALMAZOTT VIZSGÁLATI MÓDSZEREK ÉS ELJÁRÁSOK	8
6. A DOLGOZAT SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE	8
1. A MILÍCIA TÍPUSÚ SZERVEZETEK TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEI MAGYARORSZÁGON	10
1.1 A POLGÁR-KATONA MEGJELENÉSE	10
1.2 A HAZAI ELŐZMÉNYEK	10
1.3 AZ 1848-49-ES POLGÁRI FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC NEMZETŐRSÉGE	12
1.3.1 Az 1848-as márciusi forradalom önvédelmi ereje	12
1.3.2 A felelős kormány intézkedései a Nemzetőrség országos megszervezésére	13
1.3.3 A Nemzetőrség a szerb zavargások idején és a szeptemberi honvédő harcokban	16
1.3.4 Nemzetőrség elnevezésű szervezetek 1848/49 és 1956 között	18
1.4 AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC NEMZETŐRSÉGE	19
1.4.1 A Nemzetőrség létrejöttének közvetlen előzményei – a Forradalmi Karhatalmi Bizottság	19
1.4.2 A Nemzetőrség megalakulása és megszervezése	20
1.4.3 A Nemzetőrség megszervezése, a Nemzetőrség Főparancsnoksága	21
1.4.4 A Nemzetőrség tevékenysége és megszűnése	22
1.5 A REGULÁRIS HADERŐKET SEGÍTŐ MÁS KATONAI- ÉS FÉLKATONAI SZERVEZETEK TEVÉKENYSÉGE A KIEGYEZÉS ÉS NAPJAINK KÖZÖTT	23
1.5.1 A népfelkelés intézménye	23
1.5.2 Félkatonai szervezetek a két világháború között és 1956 után	24
1.6 1848 ÉS 1956 NEMZETŐRSÉGEINEK AZONOSSÁGAI, ÖSSZEHASONLÍTÁSA	25
1.7 1848/49 ÉS 1956 FORRADALMÁNAK ÉS SZABADSÁGHARCÁNAK ÉS AZOK NEMZETŐRSÉGEINEK MÁIG FELHASZNÁLHATÓ TAPASZTALATAI	26
2. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS ÉS ÖSSZEHASONLÍTÁS	30
2.1 A MILÍCIÁKRÓL ÁLTALÁBAN	30
2.2 A KÖRNYEZŐ ÉS TÁVOLABBI ORSZÁGOK TERÜLETVÉDELMI FELADATAINAK MEGOLDÁSAI	31
2.2.1 A Magyarországgal határos országok területvédelmi megoldásai	32
Ausztria	32
Szlovákia	34
Ukrajna	35
Románia	36
A volt Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság utódállamai	36
Szerbia és Horvátország	37
Szlovénia	38
2.2.2 Az Amerikai Egyesült Államok és néhány más, hazánkkal nem határos európai ország területvédelmi megoldásai	39
Amerikai Egyesült Államok	39
Egyesült Királyság	41
Skandinávia	42
Svédország	42
Németország	43
Svájc	44
2.3 KÖVETKEZTETÉSEK, TAPASZTALATOK	45
3. A JÖVŐ ÖNKÉNTESSÉG ALAPJÁN SZERVEZŐDŐ HADEREJE ÉS A NEMZETŐRSÉG	48
3.1 HADERŐRENDSZEREK A TÁRSADALMAKBAN	48
3.2 A FEGYVERES ERŐK ÁTALAKÍTÁSÁNAK IGÉNYE	51
3.2.1 Nemzetközi, külső hatások	51
3.2.2 Belső, hazai ösztönző körülmények	54
3.3 ÚJ TÍPUSÚ FEGYVERES ERŐ, A TÁRSADALOM INTEGRÁNS RÉSE	57
3.3.1 A haza védelme önkéntes alapon	59
3.3.2 Változtatások a törvényekben	60

3.3.3 Tájékoztató és felvilágosító munka.....	61
3.3.4 Társadalmi kapcsolatok	61
3.3.5 Tárcaközi viszonyrendszer	62
3.3.6 Juttatások, kedvezmények.....	63
3.4 MEGÍTÉLÉS A PÁRTOK VÉLEMÉNYÉNEK A TÜKRÉBEN.....	64
3.5 TÁRSADALMI FOGADTATÁS – VISZONY AZ ÖNKÉNTES HADSEREGHEZ.....	66
3.5.1 A teljes önkéntességen alapuló hadsereggel kapcsolatban	67
3.5.2 A Nemzetőrséggel kapcsolatban.....	69
3.6 KÖVETKEZTETÉSEK.....	70
4. A NEMZETŐRSÉG MINT AZ ÚJ TÍPUSÚ TERÜLETVÉDELMI ERŐK. FELADATRENDSZERE, KAPCSOLÓDÁSA A FEGYVERES ERŐKHÖZ ÉS MÁS RENDVÉDELMI SZERVEKHEZ.....	74
4.1 A TERÜLETVÉDELEM, MINT VÉDELMI FELADAT AZ ORSZÁG BIZTONSÁGI RENDSZERÉBEN	74
4.1.1 A területvédelmi rendszer fejlődése Magyarországon.....	75
4.1.2 A jelenlegi helyzet	76
4.2 A NEMZETŐRSÉG, MINT A TERÜLETVÉDELEM FEGYVERES EREJE	77
4.2.1 A Nemzetőrség lehetséges cél – és feladatrendszere.....	78
4.2.2 Helye és szerepe az ország biztonsági rendszerében.....	79
4.2.3 Szervezete, vezetése, kialakítása, működtetése, létrehozásának ütemezése.....	80
4.2.4 Állománya, kiképzése, feladatellátásának lehetséges változata	81
4.2.4.1 Állomány (humán erőforrás).....	81
4.2.4.2 Kiképzés.....	82
4.2.4.3 Feladatvégzés	84
4.2.5 Pénzügyi, logisztikai biztosítás.....	84
4.2.5.1 Költségvetés, pénzügyi biztosítás.....	84
4.2.5.2 Logisztikai biztosítás.....	85
4.3 KAPCSOLAT A MAGYAR HONVÉDSÉGGEL.....	86
4.4 KAPCSOLAT A RENDVÉDELMI SZERVEZETEKSEL	90
4.4.1 Határőrség.....	90
4.4.2 Rendőrség.....	91
4.4.3 Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság.....	91
4.5 KÖVETKEZTETÉSEK.....	92
BEFEJEZÉS.....	95
1. ÖSSZEZÉS	95
2. A KITŪZÖTT CÉLOK ÉS FELADATOK TELJESÍTÉSE	101
3. A DOLGOZATBAN ELÉRT IGAZOLT EREDMÉNYEK.....	103
4. KÖVETKEZTETÉS.....	105
5. JAVASLATOK A TOVÁBBI MUNKÁRA	106
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	107
SZAKMAI PUBLIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉG JEGYZÉKE.....	113
AZ ÉRTEKEZÉSBEN A NEMZETŐRSÉGGEL KAPCSOLATBAN LEGGYAKRABBAN HASZNÁLT FOGALMAK ÉRTELMEZÉSE.....	117
MELLÉKLETEK	122

BEVEZETÉS

1. Előszó

Hazánkban többszöri próbálkozás után, a rendszerváltozást követően tíz, a NATO-hoz való csatlakozás után másfél évvel beindult egy, a céljait, programját és reális időtartamát tekintve megvalósítható haderőreform, amelynek befejezése után a következő évtizedben Magyarország létszámában várhatóan kisebb, szervezetében, alkalmazásában és felszerelésében korszerűbb hadsereggel fog rendelkezni. Ez a fegyveres erő meg fogja közelíteni, több szempontból pedig eléri majd a szövetségesek haderejének színvonalát.

Tapasztalható, hogy a nyugati hadseregek is folyamatos átalakuláson mennek keresztül. Ennek egyik látható jellemzője, hogy szövetségeseink egymás után alakítják át az elmúlt évszázadokra – az országok társadalmi berendezkedésétől függetlenül – jellemző sorozott hadseregeiket. A korábbi korszakokra, legutoljára a kétpólusú világra jellemző tömeghadseregek ideje érzékelhetően lejárt. Ezt az azóta bekövetkezett, fegyveres erőket alkalmazni kikényszerített események is bizonyítják. A nyugati világ részvételével kezelt válságokban nem elsősorban az erők mennyisége, hanem azok minősége, professzionalizmusa a meghatározó. 1999-ben a koszovói válság során a NATO szárazföldi erők alkalmazása nélkül, légi tevékenységgel érte el a kitűzött végcél. Olyan sikerrel, amely a válságot előidőző kis-jugoszláviai Milosevics rendszer összeomlásához, magának Milosevicsnek a hágai nemzetközi bíróság részére történt kiadatásához vezetett.

Látható, hogy a jövőben a magas színvonalon kiképzett hivatásos katona és az általa kezelt korszerű, Hi-Tech fegyverzet a záloga a tendenciájában széleskörű, nemzetközi összefogáson alapuló kontingens-típusú fegyveres küzdelemben való eredményes részvételnek. Egyre valószínűbb, hogy a nyugati világ nem engedi érdekkhatáraihoz közel az új típusú fenyegetéseket. 2001 szeptember 11. tragikus eseményei azt is bizonyítják, hogy ha ilyenek bekövetkeznek, széleskörűen, több ezer kilométeres távolságban kell felkutatni és megsemmisíteni az ellenséget. Erre pedig csak egy magas szinten, hosszú folyamat alatt felkészített állomány képes.

Az állampolgárok önkéntességen alapuló hadsereg felé fordulásának van egy másik, ha úgy tetszik az előzőeknél is lényegesebb oka, az átalakulás társadalmi aspektusa. A fejlett világ országai a globális méretű háborús fenyegetettség elmúlásával nem érzik annak szükségességét, hogy fiaik a korábbiak szerint tömeghadseregekben szolgáljanak. Elfogadják, hogy az új kihívásoknak jobban megfelelő kisebb, ezért hosszú távon kevésbé költséges profi haderő öröködjék biztonságuk felett. A fegyveres erők tagjait illetően a civil kontroll erősítése mellett biztosítják azt a társadalmi méretű bizalmat és felhatalmazást, amelyet a fegyveres szolgálatot hivatásként, aktív pályafutásuk rövidebb-hosszabb idejére vállaló hivatásos katonák töltenek be az új típusú, a polgárok biztonságának védelmét szolgáló önkéntes alapon működő hadseregekben.

Ez az út megfelel a jövő kihívásainak, amikor a hon fegyveres védelme bizonyos értelemben átértékelődhet és delegálódhat az azt hivatásból vállalókra. Nem zsoldosokra. Az új típusú hadseregekben szolgálók az ország gyermekei. Nem idegen érdekeket, hanem saját hazájukat védik. Elvesztésük – és ezt az elmúlt évtized eseményei is bizonyították – akár csak egy katona halála is országos fájdalmat okoz még akkor is, ha az távol a határoktól történik. Az országok vezetőinek rá kellett jönniük, hogy a nagy társadalmi érdeklődéssel kísért és

szinte a média előtt zajló fegyveres akciók (CNN-effektus) csak akkor lehetnek igazán sikeresek, ha azok „zéró” közeli veszteséggel végződnek.

Mindezek alapján jogos kérdések vetődnek fel. A társadalom hosszú távon letudhatja-e összes, a honvédelmével kapcsolatos kötelezettségét azzal, hogy a haza fegyveres védelmét egy „maroknyi”, még ha közüle való is, de a lakosság összlétszámában csak néhány ezrelékben kifejezhető, egyéni motivációk alapján vállalkozókra bízva?

Teheti-e ezt történelmének, országának földrajzi ismeretében? Rábízhatja-e a jövőjét egy csak alig több mint egy évtizede, igaz tendenciájában pozitívan alakuló kép kizárólagosságára? Vagy szükség van még a társadalom tagjainak a minimális önvédelemre történő felkészítésére, és a reguláris haderő feladatainak más úton történő kiegészítésére?

Megoldási lehetőségként az elmúlt esztendőben a társadalmat legfelső szinten reprezentáló törvényhozó intézményünkben, a Parlament padsoraiból érkezett, a hazai gyakorlatban történelmi előzményként már többször létezett, de jelenlegi bevezetésének szándékát tekintve mindenképpen új típusú fegyveres erő, a Nemzetőrség megalapítására vonatkozó javaslat.

A javaslat mára bizonyos törvénykezési dokumentumokban is szereplő, a közeljövőben végleges döntést igénylő, a katonai védelmet illető alternatíva, amely érdemes arra, hogy a hadtudomány is megvizsgálja, foglalkozzon a Nemzetőrség megalakításának lehetőségével.

A dolgozat erről kíván szólni.

2. Hipotézis

A következő években a teljesen önkéntessé átalakuló haderő mellett hazánkban szükséges lehet még egy úgyszintén önkéntességen alapuló, ugyanakkor más feladatkörű, kizárólagosan az ország területén alkalmazható fegyveres erő, mert:

- kiegészíti és megoldja a hadsereg békeszervezetével ellátni képtelen feladatait, a honvédség aszimmetrikus elhelyezkedésből adódó területvédelmi feladatok tekintetében,
- a hivatásos hadsereg mellett a társadalom tagjainak történelmi távlatokban rendelkezniük kell olyan minimális önvédelmi képességgel, amely egy előre nem prognosztizálható helyzet esetén alkalmassá teszi őket a hivatásos haderővel (esetleg szövetségeseinkkel) közösen a hon védelmére,
- a reguláris hadseregnek fontos lehet egy olyan szervezet, amely egyben merítési bázisa is,
- a reményeink szerint zavartalan békekorszakban a honvédségen kívül szükséges lehet egy olyan, rövid idő alatt mozgósítható szervezet, amely alkalmas az esetleges katasztrófák, természeti csapások következményeinek a felszámolásában való részvételre és 2001. szeptember 11. történéseit is figyelembe véve a terrorizmus elleni küzdelemre,
- az ország teljes területére kiterjedő önkéntes szervezet tagjai, akik „békében polgárok, háborúban katonák”, a hivatásos katonákkal való folyamatos, számtalan jövőbeni feladatuk révén kapcsolatot jelenthetnek a társadalom és a hivatásos fegyveres erő között. Klubokat, egyesületeket is működtethetnek (amelyre a reguláris hadsereg nem hivatott!) ezúton elősegítői lehetnek a honvédségben folyó speciális tevékenységnek.

A fentiekből kiindulva vizsgálatom központjába a Nemzetőrséget állítom.

3. A kitűzött célok

A dolgozat megírása során a rendelkezésre álló források alapján történelmi megközelítésben összefoglalóan **vizsgálom** a hazánk védelme érdekében Nemzetőrség néven az elmúlt évszázadokban a reguláris hadseregek mellett szerveződött milícia-típusú fegyveres erőket (részletesen foglalkozom az 1848/49-es valamint az 1956-os forradalom és szabadságharc idejével), azok tevékenységét, majd **összehasonlításokat** végzek és **következtetéseket** vonok le a mára. Az újkori Nemzetőrség megalapításának felvetése során egyre több hivatkozás történik a történelmi Nemzetőrsegekkel kapcsolatban. A történések hiteles nyomon követésével az is célom, hogy a jövőben kutatómunkát végzők könnyen eligazodhassanak a múlt röviden, összefoglalóan leírt példáiban.

A mind teljesebb öszkép kialakítása érdekében (jelzésértékkel) kitérek több, az elmúlt két évszázad során Magyarországon a mindenkor reguláris haderő mellett létezett, azt feladatai végzésében segítő más fegyveres szervezetekre is.

A rendelkezésre álló információk alapján **vizsgálom** a külföldi országokban (elsősorban szomszédainknál és néhány más, általam választott országban) a területvédelmet mint katonai alapfeladatot biztosító rendszereket, tekintettel azok társadalmi elfogadottságára, támogatottságára és az azt biztosító módszerekre. **Elemzem** azokat, majd **következtetéseket** vonok le az esetleges hazai alkalmazhatóságra. Ennél a résznél viszont **nem kívánom** részletesen kutatni a vizsgált külföldi haderők személyi feltöltési, kiegészítési rendszereit, célom elérése érdekében elegendőnek tartom a területvédelmi feladatok megvalósítására alkalmas szervezetek rövid vizsgálatát.

Az elmúlt időszakban a témát illetően a nemzetközi és hazai biztonsági értékelésekből kiindulva **elemzem** egy, az elsősorban a területvédelem feladataira alkalmas önkéntesség alapján történő szerveződés lehetőségeit. **Megvizsgálom** milyen okok vezethetnek a reguláris hadsereg mellett egy, annak a feladatait kiegészítő milícia-típusú szervezet újkori megalapításához. Dolgozatom ezen részében a megfelelőség szempontjából a Nemzetőrseget vizsgálom, de nem zárom ki más, alternatív megoldás lehetőségét sem. Célom eléréséhez a HM, és a ZMNE segítségével felhasználok azoknak a szociológiai felméréseknek (közvélemény kutatásoknak) az eredményeit, amelyek a dolgozat megírásának ideje körül készültek és a Nemzetőrseggel illetve az azzal szorosan kapcsolódó, egymást feltételező önkéntes haderővel kapcsolatosak.

Annak ellenére, hogy dolgozatom írásakor még kevés döntés született a Nemzetőrseggel kapcsolatban, külföldi és hazai kutatásokból eredően **vázolom** a megalakítandó szervezet lehetséges célját, feladatrendszerét, működését, kapcsolódását a fegyveres erőkhöz és más rendvédelmi szervekhez. A fegyveres erőkhöz kívüli várható kapcsolódási pontok felderítése érdekében a dolgozatírás időszakában szolgálati helyemen, a Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal kutatási tervéhez kapcsolódóan **munkamegbeszélést** szervezek azon állami és társadalmi szervezetek képviselőinek meghívásával, akik eddig még nem kapcsolódtak be a közös munkába. A konzultáció eredményét **feldolgozom, elemzem** és a jelen dolgozatba építve közzé teszem. Nyomatékosan hangsúlyozom, hogy mivel a dolgozat készítésekor nincs végleges, üggyöntő információ, így nem szándékozom az alkalmazás részleteiben elmélyedni.

Munkám folyamán következetesen a már elfogadott kifejezéseket és fogalmakat kívánom használni. Töreksem a dolgozat nyelvezetét közérthetőbbé tenni. Ahol ez

lehetséges az azonos fogalmak esetén szinonimákat használok. A jobb megértés érdekében lábjegyzeteket alkalmaztam és a gyakrabban használatos fogalmak értelmezése a mellékletben szerepel. Lényegesnek tartom, hogy a kategóriák között igyekezzem eligazodni. Ezért a fogalmak értelmezése mellett (a műhelyvitán tett javaslat alapján) olyan **kategorizálást** is elvégzek, amely a dolgozatírás teljes folyamatában megkönnyíti az eligazodást a tárgyalat, számunkra sok esetben új fogalmak között.

Tudományos munkám célja, hogy az eddigi, főleg szakmai-politikai körökben folytatott vitát kiszélesítsem, a téma kapcsán a tudomány jeles képviselőit az eddigieknél is jobban és szélesebb körben megszólítsam azért, hogy véleményüket feldolgozzam és a dolgozatba beépítsem.

Kijelentem, hogy nem tartom céloknak az ügyben tapasztalható eltérő politikai nézetek közötti állásfoglalást. Az Országgyűlésben kezdeményezett indítást a társadalom részéről érkezett felvetésnek tekintem, amelyre a magam részéről többfajta megközelítésből igyekszem szakmai választ keresni. Ugyanakkor elismerem ebben a kérdésben is a politikai akarat primátusát, miszerint a végső döntés kialakításában meghatározó lesz a politikai erőviszonyokon alapuló szándék. A tisztánlátás érdekében összefoglalóan ismertetem a főbb parlamenti és néhány parlamenti képvisellel nem rendelkező párt a Nemzetőrrel kapcsolatban ismerté vált véleményét. Törekvésem, hogy a dolgozat teljes folyamatát tekintve a szakmai és végső politikai döntésekhez a hadtudomány oldaláról minél több támpontot biztosítsak.

Céлом továbbá, az eddig a témával kapcsolatban megjelent leírások, vélemények feldolgozása, összehasonlítások, elemzések végzése és közzététele. Ugyanakkor tudomásul veszem, hogy feladatomat olyan időszakban végzem, amikor a felvetés még az azzal foglalkozó állami szervek által nem kellően kimunkált. Országgyűlési határozatok, a több hónappal korábban már bejelentett de az Orbán kormányzati ciklus legvégén elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégia (NBS) és más dokumentumok említik a Nemzetőrséget, de még csak nagy vonalakban sem tartalmazzak megoldást. Egyéb, a biztonsággal foglalkozó dokumentumok így nem is említik, vagy el sem készültek a jövőre nézve. Ebből következően a dolgozat keretében bármely hatásvizsgálat vagy beválás kutatása csak fikciókon alapulhat, így munkám ilyen mélységig nem terjedhet ki, és azt nem is ilyen megközelítéssel végzem.

Fő célom, hogy a Magyar Honvédségnél folyó haderő-átalakítás során felmerülő szükségesség és a jelentkező társadalmi igény megfogalmazása, párosítása mellett pártatlanul, a lehető legszélesebb körű vizsgálódás útján jussak el következtetésekhez. Munkám összefoglaló jellegével elő kívánom segíteni a már ezen a területen előrehaladott tevékenységet, egyben megoldási alternatívát is állítva a döntéshozók elé.

Befejezésül összegzem az elvégzett tevékenységet, ismertetem a kitűzött célok teljesítését, az általam vélt eredményeket. Következtetéseket vonok le és javaslatokat teszek a további munkára.

A feladatokat a fenti célrendszerhez igazodva kívánom megoldani. Mivel ezen a területen hasonló, önálló munka eddig nem született, a dolgozatot, hiánypótlónak tekintem.

4. A dolgozat megírása során elvégzendő részletes feladatok

- a témában eddig megjelent tudományos értékű publikációk felhasználásával **összefoglaló jelleggel leírni** az elmúlt két évszázad történéseit, amelyek célja a honi terület védelme érdekében önkéntesség alapján történő szerveződés volt. A munka során fő figyelmet fordítani az 1848/49-es és az 1956-os felkelés és szabadságharc Nemzetőrségei keletkezésének, szerveződésének okaira, körülményeire,
- a rendelkezésre álló információk széleskörű felhasználásával **leírni** a külföldi (elsősorban szomszédos) országok területvédelemre alkalmas szervezeteivel kapcsolatos, számunkra hasznosítható eddig megismert tapasztalatokat. Vizsgálni a területvédelmi szervezeteknek a társadalommal való kapcsolatát, támogatottságát, viszonyát a reguláris haderőhöz, feladatrendszerüket, alkalmazási lehetőségeiket. Mindezek elemzésével következtetéseket levonni a hazai felhasználásra.
- **leírni**, majd a célokban foglaltaknak megfelelően vizsgálni és elemezni a területvédelemre alkalmas szervezet létrehozásának nemzetközi körülményeit, hazai társadalmi szükségességét, meghatározni a megalapításra tervezett szervezet helyét az ország biztonsági rendszerének struktúrájában,
- az eddig már elvégzett munka eredményeit felhasználva a továbblépés, a társadalmi támogatás megismerése érdekében szociológiai elemzéseket végezni, és az eredményeket **közzétenni**,
- a témával kapcsolatos **konferenciák anyagainak feldolgozásával**, a megjelent tanulmányok, és műhelymunkák anyagainak felhasználásával leírni a jövő lehetséges új típusú fegyveres szervezetének cél-, és feladatrendszerének egy lehetséges változatát ,
- az ismertté vált nézetek, a megjelent szabályzók vizsgálatával az önkéntesség alapján létrehozható Nemzetőrség fő katonai feladatát illetően **megfogalmazni** a területvédelemre alkalmazható erő kapcsolódását a honvédséghez és más rendvédelmi-, állami- illetve társadalmi szervezetekhez,
- a már eddig elvégzett tevékenység kiegészítéséül intézetünkben munkamegbeszélést szervezni a további kapcsolódási pontok feltárása érdekében. Az eredményt a dolgozatban **feldolgozni**.
- a dolgozat írása során az egyes fejezetek elkészülte után azokat a területek jeles ismerőivel **konzultáció során megvitatni**, a vélemények figyelembe vétele után a mind szélesebb körű észrevételek megismerése céljából az egyes fejezeteket a **katonai szaksajtóban nyilvánosságra hozni**,
- a fenti feladatok teljesülése után az értekezés-tervezet széles szakmai körben történő elsődleges megmérettetése érdekében intézetünkben **műhely vitát szervezni**. Az igazolt kritikai észrevételeket a dolgozatba beépíteni, a szükséges **átdolgozásokat elvégezni**,
- végezetül a vizsgálatok eredményeit **összegezni**, az elért eredményeket **közzétenni**, és **javaslatokat tenni** a munka hasznosítására.

Az értekezés megírása során a fő figyelmet a létrehozni szándékolt új-típusú szervezet társadalmi szükségességére, a biztonság helyzetéből adódó változások, összefüggések megvizsgálására fordítom, ezért a dolgozatban **társadalom elméleti aspektusból** érintek olyan területeket mint a **szociológia**, a **történelem tudomány**, a **biztonság elmélet** hazai és külföldi dimenziói.

Munkám során vizsgálom a megjelent, a témát érintő szabályozásokat. Azokat az értekezés írása során felhasználom, munkám végzésére gyakorolt befolyását figyelembe veszem. A dolgozat készítése során mindvégig prioritásként kezelem a kellő törvényi szabályozás mellett tervesített, határidőkkel rendelkező, a fegyveres erők teljes átalakítását szolgáló haderőreform megvalósítását. A dolgozat megírását csak ezen feladatok tükrében, az illeszthetőség folyamatos vizsgálatával, de semmiképpen sem a már elhatározott, eldöntött feladatok megváltoztatási szándékának sugallatával végzem.

Feladataimat 2001 év végén, és 2002 év első felében végzem, így dolgozatom tartalmazza az addig kialakult helyzetet és a műhelyvita figyelemre méltó, általam elfogadható észrevételeinek feldolgozását.

5. Az alkalmazott vizsgálati módszerek és eljárások

A munka elvégzése során felhasználom a témában személyesen szerzett ismereteket és tapasztalatokat. Az értekezés megírása előtt széleskörű **anyaggyűjtést** folytatok, a megszerzett információkat **elemzem**, és **rendszerzem**. **Történeti feltárás** eredményeként összegezve kívánom leírni az előzményeket, vizsgálni a mának szóló üzenetüket. A dolgozat csak a téma sokrétű vizsgálata útján (**levéltári-könyvtári kutatás, interjú-készítés, munkamegbeszélés, közvélemény-kutatás** eredményeinek felhasználásával) készülhet el. A már leírt részek (fejezetek) a szakemberek segítségével elvégzett széleskörű **konzultációk** után kerülnek a dolgozatba véglegesen beépítésre. Az egyes részeket elkészültük után a nagyobb nyilvánosság, és az észrevételek-kritikák megismerése érdekében **publikálom**. A munka során a lehetséges **alternatíva** megjelölésével, **összehasonlítások** végzésével kívánok eljutni az eredmények **összefoglalásáig, ajánlások** kidolgozásáig. A dolgozat során hasznosítani kívánom a több évtizedes, hazai vezetői és külföldi beosztásokban megszerzett ismeretekből adódó **rendszerzés** képességét, valamint az elmúlt esztendőkből a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem jogelődjénél már egyszer sikeresen megvédett egyetemi dolgozat megírása során szerzett **tapasztalatokat**.

Tevékenységem a téma fokozott **aktualitásának** érdekében a további hasznosítás céljából, ésszerű határok között **optimális időfelhasználással** végzem. Az értekezést a feladat mind több oldalról való megközelítésével, az eddig megismert vélemények **analízisével** kívánom megírni. A dolgozatot **szintézissel** kívánom zárni. Mivel a munkát összegzési szándékkal végzem, szeretném ha azt a téma után érdeklődők és a döntéshozók munkájukban mihamarabb hasznosítani tudnák. Az értekezést, mivel eddig ezen a területen kutatás nem történt, az **alapkutatások** közé sorolom.

6. A dolgozat szerkezeti felépítése

Mivel fontosnak ítélem meg, hogy a döntéshozatal mechanizmusa során a hadtudomány részéről elősegítsem a mind megalapozottabb végső eredmény (output) kialakítását, ezért fontos lépésnek tartom, hogy a több megközelítésből összegyűjtendő, leírható információk és az azokból leszűrhető következtetések egy dolgozat keretében kerüljenek leírásra (input), és a folyamatban a hadtudomány jeles képviselőivel megvitásra. Ezáltal is segíteni kívánom az ügyben kialakításra kerülő végső döntések meghozatalát.

A dolgozatot a bevezetés és a befejezés – mint fejezetek – mellett négy, egymással logikailag összefüggő, ugyanakkor magában egyedileg is értékelhető, önálló fejezetből építem fel.

A **bevezetésben** be kívánom mutatni, hogy mi vezetett a dolgozat megírásához, mi az a napjainkban aktuális téma, amely igényli a mind több oldalról történő megközelítést, az eddig már megjelent állásfoglalások, ismeretek összegzését, elemzését. Itt kívánom részletesen leírni, melyek a dolgozat során elérendő célok, ezekből milyen feladatok következnek, és azokat hogyan, milyen módszerekkel kívánom elérni.

Önálló fejezetben kívánom röviden és tömören, de kialakulásában, fejlődésében ugyanakkor jól követhetően **történeti megközelítésben** leírni a magyar történelem elmúlt két évszázadában már működött, a honvédelmi tevékenységet kiegészítő, amellel működő szervezeteket. Ezek a nevükben és működésükben, valamint hagyományaikat illetően ma is építkezésre alkalmas előzmények manak szólu üzeneteikkel alkalmasak lehetnek összehasonlításokra, fontos szempontok figyelembe vételére.

Külön fejezetben írom le a határainkhoz közeli és a távoli országok területvédelemre alkalmazott szervezeteinek működését. Ebben a részben természetesen elsősorban a Nemzeti Gárda típusú szervezeteket keresem, de ahol ilyeneket nem találok, figyelmemet a területvédelem mint katonai feladat végzésére alkalmas szervezetek tanulmányozására fordítom. Az így szerzett **nemzetközi tapasztalatokat** a hazai alkalmazás lehetőségeinek érdekében vizsgálom. Határozottan állítom, hogy feladatom végzésénél nem a másolás szándéka vezet, de hibának tartanám azt is, ha a máshol bevált, alkalmazott módszereket nem vennék figyelembe.

Fontosnak, a dolgozat szempontjából meghatározónak tartom a Nemzetörség és a **társadalom kapcsolatát** elemző fejezetet, amely több megközelítésből részletezi a társadalom új, lehetséges intézményének illeszkedését, a létrehozás okait. Az elmúlt évek törvényalkotói tevékenységének összefüggéseit is elemezve, a haderő átalakítás során, a hivatásos hadsereg irányába történő elmozdulás következtében a Nemzetörség megalapításának lehetőségét, mint a katonai védelem átalakításának egyik megoldását kívánom objektívan bemutatni. Ebben a tekintetben bizonyos értelemben társadalmi, pre-militáris aspektusból fogom fel és kezelem a területvédelem, mint alapvető fő feladat mellett az egyéb, különben a honvédelem szempontjából hasznos klubok működtetésével kapcsolatos elképzeléseket.

Az előzőhöz fejezethez viszonyítva legalább olyan fontosnak tartom a Nemzetörség lehetséges cél-, és feladatrendszerét, ebből következően **kapcsolódási rendszerét a honvédelemhez**, annak fegyveres intézményeihez. Egy lehetséges változat szerint lényegesnek ítélem meg működésének vázlatos leírását, mint a milícia rendszerű fegyveres erökre a területvédelmet illetö leglényegesebb felhasználási gyakorlatot. Az önkéntes alapon működö honvédség esetén is az általános hadkötelezettségből megtartani szándékozott elemként fogom fel és kezelem az elképzelések szerint a fiatalok rövid, kötelező honvédelmi felkészítésének lehetőségét, amelyet jövőben lényeges eldöntendő, de munkámat nem befolyásoló kérdésnek tekintek.

Végezetül a **befejezésben** kívánom összefoglalni az egyes fejezetek megírása alapján a Nemzetörség alkalmazhatóságát a célokban vázolt feladatokra. Alternatív megoldásként vázolni kívánom a területvédelem más hazai megoldási lehetőségét is. Összegzett következtetéseket teszek és bemutatom a dolgozat megírása során az általam vélelmezett eredményeket. Végezetül ajánlásokat teszek.

1. A MILÍCIA TÍPUSÚ SZERVEZETEK TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEI MAGYARORSZÁGON

1.1 A polgár-katona megjelenése

A polgári társadalmak történetében, ha a hatalmat a társadalom vezetésére megérett polgárság meg kívánta szerezni, majd azt meg is akarta tartani, rendelkeznie kellett az ahhoz szükséges fegyveres erővel. Más megközelítésben, ha valaki a már megszerzett hatalmat meg akarja tartani, akkor érdekelt az adott politikai rendszer fenntartásában, de éppen ezért kötelessége is részt venni a rendszer védelmében.

Ennek a kijelentésnek az igazolását a modern polgári társadalmak létrejöttének kezdetétől, az abszolút monarchiát megdöntő angol polgári forradalomtól kezdve tapasztalhatjuk, hogyan jött létre Cromwell vezetésével a polgárság saját fegyveres ereje. Történelmileg közelebbi példa az amerikai Függetlenségi Háború (1775-81). Azt megelőzően az amerikai polgárok már a XVII. század közepétől rendelkeztek milícia rendszerű védelmi testületekkel, amelyek tagjait „minuteman”-eknek, percembereknek nevezték, mivel – a korabeli híradás, így a kellő előrejelzés hiányában – akár egypercnyi előrejelzést követően is készen kellett állniuk kisebb-nagyobb közösségük védelmére. Ez a fajta önvédelmi tevékenység egyenes következménye volt annak az angol birodalmi politikának, amely a többi európai országhoz képest az amerikai kontinensen későn kezdődött (1607), és az egyre tömegesebbé váló angol gyarmatosítás mellett fegyveresen nem biztosította az Új Világban szerencsésüket keresők személyes biztonságát. Ezek az angol gyarmati hadseregtől független, a polgárok által alkotott szervezetek adták az amerikai függetlenséget kikényszerítő, George Washington által vezetett, a gyarmattartókkal szemben megnyert háború új típusú fegyveres erőinek a magvát, és ez a fajta „békében polgár, háborúban katona” gondolkodás az elvi alapja a máig sikeresen működő amerikai Nemzeti Gárdának is. A külföldi történelmi példák idézésénél maradva, méltó példa a francia forradalom Nemzetőrségének megszervezése, amely Lafayette márki nevéhez fűződik, aki nem véletlenül a francia és az amerikai népek is egyaránt nemzeti hőse. A márkot már a forradalom kezdetén, nevezetesen a Bastille bevétele utáni napon (1789. július 15-én) kinevezték a – minden bizonnyal az önkényuralom jelképét képező – Bastille elfoglalásában résztvevőkből is álló új szervezet élére. Ez a néphad az előzőekben említett alapokon azonos, viszont annyiban másabb, hogy tipikusan forradalmi, miként rendeltetése is a forradalmi hangulat igénye szerint változott. Lényeges, hogy a francia Nemzetőrséget kezdetben csak egyfajta belső, a forradalmat, annak vívmányait védő országhatáron belüli alkalmazásra szervezték, de – mint azt a következőkben, a hazai példákban is látni fogjuk – a forradalom kiterjedése, és különösen a forradalom megbuktatására irányuló külföldi beavatkozások kapcsán a harcokban a reguláris erővel közösen is alkalmazták.

1.2 A hazai előzmények

Magyarországon az abszolút uralkodó kezében lévő hadseregtől vagy a minden szempontból elavult, ezért a napóleoni háborúk során 1809-ben Győr mellett csúfos vereséget

is szenvedett nemesi felkelés intézményétől függetlenül, a hazai polgárság erősödésével az önvédelem igénye már a XIX. század elején, éppen a napóleoni háborúk idején jelenik meg.

1809-ben például Aradon az elvonult katonaság helyett a polgárok és azok javainak biztonságára szerveződött polgárőrség. Leírásokból tudjuk¹, hogy 1809 tavaszán 42 szabad királyi városban mintegy 35 800 polgárőrt tartottak nyilván, akik nagy része puskával felszerelt gyalogságból állt, és csak alig több mint 6%-uk képezte a lovasságot. A kor „nehéz fegyverzetét” jelentő tüzérsége pedig mindössze egy városnak volt. A háborús veszély elmúlásával a polgárőrsegeket – mint látni fogjuk – az 1848-as Nemzetőrség bázisául szolgáló szervezeteket a későbbiek során sem oszlatták fel. A következő évtizedekben, a „polgári őrseregek” ügyének Magyarországon a polgári átalakulásért küzdő liberális nemesség igyekezett értelmet adni, miután számosan a polgári őrseregekben egy nemzeti haderő csíráját vélték felfedezni. Ez azért jelentős, mivel hazánkban a Rákóczi szabadságharc (1703-11) elbukása óta, a Habsburg önkényuralom semmilyen nemzeti haderő fenntartását nem engedte meg.

Maga a „nemzeti őrség”, vagy az akkori kor szóhasználatával élve „nemzeti őrsereg” mint kifejezés, az 1830-as években vált ismertté Magyarországon. A reformkor nagy alakja, Wesselényi Miklós báró 1834-ben egyik beszédében, mint újabb idők legdicsőbb intézeteként utalt a „nemzeti őrseregre”, míg Bihar megye ellenzéki követe, Beöthy Ödön 1835-ben a pozsonyi országgyűlésen említette, mint az alkotmányosság egyik garanciáját a „nemzeti őrsereget”².

A „nemzeti őrsereg” létesítésére vonatkozó első elképzelés 1841-ben egy liberális mosoni gróf, Zichy Ottó nevéhez fűződik. Zichy gróf később általa módosított elgondolása azért is jelentős számunkra, mivel ő az, aki először megfogalmaz egy, a polgárőrség helyi jelentőségénél jóval tovább mutató gondolatot, miszerint: „Ha nemzeti őrséget az egész népre (...) kiterjesztett akarunk, szükség mindenekelőtt, hogy a jog előtti kiváltság megszűnjék, a terhek viselésében, a szabadságban egyenlőség hozassék be. Ha tehát nemzeti őrséget akarunk, mindenekelőtt a haza iránt szeretetet ébresszünk, s ekkor az adott fegyver bizonyára csak a haza védelmére fog használtatni”³ – fogalmazott a gróf, a mára is értelmezhető, üzenet értékű mondataiban.

Minden haladó elképzelés ellenére a Nemzetőrség magyar véderővé történő fejlesztése ügyében – kivétel a polgárőrsegek 1848. március 15.-ig történő megléte, amelyet Zichy Ottó 1848. februárjában országosan mintegy 36 000 főre becsült⁴ – a reformkor ideje alatt a szükségesség felismerésén túl érdemi döntés nem történt. Ennek több okát is megállapíthatjuk. Egyrészt az udvarhoz húzó konzervatív főnemesség, igényeinek nagyon is megfelelt az osztrák haderő itt állomásoztatása, másrészt maga a liberális nemesség, de a polgárság is megosztott volt. A nincstelen ember kezébe még a reformgondolkodók egy része is óvakodott volna fegyvert adni. A polgárőrsegekben történő részvétel a polgárok anyagi viszonyaihoz volt kötve (cenzus).

De nyomós ok volt, hogy a hadügy az uralkodói felségjogok közé tartozott, amit a forradalom és szabadságharc előtt közvetve sem lett volna tanácsos támadni. Az ilyen jellegű próbálkozás tehát teljesen illuzórikusnak és akár az uralkodó jogai megsértésének, az azokba való beavatkozásnak is tűnhetett volna.

Ilyen előzmények után jutunk el 1848. márciusáig, amely kivívott szabadságunkat, ehhez kapcsolódóan annak fegyveres védelmére szolgáló intézményének a forradalom első

pillanataiban megalakuló, a nemzet többségének érdekeit és a forradalom vívmányait védeni hivatott Nemzetőrséget is jelenti.

1.3 Az 1848-49-es polgári forradalom és szabadságharc Nemzetőrsége

1.3.1 Az 1848-as márciusi forradalom önvédelmi ereje

A Nemzetőrség felállítására – még a forradalmi események bekövetkezte előtt – Kossuth Lajos is utalt 1848. március 3-i felirati beszédében, amelyben a valós népképviselési rendszer megteremtésével összefüggőnek ítélte meg a honvédelmi rendszer olyan kialakítását, amely megfelel „nemzeti jellemünknek s a honlakosok érdekegységének”. A bécsi forradalom hírére véve Kossuth március 14-én már bátran kimondta, hogy a már idézett honvédelmi rendszer a Nemzetőrséget jelenti, amelynek a nemzet nyugalma kell biztosítania és az érdekeit védeni a császári önkényt képviselő reguláris hadsereggel szemben.⁵

Ez a valóban az egész ország érdekében széles értelemben vett gondolat azonban a bekövetkezett események tükrében egyelőre megvalósíthatatlannak tűnt. Március 15. követeléseiben a „Nemzeti őrsereg” a 12 pont között ötödikként szerepelt. A nap nagy vívmánya a sajtószabadság, és Táncsics Mihály kiszabadítása mellett a Nemzetőrség létjogosultságának elismertetése volt. Március 15-ről 16-ra virradóra a rend fenntartása már a polgárőrség feladata volt. Ebben közrejátszott az a tény is, hogy a budai főhadparancsnok, Ignaz Lederer lovassági tábornok egyértelmű bécsi utasítások vélhető hiányában nem akart a reguláris hadsereggel beavatkozni a forradalmi eseményekbe. A Rendre Ügyelő Választmány már március 16-án értesítésre adta az előző este született határozatát, miszerint „a pesti polgári őrsereg eddigi száma jelenleg 1 500-ra szaporítottassék, s mint nemzeti őrsereg nemzeti színekkel ékesíttessék”.⁶ Pesten tehát a napóleoni háborúk óta meglévő polgárőrség azonnal átalakult Nemzetőrséggé. Egyidejűleg falragaszokon megjelenik a Választmány felhívása, amely már arról tudósít, hogy „minden becsületes ember” jelentkezhet a városházán, ott kaphat fegyvert, valamint megkülönböztető jelzést, a balkarjára nemzeti színű szalagot, fejfedőjére nemzetiszínű rózsát. Megkezdődött a Nemzetőrség fegyverekkel történő ellátása is, amelyben különösen az első napokban a közrend fenntartásában szintén érdekelt, már idézett budai főhadparancsnok is készségesnek bizonyult. A forradalmi hangulat nyomán napok alatt több ezer főre duzzadt a hiányos, sokszor ósdi fegyverzetten ellátott Nemzetőrség. Március 19-én már mintegy 4 000 fős a pesti Nemzetőrség és március 25-re létszáma meghaladta az 5 000 főt. Budán március 22-én történt meg a polgárőrség és a Nemzetőrség összevonása, és 25-én az együttes létszám 1399 fő volt.⁷ A pesti forradalmi események hatására a vidéki városokban is sorra alakulnak a nemzetőrségi alakulatok, sok helyen a régi polgárőrség bázisán, azt kiegészítve. Az első napok forradalmi hangulata után viszont megjelennek az ellentmondások is. Az első ilyen, hogy a kezdeti támogatás után a központi, bécsi hatalom képviselői nem sietnek a fegyverek kiadásával. Itt a nyilvánvaló kezdeti elbizonytalanodás és a közrend az arra kevésbé alkalmas katonaságon kívül más úton történő fenntartásának a reményén túl erősebbnek bizonyult a felfegyverzett, és gomba módra szaporodó egyre szervezettebbé váló alakulatoktól való félelem, még ha azok kiképzettsége jóval alul is maradt a reguláris erőkhöz viszonyítva. De jelentkeznek ellentmondások magában az alakuló szervezetekben is. A legjelentősebb ezek között, hogy az eddigi vagyonszámú polgárok által alkotott polgárőrségek nem szívesen engedték be maguk közé a

vagyontalanokat. A census vagy az egyetemi végzettség előírása távol kívánta tartani a forradalmat a nincstelenektől, nem beszélve arról, hogy a két kezük munkájából élők szolgálatra történő elvonása tényleges haszon elmaradást jelentette a munkáltatóknak. A másik lényeges elem, hogy kezdetben nem volt tiszta, hogy az alakuló Nemzetőrség egy, csak a polgárok vagyonára és testi épségére ügyelő, a korábbi gyakorlat alapján aktivizálódó polgárőrség lesz-e (és eddig Bécs képviselői is el tudtak menni), vagy a nemzet ideiglenes honvédelmi rendszere.

A helyzet tisztázását, legalább is egy időre, a Nemzetőrségről szóló törvényjavaslat hosszas vita utáni április 3-ra történt elkészítése és a Batthyány kormány április 14-i Pestre érkezése és intézkedései oldották meg. Az elkészített és az uralkodóhoz felterjesztett törvényjavaslatot Bécsben több ponton is módosítani javasolták (itt újból felmerült a vagyoni kvalifikáció kérdése!), de végső soron a várható viharos magyar reakcióktól való félelem miatt az uralkodó április 7-én változtatás nélkül jóváhagyta az 1848. XXII. törvénycikket.

A törvény azokat kötelezte 20 és 50 éves koruk között szolgálatra, akik legalább 200 pengő forint értékű vagyonnal rendelkeztek, vagy évi 100 forint jövedelmük volt. (Mint ebből is látható, a törvény a módosabb polgárság részére írta elő kötelezően a szolgálatot!) Ugyanakkor bekerül a törvénybe egy érdekes, az események későbbi alakulása szempontjából meghatározóvá váló kitétel, miszerint a Nemzetőrségbe olyan, a kvalifikációt meg nem üto személyeket is fel lehet venni, akik „érdekeltek az alkotmányos rend fenntartásában”. Az már csak értelmezés kérdése, hogyan alkalmazzák majd ezt a kitéletet a továbbiakban, amikor még mindig nincs egy, az uralkodótól független törvénykezési gyakorlat, de a helyzet az önálló nemzeti véderő létrehozására és alkalmazására kényszerít. A törvénycikk a Nemzetőrség megszervezését mindenhol a helyi, megyei hatóságok részére írja elő. Részletesen intézkedik az összeírás módjáról. A nemzetőrök szabadon választhatnak a gyalogos és lovas szolgálat között. A Nemzetőrség tisztjeit századosig saját maguk által választható, az őrnagyokat a miniszter ajánlására a nádor (Horvátországban a bán) nevezi ki. A törvény szerint a kiképzéshez a katonai személyzetet a kormány köteles biztosítani, és akinek nincs fegyvere, az az államtól kap. A fegyverek őrzésének a megszervezése a törvényhatóságok feladatkörébe tartozott. A törvény úgyszintén intézkedett, hogy a Nemzetőrség tagjai rangban azonosak a hadsereg tagjaival, és csak rendkívüli esetekben kötelesek lakóhelyen kívül szolgálatot ellátni. Ha a nemzetőr szükség esetén lakóhelyétől távol látott el feladatot, a katonasággal megegyező fizetés illette meg. A Nemzetőrség csak az illetékes polgári elöljáró utasítására léphetett szolgálatba és alkalmazhatott erőt.

A törvény részletességével (35 szakasz) kiemelkedett az 1848-as törvények közül. Legfontosabb paragrafusának a későbbiekben az a 3. § bizonyult, amely körül közel két hétig tartott a huzavona, és amely kimondta a már idézett kvalifikáció nélküliek részvételét a Nemzetőrségben, amely olyan „gumiszabálynak” bizonyult, amely később lehetővé tette, hogy a kormányzat ez alapján szervezze meg önkéntesekből az első 10 honvédszászlóalj, az önálló magyar honvédség magvát.

1.3.2 A felelős kormány intézkedései a Nemzetőrség országos megszervezésére

A Batthyány Lajos által vezetett felelős magyar kormány április 14-i Pestre érkezése után (ekkorra a fővárosban 7 000 főt meghaladó és kb. 6 000 puskával felszerelt, és némiképp kiképzett pest-budai Nemzetőrség állt készenlétben,) már másnap, április 15-én a

minisztertanács a most már törvényesített Nemzetőrség felállítását és szervezését a miniszterelnök tárcaszintű feladatává tette. Erre több okból is szükség volt. Először is a forradalom fegyveres ereje a vívmányok megőrzése szempontjából elsődleges jelentőséggel bírt. Ebben az időpontban az osztrák hadügyminisztérium utasításait követték a Magyarországon állomásozó parancsnokok. Ez is arra utalt, hogy szükséges a saját fegyveres erő megszervezése. Másik lényeges ok, hogy április közepére-végére a Nemzetőrség létszáma országosan 55-60 000 főre emelkedett, amelynek döntő része (kb. 80%) mintegy 60 nagyobb városban alakult meg. Nehézséget okozott, hogy az állomány megközelítőleg negyede (!) volt csak lőfegyverrel ellátva. A többség csak vágó-, és szűrő fegyverekkel rendelkezett, és a maradék állomány (becsülhetően a teljes létszám egy negyede!), teljesen fegyvertelen volt. Az állomány összetételére a volt polgárőrségek állománya és a fiatalság volt a jellemző. És bár a kezdeti időszak szervezésére – némely kivételtől eltekintve – az önkéntesség volt jellemző, nem nagy számban résztvett ebben a szakaszban a nincstelenség, vagyontalanok rétege, különösen a volt jobbágyság. Még egy jelentős ok indokolta, hogy az eddig főleg spontán történt szerveződésnek új, szervezett lendületet kellett adni, hogy bár a Nemzetőrségnek volt ugyan egy központi szerve, a március 27-én munkába lépett Miniszteri Országos Ideiglenes Bizottmány, de annak tevékenysége országos méretekben tulajdonképpen csak a beérkező információk regisztrálására, a fegyverkérelmek továbbítására és tanácsok adására szorítkozott. Indokolt volt a miniszterelnök döntése abból a szempontból is, hogy a Nemzetőrség törvényben rögzített feladatkörei illetékesség szempontjából két miniszter, a hadügyi és a belügyi tárca között oszlottak meg⁸.

A szervezésre irányuló első jelentős intézkedésre 1848. április 20-án került sor, amikor is létrehozták az Országos Nemzetőrségi Haditanácsot. Ezt már a tárcaközi feladatok áthidalása végett alakították meg, de talán ennél is jelentősebb, hogy a forradalom fegyveres erejét illetően fontosabb döntésekben a jóváhagyást a miniszterelnök végig magának tartotta fent. Bár a törvény rendelkezik a Nemzetőrség főparancsnoki tisztsége felől, azt soha nem töltötték be, így de facto lemondásáig, de mondhatjuk úgy is, az 1848/49-es Nemzetőrség létezésének legfontosabb időszakában a miniszterelnök töltötte be ezt, a forradalom szempontjából létfontosságú funkciót. Május végétől megalakultak a Haditanács, (a mai szóhasználatnál nyugodtan mondhatnánk parancsnokság) osztályai is. A gyalogsági, a lovassági, a tüzérségi, a fegyelmi és a politikai-igazgatási, valamint a gazdasági osztályok élére július elejére megtörténtek a kinevezések. A Haditanács elnöke, a Nemzetőrséget illetően tulajdonképpen csak Batthyány helyettese volt, és minden rendeletet be kellett mutatnia a miniszterelnöknek. Batthyány többször is hangsúlyozta, hogy a haditanácsot a miniszterelnöki hivatal részének tartja. Mészáros Lázárt május 23-i hazatérte után külön is figyelmeztette, hogy a Haditanács nincs alárendelve a hadügyminisztériumnak.

Április 21-én Batthyány elrendelte az országos szintű nemzetőri összeírások megkezdését. Ez jórészt zökkenőmentesen folyt, gondot néhol a szegényebb néprétegben keltett félelem, és az ezekből adódó fennakadások jelentettek, akik egyes helyeken a korábbi újoncösszeírásokra emlékeztető módszerekben a múlt kényszersorozását vélték felismerni. Batthyány májusban kétszer is körlevélben fordult a megyékhez, és megtiltotta az összeírás folytatását ott, ahol az önkéntesség nem volt biztosított. Ez viszont előfordult mindazon helyeken, ahol szinte kényszerítették a kvalifikációt meg nem ütoket, hogy lépjenek be a Nemzetőrségbe. Máshol éppen ellenkezőleg, túl szigorúan vették a rendelkezéseket, és nem akarták a szegényebb rétegek képviselőit maguk közé engedni. Szintén problémát jelentett az orvosok, lelkészek, tanítók és hivatalnokok szolgálatba léptetése. A kormány erre is

intézkedett, hogy ahol csak lehetséges, vegyék figyelembe ezen akadályokat. A szervezésnél több helyen komoly gondot jelentett a jól működő és fegyverzettel is jól ellátott polgárőrségek megléte. Batthyány viszont jól felfogott politikai indokokból ragaszkodott az egységes szervezetekhez, ezért ezeket az alakulatokat feloszlatta és így osztották be őket a helyi Nemzetőrökbe. Ezzel a döntésével is igazolta a polgárok korábbi önszerveződésén való túllépését és egy új típusú forradalmi fegyveres erő kialakítását.

Az összeírt Nemzetőrök létszáma 1848. nyarára megközelítette a 350-380 000 főt, és ebben nincs benne Erdély⁹, illetve a határőrvidék és Horvátország lakossága. Ebből a jelentősnek mondható létszámból csak 6 000 fő volt a lovas nemzetőr, és az is aránytalanul oszlott meg a megyék között. Tüzérség pedig csak egy akadt, az aradi „pattantyúsok”. A felszereltséget illetően, 1848 nyarára a becslések szerint a Nemzetőrök 40 000 darab körüli lőfegyverrel rendelkezett, amely azt jelentette, hogy megközelítőleg minden tizedik nemzetőrnek volt lőfegyvere. A többiek különböző szúró-, és vágó szerszámokkal rendelkeztek, amelyek között felfedezhető volt a korábbi évszázadokra jellemző kiegyenesített kasza is. Ezek a mutatók rosszabbak voltak, mint a tavaszi felmérések eredményei. Bár a létszám körülbelül a hatszorosára nőtt, a fegyverzetben rosszabb volt a helyzet, mint tavasszal. Ezen külföldi beszerzésekkel, az osztrákokkal lebonyolított cserékkel és a kint lévő fegyverek folyamatos begyűjtésével igyekeztek javítani. Beindult a hazai – az előzményeket ismerve érthető okokból nem nagy múltra visszatekintő – lőfegyvergyártás is. Az egyenruházatot illetően csak a gazdagabbak tudták megengedni maguknak a „búzavirág” kék uniformist. A katonavoltra utaló nemzetőri csákó már jobban elterjedt volt.

A tiszteket századosig maguk választották a nemzetőrök, csak a lovas osztálytól, zászlóaljtól felfelé az őrnagyokat nevezte ki a nádor formális jóváhagyásával a miniszterelnök. Az alacsonyabb rendfokozatú tisztek általában a császári-királyi hadseregből nyugdíjazottak, vagy elbocsátottak köréből kerültek ki. Ez volt a jellemző az altiszti karra is. Így a nemzetőr alegységek és egységek felkészítése nagyban függött a parancsnoki kar felkészültségétől. A kiképzést lényegesen befolyásolta az a tény is, hogy mivel jórésük saját két keze munkájából élt meg, gyakorlatozásra csak a hétvégeken jutott idő. A harcértéket tehát meghatározóan a felszereltség és a kiképzettség bizonyította.

Ebben a spontán szerveződést követő második szakaszában a „polgár-katona” Nemzetőröknek belső, karhatalmi feladatai adódtak. Ezekre nem a fegyveres összetűzés, hanem inkább az elrettentésen alapuló erődemonstráció volt a jellemző. A következő hetek és hónapok eseményei a Nemzetőrök létezésének harmadik szakaszában megmutatták létezésének visszasságait, de dicsőségét is. Batthyány döntése történelminek bizonyult. Azzal, hogy a Nemzetőrök irányítását magához vonta, nagy államférfiként, a helyzetet jól felismerve cselekedett. Ugyanakkor minden igyekezete a törvények betartására irányult. A saját hadsereg felállításának az udvar által is való késleltetése csak azt tette lehetővé, hogy a forradalmi fegyveres erőt, a Nemzetőrök törvény adta keretek felhasználásával hozzák létre.

A Nemzetőrök törvény szerinti elsődleges feladat „a személyes és vagyonbátorság, a közcsend, a belbéke biztosítása” volt. A törvény cikk egyes paragrafusai ugyan lehetővé tették a Nemzetőröknek lakóhelyén kívül történő alkalmazását, de talán a törvény alkotói sem voltak tudatában annak, hogy milyen hamar szükség lesz a paragrafusok alkalmazására. A délvidéki szerb zavargások 1848 nyarán történő megkezdődésével a kormánynak számot kellett vetnie azzal, hogy mennyire alkalmasak a Nemzetőrök alakulatai katonai jellegű feladatok megoldására.

1.3.3 A Nemzetőrség a szerb zavargások idején és a szeptemberi honvédő harcokban

A Nemzetőrség még a szervezés állapotában volt, amikor június folyamán először részlegesen, majd július 5-én a szerb felkelés, illetve a horvát betörés által veszélyeztetett megyék Nemzetőrségét mozgósították. A mozgósítás lényege az volt, hogy egyes megyék nemzetőr zászlóalját a veszélyeztetett pontokra vezényelték. A délvidéki, bácskai, és bánási megyékben az egyes községek lakosai is igyekeztek öntevékenyen megszervezni védelmüket, ezzel adva bizonyítékát a Nemzetőrség honvédő szerepének. Erre az időszakra a Nemzetőrségen kívül már más erőket is vezényeltek a Délvidékre. Ezek jelesül azok az első honvédzászlóaljak voltak, amelyeket megfelelő törvény hiányában a Nemzetőrségi törvény alapján, az Országos Nemzetőrségi Haditanácson keresztül személyesen Batthyány miniszterelnök irányításával hoztak létre.

A tíz zászlóalj (amelyből kettő a Dráva vonalára, nyolc pedig a délvidéki táborokba került) alkotta a jövő honvédsereg magvát. Felállításuk eltérő feltételek között történt, mint a Nemzetőrség létrehozása. A helyzetre való tekintettel ez ellen az udvar sem emelhetett kifogást, így a zászlóaljak felszerelése, a parancsnoki állomány átvétele a magyarországi császári-királyi hadsereg bázisain és állományából történt. A magyar kormányfő alá történt alárendelés után teljes császári-királyi alakulatok is levezénylésre kerültek, de azok alkalmazása a későbbiekben a nyilvánvalóan eltérő érdekkülönbségek miatt sokszor bonyodalmakhoz vezetett.

1848. nyarára tehát bővült a Nemzetőrség feladatköre. Egyrészt át kellett vennie a június 11-én mozgósított és délre vezényelt császári-királyi csapatok helyett a helyőrségi szolgálatot, másrészt egy részét szintén mozgósították. A kormány június végén és július elején kiadott utasításainak megfelelően mintegy húsz megye nemzetőreit vezényelték a Délvidékre és a Dráva-vonalára. A Nemzetőrség mozgósításának eredményeként augusztus elejére a délvidéki táborokban 22 000, a Dráva vonalán pedig 26 000 nemzetőrt alkalmaztak. Mint látható, a Nemzetőrség korábbi feladatai az elmúlt hónapokban nagyban változtak. Addig ameddig a mozgósításban nem érintett megyékben a Nemzetőrség továbbra is belső funkciókat látott el, a kényszerhelyzetből délre vezényelt nemzetőr alakulatokat a hon külső védelmére alkalmazták. A délvidéki zavargások elhúzódása viszont a Nemzetőrség egészen más célból szervezett alakulatainál egyéb problémákat is kezdett felvetni. A legfontosabb ezek közül az volt, hogy a mozgósításra éppen az aratás idején került sor. A másik nem elhanyagolható gond az volt, hogy a nemzetőr zászlóaljakat általában négy hétre vezényelték, ez pedig az oda-vissza úttal együtt számítva, a helyszínen édeskevés érdemi tevékenységre adott lehetőséget. Amikorra már alkalmazni lehetett volna őket, sor került a váltásra. Jelentkeztek a társadalmi igazságtalanságok is. A tehetősebbek igyekeztek kihúzni magukat a mozgósítás alól. A kiesőket viszont pótolni kellett. Így aztán sok olyan személyt is besoroltak, akik a cenzust nem ütötték meg, viszont mivel nagyrésztük a szegényparasztságból került ki, hiányoztak a nyári mezőgazdasági munkákból. Az eredmények sajnálatosan azokat igazolták, akik nem sok jövőt jósoltak az így mozgósított Nemzetőrségnek. Az egyik kudarc az augusztus 19-i szenttamási szerb tábor ostroma volt, amikor a vélhetően nem túl kiképzett és kellően nem motivált nemzetőrök nem követték a táborba betörő reguláris erőket. A másik negatív esemény akkor történt, amikor a tolnai nemzetőrzászlóalj az ostrom után egyszerűen fogta magát és hazament.

Ezek, és az ezekhez hasonló események ugyan nem veszélyeztették a dél-magyarországi „kisháború” kimenetelét, de figyelmeztették a politikai és katonai vezetést, hogy a Nemzetőrség ilyen alapokon történő, kellően nem előkészített módon való alkalmazásától nem sok eredményt lehet elvárni. Kossuth már júliusban jelezte, hogy „a Nemzetőrség ilyen irányú alkalmazása drága és haszontalan.”¹⁰ Kossuth ugyanakkor javasolta, hogy a Nemzetőrség helyett az ország nem fenyegetett részeiről a reguláris alakulatokat vezényeljék az ország déli részeire, és a Nemzetőrség helyettük vegye át az üresen maradó helyőrségekben a szolgálatot. A kormány élt is ezzel a javaslattal, és a komáromi várba rendelte az esztergomi Nemzetőrség 1. zászlóalját, a katonaság felváltására, a fontos erőd biztosítására.

A dél-magyarországon kialakult helyzet miatt a visszasságok és ellentmondások ellenére továbbra is szükség volt a Nemzetőrség tábori alkalmazására. Augusztus 13-án Batthyány újabb rendeletet adott ki minden törvényhatósághoz, miszerint „egy nemzetőrökből álló hadi erőt teremtsenek, mely önkénytelen ajánlkozó, erős, egészséges egyénekből legyen alkotva, kik kötelezvének mindaddig, míg a harc tart, vagy a haza szolgálatukat igényelni fogja, a kormány rendelete alá helyezni magukat.”¹¹

A forradalom Nemzetőrségének történetében ezzel újabb fejezet kezdődött. Egymás után alakultak meg az önkéntes mozgó nemzetőr alakulatok, amelyek már minőségükben is különböztek az előzőektől. A leglényegesebb különbség az volt, hogy a kvalifikáció körül kialakult, már többször idézett vita itt már szóba sem kerül, illetve első sorban azokat vették fel, „akik érdekeltek az alkotmányos rend fenntartásában” tehát mindenkit, aki önként, de megfelelő fizetség fejében fogott fegyvert. Ez lehetővé tette a szegényebbek megélhetését, ugyanakkor a kényszermozgósítások elkerülésével a jelentkezők nem idegen érdekeket, hanem saját hazájukat védték. Tulajdonképpen ez is a reguláris hadsereg megalakítását szolgálta, törvény híján még kényszerűségből. Ezt bizonyítja az is, hogy a bécsi udvarral történő végleges őszi szakítás után az így megalakult önkéntes mozgó Nemzetőrség egy része honvéd alakulattá fog átalakulni. Az önkéntes nemzetőri csapatok gyülekeztetése négy táborban, Veszprémben, Vácott, Szolnokon és Aradon történt, váltakozó eredményességgel. Szeptember végére az önkéntes Nemzetőrség létszáma elérte a 12 ezer főt, amely mintegy 15 zászlóaljat tett ki.

Az így felállított nemzetőr egységek közül – létezésüket és fontosságukat bizonyítván – több részt vett a győztes pákozdi csatában. A forradalom ellen támadó horvát bán megállítására érdekében Batthyány forradalmi lépésként szeptember 14. és 20. között kiadott rendeleteivel életbe léptette a király által jóvá nem hagyott katonaállítási törvényt. Így befejeződött a Habsburg-házzal folytatott féléves huza-vona. Megtörtént a szakítás. Batthyány lemondott. A pákozdi csatában viszont az előző hónapok eredményei alapján nemzetőrök és honvédek egymás mellett harcolva állították meg a már-már a fővárost fenyegető Jellasicsot. A pákozdi csatával és az azt követő harci cselekményekkel valami egészen új kezdődött. A túlerővel szemben megkezdődött a szabadságharc elvesztéséig tartó dicsőséges küzdelem, amely bukásával is erkölcsi tartalékot adott az ország népének az elkövetkezendő, történelmi sorsfordulóiban nem könnyebb másfél évszázadra.

A Nemzetőrség – bár a következő hónapok fegyveres eseményeiben is szerepet játszott (október elején jelentős része volt az ozorai diadalban, itt is bizonyítva alkalmazhatóságát, a haza védelme érdekében!) – betöltötte azt az alapvető feladatát, amelyre a forradalom első pillanatától kezdve életre hívatott. A honvéd alakulatok felállításával vagy beolvadt azokba, vagy hazatért és a továbbiakban alkalmazása az előzőekhez viszonyítva

korlátozott volt. Említésre méltóan inkább helyőrségi, útvonal-biztosítási, folyófigyelési feladatokat láttak el, amellyel a már korábbi példához hasonlóan tehermentesítették a reguláris csapatokat. A szabadságharc alatt ugyan történtek bizonyos intézkedések a Nemzetőrség esetenkénti alkalmazására, de ezek jelentőségükben, vagy az eddigiektől eltérő értelmezésben már nem játszottak igazán fontos szerepet.

A nemzetőri intézménynek a szabadságharc bukása után végül is nem volt igazi folytatása. A császári és királyi csapatok első dolga mindenütt az volt, hogy a helyi Nemzetőrsegeket feloszlassák, és fegyvereiket elkobozzák. A Nemzetőrséget, mint a magyar nemzet igazolt, éppen ezért feltehetően veszélyesnek megítélt, bebizonyítottan a patriotizmuson alapuló, és amikor erre szükség volt mindig kitűnően működő intézményét a kiegyezés után sem szervezték újra.

1.3.4 Nemzetőrség elnevezésű szervezetek 1848/49 és 1956 között

Nemzetőrség név alatt időben legközelebb az első világháborút követő összeomlás után, mint az önálló magyar állam által létrehozott fegyveres testülettel találkozunk.¹² Károlyi Mihály 1918. november 11-én aláírt és két nappal később kihirdetett 5220/1918. ME rendeletével a hadsereg és polgárőrség mellett a magyar nemzeti fegyveres erő harmadik összetevőjeként létrehozta a Nemzetőrséget.

Az elsősorban vidéken működő Nemzetőrséget a HM-en belül Fényes László függetlenségi párti képviselő, nemzetőri kormánybiztosi minőségben vezette. A Bartha Antal honvédelmi miniszter által a miniszterelnöki rendelettel egy napon kiadott végrehajtási utasítás¹³ szerint a Nemzetőrség területi irányítószervei a katonai kerületek mellett működő karhatalmi parancsnokságok voltak. Városonként és járásonként minimálisan egy nemzetőrszázadot kellett felállítani a hadsereg költségén. Nagyobb községek, üzemek, birtokok saját költségén nemzetőrosztagot állíthattak ki, amely értelemszerűen az adott városi vagy járási század parancsnoknak volt alárendelve. A Nemzetőrséghez tartozók ellátása azonos módon történt mint a hadseregnél, elhelyezésük ahol az lehetséges volt, a laktanyákban történt. Katonai állomással nem rendelkező helységeken a Nemzetőrség a beszállásolási terv alapján került elhelyezésre.¹⁴ A HM összesítése szerint (papíron, nem igazoltan!) 1918 november végén a Nemzetőrség 950 egységbe szervezve 86 439 főt számlált.

A Nemzetőrség feladatai közé tartozott a nemzetiségi megmozdulások letörése is. A történelmi Magyarország összeomlása során több nemzetőr alakulat is összetűzésbe került más, különféle nemzetiségi milíciákkal. Több beolvadt a magyar területeket védő magyar katonai szervezetekbe vagy félkatonai szerveződésekbe. 1919 február 5-én Nagy Vince belügyminiszter egy egységes karhatalmi testület megszervezéséről tárgyalásokat kezdett az érintettekkel. A tárgyalások nyomán a Nemzetőrséget a Berinkey-kormány az 1919 február 22-én közzétett 2669/HM. Eln./6./1919. sz. rendeletével megszüntette. Az eltérő megnevezéssel ez után létrehozott szervezetek nem tartalmaztak sok közösét az 1918 őszi létrehozott Nemzetőrséggel.

A Nemzetőrség második világháború idején történő megalakítása a Lakatos- kormány határozata alapján 1944 szeptember 25-én történt.¹⁵ Feladata – mint kiegészítő fegyveres testület – a hátszág védelme volt. Felállítása a honvéd kerületi parancsnokságoknak alárendelt levante parancsnokságok feladata volt, így az állományt is nagyobb részt azok biztosították. Fegyverzetük igen vegyes volt, mivel főleg a begyűjtött céllövő és vadászpuskákkal,

pisztolyokkal szerelték fel őket. A Nemzetőrség feladata volt a közbiztonsági szervek (rendőrség, csendőrség) támogatása a közrend és közbiztonság fenntartása, partizán és ejtőernyős csoportok felszámolása, szabotázs cselekmények elhárítása, katonailag fontos vagyontárgyak védelme. A Nemzetőrség a honvédség része volt. Felállítása a katonai helyzet folyamatos romlása miatt vontatottan haladt. Ennek fő oka, hogy a levente ifjúságot a hátországi szolgálat helyett részben honvédelmi munkára, részben a hadi veszteségek pótlására használták fel. A Nemzetőrséget 1944 december 3-án Kisegítő Karhatalommá (KISKA) szervezték át.¹⁶ A KISKA szervezésére csak Budapesten került sor. Nemzetőrök átvételével, önkéntesekből és az esetenként behívottakból általában kerületenként egy-egy zászlóaljot állítottak fel, de oktatási intézmények, gazdasági egységek is állítottak fel alakulatokat. A KISKÁ-ba több antifasiszta sejt is beépült, esetenként maguk az ellenállók állítottak fel KISKA alakulatokat. Az ellenállásban jelentősebb szerepet játszott a III., IV., V., VI., VII., VIII., XIII., XIV. kerületi zászlóalj. A nyilasok számára megbízhatatlanná vált KISKÁ-t alig egy hónappal a megalakítás után Budapest nyilas kormánybiztosa 1945 január 6-án feloszlatta. Több alakulatukat csak fegyveres erővel tudták szétverni.

1.4 Az 1956-os forradalom és szabadságharc Nemzetőrsége

1.4.1 A Nemzetőrség létrejöttének közvetlen előzményei – a Forradalmi Karhatalmi Bizottság

Az 1956 október 23-án a békés tüntetésből kirobbant forradalom október utolsó napjaira konszolidálódni látszott. Ezt bizonyítják azok a megbeszélések is, amelyeknek kiemelkedő eseménye volt az október 29-én, majd folytatólagosan 30-án a budapesti rendőr főkapitányság Deák-téri székházában folytatott tárgyalássorozat.

A megbeszéléseken – amelyeken hol kisebb csoportokban, hol meg együttesen, nagygyűlés formájában folytatták a tárgyalásokat – a további fegyveres együttműködést egyeztették.¹⁷ A cél az volt, hogy a fegyveresek – meghatározott feltételek között – közösen elfogadott csúcsszerv koordinálása mellett, összehangoltan folytassák a továbbiakban a tevékenységüket, egyben akadályozzák meg, hogy a forradalommal ellentétes erők befolyást gyakorolhassanak a fegyveres erőkre. A forradalmi csoportoknak ez a megbeszélés sorozata létre is hozta, egyelőre csak előkészítőként – az első megnevezés szerint – a Forradalmi Védelmi Bizottságot. Miután a tárgyalások október 30-án befejeződtek, küldöttség indult a Parlamentbe, Nagy Imre miniszterelnökhöz, hogy a bizottság megalakulásról szóló nyilatkozat aláírásával szentesítse annak felállítását. A Király Béla által fogalmazott¹⁸ nyilatkozaton egyedül a bizottság neve került módosításra, így az Forradalmi Karhatalmi Bizottságra változott. Ez a változtatás egyfelől tompította azt az érzést, hogy a fegyveres erők a következőkben elsődlegesen külső ellenség ellen kívánják folytatni összehangolt tevékenységüket, ugyanakkor utalt arra, hogy a remélt győztes forradalom ezen szakaszában nem a honvédelem, hanem a belső rend és béke helyreállítása a legfontosabb, mivel ha ország-világ előtt bebizonyosodik, hogy a forradalmi erők képesek a rend fenntartására, akkor ezzel elkerülhető a nyílt külső beavatkozás. Az újragépell nyilatkozat így hangzott¹⁹

„A forradalmi harcokban részt vett egységek megbízottaiból, a honvédség és rendőrség képviselőiből a megalakulás alatt álló munkás és ifjúsági fegyveres egységek képviselőiből alakuló Forradalmi Karhatalmi Bizottság előkészítő bizottságának a mai napon

történt megalakulását a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa nevében tudomásul veszem és megerősítem. A Forradalmi Karhatalmi Bizottság szervezze meg a forradalmi harcokban részt vett egységek, a honvédség és rendőrség, a munkás és ifjúsági osztagokból alakuló új karhatalmat. Ennek segítségével is teremtse meg hazánk belső békéjének helyreállítását és az október 28-án és 30-án elhangzott kormányprogramok végrehajtásának feltételeit.

*A Forradalmi Karhatalmi Bizottság az általános, titkos választásokkal létrehozott kormány hivatalba lépéséig működjék.
Budapest, 1956. október 30.*

*Nagy Imre
a Magyar Népköztársaság
Minisztertanácsának elnöke*

A nyilatkozat aláírásával a honvédség és a rendőrség mellett a szabadságharcosok eddig szétszórt fegyveres csoportjai is legitimitást kaptak és ettől már csak egy lépés volt az új típusú fegyveres erő, a Nemzetőrség létrehozása.

1.4.2 A Nemzetőrség megalakulása és megszervezése

A Nemzetőrség hivatalos megalakulása előtt Budapesten és vidéken is voltak már önálló kezdeményezések a közrend védelme érdekében helyi „falu-őrségek”, „nép-őrségek” megalakítására. A gyárakban-üzemekben a munkástanácsok irányításával szerveződő gyárőrségek, üzemőrségek között is egyre elterjedtebbé vált a Nemzetőrség megnevezés használata. A már előzőekben említettek szerint napokkal korábban a Deák-téren tárgyalások indultak meg Kopácsi Sándor és az ELTE Forradalmi Egyetemi Diákbizottsága között, hogy Nemzetőrség néven hogyan tudnak az egyetemisták a rendőrséggel együttműködve bekapcsolódni a közrend helyreállításába és fenntartásába.

A Nemzetőrség tényleges megalakulására másnap, október 31-én a Kilián-laktanyában tartott Forradalmi Karhatalmi Bizottság ülésén került sor. A forradalmi helyzetre jellemző, viharos történésekkel²⁰ is tarkított történelmi eseményen, az értekezlet előadója Király Béla volt, aki a kormánytól megbízást kapott a budapesti fegyveres erők irányítására.²¹ Király arról beszélt, hogy egységes, központi vezetés nélkül győzött a „nemzeti demokratikus forradalom.”²² Megállapította, hogy a kivívott eredményeket három veszély fenyegeti: a restaurációs erők, a „reakció” és a szovjet csapatok. A veszélyek elhárítását csak összefogott erőkkel és egységes vezetéssel tartotta megvalósíthatónak. Ezért „meg kell alakítanunk a karhatalomnak a központi vezető szervét, és létre kell hoznunk az egységes Nemzetőrséget”, amely a „dicsőséges 1848-as magyar forradalom és szabadságharc hagyományainak a letéteményese” lesz. A nemzetőr egységeket felszólította (az októberi forradalom napjaiban a szabadságharcosok zöme már akkor is nemzetőrnek nevezte magát!), hogy válasszák meg parancsnokaikat és javasolta, hogy „minden nemzetőr alakulat működését a Forradalmi Karhatalmi Bizottság Operatív Bizottsága által kiállított írásbeli okmány alapján kezdje meg. A honvédséghez és a rendőrséghez nem tartozó személyek fegyvert csak nemzetőr alakulat által kiállított személyazonossági igazolvánnyal viselhetnek. Olyan polgári személyektől, akik a Nemzetőrségnek nem tagjai, a Nemzetőrség hivatott bevonni a fegyvereit.”²³

Szó esett arról is, hogy a felkelőket egységes csoportokban, laktanyákban kell elhelyezni és egységes öltözékkel kell ellátni. A Nemzetőrség felállítása után a többi, „illegális” fegyveres csoportot fel kell számolni.

A Nemzetőrség fő feladatát a rend helyreállításában, az ÁVH lefegyverzésében jelölték meg. Utaltak arra is, hogy a harcészültséget a szovjet csapatok távozásáig tartsák fent. Ezzel tehát megalakult a forradalom saját fegyveres ereje, a Nemzetőrség. 1956 Nemzetőrsége abban volt más, hogy eltérően 1848-tól, itt a már spontán kialakult helyzetet szentesítette a törvényes magyar kormány vezetője, míg '48-ban a törvényalkotás és a Nemzetőrség szervezése párhuzamosan történt. Abban mindkettő teljesen azonos volt, hogy legfőbb célja a forradalom megvédése volt minden külső és belső ellenség ellen, amely azt veszélyezteti.

Királyék annyira előkészítették a Nemzetőrség szervezését, hogy jelentkezési űrlapokat is hoztak magukkal, amelyeket az ott jelen lévők kitölthettek. Egyben jelteni kellett a megalakult nemzetőr csapat létszámát, a meglévő és igényelt fegyverzetet. Közölték, hogy a nemzetőr-igazolványokat még aznap, vagy másnap kiosztják. Király Béla azt is bejelentette, hogy a nemzetőr parancsnokság a Deák téren található. A Nemzetőrség megalakulásáról a Kossuth rádióban közleményt olvastak be.²⁴ Idézet a Forradalmi Karhatalmi Bizottság és a Budapesti Karhatalmi Parancsnokság közleményéből:

„1956 október 31-én, a nem honvédségi és nem rendőrségi fegyveres alakulatok képviselői elhatározták, hogy nemzetünk új, a honvédséggel és a rendőrséggel egyenjogú szervévé, Nemzetőrséggé egyesülnek. A honvédség és a rendőrség tagjain kívül csakis a Nemzetőrség tagjai jogosultak fegyverviselésre. A nemzetőrök az 1848-as forradalom és szabadságharc hős Nemzetőrségének utódai... Ezen hős elődök dicsőségéhez ma a győzelmes nemzeti demokratikus forradalmunk hőstetteit csatolták és kivívták ezzel nemzetünk és a világ közvéleményének tiszteletét.”

A Nemzetőrség tehát megalakult. Október utolsó két napjának az eseményei, a miniszterelnöki egyetértés és megerősítés, valamint a Forradalmi Karhatalmi Bizottságnak a Nemzetőrség létrehozásáról szóló döntése törvényes alapot adott a Nemzetőrség – mint a megkezdődött konszolidáció egyik zálogának – megszervezésére.

1.4.3 A Nemzetőrség megszervezése, a Nemzetőrség Főparancsnoksága

A Nemzetőrség megalakulásának bejelentésével megkezdődött az információk áramlása a Deák téri központ felé (parancsnokságról még ebben az időpontban nem beszélhetünk, mivel az még ekkor hivatalosan nem alakult meg). Ahogy a rádió közzétette a hírt, megkezdődött a vidéki városokból, településekről is a bejelentkezés. A parancsnokok jelentették a létszámukat, és kérték a további parancsokat.

Sürgős feladatokat kellett megoldani. Rendszeres ellátás, a csoportok és osztagok tevékenységének koordinálása a fővárosban és vidéken egyaránt. Az egyénileg és csoportosan csatlakozók beosztása, bekapcsolása a tevékenységbe, koordináció a honvédség és a rendőrség között, mind-mind egy parancsnokságra várt. Átmenetileg, ameddig a döntés meg nem született a legfőbb irányító szerv, a Forradalmi Karhatalmi Bizottság részéről, ezeket a feladatokat az operatív bizottság igyekezett megoldani.

Az idő múlásával viszont elkerülhetlenné vált a feladatok végzésének megszervezése- a tényleges parancsnokság felállítása. Erre a Forradalmi Karhatalmi Bizottság

november 3-i ülése adott alkalmat. A bizottság arról tárgyalt, hogyan lehet a fegyveres erők központi vezetését tovább javítani.²⁵ A bizottság, mint láthattuk, nem volt teljesen alkalmas operatív feladatok végzésére, ugyanakkor a felkelő csoportok nem viseltettek feltétlen bizalommal a Honvédelmi Minisztérium iránt. Ebből a tényből már egyenesen következett a felismerés, sürgető szükségyszerűség, hogy létre kell hozni a Nemzetőrség részére is a legfőbb irányító szervet, a Nemzetőrség Főparancsnokságát. November 3-án ez a parancsnokság megszületett. A bizottság határozatban mondta ki a Nemzetőrség Főparancsnokságának megalakulását. Részletek a Forradalmi Karhatalmi Bizottság határozatából:

„Egyhangúlag megválasztja a Nemzetőrség főparancsnokává Király Béla vezérőrnagyot, helyettesévé Kopácsi Sándor rendőrezredest... A szabad, demokratikus választások megtartásáig a rend megszilárdítását minden erővel elősegítjük és a kormánynak a restaurációs kísérletek és zavarkeltések megsemmisítésére adott rendelkezéseit híven teljesítjük. Hazánk védelmi készségének súlyos kárt okoz a sztrájk, éppen ezért a sztrájk megszüntetését és a termelő munka megkezdését javasoljuk azzal, hogy a nemzetőr alakulatok a munka felvétele alatt is fegyvereiket kéznél tartsák, hogy agresszió esetén azonnal harcckész állapotba helyezkedhessenek és felvehessék a harcot a támadók ellen.

*A mai naptól kezdve nem honvédségi és nem rendőr személy csakis mint nemzetőr viselhet fegyvert. A nem nemzetőr, nem honvéd, és nem rendőr személyeket a rend megszilárdítása érdekében lefegyverezzük.*²⁶

Ezzel a közleménnyel, a főparancsnokság létrejöttével a korábbi napok fegyveres erőkkel kapcsolatos eseményei tovább fejlődtek. A parancsnokság szervezése úgy oldódott meg, hogy tulajdonképpen a már napok óta működő Forradalmi Karhatalmi Bizottság operatív bizottságát alakították át a Nemzetőrség Főparancsnokságává. Létrejöttek a működés szempontjából legfontosabb osztályok, amelyekbe a nagy szervezési tapasztalatokkal rendelkező főparancsnok korábbi munkatársait hívta meg. A cél a konszolidáció és nem a konfrontáció volt. A híradások arról szóltak,²⁷ hogy amíg október 28-29-én a fegyveres összetűzéseknek naponta 4-5 halálos áldozata volt (ezek közül kicsúcsosodik a 30-i Köztársaság téri esemény!), addigra november 2-án és 3-án már nem volt jelentős összecsapás. A parancsnokság megalakulása másnapján pedig megszűnt volna a sztrájk.

A Nemzetőr Főparancsnokság megalakulásának hírére meggyorsult a Nemzetőrség országos szerveződése. A telefonhívások özöne árasztotta el a Deák téri parancsnokságot. A vidéki nagyvárosokból, Pécsről, Szegedről, Szombathelyről és az ország további pontjairól egymásután jelentkeztek be az egységek. Közülük sokan pontos jelentéseket adtak helyzetükről, valamint az észlelt szovjet csapat-mozgásokról. Az önkéntes szabadságharcosok országos egységbe tömörültek.

1.4.4 A Nemzetőrség tevékenysége és megszűnése

A nemzetőrök teljes létszámára vonatkozóan nincsenek pontos adatok. Országos szinten megközelítőleg 35-40 ezerre tehető azok száma, akik „civilből-katonává” váltak azokban a napokban (közülük is körülbelül a fele látott el tényleges feladatot).²⁸ Tevékenységük – hasonlóan az 1848-as elődökhöz – kétirányú volt. Belső funkciójukat tekintve a belbiztonság védelmének új típusú letéteményesei voltak, de amikor az elkerülhetlenné vált, a sokszoros túlerőben lévő szovjet csapatokkal is felvették a harcot. A szabadságharcos-nemzetőr állomány felnőtt résztvevőinek nagy része rendelkezett – paradox

módon éppen az általános hadkötelezettségnek köszönhetően – fegyveres előképzettséggel, így mesterien kezelték a nagyjából szovjet harci eszközöket. Taktikájuk a főleg városban vívott harchoz igazodott, amelyben helyzetismeretüknél fogva helyzeti előnyben voltak. Ha kellett széteszlottak, hogy meghatározott helyen újból egyesüljenek, váratlan csapást mérjenek majd újból békés polgárrá válva eltűnjenek. Szerveződésük forradalmi volt. A forradalom első napjaiban központi irányítás nélkül végezték feladataikat. Közös parancsnokság alá vonásuk annak a felismerésnek is köszönhető, hogy a központi vezetésében megosztott, az új viszonyokhoz nehezen alkalmazkodó fegyveres erők és a rendőrség mellett szükségként jelentkezett az új típusú, forradalmi hagyományokon alapuló fegyveres erő, amely biztos eszköz lehetett volna a forradalom célkitűzéseinek a megvalósítására.

A Nemzetőrség vége a második szovjet agresszióval következett be. A főparancsnokság a Deák- térről a köré csoportosult erőkkel először a Szabadság-hegyre, majd a hely tarthatatlanná válását követően innen a pilisi hegységbe, Nagykovácsi környékére vonult vissza, ahol november 11-én tűzharcba keveredtek az őket felszámolni akaró repülő támogatással megerősített gépesített szovjet csapatokkal. Ez a harc²⁹ a nemzetőrök Vértes hegység irányába történő elvonulásával fejeződött be. Ez volt a Nemzetőrség egyik utolsó fegyveres összecsapása a katonai helyzetet november közepére országosan is mind jobban uraló szovjet csapatokkal szemben. A főparancsnokság több tagja a nyugati határ felé vonult vissza, majd hamarosan – kihasználva a határ őrizetlenségét – többen vezetőjükkel, Király Bélával az ország elhagyását választották és a politika eszközeivel próbálták meg a „magyar kérdést” a nyugati világban minél tovább napirenden tartani. Azok közül a nemzetőrök közül, akik itthon maradtak sokan a megtorlás áldozataivá, vértanúivá váltak. Sokan évekig börtönben sínylődtek.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc újból idegen fegyverekkel történt leverésével véget ért a Nemzetőrség mint a szabadságukat védő forradalmárok, új típusú fegyveres erejének újbóli szereplése.

1.5 A reguláris haderőket segítő más katonai- és félkatonai szervezetek tevékenysége a kiegyezés és napjaink között

Az elmúlt két évszázad történelmi visszatekintése csak úgy lehet teljes, ha röviden foglalkozunk azokkal a katonai- és félkatonai szervezetekkel is, amelyek a Nemzetőrösekön kívül léteztek.

1.5.1 A népfelkelés intézménye

A népfelkelés³⁰ gondolata 1848-ig nyúlik vissza, de igazából az 1867-es kiegyezés után jött létre. A népfelkelőkhöz azoknak a hadköteles állampolgároknak kellett bevonulniuk, akik nem tartoztak sem a közös (K.u.K.) hadsereghez, sem a kiegyezés eredményeként létrehozott haderőhöz, a honvédséghez. A népfelkelőket két kategóriába sorolták. Az első csoportba a katonai kiképzésben részesültek kerültek és háború esetén velük akarták pótolni a közös hadsereg és a honvédség veszteségeit, ha a póttartalékosok erre már nem elegendők. A legidősebb korosztályokat népfelkelő- munkásosztalba sorolták, hogy a szükséges erődítési, útjavítási és egyéb hadimunkát elvégezzék.

A tisztek és tiszthelyettesek jellemzően a még szolgálatra alkalmas nyugállományúakból, szolgálaton kívüliek köréből kerültek ki. A népfelkelők behívására külön rendelkezést adtak ki. Az első világháborúban számos népfelkelő alakulatot állítottak fel. Közülük többen a közös hadsereg vagy a honvédség magasabb egységei kötelékeiben a harcokban is részt vettek. A népfelkelés intézménye az első világháború után megszűnt.

1.5.2 Félkatonai szervezetek a két világháború között és 1956 után

A két világháború között, államilag létrehozott szerveződés volt a levante mozgalom,³² amelyet az ifjúság katonai előképzését biztosítani hívott létre az 1921. évi LIII. tc. A törvény előírta valamennyi 12-21 éves korú fiú számára a „testnevelési” kiképzésben való részvételt, amellyel a trianoni békeszerződés katonai rendelkezéseiből fakadó hátrányokat próbálták csökkenteni. Az oktatók többnyire tanítók, testnevelő tanárok, egyben tartalékos tisztek voltak. Az 1939. évi II. tc. a részvételt a honvédelmi kötelezettségek közé sorolta, és a korhatárt 23 évre emelte. A második világháború utolsó éveiben a levantéket katonai kiegészítő szolgálatra is alkalmazták. A levante mozgalmat az 529 /1945 sz. ME rendelettel feloszlatták.

A Munkásőrség 1956 után mint önkéntes karhatalom alakult meg. Az MSZMP Ideiglenes Intézőbizottsága 1957. január 29-i határozata alapján az „ellenforradalom maradványainak felszámolására, a néphatalom, a rend védelmére” hozták létre.³³

Felállításáról az 1957. évi 13.sz tvr. intézkedett. Tagjai főleg karhatalmistákból, a feloszlott ÁVH tagjaiból, az MSZMP funkcionáriusaiból és nagyüzemi munkásokból állt. Bevetésükre egyszer sem került sor. Tevékenységük során ugyan elláttak bizonyos, a klasszikus területvédelem szempontjából értelmezhető feladatokat (objektum-, műtárgy védelem) de kapcsolatuk a honvédséggel minimális volt. A felügyeletet felettük az illetékes területi pártszervezetek gyakorolták, ezáltal is kivonva az alakulatokat a törvényes, állami ellenőrzés alól. Fegyverzetük pisztoly, géppisztoly, géppuska és golyószóró volt. A rendszerváltozás idején az ellenzéki politikai erők követelésére 1989. október 20-án az OGY az 1989. évi XXX. tv. alapján a Munkásőrséget a honvédség bevonásával jogutód nélkül, felszámolta.

Szükséges említést tenni egy másik társadalmi-félkatonai szervezetről, a szovjet mintára (DOSZAF) szervezett Magyar Honvédelmi Sportszövetség (MHS) későbbi nevén Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) szervezetéről, amely főbb irányait tekintve egyfelől honvédségi előképzést biztosító intézményesített klubmozgalmat jelentett, másfelől a tartalékos katonákat fogta össze és társadalmi alapon szervezett számukra ismeretfrissítő felkészítést. A szervezet is közvetlen pártirányítás alatt működött, vezetői egy része hivatásos katona volt (többször egyenruhába beöltözött pártfunkcionárius) és jellegénél fogva szakmailag szorosabban kapcsolódott a honvédséghez, mint a karhatalmi irányultságú másik szervezet, a munkásőrség. Ez a szervezet sem került el az 1990-es rendszerváltozás idején a megszüntetést. Az addig jelentős állami anyagi támogatással működtetett klubok szövetséggé alakulva önállósultak, többségük a piaci viszonyok között igyekszik fennmaradni, de a honvédelmi előképzést biztosító elemek a megszüntetéssel egy időben főleg anyagi okokból és a működtető szervezet hiányából a honvédelmi felkészítésből eltűntek.

Az ismertetett szervezetek kivétel nélkül alkalmatlanok a mai helyzetben arra, hogy bármiféle azonosságot keressünk egy a területvédelmet ma megvalósítható szervezet részére.

Ezért a ma is felhasználható jegyeket a történelmileg értékelhető szerepet betöltő 1848-as és 1956-os Nemzetőrségeknél keressük, de hangsúlyozottan azzal a szándékkal, hogy ha vannak ilyenek, azokat egy más korban, más elvek szerint szerveződő fegyveres erő lehetséges létrehozásának vizsgálatánál vegyük figyelembe. Az azonban valamennyi röviden ismertetett példa kapcsán tényként állapítható meg, hogy hazánkban az elmúlt két évszázad során mindig is voltak a honvédség feladatait kiegészítő tevékenységek.

1.6 1848 és 1956 Nemzetőrségeinek azonosságai, összehasonlítása

A legfontosabb azonosság, hogy értékelésünkben figyelembe vehető mindkét Nemzetőrség³⁴ a forradalom **új típusú fegyveres ereje**. Saját nemzeti történelmünknek is bizonyítéka, hogy a forradalmaknak szüksége van egy általa szervezett, ezért szándékait illetően megbízható fegyveres erőre, amely az előző rendszer fegyveres erőitől függetlenül is képes lehet a kivívott forradalom eredményeit megtartani, és ha kell a belső-, de ha a szükség úgy hozza, a külső ellenségtől megvédeni. Ez a fegyveres erő elsősorban **civil-katona** alapokon nyugszik, tehát olyanokat fogad soraiba, akik nem hivatásként vállalják a fegyveres szolgálatot. Tevékenységük is időleges, a veszély elmúltával visszatérnek polgári foglalatosságukhoz. Feladataikat alapvetően **lokálisan**, lakó és születési helyükön látják el.

Ebből következően alapfunkcióját tekintve a vizsgált történelmi példákon keresztül a Nemzetőrség fő feladata a forradalom **belső biztonságának** a védelme, de mindkét forradalomban bebizonyosodott, hogy amikor a szükség úgy hozta, fel lehetett, fel kellett használni őket a **külső védekezésre** is.

Kikerülhetetlen a Nemzetőrség működésének **törvényességi alapokon** történő vizsgálata. Mind 1848 mind 1956 tekintetében ez a lényeges alapvető feltétel teljesült. 1848-ban a Nemzetőrség létrejött egy, már a pozsonyi országgyűlés napirendjén lévő és a forradalmi események által nyilvánvalóan felgyorsított törvénykezés eredménye volt. 1956-ban a Nemzetőrség létrehozása ugyancsak a forradalmi események hatására történt, de törvényes megerősítése is megtörtént, amikor az országgyűlés szünetelése miatt Nagy Imre, törvényesen hivatalban lévő miniszterelnök (a minisztertanács elnöke) intézkedett, hogy a "Forradalmi Karhatalmi Bizottság szervezze meg a forradalmi harcokban részt vett egységek, a honvédség és rendőrség, a munkás és ifjúsági osztagokból alakuló új karhatalmat"

Fontos tapasztalat, hogy a Nemzetőrség létrejöttében az egyéni és csoportos kezdeményezéseken túl, a forradalom törvényes vezetőinek **irányítása** a meghatározó. A szervezet kialakítása nem egyéni, vagy egy szűk csoport érdekeinek,³⁵ hanem a nemzet összérdekeinek rendelődik alá. Egyik esetben sem történik meg az irányításon belül az egy tárcához történő kizárólagos rendelés. Ugyanakkor megfigyelhető a feladatok végzéséért érzett biztosítás felelőssége.

A Nemzetőrség állományát tekintve meghatározó volt az **önkéntesség**, a **vezetők** – meghatározott szintig történő – **megválasztása**. Mindkét esetben lényeges volt a **fiatalság részvétele**. Az önkéntesség és a célok egységét illetően fontos szempont, hogy a Nemzetőrséget valóban a magukénak érezzék a hozzájuk csatlakozók. 1848 nyarán a délvidékről elvonuló zászlóalj tagjai nem érezhették át teljes feladatukként a kapott megbízatást, míg a komáromi helyőrség harci feladatra történt vezénylése után a helyőrségi feladatokat ellátó esztergomi nemzetőr zászlóalj teljesítette feladatát. Ebből következően fontos feladat a célokat **népszerűsítő, tudatosító munka** is.

Fegyverzetüket illetően meghatározó részük **könnyű fegyverzettel** rendelkezett, amelynek használata nem ütközött különösebb nehézségbe. Öltözkük legtöbb esetben polgári, megkülönböztető jelzésekkel ellátva. Nem elhanyagolható szempont (kimutathatóan az 1848-as Nemzetőrségnél) az **anyagi kompenzáció** biztosítása, és a munkáltatók nyugtalansága alkalmazottaik termelésből (szolgáltatásból) történő kiesése esetén.

Szervezésüket illetően katonailag magasan képzett parancsnok³⁶ alárendeltségébe tartozó **országos parancsnokság** vezetésével végezték tevékenységüket. Működésük ideje alatt a kor haditechnikáját jól ismerő kiképzők felkészítésével biztosították a kevésbé vagy egyáltalán nem kiképzettek hadrafoghatóságát.

Közös, és így mára már történelmi a **Nemzetőrség** szó mint elnevezés használata. Ez a kifejezés méltóan fejezi ki a tartalmát, amely nem különíti el a haza belső és külső védelmi funkcióját, míg másik szép szavunk, a honvéd első sorban a hon, a haza (külső) védelmének markánsabb kifejezője.

1.7 1848/49 és 1956 forradalmának és szabadságharcának és azok Nemzetőrségeinek máig felhasználható tapasztalatai

Történelmi korokat átívelő és a nemzet önvédelmét kifejező maga a megnevezés, a **nemzetőr** szó használata. Ez a név méltó öröksége lehet egy más korban szerveződő fegyveres szervezetnek. Igazolja a folytonosságot az elődökkel, történelmi példát mutat.

A szervezet egyéni, vagy csoport érdekeknek is megfelelhet, de létrehozása csak az állampolgárok által választott képviselőik útján gyakorolt **állami akarat** alapján történhet.

A ma tervezett Nemzetőrsége semmiképpen sem forradalmi, de feladatrendszerét tekintve mindenképpen elődeihez hasonló, mivel elképzelt katonai feladatainak megoldása a honvédség által ma is végzett tevékenységi körébe tartozik, ugyanakkor szervezése, működésének egyes elemei társadalmi irányultságúak, ezért mint fegyveres erő – **új típusú**.

Mivel a korunk tervezett Nemzetőrsége a kétségtelen azonosságok mellett is más, mint a forradalmakban szerveződötték, ezért lényeges feladat a **célok** alapos, nemzeti egyetértésen alapuló áttekintése és megvalósítása. A felismerés, amely a legújabb kori Nemzetőrség megalakításának felvetéséhez vezetett, **időszerű**. A haderőreform végrehajtásával, a sorozott hadseregről az önkéntesre történő átállás, mint folyamat esetleges felgyorsítása szükségessé teszi a honvédség eddig végzett tevékenységének újbóli áttekintését, és (ha ez indokolt) változtatások végrehajtását feladatellátásában .

Napjainkra a társadalom **belső védelmének** értelmezése módosul, ezért és a felesleges félreértések elkerülése érdekében már a munka elején célszerű a belső védelem feladatainak pontos számbavétele és rögzítése. A biztonsági veszélyek a belső veszélyeket illetően elsősorban a katasztrófa védelemben jelentkezhetnek. Itt jelentős szereppel rendelkezik a katasztrófa elhárítására felkészített Nemzetőrség. De fontos feladat lehet a határőrizeti szervekkel történő együttműködésen alapuló tevékenység olyan területeken is, mint az illegális migráció, vagy a nemzetközi szervezett bűnözés visszaszorítása területén végzett munka.

A haza **külső védelmében** a történelmi példák alapján is a Nemzetőrség kiválóan tölthet be olyan területvédelemmel kapcsolatos funkciókat, amelyekre a reguláris honvédséget a jövőben nem, vagy nem így célszerű alkalmazni.

Ebből következően az **önkéntes** alapon szerveződő Nemzetőrséget területi elv alapján célszerű szervezni, olyan védelmi feladatokkal, amelyeket az állampolgárok kellően értenek és hatásos **kommunikáció** eredményeként e feladatokban kellő számban részt is kívánnak venni.

Itt vetődik fel a **kompensáció** és a **biztosítás** kérdése. Ez erkölcsi szempontból sem kifogásolható. Az egyénnek a köz érdekében végzett tevékenysége nem lehet ellentétes személyes érdekeivel. A biztosítás megoldása teljes mértékben állami feladat. A **felszereltség** nyilván más jellegű, mint egy folyamatos felkészítést feltételező hivatásos hadsereg. De ezt a várható feladatokban történő eltérés is igazolhatja. A feladatokra történő **felkészítés** tekintetében itt ugyancsak a hivatásos és a milícia rendszerű fegyveres erők eltérésében kell az eredőket keresni. Nyilvánvaló, hogy a lokális feladatokat könnyű fegyverzettel ellátó alakulat felkészítése más követelményeket jelenthet, mint a bonyolult technikával ellátott, esetleg nemzetközi alkalmazásban tevékenykedő honvédségé. Ez nem az egyik fegyveresen végzendő feladat másik fölé történő értékrendbeli helyezése, hanem a feladatok végzés szerinti elkülönítése.

A forradalmakban jelentős szerep jutott a **fiatalságnak**. 1848. forradalmi ifjúsága, és 1956-ban a „pesti srácok” egy korosztályt képviseltek. Az ő mindenkori megnyerésük fontos feladat a jövőre nézve is. A fiatal generációk megnyerése és alapfelkészítése azért is lényeges, mert a Nemzetőrségben történő részvételük fontos állomása lehet egy esetleges, a honvédségbe történő jelentkezésnek. Ugyancsak egyfajta **előképzést** jelenthet számukra az a klubokban végzett tevékenység, amely segítséget nyújthatna néhány bonyolultabb felkészítést igénylő területen, amelyre a hadseregnek nincs és korábban sem volt kellő kapacitása. A Nemzetőrség kapocs lehetne a nemzet és a hadsereg között, ha minél több fiatal megfordulna a sorai között, és a honvédségtől a szolgálatukat kitöltöttek közül is valószínűsíthetően többen vállalnának feladatot a Nemzetőrség soraiban.

A **Nemzetőrség szervezetét** illetően kétségtelen, hogy létrehozása esetén annak a helyitől az országosig kell terjednie. A várható alkalmazást, a népességet és egyéb együttthatót (pl. a szervezés hatékonyságát) is figyelembe véve a helyi (területi) szervezetek eltérhetnek egymástól. A **Nemzetőrség vezetését** illetően figyelembe kell venni azt, hogy más történelmi helyzetben másként jöhet létre. Itt lényegi az eltérés a történelmi példáktól. Célszerű, hogy különösen helyi szinten a **Nemzetőrségnek** jól ismert és elfogadott vezetői legyenek. Egyes feladatok vezetését illetően lehetnek eltérések a béke és háborús viszonyok között. Egy tekintetben nem lehet vita: a katonai szakértelmet igénylő feladatok végzéséért a honvédséggel együtt végrehajtott műveletekért, az arra történő felkészítés szavatolásáért csak a honvédség mindenkori vezetői lehetnek a felelősek.

JEGYZETEK

1. Molnár András: Hadügyi reform kísérletek 1848 előtt; Századok 1999/6 szám 1208. old.
2. Molnár András: Hadügyi reform kísérletek 1848 előtt; Századok 1999/6 szám 1205. old.
3. Molnár András: Hadügyi reform kísérletek 1848 előtt; Századok 1999/6 szám 1205. old.
4. Molnár András: Hadügyi reform kísérletek 1848 előtt; Századok 1999/6 szám 1212. old.
5. Hermann Róbert: A Nemzetőrség és a Honvédség 1848-49, MH TMK 1998.
6. Urbán Aladár: A Nemzetőrség és Honvédség szervezése 1848 nyarán, Akadémia Kiadó, Budapest 1973. 13. old.
7. Urbán Aladár: A Nemzetőrség és Honvédség szervezése 1848 nyarán, Akadémia Kiadó, Budapest 1973. 16. old.
8. Érdekességgként megjegyzendő, hogy a kijelölt miniszter Mészáros Lázár ebben az időszakban még haza sem érkezett itáliai állomáshelyéről
9. Süli Attila: A nemzetőrség szervezése Erdélyben 1848. nyarán és őszén, Hadtörténeti Közlemények, Budapest, 2000. 3. szám
10. Hermann Róbert: A nemzetőrség és a honvédség 1848-49, MH TMK, 1998. 13. old.
11. Hermann Róbert: A nemzetőrség és a honvédség 1848-49, MH TMK, 1998. 14. old.
12. Magyarország az első világháborúban, Lexikon, Petit Real könyvkiadó, Budapest, 2000. 497-498. old.
13. Magyarország az első világháborúban, Lexikon, Petit Real könyvkiadó, Budapest, 2000. 497-498. old.
14. Saját kutatás: HL Polf. HM Nemzetőri Kormánybizottság 2/11 28527/Eln.l./ 1918.sz.
15. Főbb Magyar Katonai Egységek, Szervezetek: Nemzetőrség, Internet: www.freeweb.hu/gamma21/mmagykategys.html
16. Mind 1918/19 mind 1944 nemzetőrsége kevésbé kutatott téma. Érdemes lenne a jövőben az 1848/49 és 1956 nemzetőrségéhez hasonlóan alaposabban megismerni.
17. Király Béla: Honvédségből Néphadsereg, A MAGYAR FÜZETEK és a Magyar Öregdiákok Szövetsége Bessenyei György Kör közös kiadványa, Párizs- New Brunswick, 1986
18. Király Béla: Honvédségből Néphadsereg, A MAGYAR FÜZETEK és a Magyar Öregdiákok Szövetsége Bessenyei György Kör közös kiadványa, Párizs- New Brunswick, 1986. 251. old.
19. Király Béla: Honvédségből Néphadsereg, A MAGYAR FÜZETEK és a Magyar Öregdiákok Szövetsége Bessenyei György Kör közös kiadványa, Párizs- New Brunswick, 1986. 252. old.
20. Király Béla: Honvédségből Néphadsereg, A MAGYAR FÜZETEK és a Magyar Öregdiákok Szövetsége Bessenyei György Kör közös kiadványa, Párizs- New Brunswick, 1986. 259. old.
21. Eörsi László: CORVINISTÁK, 1956 A VIII. kerület fegyveres csoportjai, 1956-os Intézet, Bp. 2001.
22. Eörsi László: CORVINISTÁK, 1956 A VIII. kerület fegyveres csoportjai, 1956-os Intézet, Bp. 2001. 96. old.
23. Király Béla: Honvédségből Néphadsereg, 261. old.
24. Király Béla: Honvédségből Néphadsereg, 269. old.
25. Király Béla: Honvédségből Néphadsereg, 270. old.

26. Király Béla: Forradalomtól Forradalomig, Válogatott tanulmányok, beszédek és interjúk 1982-1990, Századvég kiadó és Atlanti kutató és kiadó társulat közös kiadása, Budapest 1990
27. Király Béla: Honvédségből Néphadsereg, 272. old.
28. Az adatok Horváth Miklós hadtörténész kutatásai és szóbeli közlése alapján származnak
29. Király Béla: Honvédségből Néphadsereg, 291. old.
30. Magyarország Hadtörténete (2), Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1985.
31. Magyarország Története 8/1, Akadémiai Kiadó, Bp.1978.
32. Magyar Nagylexikon 13. kötet, Magyar Nagylexikon Kiadó, Bp. 2001.
33. Magyar Nagylexikon 12. kötet, Magyar Nagylexikon Kiadó, Bp. 2001.
34. Az első és a második világháború után létrehozott nemzetőrségek tapasztalatai a rendelkezésre álló hiányos információ miatt, nehezen összehasonlíthatóak
35. Például Batthyány polgárőrség szervezeteinek megszüntetésére vonatkozó döntése
36. Király Bélával az 1956-os Nemzetőrség főparancsnokával a dolgozat írása során készített interjút az 1.sz. melléklet tartalmazza

2. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS ÉS ÖSSZEHASONLÍTÁS

2.1 A milíciákról általában

Európában a hidegháború megszűnésével elkezdődött a katonai erők átalakítása. Ez a tendencia meglehetősen hasonlóságokat mutat a múltban egymással szemben álló katonai szövetségek országaiban keleten, és nyugaton egyaránt. Az eredmények szembetűnők. Korábban általános volt a hadkötelezettségen alapuló hadseregszervezés. Ez a gyakorlat napjainkban változik, és a nemzetek egymás után térnek át (vagy határozzák el) az önkéntes alapon működő hivatásos haderők kialakítására. Jelentősen csökken a hadiszervezetek száma. A piac-gazdaság elvén működő társadalmak hamar felismerték, hogy az évtizedeken keresztül meglévő „nagy háború” veszélyének elmúlásával, felesleges a nagy létszámú, költséges reguláris haderők fenntartása. Különösen a korábbi Varsói Szerződéshez tartozó tagállamok esetében a katonai költségvetés lefaragásával felszabaduló pénzeszközök nemzetgazdaságaik átalakítását is elősegítik.

Hasonló fontosságú, hogy a műszaki fejlődés haladásával egyre bonyolultabb haditechnikai eszközök és rendszerek lépnek be. Ezek alkalmazása egyfelől hosszabb és alaposabb kiképzést követel az azokat kezelők számára, másrészt a rendszerek kisebb létszámú állományt igényelnek mint korábban. A fentiek egyenes következménye, hogy az alkalmazott harceljárások is változnak. Az ezredvég történései azt is megmutatták, hogy a földrész biztonságának és lakói érdekeinek a védelme távolabb kerülhet, mint az adott országok vagy régiók földrajzi határai. Kezd kialakulni a felismerés, hogy a nyugati típusú demokráciákat (de nyugodtan fogalmazhatjuk Európa legtöbb országát) veszélyeztető biztonsági kihívásokra sokszor akár a földrész határaitól távol kell a választ megadni. Ezekre a katonai feladatokra (amennyiben elkerülhetetlen azok alkalmazása), a XXI. évszázadban valószínűsíthetően a koalíciós formában alkalmazott többnemzetiségű, magas professzionizmuson alapuló haderők lesznek alkalmasak, amelyek vélhetően kontingens-típusú hadműveletekkel fogják a kívánt célt elérni.

Az európai társadalmak elmúlt évszázadai történelmének ismerete alapján, a Varsói Szerződés felbomlása, az úgynevezett szocialista világrendszer szétesése óta eltelt alig több mint tíz esztendő ugyanakkor nem volt, nem lehetett még elegendő ahhoz, hogy a társadalmak eltekintsenek fegyverforgatásra alkalmas tagjainak önvédelemre történő felkészítésétől. Ez az egyik oka annak, hogy a korszerű haderők fejlesztése mellett, a társadalmak többsége biztosítja polgárai számára a védelemre való felkészülés lehetőségét. A másik lényeges szempont, hogy az önkéntes hadseregek fejlődésével, azok költséges fenntartásával párhuzamosan csökken a jelentősége az eleve alacsonyabb felkészültséget és felszereltséget igénylő, hagyományosan territoriális feladatokat ellátó alakulatok béke idején történő alkalmazásának.

A külföldi fegyveres erők gyakorlatától több országban sem idegen a **milícia** típusú erők alkalmazása. Ezeknek az erőknek az a lényege, hogy békében csak olyan kiképzés folyik, amely a legszükségesebb mértékben elegendő. Az egységek csak a gyakorlatok időszakára, illetve mozgósítás útján állíthatók fel, alkalmazásuk is főként a lakóhelyhez közel tervezett. Ezért is találó és korszakokat átölelően időtálló a szolgálatot teljesítőkre a „polgár-katona” elnevezés.

Az általuk elvégzett katonai feladatok az ország védelmében semmivel sem kisebb értékűek vagy alacsonyabb rendűek mint más feladatok, ugyanakkor az azokra történő felkészítés és folyamatos szinten tartás kevesebb anyagi és egyéb irányú szellemi ráfordítást igényel, mint a felkészítésükben egyre bonyolultabb és időigényesebb hivatásosokból álló alakulatoké. Az önkéntesség alapján működő szervezetek több esetben kiválóan alkalmasak az állampolgárok hazafias érzelmeinek gazdagítására, a reguláris erők és a társadalom más területei közötti kapcsolatok biztosítására. Nem elhanyagolható, hogy a milícia típusú szervezetek a bennük önként feladatot vállaló személyek döntése alapján a hivatásos állomány egyik fő utánpótlását is képezhetik.

A fenti célok teljesítése érdekében ma az európai társadalmak egy része még fontosnak tartja, hogy az önkéntességen alapuló hivatásos hadseregek kialakítása mellett más típusú erőkkel is rendelkezzen, illetve egy részük már eleve rendelkezik is ilyen területiális védelemre alkalmas szervezetekkel. Így a közeljövőben valószínűsíthető, hogy a hadkötelezettségen alapuló hadseregek megszűnésével, a hadkötelezettség eltörlésével (de inkább felfüggesztésével) a hivatásos hadseregek mellett a milícia típusú szervezetek szükség szerinti alkalmazásával „vegyes haderőrendszerek” jöhetnek létre, amelyek együttes vagy külön történő alkalmazása mindig a kialakult helyzettől függhet.

2.2 A környező és távolabbi országok területvédelmi feladatainak megoldásai

Mivel a feladatot illetően a honi terület védelme (területvédelem, területiális védelem) valamennyi esetben azonos, ezért a Nemzeti Gárda (Honi Gárda) név alatt működő szervezeteken túl a továbbiakban a közeli, és távolabbi országokban a területiális elvek szerinti struktúrákat is szeretném megvizsgálni. A cél kettős: Először is a korábbi, ezen a területen folytatott munkát is figyelembe véve, összefoglalóan kívánom feltárni szomszédaink hasonló képességeit, amelyek méltán szolgálják nemzeti érdekeiket ezúton is alátámasztva saját törekvéseink jogosságát, amelyek semmiben sem különböznek más országok érdekeitől. Ez egyben azt is jelenti, hogy egy esetleges új fegyveres erő semmiképpen sem valami, vagy valaki ellen, hanem ellenkezőleg, hazánk biztonságának, polgárai javainak megőrzése érdekében jöhetne létre. A másik ok, amiért áttekintjük szomszédaink és mások képességeit, hogy megvizsgáljunk minden elemet, amelyet majd az esetleges szervező munka során jó tapasztalatként magunk is figyelembe vehetünk. Ebből a célból tanulmányozzuk a manapság sokszor példaként emlegetett USA Nemzeti Gárdát, valamint más, európai országok képességeit, hogy azokból is hasznos következtetéseket tudjunk levonni.

A megvizsgált országok esetében az önálló szervezetként működő „milíciák” általánosíthatóan a védelmi minisztériumok alárendeltségébe tartoznak, de előfordul, hogy a haderő részeként a hadseregbe tagolódnak. Minősített esetekben viszont, szinte kivétel nélkül az alkalmazásuk szerinti haderőnemi vezérkarok alárendeltségébe kerülnek (ez az egységes hadműveleti felelősség tekintetében elkerülhetetlen alapelv esetünkben is). Kialakításuknál a „területi elv” a meghatározó. Tipikus, hogy ezen szervezetek fő feladatai közé tartozik a reguláris haderő támogatása, és bizonyos – később részletezendő – feladatok átvállalása.

A területvédelmi feladatok végzését illetően több ország gyakorlatában felfedezhető, hogy a reguláris haderő keretében alakítanak ki milíciákat. Ezek a lényegi feladatvégrehajtásukat illetően nem, viszont szervezetileg annyiban különböznek az önálló (nemzeti) keretekben működő Nemzeti Gárdáktól, hogy szükség esetén a hadsereg keretében végzik

tevékenységüket. Ez az alkalmazás másik formája, amikor legtöbbször a szárazföldi erők szervezetében hoznak létre önkéntes tartalékosokból álló erőket. Erre kitűnő példa a brit területvédelem, amelyet a következőkben ismertetek. Különösen abból az aspektusból, hogy 2001. szeptember 11. tragikus eseményei után egyenesen társadalmi vitára bocsátották az Egyesült Királyság honi területét még hatékonyabban védelmező elképzelést.

A területvédelmi feladatok végrehajtását tekintve a vizsgált országok haderőiben az alábbi főbb típusokat különböztetjük meg:

- a társadalom széles köreit átfogó, „totális” védelmi feladatokat ellátó Nemzeti Gárda-típusú önálló szervezetek (Skandináv országok, Balti- államok)
- a haderőnemekkel közel azonos, vagy azonos feladatokat (is) ellátó önálló szervezet (Egyesült Államok, Nemzeti Gárda),
- a hadsereg állományába tagozódó, annak részét képező keret-alakulatok. Ezeket az alakulatokat a mozgósítás után, a korábban már kiképzett tartalékos állománnyal töltik fel. Jellemzően a haderő részei, még ha esetenként külön elnevezésük is van (Szlovákia),
- a területvédelmet alaprendeltetés szerint, az ország reguláris fegyveres erőinek összességével, a szükséges kiegészítéssel megoldó szervezetek (Ausztria),
- Európában egyedülállóan (Svájc) ahol a teljes haderő milíciára épül, és csak minimális keret működik békében, amely a teljes felkészítést szervezi, és szükség esetén gondoskodik a haderő (vagy részei) mobilizálásáról.

Szigorú rendező elvnek tekintem, hogy semmilyen másolási szándék se vezessen bennünket. Mint valamennyi országnak, nekünk is saját történelmi hagyományaink, tapasztalataink és sajátosságaink szerint kell a feladatainkat megszerveznünk. A figyelembe vehető példák mellett sem mehetünk el azonban észrevétlenül. Ezt szolgálja a nemzetek szervezeteinek bemutatása után a következtetések ismertetése, amelyeket dolgozatomban a majdani szervezők és döntéshozók figyelmébe ajánlok.

Másik lényeges, a vizsgált NATO országok esetében figyelemre méltó megállapítás, hogy nem alakult ki egységes NATO tervezési koncepció, hiszen eleve több NATO tagországban soha nem is volt ilyen jellegű szervezet. Ebből következően ezeket a kérdéseket a NATO gyakorlatilag egész története során nemzeti ügynek tartotta és meg sem kísérelte az egységes szövetségi gyakorlat kialakítását. Közös tervezésre csak abban az esetben kerülne sor, ha a NATO szövetséges csapatok támogatása érdekében a Nemzeti Gárda-típusú erőket alkalmaznák.

2.2.1 A Magyarországgal határos országok területvédelmi megoldásai

Ausztria

Az Osztrák Szövetségi Hadsereg alkalmazási elvei között mindig is kiemelt fontosságú volt a területvédelem. Korábban, a Varsói Szerződés idején, az ország katonaföldrajzi adottságai maximális kihasználására épített a Haderőreform 1978 koncepció, amely a reális erőviszonyokból kiindulva az ország teljes fegyveres erejét területvédelemre alkalmazta. Az erőket a központi térség védelmére és a domborzat által eleve meghatározott átvonulási irányok lezárására alapvetően helyhez kötötten, csupán a harcászati szintű mozgékonyt fenntartva tervezték alkalmazni. A hadsereg összetételét is ennek

megfelelően, két szervezeti típusból alakították ki úgymint területiális csapatokból és azonnali készenlétű csapatokból.

A területiális csapatokat a funkcióknak megfelelően az alábbiak szerint szervezték meg:

- mozgékony területiális erők (vadász dandárok);
- területiális erők (területiális törzsezredek);
- helyhez kötött területiális erők (záró csapatok).

A területiális csapatok keretalakulatok voltak, így alapvetően csak a tartalékosok mozgósítása után váltak hadrafoghatóvá.

A területvédelmi elveknek megfelelően az ország területét már békében előkészített műszaki zárákkal, tüzéségi tűzzel, híradó összeköttetéssel és a logisztikai támogatást biztosító létesítményekkel ellátott területbiztosítási és kulcsfontosságú övezetekre osztották fel. A koncepció jelentős mértékben épített a területiális erők motivációjára, amit azzal értek el, hogy a csapatok tervezett alkalmazási körlete a lakóhely közelében volt és annak védelmét szolgálta. A szomszédos, korábban a Varsói Szerződéshez tartozó államokban¹ bekövetkezett demokratikus átalakulás, a VSZ, a Szovjetunió és Jugoszlávia felbomlása és főként az orosz csapatoknak a szomszédos államok területéről való kivonása alapvetően változtatta meg Ausztria fenyegetettségét.

Az osztrák politikai és katonai vezetés rendkívül gyorsan reagált a változásokra. A területvédelmi koncepciót feladták és alapvető alkalmazási elvé a határmenti védelem és a határbiztosítás vált. Érdekes megjegyezni, hogy a Második Köztársaság fennállása óta Ausztria ötször alkalmazta fegyveres erőit a határok biztosítására, melyek közül kettő esetben az 1990 óta eltelt időszakban kellett csapatokat a határmenti térségbe vezényelni. 1991-ben a szlovéniai válság idején mintegy hétezer katonát csoportosítottak át a határbiztosításra és 1990 óta folyamatosan egy kétezer fős katonai kontingens őrzi az illegális bevándorlóktól az ausztriai szlovák és magyar határszakaszt.

A megváltozott biztonságpolitikai helyzetben jelentősen csökkentették a hadsereg „M” létszámát, felszámolták a területiális csapatokat. Jelenleg az osztrák szárazföldi erők gerincét öt összefegyvernemi harcászati magasabb egység, 3 vadász dandár és 2 páncélgránátos dandár képezi: Az új helyzetben váltással, folyamatosan egy 15 000 fős gyorsreagálású kontingenst tartanak készenlétben. Ehhez az erőhöz 10 000 főt a békeállományból biztosítanak. Az 5000 fős kötelék tartalékosokból áll, akiket mozgósítás nélkül, a honvédelmi miniszter parancsára, a mindenkori fenyegetésnek megfelelően rugalmasan lehet alkalmazni. Az ide beosztott csapatok rotációja miatt területiális megfontolások már nem játszanak szerepet.

Az Osztrák Szövetségi Hadsereg 1993-ban elfogadott Alkalmazási Koncepciója (Einsatzkonzept) szerint a területvédelmi erők elvesztették korábbi hadműveleti jelentőségüket. A megmaradt csekély számú területvédelmi erő feladata a harcoló csapatok támogatása és különböző területbiztosítási feladatok ellátása.

Az osztrák alkalmazási elvek szerint már nem reguláris erők és terrorista csoportok is kirobbanthatnak olyan összeütközéseket, amelyek összességében kimeríthetik egy külső fegyveres támadás kritériumait. Ebben az esetben az ország egy részében vagy teljes egészében területvédelemre alkalmazzák a csapatokat, szükség esetén a teljes haderőt.

A területvédelem magában foglalja a területek ellenőrzését, személyek biztosítását, objektumok védelmét és adott esetben az ellenséges erők által elfoglalt objektumok visszafoglalását. A tevékenység során első sorban gyalogsági erők alkalmazásával számolnak. Alapvető harcjelzés a vadász harc, melyet a különlegesen kiképzett vadász erők hajtának

vége. Azon határszakaszokat, melyeken az ellenséges erők átszivárgása várható, lezárják és védelemre rendezik be.

A területvédelemre nem állnak rendelkezésre külön területvédelmi erők, azt a meglévő gyorsreagálású erőkkel (15 000 fő) és alapvetően a békeállománnyal hajtják végre. A csapatokat külön kiképzik és felkészítik ezen feladatokra. Az osztrák elgondolások szerint a jövőben a katonai erő belföldön való harci alkalmazásának legvalószínűbb esete a határbiztosítás és a területbiztosítás lehet. A parancsnoki tanfolyamokon és a vezérkari tanfolyamon külön, nagy részletességgel oktatják a területbiztosítás vezetésével kapcsolatos harcászati és hadműveleti elveket.

Szlovákia

Szlovákia 1993. január 1-i önállóvá válása után fontos feladat volt az önálló, nemzeti haderő megteremtése. Vaclav Klaus cseh, és Vladimír Meciar szlovák vezetők megállapodása alapján a hadsereg tekintetében is a 2:1 megosztási modellt követték, így a haditechnikai eszközök 2/3-a cseh, 1/3-a szlovák tulajdonba került. Ennek figyelembevételével kezdődött meg a szlovák hadsereg létrehozása.

Az önálló nemzeti haderő megteremtése és léte szlovák vélemény alapján a nemzeti identitás megjelenésének egyik alapvető eleme. Nem véletlen, hogy Szlovákia megalakulása óta a nemzeti intézmények társadalmi elismertségi rangsorát napjainkban is a hadsereg vezeti.

Az 1994. végén hatalomra jutott Meciar-kormányban részt vevő Szlovák Nemzeti Párt (Slovenská národná strana/SNS) javasolta, hogy a kormányprogram honvédelemmel foglalkozó részében rögzítsék a domobrana (területvédelmi erők) felállítását.

Az akkori szlovák politikai elképzelések szerint a domobrana létrehozását – az önálló nemzeti haderő megteremtésének folyamatában – az tette szükségessé, hogy Szlovákia tömbön kívülisége megköveteli az önálló védelmi képesség kialakítását, amelynek fontos eleme a területvédelmi erők megléte. A honvédelmet, a haza védelmét, az ország védelmének össznépi jellegét kifejező terminológiát (szó szerinti fordításban dom-ház, obrana-védelem) történelminek tekintik, azonban nem azonosítják a kétes hírű Hlinka Gárdával.

Az ország katonai stratégiája szerint a területvédelmi csapatok szervezetileg a szárazföldi haderő szerves részét képezik. Békében kis létszámú törzssel rendelkeznek, a személyi állományt mozgósítás útján töltik fel. A területvédelmi erők feladata kettős; egyrészt a hátszágban fontos katonai és polgári létesítmények (kormányzati objektumok, hírközlési objektumok, hidak, gyárok, útsomópontok, utánpótlási útvonalak biztosítása stb.), másrészt együttműködési képesség a szárazföldi csapatok kijelölt csapataival.

A domobrana csapatok felkészítése során a fő hangsúlyt a diverziós tevékenységet folytató erők felszámolására, valamint a harckocsik, páncélozott harcjárművek elleni harc gyakorlására fordítják. Fontos motivációs szempont a domobrana személyi állományának, hogy a területvédelmi erők alkalmazását elsősorban a személyi állomány lakhelye körzetében tervezik, a katona mintegy „saját házát, lakhelyét” védi. Ugyanakkor számolnak a dandár tevékenységével a megalakítási körzeten kívül is.

1996. végére a kormányprogramban foglaltaknak megfelelően befejezték a domobrana dandárok kialakítását. A dandárok szervezete megközelítőleg azonos volt. A hivatalos bejelentés szerint 6 „M” dandár és 37 „M” század került felállításra. A már említetteknek megfelelően békében csak a dandárok szűk törzse élt, a dandárok megközelítőleg azonos

típuszervezettel rendelkeztek, létszámuk a mozgósítás után 2200-2400 fő, a századoké 80-140 fő lett volna.

Szlovákiát nem hívták meg a NATO bővítés első körébe, így ismételen előtérbe került a domobrana jelentősége, mivel a szlovák álláspont szerint a haza védelmét „tömbön kívülként”, csak saját erejére támaszkodva szervezheti az ország. 1998-ig a pénzügyi gondok miatt mozgósítási gyakorlást, összekovácsolást nem terveztek és nem hajtottak végre a domobrana részére. Ugyanakkor az 1996-os helyzethez viszonyítva a domobrana dandárok szervezete is módosult, ami a tüzérő növelését (aknavető ütegek szervezetbe állítása) szolgálta.

Az 1998. évi kormányváltást követően átfogó haderőreform vette kezdetét, amelynek célja – a politikai irányváltásnak megfelelően – a NATO kompatibilis haderő létrehozása, a NATO tagság feltételeinek teljesítése volt. 2001. április 1-i hatállyal felállították a Szárazföldi Erők Parancsnokságát, amelynek alárendeltségébe került a Területvédelmi (domobrana) Erők Parancsnoksága.

A haderőreform terve szerint a megszüntetett alakulatok bázisán négy mozgósítási bázist (MB) állítottak fel. Ezek tervezett alkalmazásuknak megfelelően az MB-k béke és „M” szervezetükben különbözöek. A dandárok békében egy-egy gépesített, vagy gyalog zászlóaljjal rendelkeznek. Mozgósítás esetén az MB-k egy-egy területvédelmi dandárt állítanak fel. Kiemelendő, hogy a haderőreform utáni domobrana dandárok állományában gépesített zászlóalj is lehetnek, ami a dandárok mozgékonyságának, tűzerejének jelentős növelését mutatja. A békében élő gépesített zászlóalj feladata az „M” tartalék kiképzése. A dandárok feladatai alapvetően nem változnak. A kor kihívásainak megfelelően azonban klasszikus feladataik kiegészülnek a katasztrófa-elhárításban való részvétellel. Ezt a célt szolgálja a domobrana szervezetében lévő két műszaki-mentő feladatokat ellátó zászlóalj rendszeresítése. 2002. végére a területvédelmi (domobrana) erők béke létszáma a tervek szerint 3000 fő lesz. A domobranának tulajdonított jelentőséget mutatja, hogy ez a létszám a Szárazföldi Erők Parancsnokságának alárendelt alakulatok béke létszámának mintegy 1/4-e.

Ukrajna

Bár az ukrán Nemzeti Gárdát az állam elnöke Leonyid Kucsma 1999. december 15-i hatállyal feloszlatta, és alakulatait feladataik szerint a védelmi és a belügyminisztérium között felosztották, a gárda fennállása és feladatellátása körüli érdekességek miatt célszerű megvizsgálni.

Ukrajnában a Nemzeti Gárda felállításának gondolata 1991-ben, a Szovjetunió felbomlása után, a függetlenség kikiáltását követően azonnal felmerült. Ennek elsődleges oka az volt, hogy az ukrán politikai vezetés, érthető okokból bizalmatlan volt a jórészt orosz nemzetiségű fegyveres erőkkel és testületekkel szemben. Ezért szükségesnek tartotta, hogy olyan fegyveres testületet hozzon létre, amelyben feltétlenül megbízik, és az hajlandó végrehajtani az utasításait.

A Nemzeti Gárda első alakulatait a független állam első intézkedései között létre hozták. A 27 000 főre növelt gárda a legjobban felszerelt és ellátott szervezet volt. Haditechnikai eszközei között ugyanúgy megtalálhatóak voltak a harcokocsik, PSZH-k, mint a harci helikopterek. Sőt, az arzenálba kisebb őrhajók is tartoztak.

A Nemzeti Gárda feladatai, belbiztonsági, határőrizeti de bűnüldözési és államvédelmi területekre is kiterjedtek. Sok esetben mint ez nyilvánvaló, más rendvédelmi szervekkel is párhuzamos tevékenységet végzett.

Alkalmazását illetően két esetben került jelentősebb felhasználásra. 1992-ben, az emlékeztető dnyeszter-menti konfliktus idején a további súlyosabb fejlemények elkerülése érdekében a gárda alakulatai zárták le a moldáv-ukrán határt. 1994-ben pedig a krími-feszültségek idején aktív segítséget nyújtottak a rendőrségnek a konfliktus kiszélesedésének a megakadályozásában.

A kilencvenes évek közepétől a gárda jelentősége a fegyveres erőknél belüli viszonyok tisztázódása folytán erősen csökkent. Más részről, elsősorban az ellenzékben lévő baloldali képviselők soraiból (de kormánypárti oldalról is) egyre többen követelték a szervezet felszámolását. Maga a későbbi védelmi miniszter, Olekszander Kuzmuk vezérezredes a gárda korábbi parancsnoka is sürgette a felszámolást. Az indokok nagyon is kézen fekvők voltak.

A megítélés szerint elmúltak mindazok a belső és külső veszélyek, amelyek korábban a szervezet létjogosultságát igazolták. Ugyanakkor a párhuzamosságok fenntartása miatt a jelentős költségnövekedés erősen terhelte az országot amúgy sem könnyű gazdasági helyzetét.

Mivel a szervezet mind politikailag, mind katonailag elvesztette jelentőségét, felszámolták. Ezzel is bizonyítva azt az elvet, hogy a társadalom csak olyan katonai szervezetet fogad el, és támogat, amelynek saját védelme szempontjából igazolt értelmét látja. Ukrajna belátható időn belül nem tervezi az önkéntes haderő megvalósítását. A területvédelmet, az ország többi katonai védelmi feladataival együtt, a haderő egységes terv alapján látja el.

Románia

Az elmúlt évtizedben a román fegyveres erőknél hasonló folyamatok zajlottak (és jelenleg is folynak) mint a legtöbb poszt-szocialista országban. A haderő különböző elnevezés alatt jelentős csökkentésen ment keresztül. Ezzel párhuzamosan a román katonai felső vezetésben különböző elképzelések születtek a védelmi képesség és kapacitás leépítések ellenére történő megőrzésére, a már kiképzett állomány és a kevésbé korszerű, de még bizonyos feladatokra ha korlátozottan is, de alkalmas haditechnika szükség esetén történő felhasználására. Ennek egyik módja, a Nemzeti Gárda felállítása lenne.

Ez a gondolat egy évvel ezelőtt megrendezett „MIL to MIL Millenium” konferencia megnyitóján, az akkori román vezérkari főnök javaslatként hangzott el, mint az amerikai mintájú szervezet majdani román létrehozásának ötlete. Ennek a gondolatnak viszont a jelen időszakig sem a pénzügyi-anyagi, sem a szervezeti feltételeinek a kialakítására nem történtek kellő lépések.

A volt Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság utódállamai

Déli szomszédaink területvédelmi rendszerét azért tárgyalom egy címszó alatt, mert eltekintve a JSZSZK felbomlása óta az utódállamok által megtett eltérő utaktól, a kezdeti koncepció a közös múltban azonos volt.

A valamikori tagköztársaságokban a területvédelmi csapatok létrehozására az 1968-as csehszlovák események kapcsán került sor. Az akkori jugoszláv vezetés a tagköztársaságok megerősítésére hozta létre a területvédelmi rendszert, nyilvánvalóan a Varsói Szerződés részéről feltételezett esetleges, Jugoszlávia ellen irányuló támadás elleni védelem képességeinek fokozására. Maga a rendszer sajátos fejlődésen ment keresztül, és beépült a tagköztársaságok védelmi rendszerébe. Olyannyira, hogy a JSZSZK felbomlása után, ha eltérő módon is de a mai napig felfedezhetők a korábbi azonosságra utaló elemek az azóta független államok katonai szervezeteiben. Az pedig egyenesen a történelem fintora, hogy az egységes Jugoszlávia felbomlásában, Szlovénia és Horvátország függetlenné válásában, a rendőri erőkkel közösen pontosan ezek a territoriális erők váltak Belgráddal szemben meghatározóvá. Erők, amelyek valamikor a közös, szövetségi biztonság fokozása érdekében kerültek létrehozásra.

Szerbia és Horvátország

A megalapítás azonosságai mellett a fejlődésben valamennyi köztársaság eltérésekkel rendelkezett.² Mindezek mellett, a területvédelem fő feladatai a következők voltak:

- békeidőszakban felkészülni a területvédelmi feladatok ellátására. Tervezni és szervezni a stratégiai jelentőségű objektumok őrzését és védelmét (elektromos áramot termelő és biztosító erőművek, fontosabb hidak, víztározók, fontosabb utak, kórházak és egyéb, a köztársaság biztonságos működése érdekében fontos objektumok);
- biztosítani a hadiipari termelést és a katonai szállítmányokat a köztársaság területén;
- védeni a köztársaság mozgósítási központjait, és mint a mozgósítási terv része, létrehozni az egész köztársaság területén a háborús futárszolgálatot;
- felkészülni a Jugoszláv Fegyveres Erők tagköztársaságban települt egységei saját területen történő háborús ellátására (élelem, egészségügyi biztosítás, elszállásolás stb.);
- az önkéntes tartalékos állomány felkészítése.

A területvédelmi egységek csak könnyű fegyverzettel rendelkeztek. Anyagi-technikai biztosításuk, pénzügyi ellátásuk az adott regionális, vagy városi hatóságok jog- és felelősség körébe tartozott. Egyedül a személyi állomány illetményének a kifizetése tartozott a köztársaság központi költségvetésébe. Békeidőben kis törzsek működtek, amelyekben a jugoszláv központi vezetés különleges jogokkal rendelkezett. Képviselői részt vehettek a szervezet irányításában oly mértékben, hogy az egész működést ellenőrizni tudják. A szövetségi köztársaságok parancsnokságain a vezető pozíciókban jugoszláv (szerb) tábornokok teljesítettek szolgálatot, akik közvetlenül a jugoszláv vezérkarnak jelentettek.

A szövetség szétesése után a területvédelmi rendszer korábbi alapokon való szervezése és korlátozott önállósága, a reguláris hadseregtől való különállása okafogyottá vált. A területvédelmi erők mindkét köztársaságban a köztársaság fegyveres részévé váltak, integrálódtak.

Jelenleg Szerbia és Horvátország hivatalosan nem rendelkezik kifejezetten ezen a néven területvédelmi erőkkel. Ugyanakkor –mint ezt az elmúlt évtized szomszédságunkban lezajlott háborúi során tapasztalhattuk – mindkét szomszédunk rendelkezett olyan paramilitáris erőkkel, amelyek segítették céljaik megvalósítását. Mára ezek a szervezetek hivatalosan beszüntették a tevékenységüket. Említésre méltó mindkét köztársaság polgári védelmi

rendszere, amely a nemzetközi egyezmények szerint fegyver nélkül tölt be jelentős szerepet válság esetén. Példa erre az 1999-es jugoszláviai bombázások időszaka, amikor a polgári védelem fontos és hatékony szerepet játszott a csapások következményeinek felszámolásában.

Ma mindkét szomszédunk fegyveres erői átalakításon és jelentős csökkentésen mennek keresztül. Jelenleg nem terveznek Nemzeti Gárda típusú erőket létrehozni, törekvésük a környező országokéhoz hasonló hatékony, korszerű fegyveres erők létrehozása, amelyekkel a jövőben egyenrangú partnerként járulhatnak hozzá Európa és a régió biztonságához.

Szlovénia

Délnyugati szomszédunk Európa egyik legfiatalabb fegyveres erőivel rendelkezik³. A szlovén fegyveres erők nagyobbik részét a területvédelmi erők alkotják. (arányuk a teljes létszámhoz viszonyítva 52%, amelynek közel 6%-a a meglévő hivatásos állomány) 1968-ban a területvédelmi csapatok létrehozása Szlovéniában olyan eredményesen sikerült, hogy a szlovén emberek hamarosan a magukénak érezték a szlovén parancsnoklási nyelven működő, de a Jugoszláv Néphadsereg részét képező erőket. Ez kiváltotta a központi vezetés gyanakvását, amely igyekezett a többi tagállamban folytatott gyakorlatnak megfelelően, a területvédelmi erők kulcsfontosságú pozícióit szerb hivatásos tisztekkel betölteni. A feladatok végzése, a működtetés a Szerb és Horvát köztársaságnál már ismertettek szerint történt.

Az igazi próbatételre a Szlovéniában 1990-ben megkezdődött demokratizálódási folyamat során került sor. A területvédelmi erők hivatásos tisztjeinek meghatározó többsége lojális volt a változásokat irányító szlovén vezetők iránt és nem hajtották végre Belgrád utasításait. A szlovén területvédelmi erők szerveződése felgyorsult. 1990. decemberében új jelzésekkel ellátott egyenruha került rendszeresítésre. A hadkötelezettségen alapuló önállósodó területvédelmi csapatok Ljubljana és Maribor melletti kiképzőbázisaira 1991. májusában történt meg az első behívás, és az első szlovén katonák eskütétele június 2-án volt. A zömmel területvédelmi erőkből és rendőrökből megalakuló fegyveres erők első próbatételére hamarosan sor került. A Szlovénia függetlenségének kikiáltását, 1991. június 25-ét követő naptól kezdődő „tíznapos háború” az újonnan született hadsereg teljes győzelmével végződött. Meghiúsították a határok lezárására irányuló jugoszláv törekvést, megakadályozták a megerősítés szlovén területre való beérkezését, körbezárták az ellenséges csapatok laktanyáit és nem engedték meg az ellátásukat. A fegyveres harc elején a 16 ezer fős, főleg könnyűfegyverzettel felszerelt területvédelmi erők létszáma a háború végére több mint a duplájára, 35 ezer főre nőtt⁴.

Napjainkban a szlovén területvédelmi erők hagyományai a közelmúlt történelme során a nemzetté válásban és az ország függetlenségének fegyverrel történt kivívásában betöltött meghatározó szerepük miatt is fontos alkotórészei a Szlovén fegyveres erőknek.

Feladataik közé tartozik: katonai ellenőrzés az ország teljes területén, az államhatárok biztosítása, a védelmi szempontból kiemelkedő fontosságú épületek őrzése, kommandó ellenes akciók, hadifoglyok őrzése, valamint speciális logisztikai feladatok végzése. Szervezeteik szakasz, század, zászlóalj felépítésűek.

A szlovén haderőben – mint a térség több országában – folyik a hazánkéhoz hasonlóan 2010-ig tervezett haderőreform, melynek eredményeként, figyelembe véve a várt NATO csatlakozást is, a fegyveres erők átalakítása a gyorsan reagáló erők, fő védelmi erők, támogató

erők felosztás szerint fog megtörténni. Ebben a felfogásban a jelenlegi területvédelmi erők a tervek szerint a támogató erők csoportját fogják képezni.

2.2.2 Az Amerikai Egyesült Államok és néhány más, hazánkkal nem határos európai ország területvédelmi megoldásai

Amerikai Egyesült Államok

Mint a bevezetőben is említettük, az Egyesült Államok első önvédelmi erői – tekintettel a körülményekre, pontosan a milícia – típusú önszerveződések voltak. A brit birodalomnak folyamatos külső- és belső konfliktusai következtében nem volt elegendő szabad fegyveres kapacitása, amelyet Észak-Amerika (európai nézőpontból viszonylag későn megkezdődött!) 1607-es angol nyelvű betelepítésének megkezdése után a telepesek számára biztosítani tudtak volna. Így az angol telepeseknek korán szembe kellett nézniük a saját élet- és vagyónbiztonságuk megóvása érdekében hozandó intézkedésekkel.

A Nemzeti Gárda megalapítását az 1636-os eseményekre vezetik vissza, amikor az angol fegyveres hagyományok alapján a Massachusetts-öböl telepesei az indián veszély miatt megalakították első milícia ezredeiket⁵. A milícia (Nemzeti Gárda megnevezés 1903-tól) egyaránt védelmezte a polgárokat a külső és belső veszedelmek elől. Jeles szerepet játszott a függetlenségi és a polgárháborúban egyaránt. Nemzeti sajátosság, hogy a Nemzeti Gárda az Egyesült Államok újkori és napjaink fegyveres küzdelmeinek történetében is kiemelkedő szerepet tölt be mint a fegyveres erők legrégebbi alkotórésze. A Nemzeti Gárda a maga nemében azért is egyedülálló, összehasonlítva más hasonló milícia rendszerű szerveződésekkel, mert a korábbi hazájukból az önkény elől elmenekült amerikaiak sokáig elutasítottak minden, a hatalom szolgálatában álló reguláris haderőt.⁶ Különös érdekesség, hogy mind alárendeltségére, mind feladatrendszerére a kettősség jellemző. Mivel az alkotmány a Nemzeti Gárdát eredendően az egyes szövetségi államok hatáskörébe rendeli, így helyi viszonylatban béke időben az állam kormányzója az állam főhadsegédén (State Adjutant General) keresztül valósítja meg főparancsnoki feladatait. Háborús helyzetben és amikor a törvény úgy rendeli, az Egyesült Államok elnöke a rendelkezést magához vonhatja. A feladatokat illetően az elsődleges feladat továbbra is az adott állam polgárainak védelme, amely belső védelmi funkciókat jelent.⁷ Ugyanakkor a hagyományokhoz illően fontos feladat a szövetségi államok érdekeinek védelme szerte a világon.

A Nemzeti Gárda a fegyveres küzdelem három területén rendelkezik különleges képességekkel: a harcoló csapatoknál (gyalogság, tüzérség, páncélos, repülő és légvédelem),⁸ a harcbiztosításnál, (műszaki, vegyi, katonai rendészet, híradó, katonai hírszerzés és polgári ügyek)⁹, és a harciszolgálatnál (pénzügyek, tömegtájékoztatás, személyügy, ellátás, fenntartás, szállítás). A gárdához történő csatlakozás (hasonlóan a fegyveres erők tartalék erőihez, önkéntes alapon történik 17-35 év között (18 év alatt szülői vagy gondviselői engedély szükséges).

Alapfeltétel, hogy a jelentkező büntetlen előéletű legyen és rendelkezzen középiskolai, vagy annak megfelelő végzettséggel,¹⁰ valamint megfelelő egészségügyi kondíciókkal. A végleges felvételhez ugyancsak szükséges a fegyveres erők képességvizsgáló intézetének (ASVAB) javaslata, amely meghatározza a jelölt jövőbeni szakterületét. A továbbiakban a jelölt kéthetes alapkiképzésen (egyres harcos kiképzés) vesz részt, amelyet egy

ugyancsak kéthetes jövőbeni szakterületének megfelelő szakalapozó kiképzés követ. Mivel a gárdista éves kötelező igénybevétele havonta egy hétvége, évente (meghatározóan nyáron) két hét, az alap és szakalapozó kiképzés is elosztható két, egymást követő évre. A kiképzés, ugyanúgy, mint az azt követő szolgálat, az illető lakóhelyének közelében történik. Ezt legjobban példázza, hogy a szárazföldi nemzeti gárda 364 000 fős állománya 3 200 alakultnál, az Egyesült Államok 2700 helyőrségében teljesít szolgálatot.

A gárdában szolgálatot teljesítők, hasonlóan a reguláris haderőben önkéntes tartalékos szolgálatot vállalókkal egy sor kedvezményben részesülnek. Fizetést kapnak, amely általában nem kevesebb a munkahelyükön keresett összegnél (a kieső munkaidőre a foglalkoztató nem fizet az alkalmazottjának). Magas fizetésű munkavállaló személyek esetében a munkaadó hazafias érzületből (sokszor maga is gárda tag, vagy önkéntes tartalékos) általában megfizeti a különbséget.

A gárdatag segítséget kap további tanulmányaihoz, egészségügyi biztosításához, és nyugdíjkezelésben is részesülhet. Látogathatja a fegyveres erők adómentes boltjait, ingyenesen repülhet az USA légierejének járatszerű szállító gépein (pl. Alaszka, Puerto Rico, Hawaii). Nyugdíj csak az aktívan eltöltött és tartalékos idő speciális figyelembe vételével pontok alapján kiszámított 20 év után jár, de folyósítása csak a 60. életév elérése után kezdődik. Az ilyen módon elért nyugdíj összege nem befolyásolja az egyéb jogon elért nyugellátás összegét.

A Nemzeti Gárdában való szolgálat vállalásához a munkáltató beleegyezése¹¹ szükséges. Az eredményesebb felvilágosító munka érdekében 1972-ben a védelmi minisztériumban létrehozták a Munkáltatói Támogatás Nemzeti Bizottságát (ESGR), amely az Egyesült Államok 54 államában és további négy területén 4500 önkéntes igénybevitelével programok sorozatán dolgozik, hogy minél jobban megnyerje a munkaadókat, munkavállalóik önként vállalt hazafias kötelezettségei teljesítésének elősegítésében. A bizottság széleskörű munkát végez. A média valamennyi eszközével igyekszik felhívni a munkáltatók figyelmét, munkavállalóik gárdában/tartalékosoknál vállalt feladataik nemzetbiztonság szempontjából való fontosságára. Külön előadásokat terveznek a munkáltatók részére (Briefing with the Boss) de külön program keretében el is viszik a munkaadókat megtekinteni alkalmazottaik vállalt kötelezettségeik ideje alatti tevékenységét (Bosslifts). A legaktívabb munkaadók a hivatalos elismerések széles skálájában részesülhetnek, amely közül is kiemelkedik az államok által évente adományozható Pro Patria kitüntetés és a Pentagonban ugyancsak évente egy fő részére átadható „Munkaadói Támogatás a Szabadságért” kitüntetés.

A hivatásos haderő tehermentesítésére, az esetleges hiányok csökkentésére napjainkban is ezrével kerülnek alkalmazásra a Nemzeti Gárda egységei szerte a világon, az illetékes hadművelleti területen működő katonai parancsnok alárendeltségében, földön és levegőben egyaránt. Semmivel sem alacsonyabb határfokkal, vagy eltérő felszereltséggel mint a hivatásos haderő csapatai. Ezzel is szolgálva hazájuk érdekeit, igazolva jelmondatukat „civil békében, katona a háborúban”.

Nemcsak a Nemzeti Gárda témájához tartozik, de mivel az Amerikai Egyesült Államok területének közvetlen védelméről van szó, és 2001. szeptember 11. tragikus eseményei különös aktualitást adnak, megemlítendő, hogy a legfelső állami vezetés úgy döntött, hogy a Fegyveres Erők szervezetén belül létrehozza az Északi Parancsnokságot. Erről személyesen Donald Rumsfeld, védelmi miniszter tett bejelentést 2002. április 17-én,¹² aláhúzva, hogy az új parancsnokság létrehozása az egyik legnagyobb változás az elmúlt közel negyven esztendőben, a katonai vezetés rendszerében.

Az Északi Parancsnokság vezetője lesz a felelős 2002. október 1-től az USA hivatalos szerveinek támogatásában ha a helyzet úgy kívánja földön, levegőben és a tengereken egyaránt.

Egyesült Királyság

Nagy Britanniában több évszázados hagyománya van a brit-szigetek elleni külföldi inváziókkal szembeni területvédelemnek. Az állampolgárok önkéntes részvételén alapuló mai korszerű, milícia-rendszerű területvédelem gyakorlata a XVIII. század végéig nyúlik vissza, amikor – és ez is a történelem érdekessége – a forradalmi Franciaországtól való félelem (1794) készítette a kormányt, hogy katonai fegyelem alapján működő, alkalmazás esetén díjazásban részesülő önkéntes egységeket hozzon létre.¹³ Nem kívánom végigkövetni a brit területvédelem történetét, elég ha csak annak II. világháborús szerepre utalok, amikor a hazájukat honi területen védők legalább olyan hősiességét folytatták, mint a brit-szigetektől távol harcoló „expedíciós” erők.

Néhány figyelemre méltó, érdekes megállapítás a már idézett tanulmányból, amely várhatóan hamarosan nálunk is vizsgálódás tárgya lehet:

- a második angol-búr háború után (1899-1902) beigazolódottnak látszott, hogy a milícia önkéntesei nem alkalmazhatók a reguláris erők feltöltésére. Így az Egyesült Királyságban a Területvédelmi Hadsereg létrehozásával már a XX. század elején elkülönült a két katonai tevékenység (határon túl és belül).
- tudvalevő, hogy a hadsereg békeidőben soha nem őrzi meg összes katonáját. Szükség esetén a tartalékosok biztosítják a személyi szükséglet kiegészítést, egyben hidat is jelentenek a haderő és a társadalom között. Fokozottan igaz ez a Brit szigetek védelmét biztosító erőkre.

A történeti összefüggések és megállapítások helyett, a továbbiakban olyan aktualításra kívánok kitérni, amely hazai gyakorlatunkban mint módszer akár példaértékű is lehet. Ez pedig nem más, mint a dolgozat írásával egy időben Nagy Britanniában folyó társadalmi vita az önkéntes tartalékosok 2002. szeptember 11. után való még aktívabb szerepvállalásáról a hon közvetlen védelmében. A vita – és ez a külön érdekesség – „A tartalékosok szerepe a honvédelemben és biztonságban” részben az Interneten folyik¹⁴ és része a Stratégiai Védelmi Felülvizsgálatnak és bárki kifejtheti a véleményét.

Az új koncepció kiegészíti az eddigi területvédelem feladatrendszerét, amelynek kényszerítő oka a biztonságban bekövetkezett új változások. Lényege, hogy egy Nagy-Britannia elleni terrortámadás esetén a tartalékosoknak megnövekedett szerepük lehet a civil hatóságok részére történő segítségnyújtásban.

Az elképzelések szerint krízis esetén az önkéntesekkel megerősítésre kerülnének a körzeti vezetési pontok, a nemzeti híradás megerősítésére pedig kiegészítő erőket és eszközöket alkalmaznának. Minderre és egyéb nem részletezett feladatokra az önkéntesekből Azonnali Reagáló Erők kerülnének megalakításra, amelyek rövid időn belül képesek lennének terrorista csapás esetén segítséget nyújtani olyan területeken is mint a nukleáris, vegyi vagy biológiai csapások következményeinek felszámolása.

A reagáló erők régióként átlagosan 500 főből állnának, ez a Brit-szigeteket tekintve mintegy 6000 fő önkéntest jelentene. A létrehozás alapja a szigorúan értelmezett önkéntesség, a már korábban tett vállalás kiegészítése további kötelezettséggel. A működés feltételeit

valószínűsíthetően a Területvédelmi Hadsereg körzeti lövész zászlóalja mint befogadó teremti meg, tevékenységének határát pedig a körzetben elhelyezkedő dandár felelősségi körzete fogja jelenteni.

Skandinávia

Mint régióra, jellemzők a reguláris haderő mellett a gárda típusú önkéntes alapokon szerveződő fegyveres erők, amelyek támogató szerepet töltenek be. A II. világháború idején, vagy azt követően a nemzeti ellenállásban fegyveresen küzdőkből alakultak. Ma is ezen országok totális védelemre történő berendezkedése a koncepció.

A térségben Svédország, Dánia és Norvégia rendelkezik Honi Gárdával, amelyek működése vizsgálatom alapján sok hasonlóságot mutat, ezért elegendőnek tartom, ha részletesebben csak az általam is kutatott Svédország Honi Gárdáját mutatom be.

Földrajzilag nem Skandinávia része, de a térséghez kapcsolódik, így összehasonlításomban vizsgáltam a Baltikum helyzetét is. A Balti államok a Szovjetunió szétesése és önállóvá válásuk után jelentős elvi segítséget kaptak védelmük megszervezését illetően, a Skandináv államoktól. Azoktól az államoktól, amelyek évtizedeken keresztül fenyegetve érezték magukat a Szovjetuniótól. Nem véletlen tehát, hogy mindhárom Balti országban a skandináv minta alapján gárda típusú erőket is találunk. Részletesebb vizsgálatukat ezen dolgozat keretében nem tartom elengedhetetlenül fontosnak elvégezni.

Svédország

A II. világháború elején a Svédországgal szomszédos országok helyzete nyugtalanságot szült a lakosság körében. Félelmet, hogy az ország is belekényszerül a háborúba. A kormány 1940 május 29-én döntött (Hemvarnet) megszervezéséről. A várt 50 ezer önkéntes helyett több, mint 100 ezer fő jelentkezett. A háború után a Honi Gárdát átszervezték. 1992-ben újabb reform következett, fő feladat az ország infrastruktúrájának védelme lett. 1996-ban az Országgyűlés újból megerősítette a Honi Gárda feladatait.¹⁵

A területvédelmi erők részét képező Honi Gárda (HG) tevékenységében minden 19. életévét betöltött állampolgár részt vehet. A HG katonája önkéntes és mindig helybeli lakos. Erősen kötődik a környezetéhez, ezért különösen motivált feladata ellátásában. Kitűnő a kapcsolata az emberekkel: ez a legjobb ajánlólevél. Megbízható személy. Mivel a HG tagjának joga van a fegyverét is otthon tartania ez különleges követelményt ró személyére. Mielőtt valakit a HG soraiba felvesznek, alapos ellenőrzésen esik át, amelyben részt vesz a helyi rendőrség, a volt katonai alakulata (ha korábban volt ilyen) és a helyi szociális iroda. A parancsnoki állománynál sok volt tiszt kéri a felvételét a HG-ba.

Az Általános Honi Gárda 85 000 fős. A helyi védelemre létrehozott szervezet háborúban a szárazföldi csapatok részét képezi. Feladatai: a védelem szempontjából fontos létesítmények (harcálláspontok, lokátor állomások, hidak, közlekedési csomópontok, repülőterek, kikötők, raktárak stb.) őrzése és védelme; műszaki feladatok (műszaki záruk létesítése, erődítés, álcázás stb.) végrehajtása; partvédelmi feladatok végrehajtása; az ellenség térnyerése esetén a megszállt területeken a lakossággal együttműködve „partizán jellegű tevékenység”, békében a katasztrófák elhárításában, belbiztonsági feladatokban, kutató-mentő

tevékenységben való részvétel, segítségnyújtás a rendőrség, vagy tűzoltóság egységeinek. Alakulatai a katonai körzet parancsnokának vezetése alatt állnak. A Honi Gárda alapvető működési egysége a „terület”, amelynek felelősségi közege az adott község vagy város közigazgatási határáig terjed. Egy-egy terület 2-4 szakaszt foglal magában. Egy század 75-200 fő. A szakaszok (25-50 fő) 2-5 rajból állnak. A szakasz szervezeti felépítése változó, az adott terület sajátosságaihoz igazodik. A századok zászlóaljra képeznek.

Az Ipari Honi Gárda (15 000 fő) alapgondolata, hogy minden szervezet aktívan vegye ki a részét saját védelméből. Feladatai közé tartozik a kijelölt kulcsfontosságú objektumok őrzés-védelme (Svéd Államvasutak, a posta és az egyéb hírközlő szervek, a Nemzeti Útízigazgatóság, a telekommunikáció, az erőművek, a közigazgatás és egyes katonai egységek, szervezetek létesítményei).

A Honi Gárda teljes állománya évente minimum 20 órát köteles gyakorlatra vagy kiképzésre fordítani. A parancsnoki állomány esetében ez 34 órát jelent. A kiképzés helyi és regionális szinten történik. (A parancsnoki és speciális tanfolyamokat a Stockholm melletti Norsborgban lévő Honi Gárda Hadászati Iskoláján tartják. Az iskolára csak a 19. életévét betöltött svéd állampolgárok jelentkezhetnek, akiknek megfelelő háttérrel és legalább három hónap alapkiképzéssel kell rendelkezniük.)

Érdekes megismerni, milyen térítések és ellátás illeti meg a gárdistát. Kiképzés alatt napi térítésben részesül, amelynek kiszámítási alapja az éves jövedelem 365-öd részének a 90%-a. Ez az összeg 2000-ben maximum 675 Skr. Ez adómentes és a nyugdíjba beszámító jövedelem. Katasztrófa idején a térítés 101 Skr/óra (az első óráért 152 Skr jár), ünnepnapokon és éjjel a térítés 50%-kal pótlékolt. Az étkezés térítésmentes, amennyiben arra nincs lehetőség, akkor étkezésenként 35-50 Skr jár. Utazás vonaton és repülőgépen ingyenes. Saját gépkocsi használat esetén 15 Skr/mil (S mil= 10 km) térítés fizethető ki. Betegállomány esetén táppénz, baleset esetén 100%-os térítés és a keletkezett károk teljes térítése jár. Kórházi kezelés esetén a teljes térítést a védelmi erők fizetik¹⁶.

Különleges érdekesség, hogy a Honi Gárda feladatait önkéntes csoportok (klubok) is segítik. Néhány ezek közül: „Kék csillag”- honvédelmi szolgálat estén ellátják az üresen maradt gazdaság körüli teendőket. Rádióamatőrök, magán hajótulajdonosok, motorkerékpárosok, teherautó tulajdonosok, repülősök de még kutyatulajdonosok is, akik ha a szükség hozza önként állnak a hon védelmére. Ugyanúgy mint a „Lottorna” (szabadon fordítva „Bözsikék”) akik 5800 fős szervezetükkel – ha kell – óvóhelyeket üzemeltetnek, vizet biztosítanak, eligazítási feladatokat látnak el.

Németország

A német fegyveres erőkben történelmileg nem lelhető fel Nemzeti Gárda-típusú katonai szerveződés. A reguláris hadsereg mellett korábban is a „Landwehr” típusú szervezés volt a területvédelem szempontjából a meghatározó.¹⁷

A két ország egyesítését követően a Bundeswehr egészét, így a német territoriális erők helyzetét is befolyásoló jelentős változások, csökkentések következtek be. A területvédelmi erők főparancsnoksága azonban egy esetleges konfliktusban továbbra is a mögöttes területek biztosításáért felelős.

A területvédelmi erők részére a katonai védelemben a ma is érvényben lévő következő fő feladatokat határozták meg:

- a mögöttes harcterületek és a hátszág védelme;
- a szárazföldi haderő személyi veszteségének pótlása;
- a fogadó nemzeti támogatás végrehajtása;
- műszaki záruk és akadályok telepítése;
- az állami és katonai felső vezetés részére híradó rendszerek üzemeltetése;
- a katonai közlekedés (közúti és vasúti) irányítása, biztosítása;
- csapások következményeinek felszámolása;
- szoros együttműködés és támogatás a polgári védelem erőivel;
- egyéb logisztikai és egészségügyi biztosítás.

A német véderő struktúrája továbbra sem végleges, további csökkentések, átszervezések várhatók. Tervezett a fejlesztés is, ami mind a szervezeti, mind a területvédelmi erők technikai oldalát érintheti.

Svájc

Az összes vizsgált ország közül Svájc hadereje egyedülálló,¹⁸ ugyanis védelmét un. hadkötelezettség alapján működő milícia típusú fegyveres erők biztosítják. Ez azt jelenti, hogy az országnak békében elméletileg nincs is hadereje, az egész haderő tulajdonképpen csak háborúban létezik, békeidőszakban felkészítés folyik.

Ennek történelmi hagyománya van. Az Alpoktól körülvárt ország földrajzi helyzetéből adódóan az elmúlt évszázadokban különben is rendre kimaradt az európai háborúkból. Biztonságát 1815-től a napóleoni háborúkat lezáró Bécsi Kongresszus idejétől saját képességein túlmenően a háborúban győztes hatalmak (Anglia, Ausztria, Oroszország, Poroszország) garantálták. Ezt erősítette meg a Népszövetség is 1920-ban. Egyes taktikázása is hozzájárult, hogy a II. Világháború idején, bár mindegyik szomszédja érintett volt, Svájc mégis kimaradt, a „béke szigete” volt Európa közepén. 1955-ben a Moszkvai Memorandum egyenesen követendőnek, példaértékűnek jellemezte Ausztria számára a semleges Svájcot.

Mindemellett az ország sokat tesz saját biztonsága érdekében. Nem számítva azt, hogy a hidegháború elmúlásával egy újabb európai „nagy” háború esélye ma a legkisebb, hogy geostratégiai helyzete egy háború esetén sem meghatározó, a svájci alkotmány kimondja, hogy minden egészséges svájci férfi hadköteles. Aki nem vállalja a hosszú tartalékos szolgálatot, az adót fizet, még hozzá nem az összességében kevesebb mint egy esztendő kitévő szolgálattal, hanem a teljes tartalékos szolgálat idejével megegyezően. Az átlag svájci fiatal 20. életévében vonul be az általa választott fegyvernemhez, és tölti le 15 hetes (103 napos) alap- és szakalapozó kiképzését. Leszereléskor, megkapja a teljes felszerelését, és további beosztásával együtt azt is megtudja, hogy a jövőben milyen gyakorisággal, melyik évben és hónapban hívják be. 42. életévének betöltéséig egy átlagos svájci katona összesen 293-295 napot (42 hetet, mintegy 10,5 hónapot) szolgál. A tiszthelyettesek a sorkatonák közül kerülnek ki, ők 200 nappal többet szolgálnak. A tisztek átlagban több mint 1300 napot töltenek a fegyveres erőknél.

A rendszerhez tartozik, hogy minden svájci falu és város (kötelezően!) rendelkezik lőtérrel, és az évi egyszeri lögyakorlat minden hadköteles számára kötelező. Ez a katonai rendszer tipikusan alkalmas a területvédelemre, katasztrófák elhárítására, de mivel technikájában jóval

korszerűbb mint a máshol szervezett hagyományos területvédelmi erők, alkalmas lehet nagyobb, az ország teljes védelmét biztosító feladatok megoldására. A svájci példa egyetlen más vizsgált európai országban sem található meg. Magát a rendszer működését 1700 fő hivatásos katona és mintegy 2700 közalkalmazott segíti. Az eredményesség szembetűnő: évente átlag 50 ezer fő alapkiképzését, 100-130 ezer fő tartalékos kiképzését tervezik, szervezik és hajtják végre. A szolgálatot folytató egyén napi járandósága 42 Fr, amely nősek esetében akár a 140 Fr-t is elérheti.

Svájc a példája, annak a patriotizmuson alapuló szilárd honvédelemnek, amely a jelenlegi katonai fenyegetettség alacsony szintje, vagy hiánya ellenére is komoly alapja az ország biztonságának.

2.3 Következtetések, tapasztalatok

Elsődleges célkitűzésem a Nemzeti Gárda-típusú szervezetek tanulmányozása volt, de ha ilyen név alatt nem találtam, kerestem azokat a megoldásokat, amelyek milícia szervezetekkel, vagy más úton végzik feladataikat, nevezetesen országaik területvédelmének ellátását. Munkám során óhatatlanul találkoztam más formációkkal is, amelyek közül némelyiket (pl. Nagy Britannia) érdekesnek tartottam leírni, ezzel is alátámasztva, hogy az elnevezéstől függetlenül, a néven túl a honi terület védelme érdekében végzett tevékenység az elsődleges, a meghatározó. Másik indokom, hogy vizsgálatom kiterjedt szomszédaink helyzetére is, amelynek során megállapítottam, hogy ma, kifejezetten Nemzeti Gárda (Honi Gárda stb...) megnevezés alatt környezetünkben nem léteznek hivatalos, az állam által elismert szervezetek. Ugyanakkor, a megvizsgált külföldi tapasztalatok kivétel nélkül azt bizonyítják, hogy környezetünkben, és távol a határainktól egyaránt, az országok fontos figyelmet szentelnek a hátszország, a honi terület, más kifejezéssel a **területvédelem** kérdéseire. Ezek a feladatok **történelmi távlatokból** jelentkeznek, megoldásuk módja eltérő. Az eltérések nagyban függenek az adott ország történelmében lezajlott eseményektől, az ország védelmére megalkotott fegyveres erők felépítésétől. Megfigyelhető, hogy a nemzeti vagy honi megnevezés alatt folyamatosan működő szervezetek általában jól azonosítható történelmi dátumhoz kapcsolódnak, hagyományaik vannak. A Nemzeti Gárda-típusú szervezeteknél minden esetben felfedezhető a **történelmi beágyazódás**, az a történelmi pillanat, amely régebben-újabbban létrehozta a haza védelmére önként szerveződő erőt.

Egyes országok már békeidőben is **reguláris** csapatokkal (Ausztria), mások szintén a reguláris erők bázisán, mozgósítás útján tervezik meg területvédelmüket. Tanulmányom szempontjából figyelemreméltóak azok a **milícia** típusú területvédelmi alakulatok, amelyek legtöbbször az ország **totális védelmére** alakultak. Felszereltségüket illetően általában **könnyű fegyverzettel** rendelkeznek, így felkészítésük is általában rövidebb ideig tart, mint a reguláris, combatant típusú csapatoké. Feladataikra, legyen az a hadsereg kötelékébe tartozó, vagy azon kívüli erő közel azonosan jellemzőek a **tipizálható, hátszágai feladatú** támogatási formák, amelyek nemzetközi összehasonlításban sem térnek el lényegesen egymástól. A végrehajtást illetően szervezeteik, különösen a **szárazföldi haderő** alárendeltségében találhatóak tekintet nélkül arra, hogy mi a béke szervezetük alárendeltsége. Feladatuk a **támogatás**. Jellemző rájuk az **önkéntesség**. Az önkéntes jelentkezésre ösztönzésnél nagy súllyal bír a **hazafias nevelés**, az állampolgárok hazafias érzésének béke időszakban is magas szinten tartása. Kis létszámú parancsnokságaik hivatásos állománya

jellemzően a reguláris haderőből kerül át. Ugyanakkor a tartalékképzés során megfigyelhető a személyi biztosítás reguláris erők feltöltésétől való elkülönülése (USA, Nagy Britannia)

A milícia típusú területvédelmi erők egy része akár azonnal is mozgósítható, kiválóan alkalmasak jelentős emberi erőt igénylő **katasztrófák elhárítására** illetve a **következmények felszámolására**. A 2001. szeptember 11-i tragikus események hangsúlyozottabb jelentőséget adnak a terrorizmus elleni küzdelemnek.

Lényeges szempont, kiemelten az önkéntes, milícia típusú erőknél, hogy tagjaik jelentős **kedvezményekben** részesülnek. A legtöbb kedvezményt az Egyesült Államok Nemzeti Gárdájában nyújtják, ahol a gárda tagja tanulmányaik végzéséhez támogatást kapnak és szolgálatuk után még állami nyugdíjjogosultságot is szerezhettek. Fontos szempont a **munkaadók** támogatásának a megnyerése is, amelyet különböző programokkal segítenek elő.

Előfordul olyan gyakorlat is (Svédország), amikor a gárdát az állampolgárok köréből egyéb önszerveződések, **klub típusú szervezetek** is segítik.

A **NATO országok** tekintetében a területvédelmi jellegű alakulatok kialakítását, működtetését illetően **nincs közösen egyeztetett gyakorlat**. Nincs is ilyen elvárás, ezt a kategóriát a NATO nemzeti kiegészítő (tartalék) erőként kezeli, a legtöbb NATO ország az ide sorolt erőket még háborús konfliktus esetén sem tervezte NATO parancsnokság alá rendelni. Ezeket a kérdéseket a NATO egész története során nemzeti hatáskörben értelmezte és meg sem próbálta egységes, szövetségi gyakorlat kialakítását. A szervezetek fenntartása és működtetése, kivétel nélkül a **védelmi költségvetés** terhére történik. Ez jelenleg az egyetlen olyan terület, ahol a NATO egységes nyilvántartási szabályokat állapít meg, mivel a katonai/védelmi kiadások alatt tart számon minden olyan szervezetet, amely háborús helyzetben katonai vezetés alá kerül.

JEGYZETEK:

1. Csehország, Szlovákia, Magyarország
2. Attasé közlés felhasználásával (2002. február)
3. Forrás: Szlovén védelmi minisztérium Internet honlapja: www.mo-rs (2002. január)
4. A rendőri erők létszáma megközelítette a 10 ezer főt
5. Felhasznált forrás: Internet, www.nationalguard.us (2002. január)
6. Demokrácia és Honvédelem .A fegyveres erők polgári ellenőrzése az Egyesült Államokban (Az USA tájékoztatási Hivatala, Regionális Programiroda, Bécs, 1993.)
7. Természeti katasztrófák következményeinek a felszámolásától a polgárok többségének élet és vagyónbiztonságát veszélyeztető tömeges lázadások kezeléséig. A tragikus 2001 szeptember 11-i események után új típusú feladatként jelentkezett a terrorizmus által okozott nagy tömegeket és anyagi javakat érintő veszteségek felszámolásában való részvétel.
8. A Nemzeti Gárda feladatrendszerének részletezésénél a szárazföldi rendeltetésű erőket veszem figyelembe, a másik alkotórészt, a légi erők típusú csapatokat mivel magyar viszonylatban kevésbé valószínű hasonlóak felállítása, jelen dolgozatomban nem tárgyalom.
9. Az osztályozás az amerikai fogalom rendszer szerint történik.
10. Középiskolai tanuló esetében a minimális korhatár a meghatározó.
11. Forrás: Internet www.esgr.org (2002. január)
12. Forrás: „Az USA bejelenti a honi védelem parancsnokság létrehozását” Internet: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/english/world/americas> (2002. április)
13. Forrás: Prof. Richard Homes: Towards a standing army, Internet: www.bbc.co.uk/history/lj/warslj/army, (2002. március)
14. Forrás: „A tartalékosok szerepe a honvédelemben és a biztonságban” Internet: www.mod.uk/issues/sdr/newchapter/reserves, (2002. április)
15. Forrás: www.hemvarnet.mil.se és a Svéd védelmi erők kiadványa (2002. február)
16. 2000. évi adat
17. Dr. Somorác András alezredes és Fodor József alezredes tanulmánya felhasználásával (A Nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai, Tanulmánykötet, HM TKKF, 2001)
18. Svájc esetében Dr. Hülvély Lajos: MH személyi kiegészítő rendszerének átalakítása vegyes rendszerről, önkéntes rendszerre PhD értekezésében talált leírást vettem alapul, az általam vizsgált országokról készített összehasonlítást a 2. sz. melléklet tartalmazza.

3. A JÖVŐ ÖNKÉNTESSÉG ALAPJÁN SZERVEZŐDŐ HADEREJE ÉS A NEMZETŐRSÉG

3.1 Haderőrendszerek a társadalmakban

Munkám sikere érdekében szükségesnek tartom, hogy vizsgálatom tárgyát, a Nemzetőrséget elhelyezzem az ország fegyveres erőinek rendszerében. Feladatomban nehezíti, hogy ez a törekvésem olyan időszakban történik, amikor a társadalom vezetésének elhatározott szándéka, hogy magát a jelenleg működő rendszert és annak fő elemét, a Magyar Honvédséget is átalakítsa azzal a szándékkal, hogy a jövőben sorozott hadsereg helyett önkéntes alapon működtesse azt.

Munkámat ugyanakkor könnyíti a témavezetőm doktori értekezésében talált kategorizálás, amelyet jól egészítenek ki a ZMNE Haderőszervezési és hadkiegészítési tanszék e témával foglalkozó stúdiumai.

Prof. Szabó János dolgozatában a hadseregek társadalmi oldalának tipizálására Werner Sombart-ot idézi¹ aki a hadseregek szervezeteit máig használható rendszerbe illesztette, és az alábbiak szerint klasszifikálta:

I. A hadsereg szervezete szerint

1. magán hadsereg
2. állami hadsereg

II. A hadsereg fennállásának tartama szerint

1. állandó hadsereg
 - a) praesens hadsereg (állandóan fegyverben)
 - b) absens (szabadságolt) illetve cadre (keret) hadseregek
2. nem állandó hadseregek²

II./a A katona kiképzésének tartama szerint

1. hivatásos hadseregek
2. dilettáns hadseregek (ide tartoznak a „milic” vagy „milícia” típusúak)³

III. A hadsereg gyűjtés módja szerint

1. kényszerített hadseregek:
 - a) magánjogilag
 - b) közjogilag (sorozott hadseregek)
 - b.1) osztályhadseregek
 - b.2) néphadseregek
2. szabad hadseregek
 - a) önkéntes seregek
 - b) zsoldos seregek

IV. Belső tagozódás szerint

- 1) individuális hadseregek
- 2) kollektív hadseregek (tömegseregek, csoportsseregek)

A haderők tanulmányozásának széles szakirodalma van, mégis úgy ítélem meg, hogy dolgozatom fogalmi rendszerének pontosítása szempontjából, értelmezéssel elfogadható, kiinduló alapnak tekinthető az előzőekben leírt rendszerezés. Ez mintegy vázat alkotva segít elhelyezni átalakuló honvédelmünk sokszor a jövőben pontosításra szolgáló fogalmait, szervezeti elemeit.

Sombart osztályozása alapján a Magyar Honvédség – mint állami hadsereg – rendszerváltozással kezdődött átalakítása keret elemekkel is rendelkező állandó, közjogilag sorozott osztályhadseregből, amelyre a tömegsereg ismérvei voltak jellemzőek, egy államilag állandóan fenntartott hivatásos hadsereg felé tart, amelyre gyűjtési (kiegészítési) módja szerint az önkéntesség lesz a jellemző. Ezek alapvető minőségi változások. Különösen akkor, ha megállapítjuk, hogy a Magyar Honvédség a korábbi osztályhadseregből minőségét tekintve egy valós néphadsereggé vált. A korábbi korszak ideológusai az ismertetett két kategóriát szívesen mosták egybe, pedig lényeges a különbség. Az osztályhadsereg a társadalom egyes osztályaiból gyűjtött fegyveresekből áll, míg a néphadsereg a teljes népességet képviseli. Nem kívánok ennek a kategóriának értelmezésében mélyebben elmélyedni, mivel nem fogadom el az előző korszaknak a társadalom felosztására vonatkozó fogalmait.

A Sombart osztályozás jól alkalmazható a mára, így értelmezve megállapíthatjuk, hogy a jövő Magyar Honvédsége a fenti jelzők mellett mint állandó hadsereg, tartalmazhat a fegyverben lévő állomány mellett keret elemeket is. A keretek feltöltésével válhat teljessé a honvédségnek az alkotmányban és egyéb törvényekben az ország katonai védelme érdekében rögzített feladatellátása. A klasszifikáció kiképzéssel kapcsolatos hivatásos kategóriájának értelmezése a múltban és a jövőben is azonos. Az önkéntes haderőre történő átállást követően a „hivatásos” megnevezés az általános magyar fogalmi rendszerből kiindulva annyiban egészülhet ki (és ez zavaró is lehet!), hogy az önkéntes haderőben szolgálatot vállalók tehetik azt életpálya-szerűen, máig érvényben lévő fogalmaink szerint – hivatásosként. Ebben a fogalomban a jövőben a társadalomkutatóknak kell állást foglalniuk, és azt a társadalommal elfogadtatniuk, hogy a katonai pálya a jövőben mennyire lesz (vagy marad meg) hivatásnak (mint a társadalmilag vitathatatlan orvosi vagy vallási pálya), vagy mennyire alakul át a társadalom által elismert és támogatott szakmává. A fogalmi értelmezési igények már így is feltűnnek, mivel a hosszabb, életpályaként szolgálatot vállaló katona (tiszti, tiszthelyettesi - hivatásos kategória) állomány mellett már most is jelen vannak a hosszabb-rövidebb időre a fegyveres szolgálatot vállaló szerződésesek, illetve a közalkalmazotti, polgári állomány. A helyzetet csak bonyolítja, hogy már megjelent az önkéntes hadsereg kiegészítésére is tervezett önkéntes tartalékos fogalma és gyakorlata, amely a fenti kategóriákat tovább színesíti.

Magam a haderőrendszerek értelmezése érdekében, mint a fenti rendszerhez az alkalmazás szempontjából illőt egy további, jelesül a „fenntartási és békeszervezet nagysága” szerinti kategorizálást is beemelek, amelynek segítségével a keret (cadre) és a milícia típusú szervezeteket kívánom vizsgálni és egymáshoz viszonyítottan a jövő haderejében elhelyezni. Okfejtésemben az általam elfogadott és részletezett rendszerben a milícia-típusú szervezeteket nemcsak kiképzése, hanem alkalmazásának, vezetésének lehetősége szerint is vizsgálom.

Ebben az összefüggésben – ismerve a haderőreform végrehajtásával kapcsolatos elképzeléseket – rögzíthetjük, hogy Magyarország a haderőreform végrehajtása után olyan állandó haderővel fog rendelkezni, amelynek békeszervezete hazai és nemzetközi kötelezettségei teljesítése során kiegészülhet.

Ezt a honvédelemmel kapcsolatos dokumentumokban rögzített elvet elemezve, a kiegészítést illetően is megkülönböztetünk olyan alakulatokat, amelyek békelétszámukat egészítik ki, illetve békeállománnyal nem, vagy feladatellátásuk szempontjából elhanyagolható létszámmal rendelkeznek, ilyen formán – értelmezésben – „keret” alakulatokként foghatók fel, míg az előzőeket békeviszonyok között is folyamatos kiképzést folytatók lévén az „állandóan fegyverben lévők” közé sorolom. Ez a kategóriák közötti átjárhatóságot is jelenti.

A kategóriák belső tartalmának változásával napjainkban szükségessé válik ezeknek a megváltozott struktúrákhoz való illesztése, és ha szükséges újbóli értelmezése.

Annak a híve vagyok, hogy hazánkban a haderőreform végrehajtása során olyan honvédség jöjjön létre, amelynek állandó szervezetei (szükség szerint kiegészülve) egyaránt alkalmasak legyenek hazai és nemzetközi (NATO, EU, EBESZ, ENSZ) katonai feladatok megoldására. Ugyanakkor lehetőséget látok arra is, hogy bizonyos katonai, és egyéb katonai képességeket sem nélkülöző (területvédelem) feladatok más szervezetekkel is elvégezhetőek lehessenek.

Ezek megoldása történhet:

- olyan milícia-típusú szervezetekkel mint a vizsgált Nemzetőrség, amely szervezetét tekintve lehet önálló, vagy a honvédségbe betagolt, vagy
- a Magyar Honvédség szervezetébe tartozó, a jelenlegi helyzethez hasonló, hosszú készenléti keret-alakulatok alkalmazásával.

Ettől a következtetéstől már csak egy lépés annak a megállapítása, hogy az ország védelmi feladatai kiegészülhetnek, teljesülhetnek:

- létrehozása esetén a Nemzetőrség mint fegyveres erőként funkcionáló szervezet útján, amely hadműveleti alkalmazásban csak egységes, a honvéd vezérkar útján megvalósításra kerülő vezetés alatt működhet,
- a Magyar Honvédség háborús hadrendjébe tartozó keretalakulatok által, amelyek belső tartalmukat tekintve lehetnek milícia-típusúak is. Ebben az esetben részben elnevezés kérdése, hogy ezen alakulatokat alkalmazásuknak megfelelően (pl.: forgalomszabályzó, szállítmánykísérő, vegyi- sugár felderítő stb) vagy a létrehozási szándék (nemzetőr, népfelkelő) nevezzük meg.

Következtetésként rendszer oldalról vizsgálva kijelenthetjük, hogy mindkét fent említett alapesetben a szervezetek által végzendő feladatok egyformán végrehajthatók. Itt az igazán eldöntendő kérdés az, hogy a társadalom valóban akarja-e mint az a jelenleg érvényben lévő parlamenti határozatban szerepel, és új fegyveres erőként létrehozza a Nemzetőrséget, vagy továbbra is elfogadja, hogy a területvédelem feladatait a jelenlegi haderőn belül, de milícia alapon működő keret alakulatokkal végezzék. Ez a megállapítás mindenféleképpen más viszonyrendszert tételez fel az önkéntes tartalékos rendszert illetően is, mert a működést tekintve nem lehet egy nevező alá hozni a béke állományt alkalmazás esetén kiegészítő, szerződése alapján akár külföldön is bevethető tartalékos, a csak meghatározott esetekben, honi területen, területvédelemre alkalmazható tartalékos. Néhány jellemző eltérő vonás a reguláris erőket kiegészítő és a területvédelemre kvalifikálódó tartalékos között, mivel ez utóbbi:

- csak és kizárólag az ország területi veszélyeztetése esetén vehető igénybe,
- lakóhelye környékéről kerül kiegészítésre és lokális feladatokat lát el,

- alapfeladataira történt felkészítése után ismereteinek karbantartása már nem kíván olyan gyakoriságot mint a reguláris erők kiegészítése stb.

Összefoglalóan megállapítható, hogy az állandó (reguláris) hadsereg hazai és nemzetközi alkalmazásra egyaránt képes szervezeti jelentősen eltérhetnek egy feladatellátásában, így kiegészítésében is más szervezeti formától, amely a benne rejlő azonosságok alapján megvalósulhat önállóan, (Nemzetőrség) de a speciális elemek azonosságainak figyelembevételével akár a honvédség keretein belül is.

3.2 A fegyveres erők átalakításának igénye

3.2.1 Nemzetközi, külső hatások

A Varsói Szerződés felbomlásával, Európában megszűnt a „nagy háború” veszélye. Ugyanakkor az eltérő társadalmi rendszerek szembenállása helyett új, emberek százezreinek, millióinak szenvedést okozó regionális konfliktusok keletkeztek. Az elmúlt években a Balkánon történtek és a Kaukázus vidékének eseményei mind annak a bizonyítékai, hogy a „nagy rossz” helyett több kis bizonytalanság veszélyezteti a népek biztonságát. Ezzel kapcsolatban a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. (XII.29) OGY határozat így fogalmaz: *„Növekvő kockázatot jelentenek az eltérő társadalmi fejlődésből fakadó, országok és csoportok közötti, átmeneti vagy tartós ellentétek, a gazdasági, pénzügyi és társadalmi válságok, az etnikai és vallási feszültségek, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, az illegális kábítószer- és fegyverkereskedelem, a demográfiai feszültségek, a tömeges migráció és a nagyfokú környezeti ártalmak. Fokozódó kihívást és veszélyt jelent a tömegpusztító fegyverek és azok hordozó eszközeinek elterjedése, valamint az információs rendszerek elleni támadások lehetősége. Emellett az államok közötti feszültségek, illetve államokon belüli fegyveres konfliktusok ma is jelen vannak Európában Régióinkban sajátos veszélyforrásként jelentkezik az átalakulásból fakadó instabilitás és kiszámíthatatlanság, a demokratizálódási folyamatok törékenysége.”*

A helyzet kezelésére hazánk szempontjából is meghatározó a NATO 1999. áprilisi washingtoni csúcsertekezletén elfogadott stratégiai koncepciója⁴ amely az alábbi lényeges elemeket foglalja magába: *transz-atlanti kapcsolat fenntartása, a hatékony katonai képességek fenntartása, az európai biztonsági és védelmi identitás kifejlesztése a szövetségen belül, konfliktus-megelőzés és válságkezelés, partnerség, együttműködés és párbeszéd, a szövetség bővítése, fegyverzet-ellenőrzés, leszerelés és a proliferáció megakadályozása.* Számunkra, mint új tagországnak kiemelten fontos a hatékony katonai képességek fenntartásához kapcsolódó másik lényeges dokumentum a „védelmi képességek kezdeményezése”(DCI)⁵ amely valamennyi tagország számára öt fő területen tesz ajánlást a katonai képességek javítását illetően. Ezek a *mozgékonyosság és telepíthetőség*, az esetleges honi bázistól való távollét esetén is megvalósítható *fenntarthatóság*, a *hatékony harcérintkezés, túlélőképesség* és az *interoperábilis kommunikáció*. Valamennyi felsorolt elem az elmúlt évtizedben a nyugat által alkalmazott ún. „kontingens” típusú hadműveletet szövetségi alapokon folytatott megvívása irányába mutatnak, amelyre tipikus eljárás lehet a jövőben a „Többnemzetiségű Összhaderőnemi Alkalmi Kötelékek” (CJTF) bevetése. Ezt az

elvet erősítette meg a washingtoni csúcs is, elismerve az eddigi felkészülés eredményeit, és a balkáni alkalmazás részbeni tapasztalatait⁶.

A fent idézett dokumentumok állásfoglalásai azért is fontosak, mert a NATO már a mi, magyarok részvételével is elkészített, hosszú időre szóló koncepciójával egy időben – szerencsésnek tekinthetően – a stratégiai felmérés eredményeként, elkezdődött hazánk fegyveres erőinek hosszú távra szóló átalakítása, amelynek eredményeként várhatóan a következő évtizedben rendelkezésünkre fog állni egy kisebb, de korszerűbb, professzionális magyar honvédség, amely szövetségeseinkkel együttesen alkalmas valamennyi kihívásnak megfelelni. A jövő katonai megfelelőségét saját viszonyainkra is tökéletesen alkalmazhatóan fogalmazza meg az új brit katonai követelményrendszer, amikor kimondja: *„a megváltozott hadászati helyzet kulcseleme, hogy semmilyen nagy és azonnali hagyományos veszély nem fenyegeti Nagy-Britanniát és NATO szövetségeseit. És nem is fordulhat elő, hogy a veszély megjelenését ne előzné meg évekig tartó előjelzési és felkészülési idő. Másfelől, szerte a világban megnövekedett a rövid időn belül bekövetkező, alacsony intenzitású konfliktusok bekövetkeztének az esélye. Együttvéve ez azt jelenti, hogy annak a bevethető fegyveres erőnek, amellyel mi rendelkezünk kisebbnek kell lennie mint azelőtt, de sokkal rugalmasabbnak és felkészültebbnek kell lennie, készen arra, hogy rövid időn belül alkalmazható legyen. Ugyancsak képesnek kell lennie hosszú időn keresztül tartó műveletek alatt saját maga fenntartására.”*⁷

A fent leírtak egyenes következménye a világban az elmúlt évtizedben történt és a bevezetőben leírt változásoknak. A veszélyek minőségének módosulásával szinte egyidejűleg jelentkezett a társadalmakban a hadseregek megváltoztatását illető követelés, a hadseregek tömeghadseregekből professzionálissá való átalakításának az igénye.

A minden katonai feladatot „felvállaló”, sorozási alapokon működő, az elmúlt évszázadokban az országok társadalmi berendezkedésétől függetlenül egyaránt jellemző tömeghadseregek kora szemmel láthatóan végérvényesen lejárt. A volt szovjet típusú rendszerek látványos összeomlása, a veszélyek fentiekben leírtak szerinti átstrukturálódása következtében a korábban szembenálló felek hadseregeiben több tekintetben egymáshoz közeli folyamatok zajlottak le, amelyek a fegyveres erők létszámának és fegyverzetének csökkentését jelentették. Az adófizető polgárok érdekeit figyelembe vevő politikai erők szinte azonnal felfedezték, hogy a fegyveres erőkre korábban fordított költségvetési pénzek addigiak szerinti elköltése felesleges kiadásokat jelent. A volt szovjet típusú országokban ehhez még hozzájárult, hogy a helyenként gazdasági összeomlással is felérő rendszerváltozás során rögtön láthatóvá vált, hogy a közvetlen háborús veszély politikai alapjainak megszűntével melyek azok az elsődleges területek, amelyekről jelentős anyagi erők csoportosíthatók át, illetve vonhatók el. Társadalmi oldalról fokozatosan felerősödtek a sorozási rendszert a továbbiakban megkérdőjelező, hivatásos, önkéntes haderő átalakítása irányába mutató igények. Ezt a '90-es évek katonai eseményei is bebizonyították. Láthatóvá vált, hogy jövő fegyveres erőket igénylő válságai nem az erők tömeges alkalmazásával válnak kezelhetővé. Az évtized közepére jellemzővé váltak a béke kikényszerítő-fenntartó típusú műveletek, amelyek során több esetben jelentősebb szerepet játszott a csúcstechnika (és természetesen az azt kezelő ember), mint az élő erők bevetése.⁸ Ezek sorában kiemelkedő az 1999-es koszovói válság megoldása, amely során a NATO haditengerészeti támogatás mellett, de szárazföldi erők alkalmazása nélkül, légi tevékenységgel kényszerítette ki Jugoszláviában a célul kitűzött eredményt.

A közelmúlt balkáni eseményei azt is bizonyították, hogy a közvéleményt első helyen, kiemelten érdeklő események a rendteremtésben résztvevők oldaláról a társadalmakban csak akkor lehetnek elfogadhatók és sikeresek, ha azok saját állampolgáraikat érintően „zéró” vagy ahhoz közeli veszteséggel záródó, más kifejezéssel élve „halott nélküli” háborúk.⁹ A fentiekből következően előtérbe került annak a valószínűsíthető lehetősége, hogy a nyugati világ részéről a nyílt, fegyveres konfliktusok megoldásának döntő többsége a jövőben várhatóan nem hazai területen kerül megoldásra. A harmadik évezred modern társadalmainak vezetői és szövetségei nem engedhetik határainkhoz közel az egyenlőre bizonytalan, lakosságát és területi nagyságát tekintve „nagyobb” világ kihívásait. Ha ezt különösen sorozatban megtennék – és 2001. szeptember 11. erre is kell, hogy figyelmeztessen – feltehetően a társadalmakat megrendítő következményekkel is szembe kellene nézniük. Ezek a megállapítások mind arra utalnak, hogy a jövőben, az általunk már csak hovatarozásunk szempontjából is mércének tekintett Euro-Atlanti országok nemzeti hadseregei az önkéntes haderők kialakításának irányába fejlődnek, vagy már át is alakultak.

Önkéntes katonák, akik egyéni motiváció alapján, szakmaként választják a fegyveres erőket. Ez az út valóban megfelel a jelen és talán megköckéztathatom, a jövő társadalmi elvárásainak is, amelyben a hon fegyveres védelme bizonyos tekintetben és mértékben természetszerűleg átértékelődhet és delegálódhat az azt hivatásból vállalókra.

Megfigyelhető, hogy az elmúlt években a nyugati országokban egymás után térnek át a sorozott rendszerről az önkéntességen alapuló haderőre, az állampolgárok önvédelmi jogáról való teljes lemondás nélkül¹⁰. Ez a folyamat még hosszú ideig fog tartani, de kimenetele nem lehet kétséges. Európa hadseregei előbb vagy utóbb önkéntességen alapuló hivatásos hadseregek lesznek.

De nem is történhet ez másként más okból sem. Az a fejlett haditechnika, amely a nyugati országok hadseregeinek a birtokában van, már nem engedi meg a rövidebb-hosszabb (már régóta tendencia a rövidebb katonai szolgálat irányába történő elmozdulás) ideig tartó sorkatonai szolgálat eredményeként kapott alkalmazót. Erre, csak a viszonylag hosszabb ideig tartó kiképzésen a korszerű technikát, és annak kezelését elsajátító profi katona képes. De ezt indokolja a technika hosszabb élettartamának biztosítása, a rövidebb, gyengébb hatásfokú kiképzésből, a gyakori kezelő-váltásból eredő meghibásodások elkerülésének igénye. Ez a dolgok egyik oldala. A másik, hogy a korszerű harc, nem csak a nagy hatású tűzfegyverekkel való mesteri bánásmódot feltételezi, hanem olyan egyéni képességek kialakítását is, amelyek csak hosszabb kiképzési idő és folyamatos fenntartás útján érhetők el és tarthatók meg.

Az eddigi okfejtésből ugyanakkor az is következtethető, hogy az egyre kisebb, ugyanakkor felkészültségében egyre professzionálisabbá váló, magas fejlettségi színvonalon lévő technikát kezelő hadseregek feladatrendszerében továbbra is ott maradnak a bizonyos szinten hagyományos eljárásokat és könnyű fegyverzetet igénylő, támogató feladatok, amelyekre a felkészítés és a tréning nem igényel állandó, folyamatos kiképzést. Ez egy feloldható ellentmondásnak tűnik, mivel ennek a hagyományosan területvédelmi feladatsornak a megoldására alapvetően két megoldás kínálkozik:

- a reguláris hadsereg továbbra is felkészül és általában keretesített de szervezett alakulataival (ezek lehetnek milícia alapon szerveződők is!) kész ellátni ezeket a feladatokat is, vagy
- történelmi hagyományai alapján rendelkezik olyan milícia típusú erőkkel, amelyek eddig is és ezután is elláthatják az országvédelem szempontjából nélkülözhetetlen feladatokat.

Mindkét út járható. Az első esetben, mivel keret alakulatról van szó, kevésbé költségigényes, ugyanakkor szervezeténél fogva önmagában nem is kerül a társadalomhoz közelebb. Katasztrófa esetén nincs a sokkal költségigényesebb hadseregen kívül rövid időn belül bevethető alakulat. Második esetben összességében nagyobb működési költségről van szó, ugyanakkor:

- mivel a felnőtt lakosság nagy része megfordulhat szervezeteiben, jobban biztosítja a társadalom felkészültségét egy esetleges konfliktus elhárítására,
- fokozottabb mértékben biztosítja a társadalom és a hadsereg között a kapcsolatot, egyfajta „híd” szerepét töltheti be a professzionális hadsereg és a társadalom között,
- rövid készenlétű, ezért különösen katasztrófák és egyéb rendkívüli alkalmak esetén gyors alkalmazást biztosít.

3.2.2 Belső, hazai ösztönző körülmények

A Magyar Honvédség az elmúlt évtizedben mélyreható változásokon ment keresztül. A rendszerváltozás pillanatában Magyarországon a béke létszámát illetően közel 150 ezer fős haderő állt fegyverben a kor és a Varsói Szerződés tagállamaihoz hasonló, egyes haditechnikai mutatóiban az átlagnál szerényebb képességekkel. A nyugat és kelet közötti világméretű összecsapás lehetőségének az elillanásával szinte egyidejűleg megkezdődött a honvédség folyamatos és ugyanakkor fokozatos leépítése. A „körkörös” védelem időszakában komplett alakulatok „masíroztak” körbe az országban. Máskor a „fünyíró” elv érvényesült, amely a források megvonásában, az anyag- és felszerelés hiányban jelentkezett. Az állandó állományúak személyes sorsukon, a bajtársaik önkéntes pályaelhagyásán és a rendszeres átszervezések eredményeként való tömeges elbocsátásokon keresztül érezték a helyzet rosszabbodását.¹¹

A haditechnika és az infrastruktúra fokozatos leépülése, az alaprendeltetés, a kiképzés háttérbe szorulása, a honvédség hivatásos állománya előzőekben sem magas presztízsének az 1990-es rendszerváltozás idején kezdődött „mélyrepülése” az évek során csak tovább romlott. Az állomány megérhette saját életszínvonalának, megélhetési feltételeinek a leépülését. Sokan, különösen többgyerekesek a létminimum alá szorulva, tűzoltásként az őket eltartó állam segélyezésére szorultak. Tömegessé, a hadsereg vezetőinek akaratától függetlenné vált a hivatásosok nagymérvű, kezelhetetlen kiáramlása, aminek következtében jól képzett tisztek és tiszthelyettesek hagyták el a honvédséget. Az időről-időre elhatározott reformok tagadhatatlan jó szándéka ellenére hiányzott azok hosszú távra történő megtervezése, a szükséges szellemi és anyagi eszközök hozzárendelése.

Magyarország NATO-tagságával, és az ország gazdaságának – reméljük tartósan – növekvő pályára állásával érett meg az a helyzet, hogy az ország védelmi képességeiért felelősök elkezdjenek egy olyan haderőreformot, amelynek eredményeként a második évezred első évtizedének a kezdetére-közepére egy személyi állományában és alkalmazott haditechnikájában új, létszámában az ország teherbíró képességével és lélekszámával arányos hivatásos honvédség jöjjön létre. Olyan, amelyik szövetségeseivel közösen alkalmas hazánk szuverenitásának megvédésére, és kötelezettségeiből eredően, illetve az ország érdekeinek megfelelően határainkon túli békefenntartó-békekikényszerítő hadműveletekben, illetve humanitárius akciókban való részvételre.

Ez a haderőreform – túlzás nélkül állíthatjuk – történelmi esély. NATO tagságunkból eredően kötelességünk, hogy belátható időn belül a szövetség többi tagjaival megegyező szinten (interoperabilitás) tudjunk a közös feladatokban részt venni. Ennek a ma megtervezett, több kormányzati cikluson átívelő feladatnak pártpolitikától mentes, konszenzuson alapuló következetes végigvitele nemcsak történelmi esély, hanem felelősség is. Nemcsak saját, hanem szövetségeseink össz- és nyugodtan állíthatjuk egyes nemzeti érdekeit tekintve is. A piac-orientált társadalmakban a multinacionális vállalkozások (és miért lenne más a NATO) csak akkor működhetnek eredményesen, ha azok szinte kiszámíthatóan gyümölcsözőek mindegyik abban részt vállaló fél számára. Részvételünk és tartós elismertségünk az európai közösségben azon is mérhető lesz, mennyire leszünk képesek eredményesen részt vállalni az euró-atlanti, szűkebb értelemben az európai biztonság tartós megőrzésében.

Az erre való eltökéltség nyilvánvaló. Ezt tartalmazza a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat, amikor kimondja:

„Magyarország azonosul a Szövetség kollektív védelmének elveivel.” Az ország Nemzeti Biztonsági Stratégiája tartalmazza azon szándékokat, amelyek elsődlegesek céljaink megvalósításában. Az elveket tartalmazó kormánydokumentum előírja: *„Az ország katonai biztonságának legfőbb garanciája a kollektív védelemre épülő Észak- atlanti Szerződés Szervezete tagjaként folytatott szövetségi együttműködése.”*¹²

A fegyveres erőkkkel kapcsolatban a dokumentum így fogalmaz: *„A NATO tagság a megnövekedett politikai érdekérvényesítő lehetőségek és a magas szintű katonai biztonság mellett fokozott felelősséget is jelent az ország számára. Magyarországnak rendelkeznie kell az önvédelemhez és a Szövetség kollektív védelméhez szükséges katonai képességekkel”*¹³

A fogalmazás érthető és világos. Az már a katonai tervezők feladata, hogy a honvédség jelenlegi struktúrájából kiindulva, további állományvesztés nélkül, a szükséges átalakítások folytatásával olyan haderő alakuljon ki, amely egyaránt alkalmas egy jelenleg hazánkra nem prognosztizálható veszély legsúlyosabb esetében, szövetségeseinkkel együtt történő, országunk katonai védelmére, illetve más, határainkon túli feladatok közös végrehajtásában való részvételre. A jelenleg, és beláthatóan a jövőben rendelkezésre álló humán és költségvetési források a fő célokat tekintve nagyjából azonos, konszenzuson alapuló politikai akarat alapján tervezhetőek. A NATO felé is közölt 1,81% éves GDP fegyveres erőkre történő fordítása, az ország gazdasági mutatóinak további javulása esetén a HM költségvetését nem terhelő programok elfogadható perspektívát nyújthatnak a haderő átalakítás végére, hogy az ország egy valóban a kor színvonalán álló honvédséggel rendelkezzen. Ez a honvédség amennyiben képességeit illetően szövetségi keretekben tervezett működni, azt is jelentheti, hogy közel azonos, konvertálható képességekkel kell rendelkezzen mind honi, mind szükség esetén külföldi alkalmazás esetén. Az a hadsereg szervezés feladata, hogy a meglévő „van” helyzetből kiindulva úgy racionalizálja a honvédség szervezeteit, hogy azok – figyelembe véve a már meglévő és jövőben tervezett felajánlásokat – megfeleljenek a kettős alkalmazás célkitűzéseinek is. Ezen dolgozat keretében nem tartom feladatommá a jelenleg kialakult helyzet részletes elemzését, de a területen dolgozó szakemberek véleményének kikérésével¹⁴ az elmúlt több mint tíz esztendő haderő csökkentési tapasztalatainak az elemzésével tényként fogadhatjuk el, hogy a honvédség az eddigi átalakítások folyamán olyan korábban meglévő képességeket veszített el, amelyek NATO csatlakozásunkig jól-rosszul, de biztosították, kiegészítették a hadsereg honi területen feltételezett harcának megvívását. Ezek a képességek, főként a harcbiztosítás és

mindenoldalú biztosítás területén erősen leszűkültek. Sok esetben a tervezők az anyagi feltételek folyamatos romlása következtében a kényszertől vezetve szüntették meg, vagy a jelenlegi felkészültséget nem ismerve hosszú készenléti időt figyelembe véve terveztek katonai erőket, amelyek alkalmazása adott esetben szükséges lenne az ország megvédését biztosító fő erők kibontakozása esetén.¹⁵

Az a fentiekből is világosan látható, hogy ez a helyzet önmagában hosszú távon nem biztosít kiszámítható és biztos garanciákat ezen a területen. Ugyanakkor ezért nem hibáztathatóak az elmúlt évtized hadseregvezetői sem, akiknek elsődleges, igazolható törekvésük a harcoló és az azt közvetlenül biztosító alakulatok költségvetési keretből fenntartható megtartása volt. Ennek a helyzetnek viszont a tartós, különösen a profi hadseregre történő áttérés utáni fenntartása beláthatatlan kockázatokat vonhat maga után.

Először is a jövő körvonalazódó haderő struktúrája lehetőségeiből adódóan nehezen képes tartalmazni mindazon elemeket, amelyek az ország totális védelme esetén a saját és szövetséges csapatok alkalmazása esetén teljes körűen szükségesek.

Másodszor, várhatóan jelentősen megváltozik a haderő kiegészítés rendje. A jelenlegi személyi biztosítás az önkéntes haderőre történő áttéréssel gyökeresen átalakul. A kötelező katonai szolgálat eltörlésével, vagy alkotmányban rögzített felfüggesztésével egy időben előreláthatóan átalakul a mozgósítás jelenlegi rendszere. Ebből következően a tartalékos utánpótlás is önkéntes alapokon fog működni.

De van a kötelező katonai szolgálat eltörlésén, és az önkéntes haderőre való áttéréseken kívül egy másik kérdés is. Teljesíthető-e az összes katonai feladat egy átalakult, önkéntes haderővel?

A fenti kérdésre a mi társadalmunknak is, történelmi, erkölcsi alapon, a környezetünket is figyelve kell a választ megtalálnia. Ellentétben néhány érzékelhető, reményeink szerint csak minimális kisebbség által támogatott nézettel szemben, a haza védelme nem lehet csak az arra közvetlenül, önként vállalkozók kizárólagos feladata. A honvédelem ügye a történelem során mindig is elsősorban nemzeti ügy volt és az ma is. A már idézett 94/1998.(XII.29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről egyértelműen kimondja: „*A Magyar Köztársaság a honvédelmet az állampolgárok közös felelősségvállalásán alapuló nemzeti ügynek tekinti.*”

A közelmúlt történései is figyelmeztetnek bennünket. Ki gondolta alig több mint egy évtizede, hogy a Balkánon, a keleti blokk által sok tekintetben oly irigyelt Jugoszláviában csak a II. világháború borzalmaihoz hasonlítható események fognak rövidesen bekövetkezni? Idéztem már napjaink Kaukázus-vidékét, az ott élő népek közötti évszázadokon keresztül az egymást követő imperialisztikus önkény-uralkalmak által elfojtott etnikai konfliktusainak mai drasztikus kifejlődését, százezrek szenvedését, nélkülözését. Hogy csak földrészünknel, Európánál maradjunk. És akkor még nem említettem 2001. szeptember 11. korszakot formáló tragikus eseményeit, amely határokat túllépve éppen a föld leghatalmasabb országában bizonyította be, mennyire sérülékeny a biztonság, amelyben élünk.

Látva a világban meglévő veszélygócokat, tőlünk keletre és délre a bizonytalansági tényezőket, feltételezhetően lehetnek a jövőben olyan kihívások, amelyeket ma még nem tudunk megfogalmazni, de rossz esetben veszélyt jelenthetnek térségünkre, így hazánkra is.¹⁶ Erre utal a már idézett 94/1998. (XII. 29) OGY határozat biztonságunkat befolyásoló már idézett *instabilitás és kiszámíthatatlanság* jelzői. A korszerű, de létszámában a korábbiakhoz képest kisebb fegyveres erő a haderőreform után végletes esetben elegendő lehet egy időben és terjedelemben korlátozott hadműveletre, NATO szövetségeseinkkel együtt egy sikeres,

szuverenitásunkat veszélyeztető támadás elhárítására, vagy/és szövetségi kötelezettségeinknek megfelelően, a politikai döntéstől függően az ország határaitól távolabbi kollektív fegyveres erőkkel megoldandó feladatokban történő részvételre.

A fentiekből kiindulva, az már ma is tisztán és világosan látható és megfogalmazható, hogy a magyar fegyveres erők távlatokban nem fognak és nem is kell, hogy rendelkezzenek mindazon képességekkel, amelyek a nyugodt, alkotó, reményeink szerint zavartalan békeidőszak során, az ország védelme szempontjából a harc megvívásához szükséges mindenfajta erőt és eszközt jelentenek. Szövetségeseink sem várnak el tőlünk egy ilyen, a nagy országokra máig jellemző (és valószínűleg továbbra is megmaradó) minden kihívásra, minden feladatra egyformán alkalmas nemzeti fegyveres erőt. Nem beszélve egy olyan pozitív vízióról, amely szerint az egyre egységesülő Európában a nemzeti fegyveres erők is tovább integrálódhatnak, és egy további, az országok között erősödő nemzetközi biztonságban, történelmi távlatokban akár a teljesen integrált, közös európai haderő sem elképzelhetetlen.

Mindezek ellenére feltételezzük, hogy egy, a fegyveres küzdelem megvívására alkalmas erő mellett (és hangsúlyozott a mellett és nem a mögött szó) szükség van olyan erőre, amely kiegészíti a profi hadsereg tevékenységét. Így biztosítja azt az egészet, amelyet a szövetségi erők hazánk érdekében történő alkalmazása esetén is nekünk magunknak kell megtennünk. Nem kívánom most részletekbe menően felsorolni, mely katonai feladatok elvégzése szükséges még, a ma már láthatóan kialakuló haderő struktúra mellett. Erre a következő fejezetben tesztek kísérletet. Hosszú a lista, és akkor még nem is érintettük a békeidőszakban, a katasztrófa elhárításban és egyéb rendkívüli helyzetben való részvételt. Haderőnk ilyen irányú alkalmazására az elmúlt esztendőben többször volt szükség. Ez a részvétel profi hadsereg megléte esetén, egyes speciális igényektől eltekintve (légierő, műszaki alakulatok igénybevétele) annak feladatköréből kiemelhető lenne.

Mi lehet akkor a megoldás? Milyen megközelítésben kereshetjük a választ a haderő átalakítással egyidejűleg felmerülő, a katonai védelemmel kapcsolatos további kérdésekre? Így született meg az a felismerés, amelynek alapján mintegy két esztendeje olyan kezdeményezés indult el, amelynek eredményeként 2001. decemberében a Parlament őszi ülészakánának a végére olyan országgyűlési határozat született,¹⁷ amelynek alapján kellő előkészítés és törvényalkotói munka után a fent részletezetteknek megfelelő szervezet jöhetne létre. Ez lenne a Nemzetőrség.

3.3 Új típusú fegyveres erő, a társadalom integráns része

A Nemzetőrség, mint kifejezés – tapasztalhattuk – nem új a magyar fogalomrendszerben. Ha párhuzamot akarunk vonni, másik szavunk a honvédség eredete is a reformkor és az azutáni időkre, a Nemzetőrség fogalmának megszületésének idejére tehető.¹⁸ Ma a megalakításon elmélkedők – a vitathatatlan azonosságok mellett – mást kell hogy értsenek a korszerű Nemzetőrségen, mint 1848/49 vagy akár 1956 idején. Ugyanúgy, mint a ma honvédsége is más mint a több mint másfél száz évvel ezelőtti.

Ezt fogalmazza meg a Nemzeti Biztonsági Stratégia amikor kimondja: „*Ki kell dolgozni a professzionális Magyar Honvédség, és az általános hadkötelezettség elvét békében is érvényesítő Nemzetőrség modelljét, amelyek lehetővé teszik az ország hatékony védelmét bármilyen minősített időszakos helyzetben*”¹⁹

A legújabb-kori Nemzetőrség „az általános hadkötelezettség elvét békében is érvényesítő fegyveres erő”, melynek szervezeti felépítését, részletes feladatrendszerét, a Magyar Honvédséggel és a Határőrséggel való együttműködésének módját a Magyar Köztársaság Katonai Stratégiája hívatott majd részletezni.

A Nemzetőrség mint szervezet így a Nemzeti Biztonsági Stratégiában kerül említésre. A fogalom cél- feladat- szervezet tagolódású felbontása a megfelelő törvénykezési eljárás után a Nemzeti Katonai Stratégia dokumentumában és az ahhoz kapcsolódó egyéb okmányokban szükséges, hogy testet öltjön. Ugyanakkor úgy vélem, hogy a fogalom néhány eleme feltétlenül értelmezésre szorul.

A Nemzetőrség és a hadkötelezettség közötti összefüggés nehezen értelmezhető. Arra utal, hogy a jövőben, feltehetően a következő évtizedtől önkéntes állományból álló Magyar Honvédségtől az ország fegyverforgatásra alkalmas férfi lakosságának a későbbi időszakban lefolytatott katonai alapkiképzése átkerülhet a Nemzetőrség szervezésébe. Ugyanakkor lényeges szempont, hogy a honvédség kiegészítési, kiképzési rendszerének az önkéntessé válással át kell alakulnia. Mivel a profi hadsereggel szemben támasztott követelményeknek a fent már részletezettek szerint más jellegűeknek kell lenniük mint egy más, országhatáron belül területvédelmi feladatot ellátó fegyveres erőnek, ezért annak felkészítésével kapcsolatban is célszerű más elveket érvényesíteni. A honvédséghez előbb-utóbb beérkező magas technikai színvonalú haditechnika korszerű, eltérő eljárásokat fog megkövetelni, mint a rekrutálásában-motivációjában, felszereltségében és alkalmazásában esetleg létrehozásra kerülő Nemzetőrségé. Ez a későbbiekben véletlenül sem jelenthet valamilyen rangsort honvéd és nemzetőr között. A következő fejezetben részletesebben kifejtésre kerülő feltételezett cél-és feladatrendszer tartalmazni fogja, hogy melyek azok az eltérések, amelyek indokolják a kiképzés, de tágabb értelemben a két egymással rokon, mégis eltérő felkészítés közötti különbséget. Itt kell megemlíteni a motivációban meglévő különbséget. Az alapok azonosak. A jövő professzionális katonája, honvédje és a nemzetőr ugyanazon az alapról, az ország fegyveres védelmére vállalkozva választja a haza fegyveres szolgálatát. A lényeges, és mindenképpen figyelemre méltó eltérés az, hogy a profi katona élethivatásszerűen, állandó, jövedelmet biztosító elfoglaltságként választja a szolgálatot, készen arra, hogy ha kell, akár a határoktól távol is kamatoztassa felkészültségét. A nemzetőr viszont csak meghatározott körülmények között, eredeti foglalkozását nem feladva, csak a kieső keresetének térítése mellett, korlátozott – általában helyi – közegben és időtartamban vállal elfoglaltságot. Ebbe a fogalom rendszerbe viszont nehezen illeszthető be az általános hadkötelezettség bármilyen fenntartása. Ha az önkéntes hadseregre térünk át, akkor az minden értelemben (beleértve a tartalékképzést is!) csak önkéntes alapon működhet. Kivételnek tekinthető egy totális háború megvívása, amikor minden valószínűség mellett érvényesíthető lenne a hadkötelezettség. Az, hogy minden fiatal essen túl valamilyen fegyveres kiképzésen, csak akkor értelmezhető, ha az konkrét célokkal is párosul. Ebből következően később a reális személyi szükségletek megállapításánál akár matematikailag is modellezhető lesz, milyen létszámok válnak szükségessé a reguláris, és milyenek a területiális csapatok részére. Nem beszélve azokról a különbségekről amelyek az eltérő katonai alkalmazásból adódhatnak. Minden ettől eltérő elképzelés csak öncélú, mással nem azonosítható, az alkalmazhatóság szempontjából kétséges eredményt szülhet.

A Magyar Honvédség és Nemzetőrség tehát a céljaiban azonos, de az alkalmazás filozófiájában mindenképpen különbözik. Ez a béke irányítási-vezetési módszerekben is

feltételezhet bizonyos fokú eltérést. Minősített időszak esetén viszont nem indokolt semmilyen megkülönböztetés alkalmazása.

Mindehhez hozzájárul, hogy a Nemzeti Katonai Stratégia véglegesen csak akkor készülhet el, ha az abban előírtak törvényi oldalról adekvátak, más kifejezéssel élve a Nemzetőrséggel kapcsolatban elkerülhetetlen és szükséges törvénykezési módosítások – beleértve alaptörvényünket, az Alkotmányt is, megtörténnek.

3.3.1 A haza védelme önkéntes alapon

Manapság sokszor esik szó az önkéntességről. A témában megszólalók közül sokan egyaránt használják az önkéntes fogalmát a majdani, fokozatosan hivatásossá átalakuló hadsereg, az azt feltételező új típusú tartalékos rendszerre és a Nemzetőrségre egyaránt. Bár úgy gondolom a szóhasználatok minden esetben helyesek, a jövőbeni fogalomzavarok és keveredések elkerülése érdekében (erre utaltam a fejezet elején) nem árt, ha igyekszünk a fogalmakat a helyükre tenni, és a jövőben következetesen használni azokat.

A Magyar Értelmező Kéziszótárban²⁰ a hivatás címszónál a következő található: *„valamely foglalkozás, pálya iránti hajlam, elhivatottság....alapján választott foglalkozás,.... Aki valamely tevékenységet hivatásként, foglalkozásként folytat”*. Tovább keresve, az önkéntes szó alatt az alábbi értelmezést kapjuk: *„önként, szabad elhatározásból történő,....cselekvés, magatartás önkéntes volta”*.

Mindezek alapján célszerű ha megvizsgáljuk mit jelenthetnek, hogyan alkalmazhatók ezek a fogalmak átalakuló honvédelmünkre és benne a megalapításra tervezett Nemzetőrségre. Az önkéntes haderőben való részvétel – olvasatomban – olyan, az állampolgárok szabad elhatározásából eredő akarat, amely esetünkben eldönti az egyén viszonyulását a hon védelméhez. Alapja azon vállalásnak, amely szerint nemes célokat teljesítve, de foglalkozásszerűen, életpályaként hosszabb ideig, nem kizárt, hogy aktív pályafutása végéig – a haderőhöz önként csatlakozik. Ez az önkéntesség szűk- és ugyanakkor más, szélesebb, általános értelemben is jellemezhető lesz a döntéshozatalnál. Önkéntes, mert vállalja a hivatásos szolgálattal járó következményeket, azok nehézségeit és reméljük széles körű kedvezményeit is. Önkéntes, mert önként alárendeli magát egy külsőségeiben is megnyilvánuló szervezet szabályainak, az általános köznapoktól eltérő rendjének. Vállalja az állandó készenlétet, a részvételt – akár élete veszélyeztetése árán is – kül-, és belföldön megoldandó katonai feladatokban, amelyek szolgálati ideje alatt már nem tőle függő időben és helyzetben következnek be. Tehát, ha ebben az esetben tovább elemezzük az önkéntességet, meg kell állapítanunk, hogy az tudatosan vállalt kötelességgé alakul, amely a továbbiakban már a hivatásként, foglalkozásként vállalt pályafutás jellemzője.

Más az önkéntesség fogalma az állampolgároknak a honvédelem egyéb területén elvárható jövőbeni cselekvéseit illetően. Ezekben az esetekben nem hivatásról, foglalkozásszerű tevékenységről beszélünk. Itt fontos, lényeges elem, hogy a megnevezés azonos, de az önkéntesség tartalmilag mást jelent.

Ez lehet az önkéntes tartalékos szolgálat. Ennek egyik összetevőjét az egyszer majd a hivatásos haderőből kikerülő tartalékosok vagy a szolgálatot anélkül vállalók kell hogy képezzék. Úgy látom, hogy a majdani hivatásos hadsereg tagjainak felkészítése hosszú időn keresztül történő, költséges folyamat lesz, így az országnak saját védelme szempontjából a hivatásos viszony megszűnte után még meghatározott ideig szüksége lesz azokra, akik

területükön a különféle képességeket szolgálatuk ideje alatt elsajátították, de szívesen lesznek azok is fogadva, akik a tartalékos szolgálatot anélkül fogják vállalni, hogy már korábban szolgáltak volna. Az önkéntes tartalékos szolgálat másik összetevőjét a Nemzetőrségben való részvétel alkothatja.

Ezért fontos kezdeményezés a Magyar Tartalékosok Szövetsége (MATASZ), amely társadalmi szervezetként fogja soraiban egyesíteni mindazokat, akik a jövőben a honvédelem bármely területén tartalékos szolgálatot vállalnak.

Önkéntes lehet a jövőben a reguláris haderő tartalékosa és a saját portáját, a kisebb és nagyobb közösséget védelmezni vállaló honfitársunk, így a nemzetőr is. Ez utóbbi tevékenységéért költségein és kiesett keresetén, és a már működő, a tartalékosok részére évente nyújtott juttatáson túl nem kap díjazást. Ezen kívül fáradságáért, szűkebb és nagyobb közössége által történő elismerésre számíthat. Megbecsülésként viszont részben vagy egészben olyan kedvezményekben is részesülhet, amelyek a hivatásosokat is megilletik. Ez a fajta önkéntesség más mint a korábbiakban taglalt. Más irányú kötöttséget is jelent. Az önkéntes szolgálatot vállaló csak meghatározott esetekben és területeken vehető igénybe. Külföldön nem vehető be. Ugyanakkor a hazáért önként vállalt szolgálat az egyén számára akár egy egész életen át tartó elkötelezettséget jelenthet. Ez a fajta önkéntesség rokon, de nem ugyanaz mint a reguláris hadsereg tartalékosáé. Értelemszerűen egy társadalmi szervezetbe tartozhat a tartalékosokkal, megállapított esetekben és mértékben részesülhet azon kedvezményekben, mint a tartalékos. Az összetartozás, az eltérő állományviszonyúak rendszeres találkozási segít a társadalommal történő folyamatos kapcsolatban, az együttélésben. A Magyar Tartalékosok Szövetsége, és más, a fegyveres erővel kapcsolatos társadalmi szervezetek és ha létrejön a Nemzetőrség kapocs, híd lehet a jövő hivatásos hadereje és a magyar társadalom között.

Itt említem meg, hogy sokszor esik szó arról a félelemről, egyesek szerint egyenesen veszélyről, amely a hadsereg társadalomtól való elszakadásához vezethet annak önkéntessé válása esetén. Úgy gondolom, ezek a félelemérzetek leegyszerűsítettek és mindig a hadsereg irányába közelítettek. Ha a társadalom folyamatosan odafigyel, elismeri, kellőképpen kezeli, nem engedi „elgettósodni” a saját védelmére vállalkozó haderőt, az soha sem lesz elidegenülő test. A civil kontroll kiterjesztése, a katonák családtagjainak és a lakóhelyükön a mindennapi életbe történő bekapcsolása mind kiegészítő eleme lehet annak a célnak, hogy a katona soha többé ne érezhesse, hogy a társadalom, vagy annak egy részének a szemében csak egy felesleges valami. Ebben játszhat a jövőben mindenképpen meghatározó szerepet a megfelelő létszámban rekrutálódó önkéntes tartalékos.

3.3.2 Változtatások a törvényekben

A Nemzetőrség – mint új fegyveres erő – egyben a társadalom tervezett új intézménye is, így a társadalomba történő beillesztése során szükséges, hogy annak jogi feltételrendszere is kiépüljön. Ennek legfőbb alapja az Alkotmány, amelyben a parlament kétharmados többségének szavazatával kell szerepeltetni az új fegyveres erőt. Az Alkotmányból eredeztetve a magyar törvénykezés többi dokumentumát is változtatni kell. Feltétlenül szükséges, hogy a Nemzetőrség létrehozása során a törvényalkotásban a legnagyobb fokú konszenzus alakuljon ki, mert ez az egyik legfőbb biztosítéka annak, hogy a társadalom részéről megfelelő lesz a támogatás. Mindennek határozott és jól szervezett tájékoztató és

felvilágosító munkával kell párosulnia, amelyben a polgárok megértik, elfogadják és személyes részvételükkel támogatják az új típusú fegyveres erő kialakítását.

3.3.3 Tájékoztató és felvilágosító munka

Egy 2001/2002 évfordulóján végzett felmérés azt mutatja, hogy a megkérdezetteknek csak 42%-a értesült a Nemzetőrség tervezett felállításáról. Ez a tény azért is elgondolkodtató, mert az Országgyűlés ekkor hozta meg a Nemzetőrségre vonatkozó határozatát, amelyet már hónapokkal előbb megkezdődött vita előzött meg, amelyről a közvélemény a médián keresztül tájékozódhatott.

Kiemelten fontos feladat az informálás, mivel a szervezet megalkotása csak a társadalom nagyfokú támogatása mellett és önkéntes vállalása útján valósítható meg. A probléma, hogy a dolgozat készítésekor kevés az olyan eldöntött kérdés, amelyet tényként lehetne a társadalom felé kommunikálni, ezzel is elősegítve az elképzelés megértését és az azzal történő azonosulást. Ez a helyzet viszont nem segíti elő pozitívan a Nemzetőrség társadalmi kérdéssé tételét. Az eddigi kezdeményezések, a közvélemény szempontjából mindenképpen szűk politikus-szakértői kör véleményének ismertetése, nem tűnik elegendőnek a társadalom többségi véleményének megismerésére. Csak ennek ismeretében lehetne a munkát olyan területeken megindítani, amely már az állampolgárok önkéntes részvételén kell, hogy alapuljon.

A Nemzetőrség további sorsa a döntési pontok kialakításán és a társadalom támogatásának megnyerésén nyugszik. Mindkettő fontos, mert a magyar társadalomban sajátos helyet foglal el a fegyveres erők elfogadottsága, különösen a XX. századra visszavezethető okok miatt. Fontos, hogy az ellentmondást feloldjuk, és rövid időn belül még több információ jusson el a közvéleményhez. Ennek hiányában, csak számíthatásokon és elképzeléseken alapulhat minden szándék. Így a Nemzetőrség létrehozását érintően is megérthető a visszafogottság.

A kommunikációs stratégiát célszerű a honvédséggel együttesen közösen kialakítani, végezni. Mindemellett, folyamatosnak kell lennie a visszacsatolásnak is. Ez a társadalmi fogadtatást, a különböző kutatások eredményeinek feldolgozását, időről-időre azok közzétételét jelenti.

3.3.4 Társadalmi kapcsolatok

A Nemzetőrség csak akkor lehet eredményes, ha a magyar társadalom eddig kiépült szervezetei eredményesen támogatni fogják. Ezek közül néhány:

- **Polgárőrség Országos Szövetsége:** együttműködés kialakítása a Polgárőrség és a Nemzetőrség között. Átjárhatóság biztosítása a két szervezet között, közös feladatokban való együttes részvétel, feltételek esetén a két szervezet távlatokban történő fuzionálása,
- **Munkaadók Országos Szövetsége:** együttműködés a Nemzetőrséggel, a munkából való távollét feltételrendszerének kialakítása,
- **Magyar Tartalékosok Országos Szövetsége:** a tartalékos szolgálatot vállalók mozgósítása a Magyar Honvédségben és a Nemzetőrségben való részvételre, a tartalékosok nyilvántartása a Magyar Honvédség hadkiegészítést végző szervezeteivel

való szoros kapcsolat tartása, érdek-képviselés, tájékoztató-toborzó munka elősegítése a köz- és magánszférában. Megítélésem szerint ez a szervezet a meghatározó az önkéntes jelentkezés elősegítésében, a fegyveres szolgálatra alkalmas személyek megtalálásában. Mindenképpen már ebben a társadalmi fázisban segíteni kell a jövő önkéntest, hogy az képes legyen érdemben eldönteni, hogy vállalkozását a honvédség kiegészítésére, vagy a Nemzetőrségben való részvételre teszi.

- **Hagyományőrző szervezetek, az 1956-os Forradalom és Szabadságharc eszméjét ápoló szervezetek:** lényeges, meghatározó, mozgósító szerepet tölthetnek be az újonnan alakuló fegyveres erők társadalmi támogatásában. Az '56-os Nemzetőrség emlékét, hagyományát ápoló szervezetek a Nemzetőrség ünnepi rendezvényein történő részvételükkel megszemélyesíthetik a folyamatosságot '56 eszméje és a ma történései között.
- **Bajtársi Egyesületek Országos Szövetsége:** amely a Nemzetőrség gondolatát a felvetődésétől támogatja. 73 tagegyesületével, közel 11 ezer, zömmel nyugállományú katona tagságával komoly háttérbázist jelenthet a Nemzetőrség számára.²¹

3.3.5 Tárcaközi viszonyrendszer

A Nemzetőrség – mint eddig is láhattuk – csak a társadalom széleskörű támogatásával jöhet létre és működhet a továbbiakban. Ennek az akaratnak meg kell jelennie már a létrehozás előkészítő időszakában. A 100/2001.(XII.21) OGY határozat ugyan értelemszerűen a Honvédelmi Minisztériumot jelöli meg, amikor felkéri a kormányt, hogy „hozzon létre előkészítő bizottságot a Nemzetőrség rendeltetésének, feladatainak, szervezeti felépítésének, irányítási rendjének, finanszírozásának vizsgálata, illetve kidolgozása érdekében”. Ez viszont nem jelentheti azt, hogy a rövid határidőre megszabott feladatot egyedül a kidolgozásért felelős Honvédelmi Minisztérium lenne képes elvégezni.

A munka elvégzését a többi minisztériumnak is támogatnia kell. Nem vállalkozom az összes érintett kapcsolódó feladat feltárására, ezért – a teljesség igénye nélkül – csak néhány szakminisztériumot, és általam fontosnak megítélt területet kívánok megemlíteni.

Honvédelmi Minisztérium: kapcsolat a Magyar Honvédséggel, a felelősségi körök és a feladatok felosztása, az irányítás és vezetés rendszere, pénzügyi-logisztikai feladatok biztosítása;

Belügyminisztérium: kapcsolat a rendvédelmi szervekkel (Rendőrség, Határőrség, Katasztrófavédelmi Főigazgatóság), önkormányzatok helye és szerepe a Nemzetőrséggel való kapcsolatrendszerben;

Ifjúsági és Sportminisztérium: együttműködés a fiatalok fizikai és mentális képességeinek javítása és társadalmi beilleszkedésének elősegítése érdekében szakmai és társadalmi egyesülésekkel;

Pénzügyminisztérium: a Nemzetőrség finanszírozási rendszerének kidolgozása, a szervezetben résztvevők anyagi finanszírozási rendszerének kidolgozásában való részvétel, adózással kapcsolatos kérdések tisztázása;

Oktatási Minisztérium: honvédelemmel kapcsolatos ismeretek közoktatásba történő beépítése;

Egészségügyi Minisztérium: válsághelyzetben való együttműködés kidolgozása;

Gazdasági Minisztérium: együttműködés gazdaságmozgósítási kérdésekben;

Szociális és Családügyi Minisztérium: támogatás, illetve kedvezmények juttatási rendszerének kidolgozása az önkéntes nemzetőri szolgálatot vállalók és hozzátartozóik részére;

Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium: hadszíntér előkészítés;

Igazságügyi Minisztérium: jogharmonizáció elkészítése, a Nemzetőrségben szolgálatot vállalók kedvezmény-rendszerének kidolgozása, jogi feltételeinek biztosítása;

Nemzetbiztonsági Hivatal: szükséges nemzetbiztonsági vizsgálatok elvégzése;

Kincstári Vagyoni Igazgatóság: a Nemzetőrség működéséhez szükséges vagyontárgyak biztosítása.

3.3.6 Juttatások, kedvezmények

A külföldi példák azt mutatták, hogy a Nemzeti Gárda-típusú szervezeteknél a patriotizmus magas szintű megléte mellett jelentős kedvezményekben is részesülnek a hazájuk védelmére kész önkéntesek. Ez a kérdés természetesen nálunk is fel kell, hogy vetődjön, és a létrehozás gyakorlati feladatai közé tartozzon. A kedvezmények körének meghatározása túlnő egy tudományos dolgozat keretein, de a lehetőségek számbavétele elősegítheti a későbbi döntéshozatalt.

Az önkéntes szolgálatot vállaló egyén részére biztosítható kedvezmények:²²

- illetmény (napidíj) biztosítása a munkából történő kiesés idejére, amelynek nagysága magasabb az átlagfizetés hányadánál. Igazolt magas havi jövedelem esetén célszerű, ha ez az összeg kiegészítésre kerül egy megállapított felső limit határáig,
- rendelkezésre állási díj, a törvény szerint. Ez az anyagi szolgáltatás évente egy alkalommal illetné meg a nemzetőr tartalékos, hasonlóan a honvédség tartalékosához,
- egészségügyi ellátás a szolgálat idejére úgy, mint az aktív állomány részére, a tartalékos szolgálat idején jogosultság a honvéd egészségügy ellátási rendszerének az igénybevételére. Lehetőség a Honvéd Egészségbiztosító Pénztárhoz történő csatlakozáshoz. Elhalálozás esetén a körülményektől függően hasonló feltételek megállapítása, mint a honvédség aktív és nyugdíjas tagjainál,
- rekreációs szolgáltatások – hasonlóan, mint a honvédség nyugállományú tagjai esetében,
- nyugdíj jogosultság – az aktív szolgálatot teljesítőknél a honvédség hivatásos tagjaival megegyezően, vegyes szolgálat lefolytatása esetén külön számítási mód alkalmazásával, amely figyelembe veszi az eltöltött szolgálati időt a magyar nyugdíjrendszer szerinti számításokban. Lehetőség a Honvéd Önkéntes és Magánnyugdíjpénztárhoz való csatlakozásra,
- tanulmányi ösztöndíjban való részesülés. Külön, a feltételeket rögzítve, azokon a területeken, ahol specialisták szükségesek. Azon területeken, ahol nem feltétlenül szükséges a szakember biztosítás, az önkéntes megnyerése érdekében, megfelelő a szervezetben vállalt idő kikötésével – ösztöndíj kiegészítés.
- speciális, a honvédség és a Nemzetőrség igényeinek megfelelő szervezetek (klubok) működtetése, vagy ilyenekben való részvétel költségeihez való hozzájárulás, amely a fegyveres erők további szakkiképzését megelőzi, megalapozza azzal az elvárással, hogy a kedvezményezett megszerzett képességeit – külön feltételek között – a fegyveres erők számára kamatoztassa.

- tényleges szolgálat vállalásának lehetősége.
- kedvezményezettség biztosítása fegyveres (vagy humanitárius) feladatra történő jelentkezés esetén. Ez olyan előny lehetne valamennyi tartalékos részére, amely szakképzettségük, speciális felkészítésük, rendfokozati állományuk alapján feljogosítaná őket, hogy a honvédség igényei szerint, egyedi elbírálás alapján akár külföldi beosztást is betölthessenek.
- szolgálati jel, illetve más kitüntetésekben való részesítés lehetősége.
- jogosultság minden olyan társadalmi eseményen való részvételre, amely a fegyveres erők egymás közötti és a társadalommal való kapcsolatát erősíti.

A tervezett Nemzetőrségben feladatot ellátók nagy többsége munkavállaló lesz. Az ő megnyerésükön és juttatásban részesítésükön kívül fontos, hogy a munkáltatókkal is rendezett, jó viszony alakuljon ki. Ennek alapját egy, a munkavállaló és munkáltató közötti munkaszerződés jelenthetné, amelyben a munkáltató elismeri, és tudomásul veszi, hogy dolgozója, meghatározott feltételek között nemzetőri kötelezettségeinek tesz eleget. Ennek elősegítésére különböző kompenzációkat kaphat. A kialakításra kerülő Nemzetőrség támogatására, külföldi példák alapján ösztönzőket lehetne bevezetni. A fő cél: tudatosítani, hogy a nemzetőr tartalékos olyan ismereteket szerez, olyan magatartási formákat követ, amelyeket munkája során is hasznosítani tud.

Néhány elképzelés az USA-ban működő munkáltató támogató programban szereplő és adaptálható módszerekről:

- törvényi támogatás azoknak a munkáltatóknak, akik tartalékos nemzetőröket foglalkoztatnak (hasonlóan mint a fogyatékosok foglalkoztatásának támogatása),
- adókedvezmény a foglalkoztatott tartalékos nemzetőrök számával arányosan,
- az USA-ban követett gyakorlathoz hasonlóan bemutatni a munkaadónak a nemzetőr tartalékos tevékenységét az egységénél, ezáltal is bizonyítva annak az ország szempontjából való fontosságát,
- elismerés (kitüntetés) adományozása, rendszeres meghívás a nemzetőr alakulat rendezvényeire.

A felsorolás nem lehet teljes, mivel bár a kedvezmények körének biztosítása kiemelten fontos, de ugyanakkor a költségvetéssel, az ország teherbíró képességével, egyáltalán az erre a területre fordítandó összegekkel szorosan összefüggő kérdés. Figyelembe véve az érintett kapacitásokat is, hosszú, sok-szereplős előkészítő munka kell, hogy a döntéseket megelőzze. Külön kiemelem, hogy az előzőekben foglaltaknak hasonlítaniuk kell a reguláris hadseregben önkéntes tartalékos szolgálatot vállalók kedvezményeihez

3.4 Megítélés a pártok véleményének a tükrében

A Nemzetőrség megalapításának, kialakításának kérdése – mint az eddig is nyilvánvalóvá vált – nem csupán biztonságpolitikai vagy katonatechnikai kérdés. Amellett, hogy már ismertettük azokat a fejleményeket, amelyek a Nemzetőrsegről szóló országgyűlési határozat megalkotásáig történtek, ahhoz, hogy felmérhessük mi várható a további döntésektől függő munkában, meg kell vizsgálnunk a parlamenti pártok, azok közül is elsősorban az ügy további menete szempontjából a kezdeményezést elindító FIDESZ-MDF és az MSZP szakértői részéről ismertté vált véleményeket. Ez azért is fontos, mivel a

Nemzetőrség – mint új fegyveres erő – megalapítása, a törvényhozásban alkotmánymódosítást igényel, így elkerülhetetlenné válik a konszenzus kialakítása. A kérdés, különben is az egyszerű számarányok kimutatásán messze túl mutató jelentőségű, ezért kiemelten fontos, hogy a megalapítást megelőzően minél szélesebb alapokon nyugvó társadalmi egyetértés alakuljon ki. A pártok véleményének megismerésénél alapvetően a Nemzetőrségről szóló 100/2001. (XII.21.) OGY határozat meghozatalát megelőző 2001. november 5-i általános és a november 29-én lefolytatott részletes vita során elhangzottakat a parlamenti jegyzőkönyvben foglaltak alapján vettem figyelembe.

A FIDESZ az MDF-el egyetértésben úgy tartja, hogy a Nemzetőrség feladata lenne a fiatal férfi lakosság katonai alapképzése, háborús helyzetben hátszágvédelmi, támogató feladatokat látna el, a reguláris haderő mögöttes területein. Békeidőszakban, katasztrófa esetén a térségre veszélyt jelentő fenyegetettségnek megfelelő felkészítés szerint a nemzetőr alegységek, egységek kiválthatnák az állományában, elhelyezkedésében változó, lecsökkent létszámú honvédség alkalmazását.

A Nemzetőrség felvállalhatná egyes technikai sportok támogatását (vitorlázók, ejtőernyősök, könnyűbúvárok, rádióamatőrök stb.) azzal az igénnyel, hogy ha a helyzet úgy hozza a támogatottak rendelkezésre álljanak.

Fontosnak ítélik meg a Magyar Honvédség számára az önkéntes tartalékos kiképzést.

A kiképzések végrehajtására regionális bázisokat használnának fel, és ésszerű határokon belüli hivatásos állománnyal működtetnék a szervezetet. Az egész működtetésre jellemző lenne a Magyar Honvédséggel való együttműködés. A költségvetés és az irányítás a HM tárcán belül jelentkezne, a szakirányítási feladatokat a honvéd vezérkar látná el.

Mind a nemzetőri, mind a tartalékos szolgálattal juttatások járnának és a résztvevők fokozott munkahelyi védelemben részesülnének. Nők is csatlakozhatnának a Nemzetőrséghez, a velük kapcsolatos követelmények semmiben sem térnének el a férfiakétól.

Az MSZP egyetért mind a megnevezéssel, mind a szervezet majdani, különböző vizsgálatok pozitív eredménye utáni létrehozásával. Az alapvető nézetkülönbség a szervezet létrehozásának időpontjában, nagyságában és az összes fiatal kötelező katonai kiképzésének a fenntartását illetően van. A FIDESZ-el ellentétben kétségbe vonja a Nemzetőrség hazaszeretetre való nevelésének, mint intézménynek a fontosságát. Szakértők egyenesen megkérdőjelezik a haderőreform során a honvédségnél lecsökkentett létszámok helyességét, ha kereteiben is egy újabb, nagy létszámú fegyveres erőt kívánnak létrehozni. A gondolatot nem elvetni akarják, hanem a megfelelő előkészületi munkák után (rendeltetés, feladatok, szervezeti felépítés, irányítási rend kialakítása, finanszírozás meghatározása) elvégzésével a parlamenti pártokkal történt egyeztetés és kompromisszumok kialakítása után tartják célszerűnek, hogy a témára visszatérjenek. A figyelmet az önkéntes haderőre történő minél előbbi átállásra, és a haderőreform következetes végigvitelére kell összpontosítani. A Nemzetőrség felállítását a pozitív vizsgálati eredmények alapján csak a haderőreform után és akkor is csak a teljes önkéntesség alapján tartják elképzelhetőnek.

Az SZDSZ kétségbe vonja a Nemzetőrség létrehozásának szükségességét. A biztonság Magyarországra vonatkoztatott elemzése alapján nem tartják szükségesnek, hogy minden állampolgár részesüljön katonai kiképzésben. Az SZDSZ nem fogadja el a fiatalok önkéntes haderőre történő áttérés utáni kötelező katonai alapkiképzését, azt a hivatásos haderő mellett a sorkatonai szolgálat átmentésének tartják. Az erre és egy alternatív katonai szervezet

működtetésére fordítandó költségvetési összegeket felesleges költségeknek, egyenesen pazarlásnak tüntetik fel.

A parlamentből kikerült MIÉP egyetért a Nemzetőrséggel, azt a sorkatonaság megtartása mellett lehetőleg minél előbb jónak tartaná létrehozni. A FKGP is támogatja a Nemzetőrség megalapítását.

Más pártoknál nem sikerült a Nemzetőrséggel kapcsolatban említésre méltó állásfoglalást találni.

A pártok véleményének ismeretében megállapítható:

- a Nemzetőrség gondolatát az SZDSZ kivételével a pártok megnevezésében egyértelműen, létrehozását tekintve további vizsgálatok pozitív eredménye alapján támogatják,
- a két legnagyobb parlamenti párt között (ha a vizsgálatok pozitívan zárulnak) alapvető eltérés van a bevezetés ideje, a szervezet nagysága és a minden magyar fiatalat érintő, kötelező kiképzés tekintetében,
- az MSZP a Nemzetőrség intézményének a bevezetését megelőző alapos vizsgálatok és csak a haderőreform sikeres befejezése után tartja célszerűnek, a kötelező kiképzés gondolatát elveti.

A fentiek ismeretében megállapítható, hogy a koncepció további alakulása a 2002. tavaszán lezajlott országgyűlési választások eredményétől függhet.

Mivel a koncepció elvetése, vagy megvalósítása a haderőreform utáni időre történő átütemezése esetén pontosítani és a haderőreform keretében megvalósítható feladatként szükséges kezelni a valós igényt, a Nemzetőrség gondolatával felvetett problémakört, amelynek megoldása feltétlenül jogos és időszerű. Ebben is kiemelt helyen:

- a területvédelem megoldandó kérdését,
- az önkéntes tartalékos rendszer minden feladatra történő differenciált kiépítését.

3.5 Társadalmi fogadtatás – viszony az önkéntes hadsereghez

Dolgozatom nem lenne teljes, ha nem elemezném tovább azokat az összefüggéseket, amelyeket a különböző kutató műhelyek²³ a közelmúltban állapítottak meg.

Az elemzések alapját elsősorban azok az összefoglalók jelentik, amelyeket a Magyar Gallup Intézet 2001/02 év fordulóján²⁴ és a ZMNE szociológiai tanszéke²⁵ készített, amelyek elegendő alapot biztosítanak néhány következtetéshez.

Legelőször a hivatásos hadsereggel kapcsolatban. Az egész dolgozaton végigvonul a hivatásos hadsereg vezérfonala, mivel a Nemzetőrség napjainkban történő megalapításának gondolata sem merülhetett volna fel, ha társadalmunkban nem kezdődött volna el a párbeszéd a sorozott hadsereg megszüntetéséről, az önkéntes hadseregre történő áttérésekről, és az ennek kapcsán felmerülő esetleges hiányokról.

Önkéntes alapokon működő reguláris honvédség és milícia-típusú Nemzetőrség. Ellentmondás és egymásból következőség. Annak nyilvánvaló felismerése, hogy az „elit” hadsereg mellett a társadalom az állandóan fegyverben lévő és azt kiegészítő katona szükségességét elismerve a „csak amikor és ameddig kell” plusz igényét is megfogalmazza. A történelmi példák egyik üzenete is az volt, hogy akkor és addig volt szükség hazánkban a Nemzetőrségre, ameddig a honvédség nem tudta betölteni hivatását. Ma, ha másként is, de szintén lehet párhuzamot vonni. A különbség, hogy napjainkban mi, a magyar társadalom

tagjai állunk döntések előtt. Mi szeretnénk egy más típusú honvédséget, egészen más alapokon, mint eddig bármikor. Ez egyúttal azzal is jár (és itt a tudatos felismerés), hogy elveszíthetünk egy sor olyan képességet, amely korábban lényeges eleme volt a haderőnek (a fegyverforgató lakosság kiképzése, széleskörű területvédelem stb.). És itt is kereshető a válasz miért lehet szükség a Nemzetőrségre.

3.5.1 A teljes önkéntességen alapuló hadsereggel kapcsolatban

Az önkéntes hadseregre történő áttéréssel kapcsolatban a szakemberek évek óta végeznek felméréseket.²⁶ A legfrissebb eredményeket, a Magyar Gallup Intézet a HM Zrínyi Kht. megbízásából 2001. decemberében elvégzett vizsgálata eredményezte. A felmérés 1013 főre terjedt ki. A megkérdezettek összetétele, a nemek aránya, az életkori összetétel és a lakóhely típusok követték az ország felnőtt lakosságának a megoszlását. Ez azt jelenti, hogy a minta ún. sztenderd hibája ± 3.2 százalék volt, vagyis az egész mintára vonatkozóan legfeljebb ekkora mértékben térhetnek el attól a feltételezett eredménytől, amit abban az esetben kaptak volna a felmérést készítőik, ha az ország valamennyi felnőtt állampolgárát megkérdezték volna.

Közel tíz esztendeje kérdezik meg az embereket, hogy a kötelező sorkatonai szolgálattal, vagy az önkéntes hadsereggel értenek-e egyet. Érdekes megvizsgálni a közvéleményben végbemenő lassú, de mozgásában egyértelmű változást. 1992-ben a polgárok többsége, 54%-a még a sorozott hadsereggel értett egyet. Ez az arány mára teljesen megfordult és ma már 52% az önkéntes hadsereg bevezetését szeretné. De még nagyobb a kontraszt, ha figyelembe vesszük, hogy a sorkatonaságot támogatók csak az összes megkérdezettek egyharmadát, 34%-ot képviselik (4. sz. melléklet). Az elmúlt tíz év alatt a sorkatonaság intézményének támogatottsága 2000 február elején zuhant a mélypontra, amikor a laktanyai agyhártyagyulladás-járvány és a körülötte kibontakozott média visszhang és politikai akciók a hivatásos hadsereg bevezetése érdekében máig visszafordíthatatlanul a sorozott-önkéntes polémiára irányították az ország figyelmét. Nem véletlen, hogy 2000 február elején a megkérdezettek több mint a kétharmada (68%-a), volt a hivatásos hadsereg mellett. Érdekes, ha szociális, demográfiai és lakóhely szerinti bontásban is vizsgáljuk a kérdést (5. sz. melléklet). A profi hadsereg támogatói közül a legmagasabb a támogatottság a felsőfokú végzettséggel rendelkezők között van (66%), de a szakmunkásképzőt végzettek aránya is 52%, amely pontosan megegyezik az országos átlaggal. A nemek közül a férfiak nagyobb arányban támogatják a hivatásos hadsereg gondolatát (56%) míg a nők kevésbé (49%). Itt a nyilvánvaló közvetlenebb személyes érdekeltség is közrejátszhat. Érdekes, hogy a férfiak közötti támogatottság két év alatt 9%-t nöött, míg a nőknél viszonylagosan kiegyensúlyozottabb a vélemény változása (1%). Még érdekesebb a település típusok és a korfa szerinti vizsgálat. (6. sz. melléklet) A városok közül érdekes módon a nagyobb, megyei jogú városokban a legmagasabb a támogatottság (59%). Budapesten, a kisvárosokban, és a falvakban majdnem megegyező, 50% körüli az egyetértés. A sorozást igénylők minden település típusnál a megkérdezettek egyharmada körül vannak. Szembetűnőbb az eltérés a korcsoportok szerinti vizsgálatnál. A sorozott hadsereget legjobban a bevonulás korúak (18-24 évesek) ellenzik. Közülük csak minden ötödik ért egyet a jelenlegi rendszerrel. Értelemszerűen ebben a kategóriában a legmagasabb az önkéntes hadsereg támogatóinak (70%) az aránya. Az önkéntes haderőt támogatók a kor emelkedésével arányosa csökkennek.

Az átlagot (52%), a középkorúak (40-49 évesek) képviselik, majd lassan megfordul az arány egészen odáig, hogy a 69 éven felülieknek csak kevesebb mint az egyharmada (29%) támogatja a részükre nyilvánvalóan idegen elképzelést, a profi hadsereg bevezetését.

A pártpreferencia szerint vizsgálva a válaszokat, nincs megosztottság az önkéntes hadsereg bevezetésének kérdésében. A Fidesz-MDF szavazók 54%-a az önkéntes haderő híve, szemben a sorkatonaság 34%-val. Magasabb az MSZP-n belüli arányszámok nagysága (56%-37%). A hivatásos hadseregbe való áttérést tehát nyilvánvalóan nem befolyásolja a „bal-jobb” dimenzió. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nincs politikai üzenete a véleményeknek. A politikai szélsőségek hívei az átlagosnál jobban támogatják a sorozott hadsereg fenntartását. A sorozott hadsereg híveinek aránya a MIÉP szavazók között 48%, a Munkáspárt táborában 42%. E tekintetben a magyar politikai életben két csoport látszik kirajzolódni: a Munkáspárt-MIÉP (és idetartozik az FKGP is!), akik körében magas a sorkatonaság híveinek aránya, valamint a Fidesz-MDF-MSZP-SZDSZ szavazók, akik inkább az önkéntes hadsereg hívei. A vélemények tehát ebben a tekintetben nem a jobb-bal tengely mentén, hanem inkább a mérsékelt-radikális dimenzióban rendeződnek el.

Izgalmas kérdés, hogy mikor legyen önkéntességen alapuló hadserege az országnak (7. sz. melléklet)? Az erre a kérdésre adott válaszok zömében az 5 éven belül megvalósíthatónak tartott 40%-tól a 10 éven belüli 18%-ig terjednek, amely a többség 10 éven belüli megvalósítás igenlését jelentik. Elemezhető a 15% „nincs válasz” is, amely arra utal, hogy a válaszadók egy jelentős része nem érzi kompetensnek magát ennek a fontos kérdésnek az eldöntésében.

Az eddigi adatok, és elemzések is arra mutatnak, hogy a közvélemény jelentős többsége az önkéntes hadsereg híve. Ez a tendencia különösen az elmúlt három esztendő során erősödni látszik.

A kérdésekre adott válaszok további érdekességeket is feltártak (8. sz. melléklet).

A vélemények döntő többsége megegyezik azzal, hogy a hivatásos hadsereg munkahelyeket teremthetne. Nincs nézeteltérés azt illetően, hogy az önkéntes hadsereg katonái felkészültebbek, mint a sorkatonák. A válaszadók döntő többsége (68%) úgy véli, hogy a többi NATO országban is törekvés az önkéntes haderőre való áttérés.

A válaszadók 68%-a, úgy tartja, hogy a katonai szolgálat a fiatalok számára hazafias kötelezettséget jelent. Ugyanilyen magas a katonai szolgálat önállóságra, felelősségérzetre nevelésének megítélése. A megkérdezettek 67%-a úgy véli, hogy a katonai szolgálat ideje alatt a fiatalok fizikailag is megerősödnek, a rendre és fegyelemre szoknak. Végül a többség a hadsereget még mindig a férfivá érés iskolájának tartja.

Érdemes elemezni a ZMNE Szociológiai tanszékének a hivatásos hadseregről és a NATO csatlakozás következményeiről e témában készített tanulmányát. A vizsgálat közvetlenül NATO csatlakozásunk után, 1999. március 16. és április 10. között, 669 hivatásos és szerződéses katona kérdőíves megkérdezésével történt. Érdekes megállapítás, hogy a megkérdezettek véleménye kevéssé tér el a társadalom civil részének akkori véleményétől abban a tekintetben, hogy szükséges-e az áttérés az önkéntes haderőre (44,4%). A megvalósíthatóság időpontját a megkérdezettek 74%-a 2010-ig elképzelhetőnek tartja. Figyelemre méltó annak a táblázatnak az elemzése (6. sz. táblázat) amely az önkéntes hadsereg megvalósításához a feltételek megváltoztatását igényli. A megkérdezettek gyökeres változtatást tételeznek fel a jogi feltételrendszerben (60%), a társadalmi elismertség terén (86%), az illetményrendszerben (94%), a munkavégzés és a lakáskörülmények területén (80 ill. 79%). Hasonlóan magas százalékban igénylik a változást a karrier-követelmények

kidolgozásában, a kiképzés rendjében, az erkölcsi és etikai normák betartása területén, az emberi viszonyokban és a szociális ellátásban. 87% tartja gyökeresen megváltoztatásra várónak a fegyverzeti és technikai fejlesztést-korszerűsítést.

A hivatásos és szerződéses állomány nagy része elismeri, hogy az önkéntes haderőre való áttérés esetén javulna az állomány kiképzettsége (79%), fegyelmezettebbek lennének akik ebből akarnának megélni (73%). A többség azt tartja, hogy növekedne a honvédség ütőképessége és hatékonysága (73%), összességében javulna a morális állapot (63%) és jobb lenne a katonák fizikai állóképessége (60%). Véleményük szerint ezzel a döntéssel nem sérülne a katonai szolgálat –a haza védelme – iránti egységes állampolgári kötelezettség elve (58%) és nem fenyegetne az a veszély sem, hogy „csak fizetésért, egyszerű munkásként” végeznék a szolgálatot, és nem vállalnának áldozatokat a honvédelemért (61%). Végezetül a megkérdezettek 89%-a az önkéntes hadsereg létrehozása estén is szükségesnek tartja, hogy a fiatal férfi korosztályok valamilyen formában katonai felkészítést kapjanak. A felméréssel kapcsolatos teljes adatbázis megtalálható a ZMNE Szociológiai tanszékén.

3.5.2 A Nemzetőrséggel kapcsolatban

Megállapítható, hogy a Nemzetőrséggel kapcsolatosan 2002. tavaszáig ismereteim szerint még nem készült alapos szociológiai felmérés, így a társadalom ezzel kapcsolatos véleményére, részben a hivatásos haderőre vonatkoztatott kérdések elemzéséből lehet következtetni.

Az előzőekben kiderült, hogy a magyar társadalom többsége, még a hivatásos hadsereg bevezetése esetén is, hazafias kötelezettségnek tartja a katonai szolgálatot. Magas a megkérdezettek pozitív megítélési aránya a katonai szervezeteknek a fiatalok önállóságra, felelősségérzetre történő nevelés terén betöltött szerepét illetően. A többség még a profi hadsereg mellett is egyetért azzal, hogy a hadseregben a fiatalok rendet és fegyelmet tanulnak, fizikailag is megerősödnek. A vélemények megegyeznek abban is, hogy a haderő továbbra is a férfivá érés iskolája.

Ezek a vélemények nem zárják ki, hogy megkérdezése esetén a társadalom pozitív véleményt adhat a Nemzetőrség intézménye bevezetésére.

A Gallup intézet már idézett és elemzett friss vizsgálata felmérte, hogy a lakosság hallott-e a Nemzetőrség létrehozásával kapcsolatos tervekről. Meglepő volt, hogy csak a megkérdezettek 42%-a hallott az eddigi elképzelésekről. Ez azért is elgondolkodtató, mert politikai-katonai műhelyekben lassan két esztendeje folyik a polémia, a parlament többször is foglalkozott a kérdéssel, egészen a legutóbbi, többször is idézett 2001. decemberi OGY határozat megalkotásáig. Ez is arra irányítja a figyelmet, hogy a további jogalkotásig mélyreható társadalmi vizsgálatoknak és felvilágosító munkának kell folynia, ha azt akarjuk, hogy a társadalom a szükséges információk birtokában hitelt érdemlően tudjon dönteni a célok támogatásáról.

Annak ellenére, hogy az ismertség nem magas szintű, amikor a felmérést végzők röviden ismertették a Nemzetőrséggel kapcsolatos elképzelések lényegét (azokkal is, akik még korábban nem is hallottak erről) a megkérdezettek 63%-a egyetértett (az egyet nem értők aránya 22%)²⁷. Érdekes következtetésekre, további elemzésekre ad alapot a megkérdezettek további vizsgálata:

- Szinte alig van eltérés a férfiak (64%) és a nők között (61%)

- A férfiak közül valamivel többen (26%) nem értenek egyet a Nemzetőrséggel kapcsolatos elképzelésekkel, míg a nők közül csak 18% az elutasítók aránya
- Figyelemre méltó eredmény, hogy különösen a férfiak közül kevesen adtak „nem tudom” választ (10%) ami azt bizonyítja, hogy határozott véleményük van az elsősorban őket érintő kérdéstről
- Iskolai végzettség szempontjából²⁸ kiegyensúlyozott a vélemény, mintha az iskolázottság nem osztaná meg a polgárokat. Az értékek jobbra 64%-67% között mozognak
- Lakóhely szerint²⁹ ezúttal is vezetnek a megyei jogú városok (70%) és érdekes módon a községekben a legalacsonyabb (57%) a támogatottság
- A kor szerinti megoszlást³⁰ tekintve figyelemreméltó eredmény, hogy a legmagasabb a támogatottság a fiatalok (18-24) között, 78%. A többi korosztály viszonylag kiegyensúlyozott véleményt tükröz (59-65% között) az „ötvenesek” kivételével, ahol a támogatás mindössze 53%

Megállapítható, hogy a társadalom kezdeti megítélése mind az önkéntes haderő bevezetésével, mind a Nemzetőrség megalapításával kapcsolatban pozitív. Elgondolkodtató, hogy a Nemzetőrsegről viszonylag kevesen tudnak, amely felveti a tájékoztató munka megindításának, a társadalom folyamatos tájékoztatásának a fontosságát. Ugyancsak rendkívül fontos a visszajelzések mérése, feldolgozása. Ennek a feladatnak a szervezésére, az eddig végzett munka, a szakszerűség és hozzáértés alapján a ZMNE Szociológiai tanszéke és a Zrínyi Kht. szakállománya különösen alkalmasnak látszik.

A társadalom további meggyőzése mellett fontosnak tűnik olyan lényeges kérdések tisztázása, mint megalakítása esetén a Nemzetőrseggel való szerepvállalás igényének felmérése, a kisebb közösségek (falvak) lakossági véleményének megismerése, a női részvétel igényének a felmérése és más, menetközben felmerülő szempontok.

Ezek a feladatok viszont csak a célok kitűzése mellett, a folyamatos tájékoztatás-párbeszéd biztosításával történhetnek. A valós társadalmi megítélés csak ezek kölcsönhatásának az érvényesülése során mérhető fel, így a végső döntések meghozatala is csak alapos előkészítés után történhet.

3.6 Következtetések

A fejezet összegzése alapján megállapíthatjuk, hogy a **Nemzetőrség létrehozásának felvetése a társadalomból** érkezett, amelyet a **politika közvetít felénk**. A felvetés megjelenése az egyik **következménye** annak az **átalakulásnak**, amely a hidegháború vége óta hazánkban a biztonság felfogásában végbemegy.

A biztonsági kihívások megváltozása, a fegyveres küzdelem megvívásában tapasztalható változások, a tömeghadseregek vége, a viszonylagosan kisebb élőrövel, de a múlthoz viszonyítva sokkal professzionálisabban, a HiTech alkalmazásával folytatott harci cselekmények a XXI. században más haderőt feltételeznek. A hadseregek jelentős minőségi és mennyiségi átalakulása azt is jelenti, hogy az országok fegyverforgatásra alkalmas nagyobbik része mentesülhet a jövőben a kötelező katonai szolgálat alól.

Másfelől, a professzionális haderő határokon belül és távol betölthető feladatai mellett még mindig marad egy sor, az ország védelemével kapcsolatos katonai feladat, amelyet vagy

az önkéntessé átalakuló hadseregnek kell továbbra is ellátnia, vagy jellegénél fogva azt, más országokhoz is hasonlóan, milícia típusú erők is elvégezhetnek.

A kérdésnek ez irányú eldöntése nem elsősorban szakmai – katonai, hanem **társadalmi feladat**. A jól megfogalmazott döntési lehetőségek közül végül a társadalomnak kell kimondania, hogy ezeket a feladatokat hogyan, és kivel kívánja megoldani. A szakembereknek ehhez kell minél több használható információt biztosítaniuk. Megállapíthatjuk azt is, hogy egy új típusú fegyveres erő csak akkor válhat a társadalom integráns részévé, ha azt a polgárok személyes részvételükkel is támogatják. Ma úgy tűnik, ez a jövőben csak egy hosszú, több éves munka alapján érhető el. Ebben fontos szerepe van a **kommunikációs stratégiának**, amit viszont csak **konszenzus** alapján kialakított, és elfogadott elvek mentén lehet és szabad elkezdni. A társadalmat leginkább megjelenítő parlamenti pártok körében a két legnagyobb erőt illetően, amely egyben az ország meghatározó többségét is jelenti, nincs alapvető nézetkülönbség az elvégzendő alapfeladatot (területvédelem) illetően. A lényeges eltérés a hogyanban és az időpontokban van. A következő időszak jogalkotói tevékenységében fontos lesz, hogy kellő konszenzus és menetrend alakulhasson ki a feladatok végzésére. Mindeközben meghatározó a társadalommal folytatott **folyamatos párbeszéd**, amelynek visszacsatolása az időről – időre elvégzett közvélemény kutatások – felmérések eredménye.

Az önkéntesség mellett van még egy terület, amely szintén kiemelt figyelmet érdemel. Ez az önként vállalt feladatokban aktív résztvevők ellentételezése, **juttatások** és **kedvezmények** biztosítása.

A munka csak akkor lehet eredményes, ha **abban a társadalom szinte valamennyi intézményrendszere** részt vesz. Ez a feladat nem lehet csak a honvédelmi tárca gondja, és nem térítheti el a figyelmet a haderőreform végzéséről sem. Kiegészítheti, erősítheti, de semmiképpen sem másíthatja meg a honvédség átalakítása elé kitűzött célokat.

JEGYZETEK:

1. Sombart, Werner: Háború és kapitalizmus. Atheneum 1912. 22-41. old.
2. például a dolgozatban már idézett nemesi felkelés, vagy a múlt században a partizánc csapatok
3. Magam a mai kor értelmezésében vitázom a dilettantizmus elfogadásával, inkább a szükség esetére, adott feladatra felkészítést tartom mérvadónak, amely alapján a milícia tagja végezheti tevékenységét akár magas profizmussal párosulva is. Tény, hogy a bonyolult technika kezelésére alkalmasabbnak ítélem meg a hivatásost, mint általában az egyszerűbb, ezáltal gyorsabban elsajátítható fogásokra kiképzett milícia szervezet tagját.
4. NATO Handbook, NATO Office of Information and Press, Brussels-Belgium, 2001.42.old.
5. NATO Handbook, NATO Office of Information and Press, Brussels-Belgium, 2001. 50.old.
6. Napjaink eseményeihez tartozik, hogy az Afganisztánban folyó hadművelet is a benne résztvevő országok fegyveres erőit tekintve ugyancsak felfogható, egyfajta ha nem is szövetségi irányítású, hanem a szövetség egyik, vezető állama által irányított CJTF típusú-hadműveletnek
7. Ministry of Defence UK homepage: www.mod.uk (2002. január)
8. Ez a változás, viszont a csúcs technika költségkihatásait tekintve, megkérdőjelezhet minden hosszú távú a védelmi költségvetést illető megtakarítási kísérletet
9. Dr. Kőszegvári Tibor: Hadviselés a 21. században. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, ZMNE Budapest.1999/1
10. A honvédelemmel kapcsolatos törvényben kötelező állampolgári köteleességek felfüggesztése és nem az eltörlése a jellemző.
11. Prof. Szabó János: Haderő-átalakítás, Zrínyi-Budapest, 2001
12. Nemzeti Biztonsági Stratégia 16. oldal
13. Nemzeti Biztonsági Stratégia 16. oldal
14. A dolgozat jelen része bemutatásra került a vezérkar hadműveleti és haderő tervezési csoportfőnökség szakembereinek.
15. Jelenleg a klasszikusan területvédelmi feladatokat végző katonai szervezetek egy a szárazföldi haderő parancsnoksággal közös helyőrségben települt parancsnokságból és az ország területét nagyjából lefedő 11 hadrendi elemből álló alakulatokból állnak, amelyek a vonatkozó HM 009/2001 „MH készenléte fenntartásának és fokozásának rendjéről” c. utasítás szerint egy éven belül kell hogy az alkalmazásukra a készenlétet elérjék. Feladatellátásra való képességüket reálisan megítélni jelenleg nem lehet.
16. Samuel P. Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998. 38. old.
17. Az Országgyűlés 100/2001.(XII: 21.) OGY határozata a Nemzetőrség létrehozásáról
18. Hadtudományi Lexikon I. kötet, MHTT Budapest, 1995. 564. old.
19. Nemzeti Biztonsági Stratégia 17. oldal
20. Akadémiai Kiadó, Budapest 1975.
21. „A BEOSZ kész az együttműködésre” (A Nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény. HM TKKF, 2001)

22. Ebben a tekintetben azonosságokat lehet megállapítani a reguláris hadsereg kiegészítésében önkéntességet vállalókkal
23. A dolgozat a hivatásos hadsereg és nemzetőrség témában a ZMNE szociológiai tanszék, Dr. Malomsoki József tanszékvezető-egyetemi tanár és a HM Zrínyi Kht. Szabó Kálmán ezredes kutatási, képzési igazgató által vezetett kutatások eredményeit használta fel, egészítette ki
24. A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéseiről, összefoglaló tanulmány, Magyar Gallup Intézet, Budapest, 2001.december-2002.január
25. Önnek mi a véleménye? A hivatásos hadseregről és a NATO csatlakozás következményeiről, kutatási zárójelentés, ZMNE, Budapest 1999.
26. Szabó Kálmán: Hivatásos hadsereg és Nemzetőrség, Ármádia, 2002. február
27. 10.sz. melléklet
28. 11.sz. melléklet
29. 12.sz. melléklet
30. 13.sz. melléklet

4. A NEMZETŐRSÉG MINT AZ ÚJ TÍPUSÚ TERÜLETVÉDELMI ERŐK. FELADATRENDSZERE, KAPCSOLÓDÁSA A FEGYVERES ERŐKHÖZ ÉS MÁS RENDVÉDELMI SZERVEKHEZ

4.1 A területvédelem, mint védelmi feladat az ország biztonsági rendszerében

A területvédelem katonai értelemben hadászati kategória ¹ és mint különösen a 2. fejezetben tapasztalhattuk, valamennyi ország katonai fogalomrendszerében szerepel. Megvalósításának oka már korábban is az adott ország valamely körzetében lévő fontos katonai és polgári objektumainak őrzése és védelme, az ott feladatot teljesítők élet- és munkafeltételeinek biztosítása volt. Ahol Nemzeti Gárda típusú szervezetek léteznek, a reguláris hadsereg mellett az önkéntes alapon szerveződő területvédelmi feladatok végzésére azok specializálódtak. Ahol nincs ilyen, ott a reguláris erők látják el ezeket a feladatokat.

A területvédelem újkori történetében Európában az I. és II. világháború idején valamennyi hadban álló fél alkalmazott külön erre a célra csapatokat, amikor reguláris erői elhagyták békekörleteiket. Általános feladataikat azzal lehet jellemezni, hogy ezekre a csapatokra hárult, napjainkban a teendők kiegészítésével rájuk hárulhat az ország sugárfigyelő- és jelzőrendszerének működtetése, együttműködés a légi erő légtér figyelési és jelzőrendszerével, a légideszant-felderítés, a felderítő és diverziós csoportok elleni harc, a terroristákkal való küzdelemben való részvétel, a csapást szenvedett katonai és egyéb objektumok mentésével, a csapások következményeinek felszámolásával kapcsolatos tevékenység, továbbá műtárgyak őrzése, katonai rendészeti-forgalomszabályozási teendők ellátása. A fenti általános és az adott ország sajátosságainak megfelelően kibővített feladatokat az erre a célra rendszeresített csapatok látják el. A területvédelmi csapatok békében rendszerint csak keretállománnyal, háborúban teljes állományra feltöltve működhetnek.

Az előzőekben azt is megfigyelhettük, hogy szerepvállalásuk az ország katonai védelmi rendszerében így a területvédelemben is többféle módon oldató meg:

- a történelmi tradíciók alapján lehetnek Nemzeti Gárda típusú szervezetek (Skandinávia, Baltikum),
- vagy a fegyveres erők egyik önálló alkotó része (USA),
- de, – és erre is láthattunk példát – alkothatja maga a feladat a haderő teljes tevékenységének a részét (Ausztria)
- lehet a haderő erre szakosodott része (Magyarország)

Az viszont azonos, hogy a területvédelmi erők az ország fegyveres erőin belül elfoglalt helyüktől függetlenül, feladataikat minden esetben egységesen, a hadműveletért felelős parancsnok követelményei szerint végzik. Ezért szervezeteik a vizsgált esetekben minden alkalommal a védelmi tárcán belül találhatóak meg, katonai- szakmai feladataikra történő felkészítésükért a vezérkarok viselnek felelősséget.

4.1.1 A területvédelmi rendszer fejlődése Magyarországon

Hazánkban – mint láthattuk – vannak történelmi előzményei a területvédelmi feladatok milícia típusú önálló, Nemzeti Gárda típusú szervezetek útján történő ellátásának. Ezek viszont sajátságosan egyedi korokra jellemzőek, történelmileg nem ívelik át Magyarország fegyveres erőinek alkalmazási gyakorlatát.

Magyarországon az 1970-es évekig nem beszélhetünk egységes területvédelmi rendszerről. Ekkor az ország honvédelmének fejlesztése keretében katonai szempontból kialakították az egységes hátszágvédelmi rendszert. A komplex területvédelemnek meg kellett oldania a lakosság megóvását, az anyagi javak védelmét, a termelés (elsősorban az ország védelmi képességét fokozó hadiipari termelés) folyamatosságát, a vezetés és közigazgatás működéséhez szükséges feltételek, valamint az itt tartózkodó (átvonuló) hadműveleti csapatok mindenoldalú biztosításában való részvételt.

A honvédség által végrehajtásra tervezett feladatok vezetésére seregest szintű parancsnokságot (Hátszágvédelmi Parancsnokság) és a végrehajtásra területvédelmi csapatokat hoztak létre. A területvédelmi csapatok feladatainak, szervezeteinek és logisztikai ellátottságának kialakítását abból az elvből kiindulva határozták meg, hogy az „elvonuló” csapatok a feltételezett ellenséggel kirobbant fegyveres küzdelem során egy idő után elhagyják az ország területét.

Ebből következően, a területvédelmi csapatokat csak az országon belül, a hátszág fegyveres védelmében tervezték alkalmazni, szoros együttműködésben más fegyveres erővel és szervezetekkel, a polgári védelemmel és a működési területen lévő akkori szövetségesekkel.

A korábbi hátszágvédelmi elvek elsősorban a volt koalíciós katonai doktrínát tükrözték. Mindenekelőtt a szövetséges csapatok mozgását, manővereit, szállításait, az ország területén való áthaladását és ezek mindenoldalú biztosítását szolgálták. Ezért a területvédelem hagyományos feladatainak végrehajtása csak másodlagos katonai tevékenységnek számított, közvetlenül nem is volt része a tervezett hadászati műveletnek.

A területvédelmi csapatok szervezete az 1972-es megalakulástól 1988-ig nem változott. 1988 első felévének végére a Hátszágvédelmi Parancsnokság és a Polgári Védelem Országos Parancsnoksága (PVOP) bázisán, megalakult egy új, a hátszágvédelem szempontjából integráltabb, a katonai és polgári védelmi feladatokat egyesítő szervezet, a Hátszági és Polgári Védelmi Parancsnokság (HÁPVP). Az új parancsnokság alárendeltségébe került a korábbi két parancsnokság valamennyi alárendeltje.

Bár az integráció szempontjából a polgári védelem feladatai is fontosak, azokat a továbbiakban csak a szükséges méretekben követjük. Magyarországon a rendszerváltozás után a polgári védelmi feladatok az azóta is érvényes koncepció következtében leváltak a fegyveres erőkről és ma az elmúlt években létrehozott Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság keretében tervezettek.

A területvédelem további szervezeti változásai következtében a tizenkilenc megye területvédelmi ezredei már a rendszerváltozás után, az új elképzeléseknek megfelelően békében a korábbi 5. Hadsereg bázisán létrehozott Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága (SZCSP), „M” után ez utóbbi részeiből megalakuló Területvédelmi Parancsnokság (TVP) alárendeltségébe kerültek.

A Varsói Szerződés megszűnésével alapvető változások következtek be a területvédelmi csapatok alkalmazásában. A továbbiakban feladataikat a szárazföldi csapatok parancsnokának elgondolása szerint tervezték. Állományukban területvédelmi, őr-, műszaki-, vegyvédelmi-, sugárértékelő és tájékoztató-, valamint egészségügyi alegységek voltak találhatóak. Létszámukra jellemző, hogy a mintegy 38 000 fő, a szárazföldi és a területvédelmi csapatok egymáshoz viszonyított létszamaránya 4: 1 volt.²

Felszerelésüket és fegyverzetüket tekintve a csapatok a rendszeresített pisztolyokon és gépkarabélyokon kívül mintegy 2000 darab géppuskával rendelkeztek. A nemzetgazdaságból közel 2600 különböző gépjármű, 3000 darab különleges gép- és pótkocsi valamint 250 darab műszaki gép került lebiztosításra.

A területvédelmi ezredek mozgósítás esetén alakították volna meg, mint a szárazföldi haderőnem szakcsapatait. A területvédelmi rendszer keretében a honvédelmi katonai szervezetek felállítása 1992-ben kezdődött azzal a céllal, hogy az ország védelme hatékonyságának fokozására olyan békében nem élő, a megalakítási helyük közelében alkalmazható katonai szervezetek jöjjenek létre, amelyek feladataikat az ország határmenti körzeteiben a határőrséggel és a honvédség reguláris csapataival együttműködve oldják meg.

A tervezett tizenhét honvédelmi dandár közül a 90-es évek közepéig csak kettő dandár és egy honvédelmi híradó zászlóalj került felállításra, amelyeket 1996 nyarán felszámoltak.

4.1.2 A jelenlegi helyzet

Dolgozatom írása idején, a területvédelmi feladatokat illetően tizenegy ezred felállítása és egy éven belüli készenléte tervezett. Ez az elgondolás egy tartós békeállapot során, a haderőfejlesztés más prioritásai és szövetségi hovatartozásunk figyelembe vételével egy ideig tolerálható. Mint az előzőekből is kitűnhetett, a rendszerváltozás idejétől számított gyors koncepcióváltások a területvédelem területén nem eredményezhették a fejlődést. Ma az alapvető feladatok változatlan megléte mellett a haderő átalakítás tovább szűkíti a lehetőségeket.

A honvéd vezérkar két elgondolást alakított ki a területvédelem hosszú távú megoldása tekintetében. Az egyik értelmében a területvédelmi feladatokat 7 területvédelmi zászlóalj (3500) fővel látná el. Ez az elgondolás számol az esetleges Nemzetőrséggel. Megyéenként egy-egy ezred, vagy régióként egy-egy dandár együttműködésével látnák el a feladatokat. A területvédelmi zászlóaljak behívott tartalékos, a nemzetőr szervezetek önkéntes tartalékos állományból kerülnének felállításra. Megfigyelhető, hogy a tervezők – nyilvánvalóan kényszerűségből – ennél a megoldásnál is a lehetőségek korlátozottságából indulnak ki. Ezt a helyzetet csak bonyolíthatja, ha a sorozott katonaság megszűntével a tartalékos rendszert is értelemszerűen átalakítják.

A másik elgondolás csak a nemzetőr erők alkalmazásával számol. Ebben az esetben a területvédelmi feladatokat nyilvánvalóan egy hosszabb átmenet után a Nemzetőrség venné át.

Mint az elmúlt több mint tíz esztendő történéseiből kitűnik, az ország vezetése mindig felelősen gondolkodott a területvédelem feladatainak a tervezéséről, megvalósításáról. A sorozatos változások és a haderő csökkentése nem hagyta érintetlenül ezt a lényeges feladatkört sem. Nyilvánvaló, hogy a következő évek véglegesen eldöntendő kérdése, hogy a haderő fejlesztését illetően milyen irányban induljunk el a területvédelem biztosítása tekintetében. Ennek egyik lehetősége a Nemzeti Gárda típusú szervezet alkalmazása. A

következőkben vizsgáljuk meg, hogy katonai szempontból milyen körülmények között és hogyan működhet egy ilyen szervezet.

4.2 A Nemzetőrség, mint a területvédelem fegyveres ereje

Az előzmények után értünk el napjainkig, amikor a politika felfedezte a meglévő ellentmondásokat és a társadalmilag és katonailag egyaránt változó környezetben javaslatot tett a probléma feloldására. A javaslat katonai megközelítésben is alkalmas a vizsgálatra és időszerű, mert:

- az önkéntes haderőre való áttérés társadalmilag elhatározott, nem később, mint az évtized végére történő megvalósítása mindenképpen szükségessé teszi a területvédelem lehetőségeinek számbavételét, megoldásának felülvizsgálatát. Ez azt jelenti, hogy az ország katonai védelmével és egyéb szövetségi kötelezettségeinkből (vállalásainkból) adódó valamennyi feladat ellátása a jelenlegi sorozási rendszeren, a fegyveres erők hadkötelezettségen alapuló működtetéséből áttevődik a tulajdonképpen „piaci-alapon” szerveződő profi hadsereg irányába. Ennek majdani működtetése ma még nehezen prognosztizálható, modellezhető. Ismerve a magyar társadalom hadsereggel kapcsolatos, történelmileg kialakult viszonyát nem kevés teendő vár a következő években az önkéntes haderőt megteremteni szándékozókra. Sok az olyan ismeretlen tényező, amely jelentős befolyással bírhat. A legjelentősebb a gazdasági fejlődés alakulása, Magyarország várható Európai Unió tagja, a hazai és nemzetközi munkaerő piac- és nem utolsósorban Európa, ezen belül a térség biztonságának alakulása. A már hivatásos haderőre történt átállást végrehajtott országok tapasztalatai alapján állíthatjuk, hogy az önkéntes haderőn alapuló fegyveres erők kiegészítése katonai szervezői oldalról nehezebben történik majd, mint amit a jelenlegi, behívásos rendszer biztosít. A katonai vezetőknek ebből következően várhatóan prioritásokat szükséges majd felállítaniuk a katonai szervezetek feltöltését, működésének folyamatosságát illetően. Ebben a helyzetben segíthet egy széles társadalmi alapokon szerveződő, a katonai feladatok megoldását a területvédelemben átvállaló milícia típusú fegyveres erő megszervezése, de el is vonhat erőket a reguláris állomány kiegészítése elől.
- a NATO-n belül kialakult szövetséges katonai erők felosztási rendszerét illetően is megtalálhatjuk az új típusú területvédelem illeszthetőségét. A fegyveres erők, különösen a NATO országokon belüli azonnali reagálású-, fő védelmi erők, tartalék és támogató erők felosztásában az önkéntes területvédelmi erők a támogató erők kategóriájában foglalhatják el a helyüket. A reguláris haderővel így „vegyes” haderőt alkothatnak. A fogalomzavart elkerülendő, a „vegyes rendszerű” kifejezést ma egyre elterjedtebben a sorozott-szerződéses hadseregre használjuk. Reményeink szerint a megnevezés addigra változhat és az állandó - milícia típusú haderő együttes fogalmát is jelentheti. A reguláris - milícia vegyes rendszer gyenge pontja lehet, hogy együttes alkalmazás esetén ellentmondás merülhet fel a béke időszakban is folyamatosan kiképzett, profi hadsereg és a „hétvégi” katonákból álló önkéntes tartalékos erők feladat-megoldási minősége között, miközben a hadműveletért felelős parancsnok egyetemleges, oszthatatlan felelősséget visel a kapott feladatért. Ez az ellentmondás viszont a kiképzés minőségi végzésével, a honvédség vezetői ellenőrzési jogainak érvényesítésével mérsékelhető.

4.2.1 A Nemzetőrség lehetséges cél – és feladatrendszere

A hazánkban felállításra tervezett milícia típusú szervezet fogalmát Dr. Szigeti Lajos ezredes írja le, aki tanulmányában így fogalmaz:³ „*a Nemzetőrség a fegyveres szervek azon része, amely vegyes rendszerben kiegészített és célirányosan felkészített állományával, sajátos szervezete és technikai eszközei révén önállóan vagy a fegyveres szervek más elemeivel együttműködésben, a számára meghatározott kiképzési (rendvédelmi, katasztrófa-elhárítási, - megelőzési, -felszámolási), fontos katonai, ipari objektum őrzés- védelmi, valamint területvédelmi feladatok végrehajtására képes.*”

Megfogalmazásomban, a fentiekből kiindulva a jelenleg ismert elképzeléseket is figyelembe véve a **Nemzetőrség fogalma** a következő lehet: *A Nemzetőrség a magyar fegyveres erők haladó hagyományain alapulva az ország határain belül önállóan, vagy a fegyveres szervek más elemeivel együtt békében és válsághelyzetekben területvédelmi feladatokat ellátó fegyveres erő. Olyan szervezeti elemeket is működtethet, amelyek alkalmasak a fiatalság katonai, az önkéntes haderő egyes speciális képzettséget igénylő feladataira történő felkészítésére. Működésének alapja az önkéntesség. Feladatainak folyamatos és zavartalan ellátása érdekében széleskörű intézményi kapcsolatot tart a társadalom állami- és társadalmi szerveivel.*

Küldetése: A Magyar Honvédség az ország fegyveres védelme érdekében végzett feladatainak kiegészítése, a fiatalok honvédelmi előképzése, ezáltal az önkéntes fegyveres szolgálat iránt kellően érdeklődők megnyerése a haza szolgálatára.

Célja: A Nemzetőrség soraiba önként jelentkezők részére kiképzés biztosítása, továbbá a haza fegyveres szolgálatára alkalmas fiatalok honvédelmi felkészítésének érdekében speciális előképzés nyújtása. Békében és minősített esetben egyaránt önállóan, vagy más fegyveres és rendvédelmi szervekkel közösen, a civil társadalmi szerveződésekkel szoros együttműködésben a Magyar Köztársaság függetlenségének, területi épségének és nemzetközi határainak, valamint a polgári lakosság és az anyagi javak védelme érdekében kifejtett sokoldalú tevékenység végrehajtása.

A Nemzetőrségben való részvétel alapja – az önkéntesség. Állománya (hasonlóan az átalakuló Magyar Honvédség tartalékos állományához) zömében „önkéntes tartalékos”-okból áll.

Feladatai (változat):

Minősített esetekben:

a) Rendkívüli állapot és az országot ért váratlan támadás esetén:

- fontosabb állami objektumok, hadi érdekből termelő üzemek, vasúti csomópontok, az infrastruktúra biztosítása érdekében kulcsfontosságú ellátó rendszerek, erőművek, folyami átkelőhelyek, hidak őrzése-védelme;
- a hadművelési területekről történő részleges vagy teljes körű kiürítési feladatok szervezése, biztosítása;

- a haderő felvonulása szempontjából fontos közúti, vasúti szállítmányok biztosítása, a forgalomszabályozás végrehajtása;
- mélységben kijelölt védelmi terepszakaszokon műszaki feladatok végzése;
- polgári védelmi feladatok végrehajtása;
- csapást szenvedett katonai objektumok mentése, diverziós csoportok felderítése, felszámolása;
- beérkező nemzetközi (NATO) erők elhelyezésének, ellátásának biztosításában való részvétel;

b) Szükségállapot esetén:

- részvétel a terrorizmus elleni küzdelemben;
- természeti vagy civilizációs katasztrófa következményeinek felszámolásában történő aktív részvétel;
- minden olyan feladatban való részvétel, amelyre az alkotmány és a vonatkozó törvények felhatalmazást adnak.

c) Veszélyhelyzetben:

- az ország egészére, vagy nagyobb területére kiterjedő járványok megelőzésében, következményeinek felszámolásában való részvétel;
- a lakosság egészségére veszélyes lég- és környezeti szennyeződés elleni küzdelemben történő részvétel;
- rendkívüli időjárás (árvíz, hó, hőség) esetén nyújtott segítség;

Békeidőszakban:

a) Katasztrófa, vagy annak veszélye esetén, ha nem kerül sor annak minősített esetére:

- A feladatok megegyezhetnek a veszélyhelyzetben és részben a szükségállapot során végrehajtandó teendőkkel;

b) Kiegészítő feladatok:

- honvédelmi alap- és szak előképzés folytatása; saját tartalékos állomány kiképzése;
- részvétel az iskolai oktatásban a honvédelmi ismeretek oktatásában;

4.2.2 Helye és szerepe az ország biztonsági rendszerében

Az Országgyűlés 100/2001.(XII. 21.) határozata szerint új fegyveres erőként tartja szükségesnek a Nemzetőrség létrehozását. Ezzel alapjaiban befolyásol meg minden olyan elképzelést, amely az új szervezetet, a Magyar Honvédségen belül kívánja létrehozni. Amennyiben a jövőben a törvényalkotók megerősítik ezt a szándékot, akkor a szervezet önállóan de ugyanakkor a honvédséggel elengedhetetlenül szoros kapcsolatban kell, hogy létrejöjjön és működjön.

Feladatait illetően a kettősségek elkerülése érdekében feltétlenül egyfajta feladatmegosztásra van szükség a honvédség és a Nemzetőrség között. Azokat a feladatokat amelyeket a Nemzetőrség látna el a jövőben, célszerű kivenni a honvédség feladatai közül és áttenni az új fegyveres erőhöz.

A többi fegyveres és rendvédelmi szervezetet is szükséges megvizsgálni. Ez több problémát is felvethet. Az átvételre tervezhető feladatokat beépítették a végrehajtásukért most felelős szervezetek működésébe. Ezek a feladatelvonások –, mint minden más, hasonló esetben – bizonyos kezelhető konfliktusokat eredményezhetnek. Másrészt, a végrehajtásáért viselt felelősség is pontos elrendezést kíván. Itt elsősorban az irányítás-vezetés kérdése vetődik fel. Az nyilvánvaló, hogy irányítás tekintetében meglévő jogosítványai szerint a köztársasági elnök áll az első helyen. A szervezet illeszthetőségét, kapcsolódását tekintve a Honvédelmi Minisztériumon belüli létrehozás a legvalószínűbb. Ez viszont azt jelentené, hogy a Honvéd Vezérkarhoz hasonlóan a tárcán belül egy másik vezetős szerv, a Nemzetőrség Országos Parancsnoksága jönne létre.

Külön vizsgálandó területként vetődik fel a honvédséggel való együttes felkészülés a katonai védelemre, s annak begyakorlása. A felkészítést az addigra önkéntes alapon működő honvédség alakulatainak a nemzetőr egységekkel, alegységekkel egységes vezetés alatt közösen (esetleg szövetséges erőkkel együtt) kell megoldaniuk.

Másként tekinthető a békeidőszakban, katasztrófa idején történő alkalmazás, amikor a jelenlegi biztonsági struktúra más elemeivel közösen kell a feladatokat megoldani (pl.: Katasztrófa Védelmi Főigazgatóság).

Feltétlenül és kiemelten vizsgálandó kérdés a helyi (megyei, régió) közigazgatási szervezeteivel való kapcsolat, a védelmi bizottságok és a Nemzetőrség helyi szervezetei közötti viszony.

4.2.3 Szervezete, vezetése, kialakítása, működtetése, létrehozásának ütemezése

A Nemzetőrség szervezete az eddigiekből is következően kívánatos, hogy a célszerűség és a feladatok megoldását illetően ilyen irányú döntés esetén költségvetési szervként, a kormány hatáskörében, a honvédelmi tárcán belül alakuljon meg.

A feladatok szervezésére és vezetésére, országos hatáskörrel katonai szabályzók szerint működő parancsnokságot célszerű létrehozni. A parancsnokságon a honvédségtől átvett hivatásos és a civil életből a fegyveres erőknél korábban már szolgálatot teljesített tartalékosokat és a szakterületnek megfelelő képzettséggel rendelkező polgári személyeket szükséges alkalmazni.

A feladatok végzésének tervezését-szervezését illetően, azokat a parancsnokságon belül célszerű elkülöníteni a honvédség feladatait támogató, katasztrófa esetén segítséget nyújtó és a kiképzést szervező részekre.

A Nemzetőrség élén országosan a honvédség vezérkari főnökével az állami hierarchiában azonos, vagy közeli jogállású rendfokozattal rendelkező elismert vezető állhat. Munkáját a feladatoknak megfelelő vezető munkatársak és apparátus szükséges, hogy segítse.

Vidéken, az ország területi, demográfiai, közigazgatási és katonai alkalmazási szempontoknak megfelelően célszerű vezetési és végrehajtási szervezeteket kialakítani. Ezeknek a szerveknek olyanoknak kell lenniük, hogy megfeleljenek a tervezett (várható) alkalmazásnak, és a végrehajtásban illeszthetők legyenek. Ugyanilyen megfontolásból, az adott nemzetőr szervezetek megfelelőséget kell, hogy biztosítsanak esetleges katasztrófa elhárítási helyzetben is.⁴ A különböző, már megjelent tanulmányokkal ellentétben nem foglalok állást az országosan kialakítandó nemzetőrszervezetek nagyságát illetően. Ennek csak a részletesen kidolgozandó, a feladatrendszerbe szervesen illeszthető vizsgálatok után

van értelme, amelyek alapján a humán és logisztikai szükségletek is modellezhetők. Az valószínűsíthető, hogy a kifejezetten területi alapokon szervezendő alegységek célszerű, ha szakaszokból és századokból állnak, élükön helyi, minden szempontból elismert vezetőkkel. Külön vizsgálat témáját kell, hogy képezze a katonai szervezetekre jellemző hierarchikus és a szervezet működtetését sajátosan befolyásoló helyi igazgatási szervezetekkel való kapcsolat kialakítása és működtetése.

A Nemzetőrség felállítása és jövőbeni működtetése bonyolult és jelenleg nehezen prognosztizálható feladat. A 100/ 2001. (XII. 21.) OGY. határozat 2002. december 31-ig határozta meg a tennivalókat. Ez a választások eredményeként, a politikai akarat függvényében módosulhat. Abban semmiképpen nem látok eltérést, hogy a társadalmi vita folytatódik. Meggyőződésem, hogy mivel a korábbiakban részletesen ismertett országgyűlési dokumentumok jelölték ki a fejleményeket, ezért a döntéshozók továbbra is nagy körültekintéssel fogják a kérdést kezelni. Ezt kívánja meg a biztonságunk érdekében végzendő folyamatos, az ország és a külföld, különösen szövetségeseink által elvárt hiteles magatartás.

További döntés esetén a Nemzetőrség szervezetének országos, teljes felállítása, a tervezett feladatok átvétele, a sorkatonaság megszűnése, a Magyar Honvédség önkéntessé válása után történhet meg. Ez azt jelenti, hogy mindaddig az időpontig, ameddig a korábban vázolt feladatok a Magyar Honvédség által szakmailag igazoltan nem végezhetőek el a Nemzetőrségen belül, azokat továbbra is a katonaság keretein belül kell tervezni-szervezni, és szükség esetén végrehajtani. Ez az időpont reális becslések alapján a jövő évtized beköszönte, azaz, 2010 előtt nem valószínű, hogy bekövetkezik.

4.2.4 Állománya, kiképzése, feladatellátásának lehetséges változata

4.2.4.1 Állomány (humán erőforrás)

Az előző fejezetben részletesen foglalkoztam az önkéntesség fontosságával. Látható, hogy a jövőben a társadalom tagjait csak olyan dologgal lehet megnyerni, amelynek értelmét látják. Ma még nehéz előre jelezni, hogyan is sikerül aktív részvételre bírni a polgárokat, hogy ne csak elfogadják, hanem személyesen is tagjai legyenek a szervezetnek. (A szervezet vélhetően nem nagy létszámú hivatásosokból és zömmel tartalékosokból, nőkből és férfiakkól állhat, akik a katonai alkalmasság követelményeinek is megfelelnek. A feladatvégzést szűk létszámú közalkalmazotti állomány is segítheti.)

A hivatásos állomány nagyobb része a honvédségtől kerülhet át. Ez történhet akár katonai pályafutásuk részeként is. Ez is egyik biztosítéka lehetne a Nemzetőrség alapfeladataiból adódó, a honvédséggel közös tevékenység ellátásának.

A többség nyilvánvalóan önkéntes tartalékosokból fog állni. A rekrutálódás különböző módon történhet:

- a fiatal választhatja a katonai alapkiképzést követően, vagy valamelyik speciális honvédelmi előképzést biztosító klubhoz való csatlakozással egy időben,
- valamennyi állománykategóriára vonatkozóan átkerülhet a hivatásos állományból,
- lehet a honvédség önkéntes tartalékos állományából (és fordítva),
- esetleges ilyen döntés alapján átkerülhet, mint volt tartalékos a korábbi területvédelmi alakulattal (ahol lebiztosítása történt).

A jogviszony minden esetben szerződés útján jönne létre, amely meghatározott időre szól, és többször meghosszabbítható. Tartalmazza mindkét fél alapvető jogait, kötelezettségeit, a juttatásokat és egyéb kedvezményeket. A részletes szabályozást vélhetően a Nemzetőrsegről megalkotásra kerülő törvényben, vagy annak alapján rögzítik.

4.2.4.2 Kiképzés

Annak érdekében, hogy a Nemzetőrség hatékony, jól felkészített szervezet legyen, megalapítása pillanatától kiemelt gondot kell fordítani a teljes állomány kiképzésére. A korábbiakban már igyekeztem megfogalmazni milyen állománnyal, milyen feladatokat képezek el a Nemzetőrség céljainak teljesítésére. Most vizsgáljuk meg állománycsoportonként és feladatokként, miként épülhet fel a kiképzés rendszere:

Alapkiképzés

Elképzelések szerint, ez a kiképzési forma lehetne a jövőben a Nemzetőrség tevékenységének egyik alapfeladata, a jelenlegi sorkatonai kiképzést kiváltó képzés, amelyet döntés esetén, akár a megalapítás pillanatától átvehet az új szervezet. A Magyar Honvédség jelenlegi kiképző központjai bázisán az alapkiképzés felelősségének a teljes átvételével a továbbiakban egyaránt képezhetnének állományt a honvédség és saját szervezeteik számára. Ez nem lenne más, mint a most folyó sorkatonai alapkiképzés racionalizált továbbfejlesztése, amely során 8-12 hetes kiképzés alatt a központokba bekerült fiatalok egységes terv alapján:

- egyes harcos kiképzésben részesülnének, amely során elsajátítanák a katona legalapvetőbb feladatait,
- olyan általános, védelmi felkészítést kapnának, amely alkalmassá tenné őket a környezetükben adódó élet- és vagyonvédelmi feladatok önálló és csoportosan történő végrehajtására (polgárvédelmi, katasztrófavédelmi feladatok)

A bázisok az alapkiképzések évente több ciklusban történő működtetésén kívül alkalmasak lehetnek éves tovább- és átképzések egy részének a végrehajtására, különösen a nemzetőr alparancsnokok tekintetében (tisztes, tiszthelyettes).

Az alapkiképzés koncepciója tehát az lenne, hogy alapfokon a Nemzetőrség képezhetne valamennyi, a soraiba kerülő, egészségügyi szempontból alkalmas fiatal. Ez a kiképzés lehetne az alapja a honvédség soraiban való további szolgálatnak, illetve az önkéntes tartalékos nemzetőri szolgálat vállalásának.⁶

Magam az egész elképzeléssel erősen vitázom, miszerint „minden fiatal férfit katonai alapkiképzésben kell” részesíteni mivel meggyőződésem, hogy ez az elképzelés több oldalról is támadható. Ellenvéleményem okai:

- ha a társadalomban békében a fegyveres szolgálatok önkéntes alapon működnek, antagonisztikusnak tartom, hogy a szolgálat egy részét kötelezővé tegyék;
- alapjaiban vitatom azokat az elképzeléseket, amelyek a Nemzetőrseget az önkéntes alapokon működő reguláris hadsereg bárminemű utánpótlásának tartják. A reguláris hadseregnek meg kell lennie a saját felkészítési rendszerének. A két szervezet között van bizonyos átjárhatóság, de ez sem tételezheti fel a reguláris haderő Nemzetőrsegből való kiegészítését. Mindkét erőnek rendelkeznie kell saját kiegészítési bázissal;

- ha minden fiatal (férfi) alapkiképzést kap, ez az ellátandó feladatokat illetően túlképzést eredményezhet. A túlképzésnek jelentős anyagi vonzatai is vannak, amelyek az államháztartásnak felesleges kiadásokat jelentenek. Nem beszélve arról a negatív társadalmi megítélésről, amelyet a kötelező „kvázi” sorkatonai szolgálat a lakosság körében okozhatna.

Kötelékkiképzés (tartalékos) képzés

Az alapképzés után, a Nemzetőrségben történt önkéntes tartalékos szolgálatvállalást követően havonként egy-két alkalommal kerülne rá sor, illetve nyaranta 1-2 hetes összevonások során, amikor már a nemzetőr saját alegységénél kerülne sor a várható béke- és minősített állapot szerinti további felkészítésre. Ezek az összevonások alapvetően a kiképzőközpontokban felkészített alparancsnokok (tisztesek, tiszthelyettesek) vezetésével, a tisztek felügyeletével történhetnének.

Speciális szakértelmet és technikai felkészítést igénylő elő- és szakkiképzés

Olyan intézményhálózaton belül történő kiképzést jelentene, amely alapvetően a honvédség, de a Nemzetőrség speciális igényeinek a kielégítését is szolgálná. Az ott, alapvetően az alapkiképzés letöltése után képzést vállaló egyben arra is kötelezettséget vállalna, hogy megszerzett ismereteit, képességeit szükség esetén a fegyveres erők részére bocsátja. Itt elsősorban az olyan eszköz- és költség-igényes technikai sportok jöhetnek számításba (búvár, ejtőernyős, repülő, rádióamatőr stb.), amelyek szükségesek lehetnek a jövőben. Ügyelni kell ugyanakkor az arányokra. Aki csak saját kedvtelését keresi, és szükség esetén nem kívánja a köz javára is rendelkezésre bocsátani felkészültségét, azok részére saját költségen ma is nyitva állnak a klubok kapui.

Érdeemes megvizsgálni a fegyveres erők részére szükséges gépjármű- (munkagép) vezetői-kezelői képzés szervezeten belüli lehetőségét is, de csak az előzőekhez hasonló feltételek teljesülése esetén.

Tiszti (tiszthelyettesi) felkészítés

Mint minden katonai szervezetnek, a Nemzetőrségnek is az alapja a megfelelően felkészített parancsnoki állomány, azon belül is a tiszti állomány. A jövő új, lehetséges fegyveres szervezetének parancsnoki hivatásos és tartalékos állománya, hasonlóan a külföldi példákhoz, sokféleképpen rekrutálódhat:

- legelőször is a Nemzetőrség állományába kerülhet, mint hivatásos, az iskolai elvégzése után, mint volt ösztöndíjas;
- egyéb feltételek teljesülése esetén átkerülhet a honvédség állományából és további meghatározott ideig hivatásos szolgálatot folytathat, vagy vállalhat önkéntes tartalékos jogviszonyt;
- posztgraduális képzésben vehet részt, amely után tiszti rendfokozatot nyerhet, vagy magasabb rendfokozatba léphet.

Alapelvnek tartom, hogy a fegyveres erők tisztje (tiszthelyettese) Magyarországon csak az lehet, aki állománykategóriájának megfelelően azonos felkészülési követelményeknek eleget tesz.

Véleményem, hogy a tiszti felkészítés meghatározó helyszíne a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem lehet. Az egyetem alkalmas arra, hogy sokirányú felkészítési

formájához igazodva befogadja a Nemzetőrség képzését. A kiképzés várható tematikáiban (egy-két a speciális helyzetből adódó eltéréstől eltekintve) nincs semmilyen olyan jellegű ismeret bázis, amellyel az egyetem ma ne rendelkezne.

A képzés megvalósulhat nappali és távoktatási formában, alap- és posztgraduális szinten, szakonként, és ha arra szükség mutatkozik speciális igények szerint is. A Nemzetőrség eltérő sajátosságai figyelembe vételével feltehetően célszerűvé válhat egy kis létszámmal rendelkező, a nemzetőr oktatás szervezését a speciális eltérésekből adódó ismeretek átadását biztosító oktatói egység létrehozása is.

4.2.4.3 Feladatvégzés

A Nemzetőrség feladatellátása három területen valósulhat meg. Amennyiben a törvényhozás megerősíti azt az elképzelést, hogy a sorkatonai szolgálatot egy időtartamában korlátozott katonai (honvédelmi) alapkiképzés váltsa fel, az egyik terület ennek a kiképzésnek ciklikusan történő megszervezése és végrehajtása lehet. A másik alapfeladat a honvédség tevékenységét támogató területvédelmi feladatokra és a régióban előfordulható természeti/ipari katasztrófa következményeinek felszámolásában való részvételre történő felkészülés. A harmadik feladatkör a speciális előképzést biztosító klubok/szervezetek fenntartása – működtetése, vagy ilyenek működésében való részvétel lehet. Ez a tevékenység viszont eltérően az előzőektől inkább a feladatkör társadalmi részét jelenthetné.

Maga a szervezet békekörülmények között az Országos Parancsnokság útján, megyei (régió) parancsnokságokon keresztül valósíthatná meg feladatait. Vezethetné az igény szerinti, katonai elvek alapján szervezett alegységeket (szakasz, század, zászlóalj). Az ezt meghaladó szervezeti formák alkalmazását pontos felmérés kell, hogy megelőzze. Ugyanez vonatkozhat a nemzetőrség létszámára is. A várható feladatok függvényében az modellezendő, hogy milyen típusú és milyen létszámú erőkre kell majd számítani. Azok zászlóaljnál magasabb egységbe szervezését nem a sémák, hanem a tényleges igények határozhatják meg. Az így nyert szervezeteket egészíthetik ki a vezetési szervek és a klubok.

A Nemzetőrség feladatát alapvetően egyes alegységeinek (egységeinek) megalakítási körzetében látná el. A törvény szabályozná, hogy országos méretekben mikor, és milyen módon lenne alkalmazható. Kérdéses, a már több fórumon felmerült külföldi alkalmazás. Mivel a Nemzetőrség kimondottan az ország határain belüli feladatokra szerveződne, ezért nem célszerű azt bármilyen, akár önkéntes alapon vállalt feladatra külföldön szervezetileg igénybe venni. Ez nem jelentheti azt, hogy tagjai egyénileg ne jelentkezhetnének külföldi szolgálatra, ennek szervezése viszont a Nemzetőrségen belül nem indokolt.

4.2.5 Pénzügyi, logisztikai biztosítás

4.2.5.1 Költségvetés, pénzügyi biztosítás

Megvalósítása a Honvédelmi Minisztérium költségvetésén belül, külön fejezetként célszerű. Bár a jövő feladatrendszerének, szervezetének, és főleg létszámának ismerete nélkül felelőtlenség a felállítással és az éves fenntartással kapcsolatos bármilyen bekerülési összeget

is prognosztizálni, kívánatos néhány ajánlott rendezőelvet felállítani, amelynek alapján majd elindulhat a pontos tervezés:

- a Nemzetőrség létrehozása, felállítása, működtetése nem befolyásolhatja ellentétesen az elhatározott és következetesen végigvinni szándékozott haderőreform megvalósítás alatt álló feladatait;
- az új fegyveres erő csak elősegítheti a haderőreform során szervezetében, feladatai végzésében megújuló honvédség működését;
- a két fegyveres erő az ország katonai védelmét jelentő kérdésekben kiegészíti egymást, a közös feladatok végzése nem jelenthet pénzügyi-anyagi hátrányt a honvédségnek, amely várhatóan jelentős támogatást nyújthat az új szervezet részére;
- ugyanakkor a Nemzetőrség működtetéséhez szükséges olyan eszközök átcsoportosíthatók, amelyek közvetlen feladat elvonást jelentenek a honvédség részéről;
- összességében a Nemzetőrség felállításával kapcsolatban nem csökkenhetnek (ellenkezőleg emelkedhetnek!) azok a költségvetési mutatók, amelyek az ország katonai védelmére elhatározottak;
- a közeljövőben szakemberek bevonásával külön vizsgálat tárgyát kell képezze, hogy várhatóan milyen területeken, milyen többletnövekedés fog bekövetkezni, ha a Nemzetőrség az elképzelések szerint fog megalakulni és működni.
- Ezek lehetnek:
 - a) az új állandó szervezet felállításából, működéséből adódó többletköltségek,
 - b) a szervezet többletfeladataiból származó költségek (pl.: technikai klubok működtetése)
- A többletköltségekre többletforrások biztosítása szükséges, amelyek eredhetnek:
 - a) tárcán belül: a már említett feladatok átcsoportosításából adódóan;
 - b) más tárcától: katasztrófavédelem esetén a részvételt illetően arányosan a BM-től,
 - c) az önkormányzatok támogatásából: a saját területükön működő alegységek működését elősegítően;
 - d) az ország költségvetéséből kiegészítően, és más törvényes úton.

Összegezve feltételezhető, hogy az új szervezet várhatóan abszolút számokban többre fog kerülni, mint a jelenlegi rendszer. A politikának a feladata eldönteni, hogy a várható előnyök alapján milyen ütemezésben, mekkora ráfordítást szándékozik biztosítani az ország védelmi képességét elősegítő, fokozó új szervezetre.

4.2.5.2 Logisztikai biztosítás

A kifejezetten katonai feladatok többségét a katonai logisztika elvei és gyakorlata alapján célszerű megvalósítani. A feladatok meghatározóan a szárazföldi csapatok támogatása területén várhatók, ezért azok megvalósítását is annak logisztikai biztosítása keretében célszerű vizsgálni. Az esetleges hadművelet (-ek) során, ésszerűen az feltételezhető, hogy a hadművelet körzetében annak biztosításában (támogatásában) résztvevő nemzetőr alegységek (egységek) a műveletért felelős katonai parancsnok tervei szerint fognak megvalósulni.⁷ Ezért már a hadművelet megindulása előtt szükséges a nemzetőr csapatokat a felelős parancsnoknak alárendelni. Ez a felelősség érvényesítésének oldaláról már a békeidőszakban feltételezi a tervezés- biztosítás területén történő szoros együttműködést, a végrehajtás előtt pedig a

nemzetőr szervezet katonai követelményeknek történő megfeleléséről való meggyőződést, a készenlét elérésének ellenőrzését. A nemzetőr alegységek valószínűsíthetően nem a tagozatra épülő ellátási rendben, hanem egy szakaszos, utaltsági rendszerben fognak működni, amely egyszerűsíti, egyben biztosítja az ellátás autonómiáját.

Békeviszonyok között a Nemzetőrség alap elhelyezési-működési lehetőségei különbözőek lehetnek:

- a honvédségtől átvett objektumok (pl. kiképző központok);
- a honvédség által fenntartott-üzemeltetett objektumok (közös elhelyezés);
- az önkormányzat által biztosított elhelyezés;
- a speciális előképzést biztosító, a feltételeknek megfelelő létesítmények, telephelyek.

A felszerelés és a fegyverzet tárolása vélhetően a honvédség (fegyveres testületek) bázisain történik. A nemzetőrök alapfelszerelése, ruházata nem térne el a honvédségnél rendszeresítettől. Öltözetükben csak a megkülönböztetések lennének mások (paroli színe, a fegyveres erő különbözőségét feltűntető NEMZETŐRSÉG jelzés). A hivatásos állomány ugyanazt a köznapi és társasági ruházatot viselhetné. A tartalékos állomány számára elérhetővé lehetne tenni az ünnepi öltözet beszerzését.

A fegyverzet tekintetében vélhetően elegendő a pisztoly, géppisztoly egyéni fegyverzet. Az ezt meghaladó csoportos, alegység fegyverzet rendszeresítésének szükségessége a várható alkalmazás függvénye.

Mivel semmivel sem indokolható nagy, ezért költséges állandó gépjármű park fenntartása, célszerű a szükség szerinti szállításokat a polgári életből biztosítani. Raktározást, a lehetőségek figyelembe vételével, körzetesítve, a fegyveres szervezetek bázisán célszerű kialakítani.

A feladatellátásra behívott és kiképzésen lévő állomány esetében ésszerűnek látszik a honvédségnél kialakult ellátási rendet követni.

Valamennyi feladat végzését illetően gazdaságos, ha a honvédség által is használt struktúrákat vesszük alapul úgy, hogy azok igénybevétele semmilyen körülmények között se jelentse a honvédség többletkiadását. A Nemzetőrség logisztikai rendszere csak akkor működhet jól, ha az jól tervezhető és finanszírozás szempontjából a honvédségtől elkülönülő lesz.

4.3 Kapcsolat a Magyar Honvédséggel

A tervezett Nemzetőrség kapcsolata a Magyar Honvédséggel az egyik sarkalatos pontja hazánk fegyveres védelme hosszú évtizedekre történő megszervezésének. Az átalakulás alatt álló, a több kormányzati ciklusra szóló haderőreform feladatai megtervezettek. Ugyanakkor az elmúlt évek törvényalkotói tevékenysége, felfedezve a hiátust, felvetette a területvédelmi erők átalakításának, illetve ezzel összefüggésben a Nemzetőrség fokozatos létrehozása szervezeti, anyagi, technikai lehetőségeinek és feltételeinek vizsgálatát.⁸

Jelenleg az érvényben lévő 1993. Évi CX. Törvény a honvédelemről. 22 §.(1) az alábbi feladatokat állítja a fegyveres erők elé:

- a.) Magyarország területének, függetlenségének, lakosságának és anyagi javainak fegyveres védelme külső támadással szemben;
- b.) az államhatár őrzése és védelme;

- c.) az ország légtérének védelme;
- d.) közreműködés az Alkotmány 40/B § (2.) bekezdés szerint fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett erőszakos cselekmények elhárításában;
- e.) a nemzetközi szerződésekben (így különösen az ENSZ Alapokmányban foglalt) kötelezettségek teljesítése;
- f.) a honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrzése és védelme;
- g.) közreműködés a polgári védelmi feladatok ellátásában;
- h.) segítségnyújtás elemi csapás, ipari szerencsétlenség, illetve közveszély vagy közérdekű üzem működésének megzavarása vagy jelentős méretű egyéb katasztrófa esetén;
- i.) részvétel humanitárius segítségnyújtásban;
- j.) térítés ellenében katonai szakértelmet és speciális műszaki eszközöket igénylő rendezvényekben való közreműködés;
- k.) állami szervek részére térítés ellenében építési és egyéb feladatok ellátása;

Az elmúlt esztendő változásai, különösen Magyarország NATO csatlakozása, a Magyar Honvédség stratégiai felülvizsgálata eredményeként megszületett 61/2000. (VI.21.) OGY határozat a Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól valamint a Nemzetőrsegről hozott 100/2001. (XII.21.) OGY határozat előrevetíti, hogy az alapfeladatok változatlan hagyása mellett a jövőben a törvény változtatásra, kiegészítésre szorul.

A 61/2000. (VI.21) OGY határozat a Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának az irányairól az eredményként feladatainak ellátására alkalmas haderővel kapcsolatban így fogalmaz:

„...legyen képes különösen:

- reális visszatartó erő megjelenítésére;
- az ország katonai védelmének biztosítására, valamint kollektív védelmi feladatai végrehajtására;
- a nemzetközi szerződésekben vállalt katonai kötelezettségek teljesítése keretében béketámogató és humanitárius műveletekben, valamint a szövetséges csapatok manővereinek, szállításainak biztosításában való részvételre;
- alkotmányosan kihirdetett szükségállapot idején a rendvédelmi szervek támogatására;
- elemi csapás, katasztrófa esetén segítségnyújtásra, közreműködésre a polgári védelmi feladatok ellátásában.”

A határozat a továbbiakban így fogalmaz: „*az általános hadkötelezettség fenntartása mellett, a jelenlegi sorozáson alapuló, reguláris haderő átalakításának folytatásával meg kell alapozni a professzionális haderőre történő áttérés lehetőségét.*” Ez a mondat a témát kutató részére ellentmondásos módon értelmezhető. Jelentheti, hogy a törvényalkotó valamilyen formában továbbra is fent kívánja tartani a hadkötelezettséget (ezt jelentené az elképzelések szerint a Nemzetőrsegrben folytatandó minden fiatal férfi számára kötelező katonai alapkiképzés!) ez esetben logikailag szöges ellentétben áll a „jelenlegi sorozáson alapuló” haderő a „professzionális haderőre” való áttéréssel. De értelmezhető a kitétel úgy is, miszerint több országhoz hasonlóan a törvényhozók nem megszüntetik, hanem felfüggesztik az általános hadkötelezettséget. A továbbiakban a határozat előírja: *“meg kell vizsgálni a területvédelmi erők átalakításának, a Nemzetőrség fokozatos létrehozásának szervezeti, anyagi, technikai lehetőségeit és feltételeit.”*

Ha a fentieket a dokumentumokban folyamatosságában és logikájában értelmezzük, vizsgáljuk, akkor következő lépésként a Nemzetőrség létrehozásáról szóló 100/2001.(XII.21.) OGY határozatot kell idéznünk, „*amely a haderőreform végrehajtásával párhuzamosan,*” önálló fegyveres erőként tartja szükségesnek a Nemzetőrséget létrehozni. Párhuzamosan, ugyanakkor önálló fegyveres erőként. Ez a két lényeges megállapítás szükségszerűen összefüggésben van az előzőekkel. Egyrészt a határozat feltételezi a Nemzetőrség korábbi, haderőreformra vonatkozó feladatok melletti létrehozását, másrészt fegyveres erőként határozza meg, így a haderő jövőbeli alkotó elemeként jeleníti meg.

A fentiekből következően a közeljövőben a dolgozat lehetőségeit meghaladóan alapos vizsgálat alá szükséges venni, milyen hatással lehet a Nemzetőrség megalakítása a Magyar Honvédség 2002-ben már harmadik évébe lépő hosszú távú átalakítására. Különösen annak a függvényében, hogy az átalakítás 2003. végéig tartó első ütemének főbb feladatai közül az új szervezeti rendre történő áttérés, az annak megfelelő diszlokáció és a létszámarányok kialakítása gyakorlatilag megtörtént.

Az elemzés során az is világos, hogy a Nemzetőrség létrehozása esetén, a feladatok kettőzésének elkerülése érdekében újból át kell tekinteni a Magyar Honvédség feladatrendszerét, és azt módosítani, a tervezett Nemzetőrséggel összhangba hozni szükséges. Ezek a főbb feladatokat illetően a következők lehetnek:

- behívási rendszer, alapkiképzés. A Nemzeti Biztonsági Stratégia az idézettek szerint az általános hadkötelezettséget a Nemzetőrség soraiban látja érvényesíttetni. Ugyancsak erre utalt az OGY határozat megalkotásának gondolatát elindító Simicskó István is, amikor egyik interjúban arról nyilatkozott, hogy a Nemzetőrség egyik feladata a fiatalok (értsd, sorkötelesek) kettő-három hónapos katonai alapkiképzése lenne.⁹
- tartalékos kiképzés. A Nemzeti Biztonsági Stratégiában szereplő feladat a Magyar Honvédség, mint a jövőben önkéntes alapon működő reguláris fegyveres erő és a Nemzetőrség, mint szintén önkéntes de milícia rendszerű fegyveres erő között nyilvánvalóan eltérőek lesznek a felkészítési követelmények. Ezen a területen az alapkiképzés lehet az egyik olyan közös pont, ahol az elvárások találkozhatnak. A profi hadsereg is elfogadhatja a Nemzetőrség bázisán folytatott alapkiképzést, amelyre a továbbiakban felépítheti a saját követelményrendszer szerinti kiképzését.
- rendszerében az előképzés fogalmába tartozhatnak a speciális központokban (klubokban) tervezett már ismertetett kiképzések (pl.: ejtőernyős, bűvár, stb.) amelyeket az alapkiképzés után, a Nemzetőrség egyéb bázisain, klubrendszerben folytathatna az érdeklődő.
- részvétel az ország katonai védelmének biztosításában. Ez lenne a Nemzetőrség létrehozásának egyik alapvető célja. Ezen a területen a honvédségtől a területvédelmi feladatok átvállalásában teljesíthetné a Nemzetőrség legeredményesebb feladatát. Itt szükséges megemlíteni, hogy az esetleges alkalmazást illetően a Magyar Honvédséggel az egységes feladat végrehajtás biztosítása érdekében már a tervezés során megoldandó a Nemzetőr egységek feladatrendszerének a védelmi tervben való szerepeltetése, a felkészültség ellenőrzése, a hadműveletért felelős parancsnoknak történő átalárendelés szabályainak kimunkálása. A helyzetet bonyolítja, ha a feladatban NATO szövetséges csapatok alkalmazása is tervezett.
- az államhatár őrzése védelme területén végzendő közös feladatok pontos kimunkálást és a többi feladathoz hasonlóan törvénymódosítási feladatot jelentenek;

- a belbiztonsági válságokat illetően a részvétel kettős lehet. Egyfelől a Nemzetőrség részt vehet az erőszakos cselekmények elhárításában. A törvényalkotók feladata eldönteni, hogy ilyen feladatot terveznek-e a Nemzetőrség részére. Másfelől az országot esetlegesen érő természeti, ipari, végletes esetben terroristák által okozott katasztrófák megelőzésében és felszámolásában való részvétel komoly, béke időszaki feladatot jelenthet a Nemzetőrség számára. Itt is, mint valamennyi, a Magyar Honvédséget az adott esetben is érintő feladatnál kimunkálendő, mi az a határ, ameddig a Nemzetőrség bevethető és esetlegesen milyen feladatok maradnak továbbra is a honvédség részére megoldandók. (Például speciális szakértelmet és felszereltséget igénylő esetek. Ilyenek lehetnek a nehéz műszaki gépekkel megoldandó feladatok, különleges robbantási technológiát igénylő munkák stb.)
- a honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrzése és a védelmükből adódó-, valamint a polgári védelmi feladatok ellátását illetően a hadsereget szinte teljes mértékben tehermentesíteni lehetne. Ezen a területen is az előző bekezdésben tárgyalt feladatok ellátásával együtt pontos egyeztetésre van szükség más rendvédelmi szervekkel.

Ez a jelenleg a törvényben meghatározóan a Magyar Honvédség részére előírt feladatokban történő részvétel részletes kimunkálás nélkül, csak előzetes felsorolása lehet mindazon feladatoknak, amelyekben a Nemzetőrség a jövőben részt vehet. Megítélésem, hogy ez a munka a közeli jövőben a 100/2001. OGY határozat alapján elvégzésre kerülhet. Csak az alapos, az összes szakterület bevonásával történő munka lehet alkalmas a kapcsolódó területek teljes feltérképezésére és a jövőbeni feladatok megosztására teendő reális javaslatok kidolgozására.

Néhány következtetésre azonban az eddigiek alapján is vállalkozom:

- a Magyar Honvédséget érintő, valamennyi területre kiterjedt stratégiai felülvizsgálat alapján megtervezett és jelenleg is folyó haderőreformtól való lényeges eltérés nem segítené a tervezett átalakítás zavartalan folytatását. Ez viszont nem jelentheti azt, hogy a feladatok újbóli áttekintése során, ne adódjanak olyanok, (pl. a területvédelmi feladatok átvállalása), amelyek átrendezése megoldhatatlan zavarokat okozna a haderőreform végrehajtása során. Itt nyilvánvalóan bizonyos humán- és anyagi eszköz átcsoportosítás is elképzelhető. Ezen felül a létrehozást és a fenntartást illetően minden bizonnyal a védelmi költségvetés kiegészítésére lesz szükség.
- együttes alkalmazás esetén megoldandó a jövő reguláris hadserege és a milícia- típusú Nemzetőrség közötti nyilván nem kibékíthetetlen ellentmondás. A szövetséges erők tervezett alkalmazása esetén a Nemzetőrség részvételét a tervezési folyamatban is szerepeltetni kell.
- mivel működését illetően a Nemzetőrség is önkéntes alapokon elképzelt, nagy jelentőséggel bír, hogyan fognak létrejönni, felkészülni, összekovácsolódni a jövőben létrejövő nemzetőr alegységek. Ebben meghatározó szerepe lehet a stratégiaileg megszervezett PR-munkának. A Nemzetőrség-létrehozása esetén prognosztizálhatóan, a hivatásos haderőre való teljes áttérés idejére, vagy azt követően lehet alkalmas az ország védelméből adódó katonai feladatok végzésére.
- Amennyiben a Nemzetőrséget mégsem hozzák létre, a területvédelem feladatai mindenképpen végleges rendezést igényelnek a honvédségen belül, amely történhet akár külön nevesített szervezet nélkül, de milícia – típusú alakulatok szervezésével is.

4.4 Kapcsolat a rendvédelmi szervezetekkel

Ez a terület lesz várhatóan az alkalmazás egyik legjobban vitatott területe. Magyarországon mindig is érzékeny téma volt bármely fegyveres szerv az ország belbiztonságát érintő akárcsak felételezett alkalmazása is. Így van ez most is, az újkori Nemzetőrség megalapításával kapcsolatban. Még csak a gondolat merült fel, és máris erős kétélyeket hallani a megalapítás szándékát és az esetleges későbbi alkalmazást illetően.

A Nemzetőrséggel kapcsolatos majdani törvényalkotásnál továbbra is biztosítani kell azokat a garanciákat, amelyek egy demokratikus jogállamban természetesen, történetesen, hogy egyetlen alkotmányunkkal ellentétes esetben se kerülhessen sor fegyveres erő alkalmazására. A törvényalkotóknak kell dönteniük, hogy milyen, az ország szempontjából fontos feladatokat jelölnek meg belső biztonságuk érdekében. Kritikus területként az esetleges társadalmi megmozdulások elleni alkalmazást szokták emlegetni. Erre van példa a világ gyakorlatából. Sokan emlékeznek még különösen a '60-as évek amerikai diákmegmozdulásaira, vagy az afro-amerikaiak sokszor erőszakos megmozdulásaira, amikor rendszeresen a nemzeti gárda egységeit vetették be ellenük.

A másik lényeges kritérium, a törvényes alkalmazáson túl, hogy a feladattal megbízott állomány legyen felkészült feladata magas szintű ellátására. Ma a honvédelemről szóló 1993. CX. törvényünk tartalmaz olyan kitétel, amely a honvédség *„fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett cselekmények elhárításában”* való részvételére utal. Ezen az alapon tehát a honvédség ma még sorozott tagjai minden különösebb erre történő felkészítés nélkül, akár akaratuk ellenére is, elvileg alkalmazásra kerülhetnének. Az pedig – és erre ismerünk jó néhány esetet a történelemben – végeredményét illetően legalább annyira kétséges és veszélyes, mintha felhatalmazás nélkül történne az alkalmazásuk.

A törvényhozóknak, tehát a társadalom meghatalmazottainak el kell dönteniük, hogy az ország külső fenyegetettségén túl milyen, a belső biztonság szempontjából fontos feladatokra hatalmazza és készíti fel elképzelt új fegyveres erejét. Ezért a belbiztonság feladataiból most csak azokat a feladatokat és szervezeteket érintem, amelyekkel a nemzetközi tapasztalatokból is leszűrhetően feltételezhető az együttműködés.

4.4.1 Határórség

Jelen dolgozatnak nem feladata a Magyar Köztársaság határőrizeti tevékenységének prognosztizálása, de küszöbön álló Európai Unió tagságunk várható velejárója, hogy Határórségünket is az uniós normákhoz szükséges igazítani. (EU határórség), ezáltal átalakítva rendészeti szervvé, megszüntetve annak fegyveres erő jellegét.¹⁰ A Nemzetőrség és a Határórség kapcsolatát viszont a vonatkozó törvényekben jól értelmezhetően kell elrendezni, hogy az adott esetben, különösen egy az ország érdekeit súlyosan veszélyeztető, tömeges migráció esetében alkalmazható legyen. Ugyanakkor a törvényalkotóknak azt is figyelembe kell venniük, hogy a Nemzetőrség esetleges alkalmazása (pl. határközeli körzetek lezárása, járőrözés) egyéb, biztonságunkat nem veszélyeztető esetben ne kelthessen nyugtalanságot más, szomszédos államokban, illetve az mindig a helyzethez igazodóan történjen.

Mivel a feladatok megoldása általában hasonló a többi rendvédelmi szervvel együttműködésben megvalósítandó rendszabályokkal (területzárás, kitelepítésben való részvétel, forgalomszabályozás stb.) ezért kiemelten csak az alábbiakat említem meg:

- határterületen fegyveresen elkövetett, súlyos erőszakos cselekmények-, fegyveres csoportok betörése esetén biztosítási feladatok ellátása,
- menekültáradat (tömeges migráció) kezelésében való közreműködés, amely a határok lezárásában való együttműködéstől kezdve a tipikus ellátási-elhelyezési feladatok végzéséig terjedhet.

4.4.2 Rendőrség

Az együttműködés széles skálája tételezhető fel, a polgárok biztonságát szükség esetén megerősítő közös járőrözéstől kezdve elveszett kisgyermek felkutatásáig. Itt is érvényes a törvényesség biztosítása, a Nemzetőrség döntés szerinti ilyen jellegű feladatokra történő alkalmazásának jogi lehetősége.

Fő feladatként jelentkezhethet:

- terrorizmus (szabotázs) elleni küzdelem, területek zárása, a fokozottan veszélyeztetett objektumok védelme,
- a szervezett bűnözés esetében – felfegyverkezett csoportok elleni küzdelemben való közreműködés,
- az illegális kábítószer-kereskedelem felderítésében és megakadályozásában való közreműködés.

Szükségesnek tartom kiemelni, hogy az említett feladatokban fontos, de nem önálló részvételre gondolok. Arra a rendőrségnek különlegesen felkészített egységei vannak. Itt inkább a magas létszámot igénylő, és nagy területek ellenőrzésére alkalmas szervezett erőket feltételezek, amelyek kellő kereteket biztosítanak a speciálisan felszerelt és kiképzett rendőri szervezeteknek. Ebből kiindulva és a határőrizeti, rendőri feladatokban az esetleges katasztrófa következmények felszámolásában való eredményes részvétel érdekében az ismertetett brit példa alapján tanulmányozást érdemelhet hasonló, gyors készenlétű alakulatok létrehozása is.

4.4.3 Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság

Feltételezhetően a legkiterjedtebb békeidőszaki együttműködés biztonságunk ezen legfiatalabb, integrált szervezetéhez fog kapcsolódni. Polgári védelem, katasztrófavédelem, olyan széles területek külön-külön és kapcsolódva is, hogy több dolgozat is foglalkozik majd a részterületek kimunkálásával. Valószínűsíthető, hogy a várható veszélyek elhárítására régióként történő kijelölés, felkészítés és szükség esetén az irányítás-vezetés feladatainak a szabályozása mind fontos lehet a Nemzetőrség megalapítása után.

A lehetséges feladatokat illetően külön kiemelésre érdemes a polgári védelemben való részvétel. Ez a feladatkör azért is igen fontos, mert országosan ilyen feladatokra mintegy 70 000 fő van tervezve, amely létszám a Nemzetőrség céltudatos, tervezett és a feladatokra való kiképzése jelentősen átrendezhető.¹¹

Mivel az ország-védelmen belül a Nemzetőrség számára a fiatalok honvédelmi felkészítésén és a területvédelmi feladatok ellátásán kívül a katasztrófa védelemben, polgári védelemben történő részvétel a harmadik, meghatározó feladatkör, a kiemelt feladatokról a teljesség igénye és a veszélyhelyzetek rangsorolása nélkül röviden:

- kitelepítés (kiürítés)- a terület felderítésében való részvétel, a veszélyeztetett területről a lakosság kitelepítésének a biztosítása, a visszahagyott település őrzése-védelme, a kitelepített lakosság számára szükség-elhelyezési körletek (sátortáborok) létrehozása, ellátásuk biztosításában való közreműködés.
- mentés-mentesítés, romok alatt rekedt személyek mentése, romok eltakarítása, mentesítés megszervezése, halottak elhantolása, fertőtlenítés.
- természeti csapások (földrengés, árvizek, rendkívüli téli időjárás) – ipari katasztrófák következményeinek felszámolásában történő részvétel. Ezekben az esetekben is az erők és eszközök komplex alkalmazása tételezhető fel, amelyben a Nemzetőrség alakulatai kulcsfontosságú szerepet kaphatnak.
- tűzkatasztrófák elhárítása – a közelmúlt nagykiterjedésű tüzesetei arra kell, hogy figyelmeztessenek, hogy milyen nagy jelentőséggel bír a térségben gyorsan bevethető, felkészített erő.

Összegezve a fentiekből is kitűnik, hogy milyen sokrétű lehet az a segítség, amelyet egy rövid időn belül mozgósítható felkészített állomány tud nyújtani biztonságunk érdekében. Természetesen önmagában egyik sem tudná egyedül megoldani feladatait, de a segítségnyújtás szélesebb körű végzésében más, jelesen a honvédség kellő tehermentesítésében kitüntetett szerepet tudna a Nemzetőrség betölteni.

4.5 Következtetések

Mivel a fejezet tárgya az új tervezett fegyveres erő, mint az ország katonai védelmében elsősorban megvalósítandó feladatrendszerének vizsgálata, így a következtetésekben is azt vizsgálom meg, hogy az előzőek alapján milyen előnyei és hátrányai lehetnek az új szervezet létrehozásának, az ezen a területen végzett katonai tevékenységet illetően.

Azt rögzíthetjük, hogy a területvédelem, mint katonai feladatrendszer korábban is létezett és napjainkban is megtalálható a hazai és nemzetközi gyakorlatban. További hazai megoldására alapvetően két lehetőség mutatkozik:

1) Először is a dolgozat vizsgálatát képező, más országokban is megfigyelhető Nemzeti Gárda típusú szervezetek segítségével

Ennek előnyei:

- kellő feltételek megvalósulása esetén minősített esetben átvehetné a területvédelem teljes, jelenleg a honvédség által megvalósításra tervezett feladatait,
- olyan speciális, katonailag is alkalmazható előképzést lehetne folytatni, amely nem valósítható meg a honvédségen belül,
- katasztrófa esetén azonnal elérhető és bevethető erőt jelenthetne,

- társadalmi szerepét illetően híd lehetne a reguláris hadsereg és a társadalom között, egyben jelentős utánpótlási bázis a honvédség számára.

Hátrányai:

- a történelmi előzmények ellenére, mint intézmény hiányzik a magyar társadalomból,
- önkéntes alapon történő felállításának sikere ma nehezen megjósolható,
- békeidőszakban való folyamatos kiképzése, szervezeteinek fenntartása a honvédelmi költségvetést illetően előre jelezhetően növekedést jelentene. A pénzeszközök átcsoportosítása, a haderőreformtól történő esetleges elvonása viszont a haderő átalakítására nézve beláthatatlan következményekkel járna,
- olyan katonai képességeket tartana fent békeidőben, amelyekre csak az ország területén vívott fegyveres küzdelem esetén lenne szükség, amelynek bekövetkezése történelmi távlatokban ugyan teljességgel nem zárható ki, de reálisan ma nem prognosztizálható.

2) A reguláris haderőn belül, így mint jelenleg is a Magyar Honvédség mozgósítás útján felállításra tervezett, ma békében nem élő alakulatai útján, amelyek döntés szerint akár milícia – típusú szervezetekké is átalakíthatók.

Ennek előnyei:

- a honvédség egységes vezetési rendszerén belül a vezérkari főnök tervei szerint és felkészítési követelményei szerint kerülnek megszervezésre. A teljes folyamatot közvetlenül a VKF irányíthatná, teljes összhangban a MH más alakulataival,
- mivel a jelenlegi tervek szerint is a szervezetek mozgósítás útján kerülnek megalakításra, ezért költségvetési oldalról nem jelentenének nagy tételt a HM költségvetésén belül.
- Amennyiben a feladatok a Magyar Honvédségen belül valósulnának meg, ez a tény nemzetközileg is egységes képet mutatna honvédelmünk megszervezéséről,

Hátrányai:

- mai tervezett létszámukat tekintve nem biztos, hogy alkalmazásuk esetén adott esetben lefednék az országban a felmerülő összes területvédelmi igényt, ezért a területvédelem kérdése összhangban az önkéntes haderőre való áttéréssel, teljes felülvizsgálatot igényel,
- hadrafoghatóságuk csak viszonylag hosszabb időszak (egy év) után biztosítható, így ma nincs ismeretünk a területvédelem, mint a honvédelem fontos területe állapotáról.
- az önkéntes haderőre történő áttérés után ma még nem látható, hogy szükség esetén milyen fontossági sorrendben tölthetők fel majdan ezen alakulatok,
- katasztrófa helyzetben beavatkozásra csak a reguláris alakulatok alkalmazhatók, sokszor egyéb feladatuk rovására is. Az önkéntes hadseregre történt áttérés után ez a kérdés még élesebben jelentkezhet.

A fentiekhez hasonlóan a megoldási lehetőségek további részletes vizsgálata a különböző szakterületeken dolgozó szakemberek feladata és kötelessége. A választás és a kellő mérlegelés után a végleges döntés viszont már a társadalom képviselőinek, vezetőinek, de fogalmazhatunk úgy is az egész társadalomnak a dolga és felelőssége.

JEGYZETEK:

1. A meghatározás a Hadtudományi Lexikon, MHTT, Budapest, 1995 címszavainak felhasználásával készült
2. HVK hadműveleti csoportfőnöksége által elkészített munka okmány (szn) alapján
3. Dr. Szigeti Lajos nyá. ezredes: A nemzetőrség megalakításával összefüggő kérdések, A Nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai tanulmánygyűjtemény) HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, Budapest, 2001.
4. Más feladatokra kell felkészíteni egy nemzetőr alegységet a hagyományosan árvíz veszélyeztetett, mint egy iparilag veszélyes körzetben.
5. A szervezetek teljes kiépítésére kettős módszer alkalmazása lehetséges. Egyfelől állami akaratból létrejöhetnek (átadásra kerülhetnek) a központi szervek (országos és helyi parancsnokságok, klubok), másrészt az alegységek alulról- felfelé történő szervezéssel, fokozatosan alakulnának meg.
6. A honvédség önkéntes tartalékos állományba kerülés a honvédségnél letöltött idő utáni távozással kezdődik, és rendfokozattól függő ideig tart. A tartalékos idő alatti tovább – és átképzés a tartalékos szolgálatot folytató állományilletékes parancsnokának tervei szerint történik. A Nemzetőrség az eltérő feladatrendszerből következően meghatározóan csak a saját tartalékosai számára folytat továbbképzést.
7. Dr. Báthy Sándor: A „Nemzetőr” erők logisztikai támogatásának elvei, lehetőségei és sajátos vonásai (tanulmány) Szakmai konferencia, ZMNE, 2001
8. 61/2000. (VI.21) OGY határozat 5.g) pontja
9. Simicskó István: Nemzetőrség: régi hagyományunk éled újjá, Magyar Nemzet, 2002. január 5.
10. Nem véletlen, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégia sem említi a Határőrséget fegyveres erőként.
11. Ennél a résznél a Orovecz István pv. vörgey.: A Nemzetőrség lehetséges feladatai a katasztrófa-segítségnyújtás megvalósítása, valamint a minősített időszakokhoz kapcsolódó polgári védelmi feladatok ellátásában való részvétel során c. dolgozatában leírtakat vettem alapul (SVKH. Budapest, 2002.)

BEFEJEZÉS

1. Összegzés

Dolgozatom végén összegezni kívánom az elvégzett munkát. Mint a felállított hipotézisekből és a megfogalmazott célokból is kitűnik, az értekezés elkészítésének alapvető indítéka az volt, hogy az önkéntes hadsereg megvalósítási szándékából kiindulva, azt feltételezve, különböző aspektusokból vizsgáljuk meg a Nemzetőrség, mint a Parlament által felállítani javasolt új fegyveres erő az ország biztonsága szempontjából való megfelelőségét. Ennek érdekében több, a dolgozat tárgyát illetően egymástól látszólag külön álló, a valóságban mégis összefüggő, az elemzés-értékelés szempontjából lényeges területen végeztem elméleti kutatást, vontam le következtetéseket és vizsgáltam az adaptációs lehetőségeket.

Először, leírászerűen megvizsgáltam milyen előzményei vannak ezen a néven történelmünkben a védelmi, a honvédelmet kiegészítő kezdeményezéseknek. A történelmi példák felhasználásával a jövő szempontjából vizsgáltam, hogy milyen üzenetei, máig hasznosítható tapasztalatai vannak az előző korok történelmi szempontból ma is vállalható szervezeteinek.

Megállapítható, hogy az elmúlt több mint másfél évszázad alatt több alkalommal is a szükség, a közvetlen fenyegetettség vitte rá a polgárokat, hogy a haza, ezen belül kisebb és nagyobb közösségeik érdekében szövetkezzenek annak védelmére. Két jeles alkalmat vizsgáltam meg részletesebben, de a történelmi hűség érdekében jelzésértékűen más szervezeteket is figyelembe vettem.

Az első alkalom, amikor a polgárok a Nemzetőrség felállítása mellett döntöttek, az 1848-as polgári forradalom eseményeihez vezethető vissza. Tapasztalhattuk, hogy a kezdetben a forradalom vívmányait az elnyomó uralommal szemben megőrzendő, és a belső rend fenntartása érdekében az addig is meglévő polgárőrség bázisán, azt szélesítve szerveződött a Nemzetőrség. A politikai helyzet, a Habsburg házzal szembeni taktika hozta úgy, hogy a forradalom Nemzetőrsége szükségből rendfenntartó erőből az országot védő fegyveres erővé alakult és rövid ideig, ameddig a politika nem teremtette meg az önálló honvédséget, az ország védelme szempontjából is értékelhető küldetést teljesített. Mindemellett bebizonyosodott, hogy a Nemzetőrség katonai szempontból különösen helyi, mai kifejezéssel élve területvédelmi funkciókra a legalkalmasabb. Lényeges szempontként értékelhető az önkéntesség és az azt nem kizáró kompenzáció. Fontos, hogy az emberek magukénak érezzék a szervezetet, ne csak elfogadják, de személyes részvételükkel gyarapítsák annak sorait. Ebben nagy mértékben segít a célok tisztázása, forradalmi helyzetben azok egyértelműsége, folyamatos társadalmi értelmezése. Nem elhanyagolható körülmény 1848 Nemzetőrségét illetően, hogy a polgárőrséget, mint bázist tekintve, voltak előzményei. Ugyancsak figyelemre méltó, hogy a katonai feladatokat illetően nem az akkori bonyolultabb technikai felkészültséget igénylő fegyvernemek (tüzér, műszaki) a jellemzők, hanem az egyszerűbb harceljárásokat, egyszerű fegyverzetet igénylő, a kor szintjén lévő gyalogosok alkalmazása. Más történelmi korban, de azonosságokat is feltételező helyzetben alakult meg 1956 Nemzetőrsége. Itt is felfedezhető a forradalom vívmányainak belső

védelme, de amint ez bebizonyosodott, a nemzetőr erők, ha rákényszerültek, a külső ellenség ellen is felvették a harcot.

Mindkét történelmi helyzetben fontos, hogy a Nemzetőrséget a társadalom vezetői hívták életre, azok nem valamilyen szabadcsapatokként működtek, hanem teljes törvényességgel, a forradalmak vezetőinek közvetlen felügyeletével. Ez azért is fontos számunkra, mert ma is tapasztalhatóak bizonyos társadalmi csoportok részéről kezdeményezések, amelyek fontosak, de a megvalósítást tekintve ezen a téren a társadalom többségének az igénye és vezetésének döntése a meghatározó.

Fontos a névválasztás. A Nemzetőrség évszázadokon átívelő megnevezése a társadalom önszerveződésének a bizonyítéka. Jelzi a szervezet történelmi kötődéseit, folyamatosságát. A benne szerepet vállalókban erősíti a haza védelme iránti nemzeti érzést.

Lényegi eltérés, hogy mind a két részletesen vizsgált Nemzetőrség forradalmi helyzetben, a közvetlen veszély elhárítására szerveződött. Ma más a helyzet. Nincs közvetlen fenyegetettség, de hosszú távon még nem zárható ki teljesen, hogy valamikor nem is keletkezhet ilyen. Van ugyanakkor egy átalakuló, reményeink szerint hamarosan önkéntessé váló honvédségünk, amely a körvonalozódó alkalmazás és a várható szervezet szempontjából nehezen fogja, vagy nem tudja teljesen betölteni a korábbiakban legalább is elveiben hangoztatott, az ország katonai védelmében betöltött összes funkcióját. Ez a totális megközelítés ma nem is kell, hogy cél legyen. A honvédelem nemzeti ügy, amelyben az egész társadalomnak részt kell vállalnia. Ezért jelentkezik ma a Nemzetőrség megalapításának szükségessége, amelynek üzenetére a névazonosságon és az egyéb adaptálható elemeken túl oda kell figyelnünk: ebben az országban még egyszer ne alakulhasson ki olyan helyzet, amikor a társadalom elé a helyzet állít olyan feladatokat, amelyeket a védelem érdekében kell sürgősen elvégezni. Ez is az előző korok ma is hasznosítható tapasztalata. Szeretném, ha a történelmi fejezet alkalmassá válna a téma további kutatói számára, ezen a téren részletesebb kutatásokat nem igénylő munkáikban és hivatkozásaikban a felhasználásra.

Másodsor vizsgálatom fő témájaként a külföldi milíciák tanulmányozását választottam. Fontosnak tartottam, hogy ebből a szempontból először a hazánkkal szomszédos államokat vizsgáljam meg. Tettem ezt azért is, mivel köztudott, hogy egy új fegyveres szervezet megjelenése mindig érdeklődést vált ki nemcsak belföldön, hanem külföldön, különösen a szomszéd országokban. Mivel az új fegyveres erő tervezett katonai feladatai a területvédelemből adódhatnak, így ahol nem találtam önálló, Nemzeti Gárda típusú, milícia szervezeteket, ott a területvédelem más irányú megoldását, mint szomszédaink esetében is jogos önvédelmi feladataiknak megoldási módját vizsgáltam. Megállapítottam, hogy a környező országokban megtalálható mind a reguláris haderő, mind a milícia-típusú területvédelmi megoldás. Ugyanakkor tapasztalhattam, hogy egyik szomszédunknál sincs önálló Nemzeti Gárda típusú szerveződés, ugyanakkor fellelhető a reguláris haderőn belüli milícia rendszerű területvédelem.

Az is valószínűsíthető, hogy kinyilvánított, értelmezhető szándékaink alapján, hazánkban az elmúlt évtized folyamatos fegyveres erő létszám leépítésének következtében, a magyar haderő támadásképtelenségének figyelembevételével egy új, milícia típusú fegyveres erő megalapítása nem okozhat gondot környezetünknek.

A tapasztalatok hasznosítása szempontjából, a teljesség igénye nélkül több más, hazánkkal nem határos ország milícia típusú szervezetét és területvédelmének megoldási tapasztalatait is vizsgáltam. Tettem ezt abból a megfontolásból, hogy a hasznosítható

megoldásokat a jövőben tovább tanulmányozhassuk. Mint más területeken, itt sem a másolási szándék vezetett. Ahhoz viszont, hogy a létrehozásnál a hibákat elkerüljük, az alkalmazható eljárásokat figyelembe vehessük, szükségünk van a külföldi tapasztalatok feldolgozására. A legsokrétűbb információ az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Gárdájáról (National Guard) áll rendelkezésre. Mindamellettt figyelembe kell vennünk, hogy az USA Nemzeti Gárdája történelmileg, és az alkalmazás gyakorlatát tekintve sok tekintetben eltér akár csak az európai, hasonló rendszerű fegyveres erőktől is. Ami viszont jól tanulmányozható és sok tekintetben nálunk is lehetőségeinkhez mérten követhető, az a támogatási rendszer, amelyet az amerikai gárdisták élveznek. Figyelemre méltó a munkáltatói program, amelyet a munkaadók megnyerése érdekében végeznek. Érdekes a skandináv minta, és az annak példája alapján a Baltikumban létrehozott milíciák. Mindkét esetben a nemzeti gárdák valamilyen konkrét fenyegetettség esetére, érzetére jöttek létre, és ma is a társadalom jelentős részét foglalják magukba. Alapelv a totális védelem, amelyet csak így, a reguláris erőket kiegészítve látnak megoldhatónak.

A vizsgált Nemzeti Gárda típusú szervezetek a honvédelmi tárcához tartoznak, de békeidőszakban több országban külön parancsnokság alatt működnek. Általában kis létszámú törzsekkel rendelkeznek, ahol jellemzően állandó (sokszor a reguláris haderóból átvett) állomány végzi a szervezet működtetésével kapcsolatos feladatokat. Szinte minden esetben kimutatható a történelmi kötődés, legtöbbször a létrehozástól tartó folyamatosság. Feladataikat illetően (az USA kivételével, ahol ez jóval bővebb!) a területvédelmi feladatok szinte klasszikusan tipikusak. A területvédelmi erők felszereltségüket illetően általában könnyű fegyverzettel rendelkeznek, ezért kiképzésük és a kiképzettség fenntartása kevésbé bonyolult, mint a reguláris csapatoké. Meghatározó az önkéntesség elve. A legtöbb megvizsgált esetben a hosszú békeidőszak hagyományai mellett a hazafias nevelés és a társadalomban a célok megértetése eredményeként nagyfokú a támogatottság. A vizsgált esetek mindegyikében a Nemzeti Gárda típusú szervezetek a katasztrófa védelem meghatározó erői is. Vannak példák arra is (Svédország) hogy a szervezeteken belül a feladatokat klub- típusú mozgalmak is elősegítik. Minden esetben a szervezetek számítanak a társadalom női tagjainak a részvételére is.

A létrehozandó szervezet és a szövetséges erők alkalmazásának kapcsolatát NATO tagságunk szempontjából is meg kell vizsgálnunk is. Erre vonatkoztatott gyakorlatot nem sikerült találni. Az viszont bizonyos, hogy ha a jövőben hazánk védelme szempontjából együttes alkalmazás tételezhető fel, akkor azt a NATO tervezési rendszerében majdan szerepeltetni szükséges.

Említésre méltó, hogy ennek a fejezetnek a megírásánál különösen nagy segítséget nyújtott az Interneten szinte minden esetben az országok kormányzati WEB lapjain megtalálható adatbázis feldolgozása. Ez a tény különösen fontos már a ma és egyre inkább a jövő kutatói számára, mivel a világháló a kutatók számára is szinte korlátlan lehetőséget nyújt.

Harmadszor azt vizsgáltam, hogyan merülhetett fel, mi lehet az újkori Nemzetőrség létrehozásának hazai társadalmi szükségessége, melyek azok a tényezők, amelyeket a létrehozás során nem szabad figyelmen kívül hagyni. Ezen a területen a nemzetközi téren a biztonságban bekövetkezett változásokból kellett kiindulnom. Megállapítottam, hogy a két világrendszer korábbi szembenállásának megszűnése óta megváltoztak a fenyegetettségek, jellemzően a katonai fenyegetettségek minőségei. Az ellenük való fellépés egyre inkább

koalíciós jellegűvé válik. Ebben, mint szervezet meghatározó szerepet tölt be az Észak Atlanti Szövetség, amelynek 1999. márciusa óta hazánk is tagja. A szövetség katonai feladatmegoldásai egyre inkább az azokat magas színvonalon művelő profi katonákra hárulnak, akik meghatározóan hazájuk határaitól távol, de országaik biztonsága érdekében a veszély megjelenésének gócaiban végzik el feladataikat. A változások következtében jellemző a haderők létszámának radikális csökkentése, ugyanakkor a harci technika egyre bonyolultabb, magasabb szintű lesz, kezelése egyre inkább megköveteli a hosszú ideig tartó felkészítést és az ismeretek folyamatos szinten tartását. Az elavult, sorozáson alapuló tömeghadseregek társadalmi elváráson alapuló megszüntetésén túl, a korszerű technika kezelése a másik ok, amely miatt a társadalmak, különösen a nyugatiak, egyre inkább az önkéntességen alapuló hivatásos haderőt választják. Lényeges a magas kiképzettséget nyújtó felkészítés igénye, amely a HiTech alkalmazása mellett a másik biztosítéka a társadalmak egy másik elvárásának, a minél alacsonyabb, amennyiben saját részükről lehetséges „zéró”, más kifejezéssel „halott nélküli” fegyveres küzdelmek megvívásának.

A biztonság hazai változásait elemezve mi sem juthatunk más következtetésre, mint amit a nemzetközi gyakorlat mutat. Ezt tükrözik az elmúlt esztendőkből biztonságunk érdekében elfogadott törvények, országgyűlési határozatok, amelyek meghozatalára jellemző a parlamenti pártok fő célokát illető konszenzusa, döntéshozatalnál a nagyarányú támogatottság. A társadalmi véleményt leginkább tükröző, meghatározó parlamenti pártok egyetértenek az önkéntes hadseregre történő áttérésre.

Folyik a honvédséget a XXI. század első évtizedének végére jelentősen átalakító haderőreform. Ebben a helyzetben történt az a felismerés, amely ahhoz vezetett, hogy a jövő hadseregének egyre jobban kirajzolódó képe mellett alakul a hiánylista is, amely azt mutatja, hogy melyek azok a feladatok, amelyeket egy képesség alapú korszerű honvédség már nem tud, vagy amelyet – másként megközelítve – a várható alkalmazási feladatok miatt nem is érdemes a profi hadsereggel elvégeztetni. Ez a kérdés racionális oldala. A másik oldal, és a kérdés társadalmi oldalának vizsgálatánál ezt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, az emocionális megközelítés. Ha országunk történelmét, Európán belüli geo- stratégiai helyzetét vizsgáljuk, nem hasonlítható össze a helyzetünk Nyugat-Európa más hasonló nagyságú országaival. A hidegháború lezárulásával jelentősen csökkent, de még ma sem zárható ki teljesen egy világméretű konfliktus kialakulásának a veszélye.

A globalizáció értékteremtő jellege mellett új veszélyforrások jelennek meg és a regionális konfliktusok kiéleződésével és a fejlődésben leszakadó államok belső válsága következtében a kihívások száma is növekszik, és mint a közelmúltban láthattuk, azok sokszor nem is kellően kiszámíthatóak.

Mindezekből következik, hogy meg kell találni azt a megoldást, amely az egyre professzionálisabbá váló haderő és a szövetségesi hovatartozásba vetett bizalom mellett más biztosítékot is nyújt a társadalom számára, ha a helyzet úgy kívánja. A társadalom egyes képviselői a feltételezett megoldást, a Nemzetőrség felállításában látják.

Miért Nemzetőrség? Egyrészt, az önkéntes hadseregre való áttérés azt is jelenti, hogy a társadalom fegyverforgatásra alkalmas nagy része elvesztheti az ország védelmében eddig évszázadokon keresztül jól-rosszul megszerzett képességét. A hivatásos haderő tartalékállományával együtt csak ezrelékeit teszi ki az ország felnőtt lakosságának. A fegyverzet és a kezelésével kapcsolatos ismeretek elsajátítása, az alkalmazás eljárásai még az egyszerűbb esetekben is komoly időigénnyel járnak. A ma fegyveres felkészítését nem lehet a korábbi évszázadok időszakosságával mérni. Sokan úgy vélik, jóval komolyabb veszteség, ha

a haza védelmével kapcsolatos kötıdéseket nem tudjuk annak polgáraiban kifejleszteni, fenntartani, ha egy idő után az a társadalom véleménye, hogy elegendő a néhány tízezer katona, aki szakmai pályaként választja a fegyverfogást. Szükséges lehet még a jövőben megadni, lehetőség szerint önkéntes alapon állampolgárainknak azt a minimális felkészítést, amely alapvetően elengedhetetlen, hogy rendkívüli helyzetben rendelkezzenek azzal az ismerettel, amely alapján alkalmassá válhatnak bizonyos, a honvédelemmel kapcsolatos feladatok teljesítésére.

Más vélemények szerint a környezetünkben várhatóan hamarosan NATO taggá váló országokat is figyelembe véve, tekintettel a haderők között megindult integrálódási folyamatokra (Olasz–Szlovén–Magyar dandár, Magyar–Román, Román–Ukrán–Magyar zászlóalj) hozzászámítva az Európai Unió kibővítését is, a folyamat a jövőben tendenciává válhat. Így hosszú távon a nemzeti haderők akár el is veszíthetik azt az önálló jelleget, amely napjainkig jellemző. Ennek a teóriának a feltételezésében is szükséges megvizsgálni minden önálló fegyveres szervezet megalapításának a kérdését. Mindemellet jelenleg az önkéntes haderő kialakítása után fennmaradnak olyan területvédelmi feladatok, amelyek megoldásához elegendők a viszonylag könnyű fegyverzetel felszerelt alakulatok. Ezeket a feladatokat is meg lehet oldani egy új fegyveres erő létrehozása útján, vagy mint korábban és jelenleg is, a reguláris haderő keretein belül akár milícia alkalmazásával is. Ez döntés kérdése. Ennek a dilemmának az eldöntése elsősorban nem szakmai-katonai, hanem társadalmi-politikai kérdés. Így azt megfelelő részletekre is kiterjedő vizsgálatok után a társadalom vezetőinek kell, mind szélesebb konszenzusra való törekvéssel a végső változatot eldönteni. Az ország katonai védelmével mindez annyiban függ össze, hogy amennyiben a területvédelem feladatainak végzése a továbbiakban nem a honvédségen belül történik, egyértelmű garancia szükséges a feladatvégrehajtás szakmai minőségének biztosítása érdekében.

Amennyiben a jelenlegi folyamat eredményeként a Nemzetőrség megalapítása véglegesen megerősítésre kerül, úgy az jelentős törvényi módosítást igényel. Mivel felállítása önálló fegyveres erőként tervezett, ezért mindenekelőtt alkotmánymódosításra van szükség. A továbbiak során is olyan törvényi módosítások kellenek, amelyek kétharmados parlamenti jóváhagyást igényelnek. Ezért is elengedhetetlenül szükséges a társadalmi párbeszéd, a konszenzusra való törekvés. A létrehozáshoz más törvényi módosítások is kellenek, és ami talán a legfontosabb, ha megvan a társadalmi egység, a törvényhozásnak meg kell alkotnia egy új törvényt a Nemzetőrségről.

Ezeknek a feladatoknak a szervezése, bár a honvédelemmel, így értelemszerűen irányítási szempontból a honvédelmi tárcával kapcsolatos, nem lehet csak kizárólagosan a HM feladata. Ez közügy. Így szinte nincs olyan szegmense a társadalomnak, amelyre ne tartozna. Ennek elfogadtatásában, megértetésében nagy szerepe van a célok és feladatok kijelölését követően egy tudatosan felépített kommunikációs stratégiának.

A pártok közül a legnagyobbak egyetértenek a létrehozás körültekintő vizsgálatával. A véleményeltérések áthidalhatók. A közvélemény egyre inkább elfogadja az önkéntes hadsereget, amelyhez a Nemzetőrség kapcsolódhat. Erről viszont a lakosság még nem tud igazán sokat. Az látható, hogy jó megközelítéssel fogadja a gondolatot, de az is fontosnak látszik, hogy a megalapítani tervezett új fegyveres erő ügyét a társadalom többségének tájékoztatása érdekében minél előbb ki kell vinni a politikai, szakmai-katonai körökből.

Ugyanilyen fontos, hogy a honvédelem ügye iránt érzett elkötelezettségen túl, jól működő érdekeltségi rendszer is kialakuljon. Erre bizonyíték a múlt, 1848. Nemzetőrsége, de a külföldi példák is szemléletesek.

Negyedszer, megalapítása esetén az új típusú fegyveres erő alkalmazása szakmai-katonai feladat. Ezért azt jól behatároltan szükséges elhelyezni az ország biztonsági rendszerében. A más országokban vizsgált milícia-rendszerű területvédelemhez hasonlóan a területvédelem feladatrendszer hazánkban sem új keletű. A biztonság változásával kapcsolatban ma úgy tűnik, hogy Magyarországon több okból eredően a területvédelem feladataira való felkészülés az elmúlt évtizedben háttérbe került. A jelenleg tervezett, mozgósítás útján felállításra kerülő alakulatok a hosszú, egy évre tervezett készenlét eléréséig elvileg alkalmasak lehetnek feladataikra. A katonai tervezők az ország katonai védelmének tervezése során értelemszerűen ma is számításba veszik a területvédelem feladatait, az erre fordítható erők és eszközök azonban behatároltak. A területvédelem milícia-rendszerben történő megoldása éppen ezért nem gyengítené, hanem erősíthetné a honvédelem ügyét. Természetesen, mint már utaltam rá, itt a megfelelő garanciák beépítése is szükséges, mivel adott esetben az ország katonai védelmének megszervezése csak egységes terv és felelősség érvényesítése mellett képzelhető el. Nem beszélve arról, ha ez szövetségi erők együttes alkalmazását is feltételezi.

Felvetődhet a kérdés úgy is, miért volt szükség a honvédség stratégiai átvilágítása utáni jelentős csökkentésére, miért nem oldható meg továbbra is a területvédelem feladata egyértelműen a honvédségen belül? A válasz az lehet, hogy a haderőreform tervezésének menetében olyan kérdés is egyre hangsúlyozottabban a figyelem előterébe került, mint az önkéntes haderőre történő áttérés, így a sorozott hadsereg tervezett megszűnésével az ország felnőtt lakosságának a döntő része kikerülhet a katonai felkészülés rendszeréből. Ez új megoldások igényét veti fel. Ezért is merülhetett fel az igény a milícia rendszerű erő létrehozására. És ez is lehet a haderőreform további, kiegészítő része. Egyszerűbbnek tűnne a létrehozás kérdése – ezt egyébként a honvédség egyes vezetői is szívesen támogatnák – a honvédségen belül. Ez a törvénykezési munkában is egyszerűsítene a megvalósítást.

Más megközelítésből, ugyanakkor a területvédelmi feladatok honvédségen belül történő meghagyása nem tehetné lehetővé az egyéb (klubok létesítése, működtetése) tevékenységek tervezett megvalósítását. Különösen annak a ténynek az ismeretében, hogy a nem szorosan a honvédség alaptevékenységéhez tartozó feladatok nem régen, a haderőreform megindításával egy időben kerültek ki a honvédség szervezetéből. A vezetés bizonyos eltérő módszerbeli különbségét is célszerű megemlíteni (meghatározóan békeidőben más kell, hogy legyen egy hivatásos állományból álló karrierre épülő szervezet vezetési módszere, mint egy önkéntes, több szempontból társadalmi feladatokat is betöltő szervezeté)

Ha a végső döntés az önálló szervezet mellett fog szólni, célszerűnek látszik egy nem túl nagy létszámú országos parancsnokság létrehozása, amelynek alárendeltségében az ország közigazgatási irányítási rendszerének megfelelő, helyi szervezetek valósíthatnák meg a középszintű vezetést. A kapcsolati rendszer végén a legfontosabb, a nemzetőr alegységek (egységek) állhatnának. Szervezésüket illetően egyformán fontosnak tűnik a fentről- lefelé (vezető szervek, igény szerinti klubok) és a lentől-felfelé építkező tevékenység. Időszükségletét illetően a vezető szervek, klubok létrehozása döntés kérdése. Az önkéntes haderő létrehozásával, a sorozás megszüntetésével párhuzamosan (ilyen irányú döntés esetén) a Nemzetőrség úgyszintén törvényben rögzítettek szerint átvehetné a honvédelmi alapfelkészítés felelősségét. A Nemzetőr alegységek (egységek) felállítása prognózis szerint hosszabb időn keresztül, elképzelhetően területileg és feltöltöttségben aránytalanul, fokozatosan valósulhat meg. Ennek figyelembe vételével szükséges a területvédelmi feladatok

átadását is tervezni. Mint katonai feladatok azok, csak akkor kerülhetnek át a Nemzetőrséghez, ha a területvédelmi feladatokat megfelelő szinten és a honvédség által minősítetten végzik.

Békeidőszakban a rendvédelmi szervezeteken belül kiemelt fontosságú lehet a Katasztrófavédelmi Főigazgatósággal tervezett és szükség esetén megvalósított együttműködés. A nem speciális, hanem különösen az emberi erőt igénylő feladatok végzésénél, területi és veszélyforrás szempontból eltérő felkészítés után a Nemzetőrség jelentős feladatot lenne képes átvenni az amúgy létszámában is csökkent honvédségtől. Nem beszélve arról, hogy a profi hadsereg veszélyhelyzeti elhárítási munkákban történő alkalmazása, ha az nem feltétlenül szükséges, költségesebb lehet, mint a helyszínhez közeli, érintettségében jobban érdekelt Nemzetőr erők igénybevétele.

Valamennyi összegzett feladat végzését illetően fontos az arra történő felkészítés és a logisztikai biztosítás. Mindezek alapján feltételezhető, hogy felállítása esetén a Nemzetőrség, növelni fogja a katonai védelemre fordítható költségvetési igényt. Ennek pontos figyelembevételével, a Nemzetőrség létrehozásának költségvetésből történő külön biztosításával, az egyébként figyelemre méltó félelmek, a haderőreform finanszírozási „lelassulása” elkerülhető.

Gazdasági szempontból az valószínűsíthető, hogy a létrehozni tervezett új szervezet jóval többre fog kerülni, mint a most katonai védelemre fordítandó költségvetés. Itt két jelentős, a jelenlegitől eltérő vonulat figyelhető meg. Egyrészt jelentős lehet az ugyan társadalmi szférába sorolható, de a honvédelmi előképzést elősegítő klubok működtetése (támogatása) másrészt a Nemzetőr szervezetek (alegységek, egységek, parancsnokságok) folyamatos működtetésének költségvetési támogatása, a rendszeres kiképzésen lévők munkából történő kiesésének kompenzálása. A kérdés az, hogy egy új fegyveres erő felállítása, annak költségvonzatai összhangba hozhatók-e a reguláris hadsereg fejlesztésével és a haderőreform NATO elvárásainak figyelembe vételével történő végrehajtásával? A következő évek magyar gazdasága tudja-e biztosítani, ki tudja-e termelni azokat az összegeket, amelyek a társadalom egyéb fejleszteni kívánt területeivel együtt elősegítik az ország harmonikus fejlődését?

Ezt is a döntéshozóknak kell mérlegelniük.

2. A kitűzött célok és feladatok teljesítése

Dolgozatom tárgyaként a létrehozást illetően az ország védelmének erősítése érdekében érkezett javaslat, a Nemzetőrség, mint önálló fegyveres erő újkori megalapításának igényét, szükségességét, kiemelten a területvédelemben betöltendő lehetőségeit vizsgáltam.

Céлом volt, hogy a vizsgálat tárgyát több megközelítésből végezzem. Ennek érdekében **történelmi** szempontból vizsgáltam a hazai előzményeket. Szemléltettem a **külföldi tapasztalatokat**, amely során arra voltam elsősorban kíváncsi, milyen módon oldják meg más országok hazájuk területvédelmi feladatait. Ezen belül, mint minket különösen érdeklő megoldásokat, vizsgáltam szomszédainkat. A külföldi példák során, ahol találtam ilyet, különösen a milícia típusú szerveződések érdekelték, de nem hagytam figyelmen kívül mint alternatívát, a területvédelem reguláris erőkkel történő megoldását sem.

A nemzetközi és a hazai biztonsági helyzetből, annak különösen az elmúlt több mint egy évtizedes alakulásának tapasztalataiból kiindulva igyekeztem **társadalmi oldalról** megközelíteni a létrehozás megalapozottságát.

Egy lehetséges változat szerint igyekeztem megfogalmazni a felállítani tervezett Nemzetőrség mint **új típusú fegyveres erő** lehetséges cél és feladatrendszerét, várható működését, kapcsolódását a honvédséghez és más rendvédelmi szervekhez.

Az elvégzendő **feladatokat** ennek a fenti, többszörös célrendszernek megfelelően csoportosítottam és végeztem el:

- **először**, az eseményeket összefüggéseik értelmezése, nyomon követése érdekében rövid, tömör változatban **leírtam**, a magyar történelem szempontunkból legeredményesebben vizsgálható két korszaka Nemzetőrségének kialakulási körülményeit, működését. Ennél a feladatnál kiegészítésekkel az ezen a téren fellelhető kutatási eredményeket használtam fel. Elvégeztem a **múlt hasznosítható tapasztalatainak** feltárását, vizsgáltam azokat mai **adaptációjuk** szempontjából.
- **másodszor, megvizsgáltam és elemeztem** más országok, különösen szomszédaink milícia típusú és egyéb, a területvédelmet megoldó szervezeteit, röviden **összefoglaltam** azok számunkra is esetlegesen hasznosítható tapasztalatait.
- **harmadszor**, társadalmi oldalról közelítettem meg, és **a biztonság nemzetközi és hazai változásaiból**, az **önkéntes haderő létrehozása** iránt érzett személyes meggyőződésből **leveztem** a jövő reguláris hadserege mellett működtetni fontos fegyveres szervek szükségességét.
- **negyedszer**, szervezői oldalról egy változat szerint igyekeztem **leírni** a létrehozásra tervezett új fegyveres erő cél- és feladatrendszerét, működését, a magyar biztonsági intézményeken belül elfoglalható helyét.

A fenti feladatok elvégzése során a következő említésre méltó egyéb, a kitűzött célok elérését elősegítő tevékenységet végeztem el:

- az **adatgyűjtés** érdekében levéltári-könyvtári **kutatást** végeztem. Ennek során kiemelt jelentőséget tulajdonítok a Hadtörténeti Intézetben, az 56²-os Intézetben és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folytatott munkának.
- intézetünkben, annak munkaterve szerint 2002. január 17-én, munkahelyi vezetőmmel **kerek-asztal megbeszélést** szerveztünk és bonyolítottunk le a hadtudomány és a vizsgált téma jeles képviselőivel, amely során kiemelt feladatként a tervezett Nemzetőrség és a biztonság más, eddig még nem vizsgált területeit és az azokkal való kapcsolat lehetőségeit vettük figyelembe. Az ott elhangzott értékes tapasztalatokat, a témában korábban megtartott konferenciák levonható következtetéseihez hasonlóan dolgozatomban hasznosítottam. A megbeszéléstről készült feljegyzést a 3. sz. mellékletben szerepeltettem.
- a történelmi tapasztalatok feldolgozása során külön említésre méltó eredménynek tartom, hogy az 1956-os Nemzetőrség megalapítója, Király Béla nyá. vezérezredes, dolgozatom sikeres megírásához **exkluzív interjút** adott, amelynek tapasztalatait a dolgozatba beépítettem. Az interjút teljes terjedelmében a mellékletben szerepeltettem.
- az elképzelések jobb megismerése érdekében **konzultációkat** folytattam a témában már eddig jelentős eredményeket elért szakemberekkel. Folyamatosan figyelemmel kísértem a

Nemzetőrség felállításával kapcsolatban a parlamenti munkát, a médiában megjelent véleményeket, interjúkat. A **hasznosítható következtetéseket** a dolgozatba **beépíttem**.

- a dolgozat megírása során az azzal kapcsolatos nézeteket, az egyes fejezeteket a katonai szaksajtóban, a ZMNE kiadványaiban **publikáltam**, illetve azokat közlésre elfogadták. A Nemzetőrség történelmi előzményeivel foglalkozó fejezetet a HM OTF önálló tanulmányként elfogadta és 2002. évi kiadványában megjelentette.
- az előírásoknak megfelelően témavezetőm 2002. június 17-én **műhelyvitát** szervezett, ahol a jelentős számban megjelent szakértők értékes, a dolgozatot javító észrevételt tettek. A jobbító szándékú javaslatok alapján a **dolgozat címe** „Átalakuló honvédelem – a korszerű területvédelem és társadalomelméleti aspektusai” munkacímről engedéllyel, a tartalmat valósabban kifejező **“Az átalakuló honvédelem koncepciójának aspektusai, különös tekintettel a Nemzetőrség megalapításának lehetőségére”** címre módosult. A tartalmi részt ért jogos kritikák alapján az eredeti szerkezet megtartásával **jelentős átdolgozásokat, kiegészítéseket végeztem**. A munka jobb értelmezése érdekében **kategorizáltam** a fegyveres erőket, ennek megfelelően rendeztem az alkalmazott fogalmak használatát, a melléklet szerint bővítettem, kiegészítettem értelmezésüket. A történelmi áttekintést (az események nyomon követése, az összehasonlítások korrekt elvégzése) megrövidítettem. Átrendeztem a nemzetközi áttekintést is azzal a szándékkal, hogy a reguláris hadseregek mellett működő területiális megoldások még érthetőbbek legyenek.
- előzetes elképzeléseim ellenére **nem sikerült**, a témához kapcsolódóan eredetileg tervezett **önálló közvélemény-kutatást elvégeztetni**, így munkám során csak bizonyos, nem szorosan a témával kapcsolatban készült részeredmények elemzését végezhettem el. Ebből a szempontból az ismeretek még további alaposabb felmérést igényelnek. Hasznos segítség volt viszont a hivatásos haderővel kapcsolatban a ZMNE és a HM Zrínyi Kht. által végzett kutatások eredményeinek dolgozatom érdekében történő felhasználása.
- dolgozatomat továbbra is **elméleti kutatásnak** tekintem, így elsősorban a téma részleteinek elméleti összefüggéseit vizsgáltam, és azokból igyekeztem következtetéseket levonni. Ezért, valamint a témára vonatkozó hiányos információk miatt minden gyakorlati megközelítést (hatáselemzést, beválási vizsgálatot stb.) korainak tartok. Mivel a további döntések e vizsgálatok eredményét döntően befolyásolhatják, ezért azok elvégzése később indokolt.

3. A dolgozatban elért igazolt eredmények

- 2001 telén – 2002 tavaszán összegyűjtöttem és az elvégzett analízisek után szintézisek útján leírtam a Nemzetőrség megalapításával kapcsolatos mindazon, eddig, ismertté vált nézeteket, ismereteket, amelyek az addig elvégzett törvénykezési munka és a témában lefolytatott, az új típusú fegyveres erő tervezett megalapításával, a társadalomba, és az ország biztonsági rendszerébe történő beépíthetőségével kapcsolatosak. Így dolgozatom a Nemzetőrség létrehozásának több szempontból közelített tudományos vizsgálatának is felfogható.
- A további hasznosítás érdekében, 1848/49 és 1956 kutatóinak munkái alapján először írtam le tömören, időrendi és a fontosabb események történelmi sorrendjében a forradalmak

Nemzetőrségeivel kapcsolatban az események történéseiben követhető alakulását. Megvilágítottam az okokat és összefüggéseket, miért volt szükség a Nemzetőrségek megalapítására, milyen célokat és feladatokat valósítottak meg fennállásuk ideje alatt. Munkám összefoglaló leírásával lehetőséget kívánok teremteni a Nemzetőrség további kutatóinak munkájuk során a történelmi tapasztalatokhoz történő gyors visszatekintéshez. Dolgozatom szempontjából további eredménynek tekintem, hogy először sikerült a történelmi Nemzetőrségek megalapításából, működéséből a ma számára is szóló adaptálható tapasztalatokat feltárni, azonosítani, és munkámban szerepeltetni.

- A már eddig elvégzett kutatások eredményeire is támaszkodva, azokat kiegészítve valamint saját kutatások további elvégzésével összefoglaló jelleggel leírtam az általam választott külföldi példákat. A Nemzeti Gárda típusú szervezetek mellett, mint különösen fontosnak tartott kérdés, vizsgáltam az ezen és más fegyveres szervezetek által megvalósítandó területvédelmi feladatok végzésének megoldásait. A szerzett tapasztalatokból a saját számunkra a hasznosítás szempontjából tovább vizsgálható elemeket tettem közzé.
- A Nemzetőrség létrehozásának szükségességét társadalmi oldalról az elmúlt több mint tíz év hazai és nemzetközi biztonsági helyzetének alakulása alapján igyekeztem megközelíteni. Ennek során fontos eredménynek tartom, hogy a Nemzetőrség megalapításának a Parlament soraiból felvetett kezdeményezését a biztonsági feltételrendszerbe helyezve sikerült megvizsgálni és a társadalomban, valamint a fegyveres erőkben eddig bekövetkezett és várható változásainak a tükrében elemezni, a létrehozás lehetőségét levezetni, és azt alternatív megoldás jelzésével bemutatni.
- A dolgozat elkészítése során, a téma kiemelt aktualitása folytán törekvésem volt, hogy a Nemzetőrség létrehozásával kapcsolatban a dolgozat egyben lehetőséget nyújtson a további együttgondolkodásra, a téma szakértői véleményének különböző módon és fórumon történő kifejtésére, az eddigi ismeretek további gazdagítására, a hadtudomány ezúton is alkotó módon történő bevonására. Munkámmal elméleti alapkutatásként kívánok hozzájárulni a témát illető további részletes kutatások elvégzéséhez.

A felsorolt eredmények közül új tudományos eredmények tartom:

- Történelmünk kiemelkedő eseményei, az 1848-as és 1956-os forradalmak során létrejött, manapság a témával kapcsolatban sokat idézett Nemzetőrségek mának szóló üzeneteinek megállapítását, és a lehetséges további hivatkozások, összehasonlítások és adaptációk elvégzése szempontjából történő közzétételét.
- A Nemzetőrség, mint új fegyveres erő létrehozásának az elmúlt több mint egy évtized során folyamatosan a biztonságunkban bekövetkezett változások és a haderő várható további változása (önkéntes haderőre történő áttérés) függvényében történő megvizsgálását, különös tekintettel az elsődleges feladatra (területvédelem) való szükségességét, alternatíva feltüntetésével történő levezetését és bizonyítását.

- Kidolgoztam a jövő lehetséges Nemzetőrsége, mint megalapítása esetén hazánk új típusú fegyveres erejének fogalmát, küldetésének tartalmát, cél- és feladatrendszerét. Helyét és szerepét az ország biztonsági rendszerében, felállításának, működésének lehetőségét, a kapcsolati rendszer feltüntetését, kiemelten a fegyveres erők, az ország biztonsága szempontjából meghatározó alkotó elemével, a Magyar Honvédséggel.

4. Következtetés

A kitűzött célokat a feladatok teljesítésével elértem. Az elért eredményeket rögzítettem.

Végig alapkövetelményként tartottam számon, hogy a már megjelent törvénykezési és egyéb hivatalos folyamatokat figyelembe vegyem, de munkámat az összes körülmény széleskörű vizsgálatával végezzem. Törekvésem a folyamatokban végigkísérhető döntések logikájukban egymásra épülő vizsgálata, a rendszerbe illesztési lehetőségek áttekintése volt.

Vizsgálatom középpontjába a Parlamentből indult kezdeményezést, az újkori Nemzetőrség megalapításának a gondolatát állítottam, de vizsgálatomat főként az új tervezett fegyveres erő katonai alkalmazására, a területvédelem feladatainak végzésében (mint szükséglet) betöltendő szerepére végeztem.

Mindezek alapján végső következtetésem, hogy a Nemzetőrségre, mint milíciára, az ország területének védelmében alkalmas fegyveres erőre a honvédség elhatározott önkéntességen alapuló átalakítása esetén – szükség lehet.

Ugyanakkor a Nemzetőrség több szempontból történt vizsgálata során, a dolgozat írása folytán alternatív megoldásként arra a következtetésre jutottam, hogy a Nemzetőrség számára tervezett fő feladatok megtarthatók az átalakuló, hamarosan önkéntességen alapuló Magyar Honvédség feladatrendszerében is. Ezek megoldhatók akár milícia alkalmazásával is.

Bármi legyen is a végső döntés, várható, hogy az önkéntes haderő mellett az ország katonai védelmében megjelenik egy milícia típusú, a területvédelemre alkalmas szervezeti elem, amelynek következtében a honvédség reguláris alakulataihoz viszonyítva jelentősen eltérő lehet a szervezeti egységek létrehozásának filozófiája, kiegészítési rendje, működése. Ebben a lényegét érintően nem meghatározó, hogy azok a jövőben önálló szervezeti rendben, vagy a honvédségen belül fognak működni.

Ami a döntéshozók számára lényeges üzenet kell, hogy legyen: a területvédelem ügyét mihamarabb szükséges véglegesen eldönteni, hogy az önkéntes haderőre való áttérést is figyelembe véve a haderőreform így már eredményesen kiteljesedhessen.

Munkámat 2002. május közepén a parlamenti választások után, de még a választások eredménye alapján felálló új kormány megalakulása előtt fejezem be, és a műhelyvita június közepi javaslatainak messzemenő figyelembevételével, a kiegészítések, javítások elvégzése után bocsátom további megmértetésre. Meggyőződésem, hogy a munkámban szereplő megállapítások, a választások után a témában várható további viták keretében is használható, további gondolkodásra sugalló eredményeket tartalmaznak, amelyek mindenki számára figyelemre méltóak lehetnek, legyen később bármi is a végső döntés. A jövőben talán ez is egyik eredménye lehet ennek a dolgozatnak.

5. Javaslatok a további munkára

Munkámat a dolgozat megírásával nem tartom befejezettnek. Az abban foglaltakat a következőkben várható állami döntések alakulásától függően kívánom alkalmazni. Ugyanakkor javasolom:

- 1) Alapvető döntési pontok további kialakítása előtt a közvélemény tájékoztatását. A vélemények alakulásának felmérését, feldolgozását, a folyamatos visszacsatolás elvégzését.
- 2) A hadtudomány képviselőinek az önkéntes haderőre áttérés kérdéseinek összekapcsolásával a katonai védelem vizsgálatának további feladataiba való még aktívabb bevonását.
- 3) A dolgozat sikeres megvédése esetén annak további hasznosítását, a szélesebb szakmai közvélemény részére történő hozzáférés érdekében a dolgozat publikálását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1) A többször módosított 1949. évi törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
- 2) A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelvei. OGY 94/1998.sz. határozat
- 3) A Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól szóló 61/2000. sz. OGY határozat
- 4) Az Országgyűlés 100/2001.sz. határozata a Nemzetőrség létrehozásáról
- 5) Nemzeti Biztonsági Stratégia
- 6) A Honvédelem négy éve (Zrínyi Kiadó, Bp. 2002.)
- 7) A JSZSZK általános honvédelmi önvédelme I. (Tankönyvkiadó és Tanszerellátó Intézet, Belgrád, 1979.)
- 8) A környező országok védelempolitikájának, katonai erőinek jellemzői, 2000. (Egyetemi jegyzet, ZMNE kutatókönyvtára)
- 9) A háborúk világtörténete (Corvina Kiadó, 1992.)
- 10) A hátszágvédelem alapjai. Jegyzet (ZMKA. Budapest, 1989. Nytsz.: 614/2100- ZMKA Kutató könyvtára)
- 11) A Nemzetőrség helye, szerepe, feladata és kiképzésének formái a haderőreform tükrében. Szakmai konferencia anyaga (ZMNE, 2001.)
- 12) A területvédelmi ezred rendeltetése, szervezete, felkészítése és alkalmazása (ZMKA. Tansegédlet, 1993. Nytsz.: 481/0767/Ea.)
- 13) Barczy Zoltán – Somogyi Győző: A szabadságharc hadserege (Corvina Kiadó, Budapest, 1986.)
- 14) Barnat, Corelli: Britain and Her Army. 1509 – 1970: A Social and Political Portrait (Allen and Unwin, London, 1970.)
- 15) Báthy Sándor Prof. Dr. ezredes: A „Nemzetőr” erők logisztikai támogatásának elvei, lehetőségei és sajátos vonásai (A Nemzetőrség helye, szerepe, feladata és kiképzésének formái a haderőreform tükrében. Szakmai konferencia anyaga, ZMNE, 2001)
- 16) Bona Gábor: A szabadságharc katonai története. Pákozdtól Világosig 1848-1849 (Zrínyi Kiadó, Budapest, 1998.)

- 17) Botz László Dr. nyá. altábornagy: Nemzetőrség- Egyes NATO, EU és szövetségen kívüli országok „irreguláris” konfigurációi (A Nemzetőrség helye, szerepe, feladata és kiképzésének formái a haderőreform tükrében. Szakmai konferencia anyaga, ZMNE, 2001)
- 18) Csabai Károly Dr. nyá. ezredes- Szigeti Lajos Dr. ezredes: A nemzetőrség megalakításának kérdései. A HM oktatási és tudományszervező főosztály által – a Hadtudomány c. folyóirat 2000/1. számában – meghirdetett 2000. évi pályázaton tudományos különdíjat nyert pályamű
- 19) Deák János nyá. vezérezredes: További gondolatok a nemzeti katonai stratégiáról (Hadtudomány, 2000/4. szám)
- 20) Deák János: A Nemzeti Katonai Stratégia alapvető kérdései. Doktori (PhD) értekezés (ZMNE, 2001.)
- 21) Demokrácia és Honvédelem .A fegyveres erők polgári ellenőrzése az Egyesült Államokban (Az USA tájékoztatási Hivatala, Regionális Programiroda, Bécs, 1993.)
- 22) Dobai Pál alezredes: Az önkéntes hadsereg (Nemzetőrség) létrejöttének feltételei, demográfiai, szociológiai tényezői (A Nemzetőrség helye, szerepe, feladata és kiképzésének formái a haderőreform tükrében. Szakmai konferencia anyaga, ZMNE, 2001)
- 23) Eörsi László: Corvinisták 1956, a VIII. kerület fegyveres csoportjai (1956-os Intézet, Budapest, 2001)
- 24) Gosztonyi Péter: Népfelkelés Magyarországon 1956-ban. ZMKA. 1988. (Nytsz. AF/6848-ZMKA kutatókönyvtára)
- 25) Gligor János Dr. alezredes: Társadalmi legitimitás és politikai akarat szükségessége. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai: Tanulmánygyűjtemény. (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály 2001.)
- 26) Hajdú István Dr. – Dr. Somorác András – Fodor József: A Nemzetőrség és a területvédelem (A Nemzetőrség helye, szerepe, feladata és kiképzésének formái a haderőreform tükrében. Szakmai konferencia anyaga, ZMNE, 2001)
- 27) Hülvely Lajos: MH személyi kiegészítési rendszerének átalakítása vegyes rendszerről, önkéntes rendszerre. Doktori (PhD) értekezés (ZMNE, 2000.)
- 28) Fodor József: „Területvédelem másképp” (HVK HDMCSF tudományos munkaszervezési osztály, Hadtudományi Tájékoztató, 1996/4. sz.)
- 29) Fodor Lajos vezérezredes: Önkéntes kötelezettségvállalás a honért (Új Honvédségi Szemle, 2001/1. sz.)

- 30) Háber Péter: A haderő-átalakítás néhány aktuális kérdése (Hadtudomány, 2001/4, 19-29.old.)
- 31) Hermann Róbert Dr.: A nemzetőrség és a honvédség 1848-49 (Magyar Honvédség Tájékoztatási és Média Központ, Budapest, 1998.)
- 32) Honvédelem és Nemzetőrség. A 2000. május 31-én rendezett konferencia előadásai és az elhangzott hozzászólások. (HM Társadalmi Kommunikációs és Kulturális Főosztály, 2000.)
- 33) Homoki János: Gondolatok a jövő magyar nemzetőrség létrehozásáról (Új Honvédségi Szemle, 2001/1. szám)
- 34) Hornyák István nyá. alezredes: A védelmi képesség fokozásáért. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, 2001.)
- 35) Jenő Györkei and Miklós Horváth: Soviet Military Intervention in Hungary 1956 (Central European University Press, Budapest, 1999.)
- 36) Király Béla: Honvédségből Néphadsereg Személyes visszaemlékezések. 1944-1956 (A MAGYAR FÜZETEK és a Magyar Öregdiákok Szövetsége Bessenyei György kör közös kiadványa, Párizs- New Brunswick, 1986.)
- 37) Király Béla: Forradalomtól Forradalomig. Válogatott tanulmányok, beszédek és interjúk 1982-1990 (A Századvég és az Atlanti Kutató és Kiadó Társulat közös kiadása, Budapest, 1990.)
- 38) Kocsis Lajos – Bősze József nyá. alezredes: Új típusú nemzeti intézmény. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály. 2001.)
- 39) Kovács Ferenc: Az amerikai tiszti (Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1987.)
- 40) Kovács Gyula nyá. alezredes: Elvek, célok, szervezet, feladatok. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, 2001.)
- 41) Kőszegvári Tibor Prof. Dr.: Hadviselés a 21. században (Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, ZMNE, 1999/1 szám)
- 42) Kukoda Lajos: A nemzetőrség első helyőrségei. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, 2001.)
- 43) Magyar István : A brit hadsereg tisztje (Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1990.)

- 44) Merton, Robert K.: Társadalomelmélet és társadalmi struktúra (Osiris Kiadó, Budapest, 2002.)
- 45) Molnár András: Hadügyi reform kísérletek 1848 előtt (Századok 1999/6 szám)
- 46) Mráz István: A területvédelem újszerű értelmezése, Hadtudományi Tájékoztató (HVK Hadművelési Fcsf-ség és a HM SVKI, 1996/4 sz. 4.-5.old.)
- 47) NATO Handbook (NATO Office of Information and Press, Brussels-Belgium, 2001.)
- 48) Orovecz István pv. vezérőrnagy: Nemzetőrség: a polgári-katonai együttműködés fontos színtere. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, 2001.)
- 49) Pataky Iván Dr. nyá. ezredes: A katasztrófavédelem kiindulópontja, egy országos stratégia. (Hadtudomány, 2000/4. sz.)
- 50) Területvédelmi rendszer. Tanulmány. Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja. 1992. (Nytsz. 1698/TK – ZMKA kutatókönyvtára)
- 51) Samuel P. Huntington: A civilizációk összeecsapása és a világrend átalakulása (Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998.)
- 52) Simicskó István: Aktuális kérdések a nemzetőrsegről (Magyar Nemzet, 2000. május 29-30-i számok)
- 53) Simicskó István: Kérdések a nemzetőrsegről (Új Honvédségi Szemle, 2001/1. szám)
- 54) Simicskó István: Nemzetőrsegről: régi hagyományunk éled újjá (Magyar Nemzet, 2002. január 05.)
- 55) Sipos Jenő Dr. mk. alezredes: A Nemzetőrsegről és tartalékalap-, tovább-, és átképzésének rendszere (A Nemzetőrsegről helye, szerepe, feladata és kiképzésének formái a haderőreform tükrében. Szakmai konferencia anyaga, ZMNE, 2001)
- 56) Somorác Dr. alezredes – Fodor József alezredes: A felállítandó nemzetőrsegről rendeltetése, szervezete és lehetséges feladatai. A nemzetőrsegről létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, 2001.)
- 57) Süli Attila: A nemzetőrsegről szervezése Erdélyben 1848. nyarán és őszén (Hadtörténeti Közlemények, Budapest, 2000. 3. szám)
- 58) Sütő Tamás vezérőrnagy: A nemzetőrsegről kialakításának lehetőségei a haderő szervezetében, annak javasolt szervezete és vezetése, feladatai, alkalmazása, felszerelése, fegyverzete. Létrehozásának ütemezése, állománya, azok toborzási és beiskolázási

lehetőségei. (A Nemzetőrség helye, szerepe, feladata és kiképzésének formái a haderőreform tükrében. Szakmai konferencia anyaga, ZMNE, 2001)

- 59) Sütő Tamás: A MH szárazföldi csapatainak kiképzése a 90-es évek második felében, a kiképzés fejlesztésének irányai a NATO csatlakozást követően. Doktori (PhD) értekezés, (ZMNE 2001.)
- 60) Szabó János Dr.: A katonatársadalom főbb fejlődéstendenciái a 90-es évek küszöbén. Doktori disszertáció, (HM SVKI, 1993.)
- 61) Szabó János Prof.: Haderő-átalakítás (Az ezredforduló haderőreformjának előzményei, jellemzői és perspektívája (Zrínyi, Budapest, 2001.)
- 62) Szabó János ezredes: Elgondolás a nemzetőrség kialakítására. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, 2001.)
- 63) Szabó Kálmán: Hivatásos hadsereg és Nemzetőrség (Ármádia, 2002. február)
- 64) Szarka János Dr. ezredes: A nemzetőrség felkészítésének formái a honvédelmi képzés rendszerében (A Nemzetőrség helye, szerepe, feladata és kiképzésének formái a haderőreform tükrében. Szakmai konferencia anyaga, ZMNE, 2001)
- 65) Szigeti Lajos Dr. ezredes: Haderőszerzés (Egyetemi tankönyv, ZMNE, 1999.)
- 66) Szigeti Lajos Dr. ezredes: Hadkiegészítés (Egyetemi tankönyv, ZMNE, 1999).
- 67) Szigeti Lajos Dr. ezredes: A nemzetőrség megalakításának kérdései (Hadtudomány, 2000/4.sz.)
- 68) Szigeti Lajos Dr. nyá. ezredes: A nemzetőrség megalakításával összefüggő kérdések. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, 2001.)
- 69) Sztanek Endre Dr. nyá. ezredes: Az országvédelem fontos eleme. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges útjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, 2001.)
- 70) Szűcs Miklós: Ezredes voltam 1956-ban a vezérkarnál (Szabad Tér Kiadó, Budapest, 1989.)
- 71) Urbán Aladár: A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973.)
- 72) Ungvár Gyula: A Magyar Honvédség fegyverzeti és technikai eszközrendszereinek fejlesztési és korszerűsítési lehetőségei. Doktori értekezés (Budapest, 1991)

- 73) Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. Század második felében (Osiris Kiadó, Budapest, 2001.)
- 74) Vasas László őrnagy: Sarokpont az ország védelmében. A nemzetőrség létrehozásának lehetséges újtjai. Tanulmánygyűjtemény (HM Társadalmi Kapcsolatok és Kulturális Főosztály, 2001.)
- 75) Végh Ferenc: Az MH feladatai és struktúrája az ezredforduló után. Doktori (PhD) értekezés (ZMNE, 1999.)
- 76) Wachslér Tamás: A honvédelmi kötelezettség az emberi jogok tükrében. A honvédelem törvényi szabályozása. (Magyar Honvéd melléklete, 1992. december 15.)

SZAKMAI PUBLIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉG JEGYZÉKE

I. Hadtápvezetői beosztásban írt cikkek (1981-1991)

A. Hadtápbiztosítás folyóiratban megjelent cikkek:

- 1) Gondolatok a honi légvédelmi egységek, alegységek személyi állománya, harci-techikája kiürítésének HTP biztosításával és a htp. Kiürítésének megszervezésével kapcsolatban (1981/4. 37-42. oldal)
- 2) A ruházati anyagi fegyelem helyzete magasabb egységünknl...(1983/1. 97-100. oldal)
- 3) Honi légvédelmi magasabb egység által 1982. évben végrehajtott gyakorlatok, gyakorlások hadtápbiztosításának tapasztalatai(1983/2. 36-42. oldal)
- 4) Repülőegység üzemanyag-ellátása feltételeinek megteremtése füves repülőtéren (1983/4. 74-77. oldal)
- 5) Konzultáció a Csehszlovák Néphadsereg honi légvédelme hadtápszolgálatainál (1984/4. 43-45. oldal)
- 6) A honi légvédelem 1987-ben a SZU állami löterén végrehajtott éles- lövészettel egybekötött harcászati gyakorlat hadtápbiztosításának tapasztalatai (1987/4. 95-98. oldal)

B. Honvédségi Szemle folyóiratban megjelent cikkek:

- 1) A honi légvédelmi seregtest hadtápbiztosításának tapasztalatai a megváltozott körülmények között (1988/9. 82-83. oldal)
- 2) A kiegészítő gazdaságok szerepe az élelmezésben (1990/4. Társszerző: Jakusch György százados)
- 3) Az ATB integráció tapasztalatai a honi légvédelem hadtápszolgálatainál Hadtápkonferencia. Tata 1991.(ATFCsF-ség kiadása, Bp., 1992.)

II. Tanszékvezetői beosztásban írt tanulmányok, cikkek, jegyzet (1992-97)

A. Szakmai – pedagógiai

- 1) Tanulmány a szakmai tisztképzés lehetséges fejlesztésével kapcsolatban („A katonai felsőoktatás jövője” HM tervező munkacsoport felhívására. 1992 április)
- 2) Feljegyzések a katonai felsőoktatás új rendszerének kimunkálásához készített HM munkacsoport előtanulmányához (1992. június)

- 3) Gondolatok a jövő hadseregének anyagi-technikai (gazdász) tisztképzéséről (Tanulmány „A katonai felsőoktatás jövője” HM tervező munkacsoport felkérésére (1992. augusztus)
- 4) Tények és elképzelések a katonai főiskola szintű gazdasz tisztképzéssel kapcsolatban (Hozzászólás a BKE Védelemgazdasági tanszék szervezésében. 1992 szeptember 29-30-án megtartott nemzetközi konferencián. BKE kiadvány, Bp., 1992.)
- 5) A tartalékos parancsnoki képzés sajátos módszertani feladatainak megoldása és fejlesztésének elgondolásai (1992/93-as tanévnyitó pedagógiai módszertani továbbképzés anyaga, BJKMF 1992.)
- 6) A szakmai törzsanyag és differenciált szakmai tananyag szerkezetének kialakítása és a tananyag kiválasztás megoldásai a pénzügyi-üzemgazdász szakon (1993/94-es tanévnyitó pedagógiai-módszertani továbbképzés anyagai, BJKMF 1993.)
- 7) Gondolatok a gazdasztiszt-képzés problémáiról {Katonai Logisztika c. folyóirat 1994/1.sz.)
- 8) Néhány gondolat a katonai gazdasztiszt-képzésről (Felsőoktatási értesítő 1995/11. sz.)
- 9) A Magyar Honvédség csapatai hadműveleti alkalmazása és anyagi-technikai biztosítása (Jegyzet, BJKMF 1994. Nyt.sz.: 95010438, Társszerző: Pohl Árpád százados)
- 10) A katonai gazdasztiszt-képzés elemzése és továbbfejlesztésének lehetőségei (egyetemi doktori értekezés, ZMNE 1995.)
- 11) A katonai gazdasztiszt-képzés (Honvéd tudósok 14. MH Humán Szolgáltató Központ, 1996)
- 12) Logisztikai képzési konferencia (szakmai szerkesztő, hozzászólás; BJKMF, Budapest, 1997)
- 13) Főiskolai szintű gazdálkodási tisztképzés lehetséges továbbfejlesztése (Katonai Logisztika, Budapest, 1997/1)
- 14) Supply as part of Military Logistics (Ellátás, mint a katonai logisztika része c. előadás, Holland Királyi Haderő Védelmi Tanulmányok Intézete, Rijswijk- Ypenburg, 1997)
- 15) A Holland Szárazföldi Haderőnem logisztikájáról (Katonai Logisztika, Budapest, 1998/1)
- 16) Možnosti dalšího rozvoje vysokoskolske pripravy hospodárskih dostojniku madarske armády (A Magyar Honvédség főiskolai szintű gazdasztiszt-képzése továbbfejlesztésének lehetőségei, cseh nyelven, Vysoká vojenská skola pozemního vojska Vyskov, Sborník VVS PV 3/1998, Vyskov, 1998.)

B. Egyéb publikációs tevékenység (honvédelem, biztonságpolitika, hadtörténelem)

- 1) Lesz-e Magyar Honvédség az ezredfordulón? (Népszabadság, 1993. október 1., Érvek, vélemények)
- 2) Jobb és olcsóbb, de kisebb hadsereget! (Hadtudomány, 1994/12. sz.)
- 3) A magyar honvédtisztképzés története (tanulmány) (BJKMF, Budapest, 1994)

III. NATO beosztásban írt cikkek, szakmai tanulmány (1998-2001)

A. Cikkek, tudósítások

- 1) Összekötő kapocs Amerika és Európa között. A Szövetségesek Atlanti Főparancsnoksága (Nemzetközi katonapolitika) Magyar Honvéd magazin 1998. 30. sz.
- 2) Üdvözöljük az USS James K. Polk (SSN – 645) tengeralattjárón, Magyar Honvéd magazin, 1998. 49. sz.
- 3) Norfolkban „Zulu idő” szerint (Nemzetközi katonapolitika) Magyar Honvéd magazin 1999. 12. sz.
- 4) Azálea-fesztivál Norfolkban, Magyar Honvéd magazin, 1999. 19. sz.
- 5) Repülőgéptemető a sivatagban (Ármádia, 2000. 1. sz.)

B. Szakmai tanulmány

- 1) Többnemzetiségű Összhaderőnemi Logisztikai Központ (MJLC) alkalmazása a NATO-ban (Új Honvédségi Szemle 2000/4)

IV. A doktori értekezéssel kapcsolatosan megjelent cikkek, tanulmányok (2001-2002)

- 1) Hivatásos vagy/és önkéntes?(Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum, ZMNE, Budapest, 2001/11-12)
- 2) Nemzetőrségről, másképpen (Új Honvédségi Szemle, 2002/2)
- 3) Nemzetőrség – történelmi előzmények (HM OTF, 2002. Tanulmánykötet)
- 4) A korszerű, önkéntesség alapján szerveződő új típusú fegyveres erő, mint a társadalom része (Hadtudomány, 2002/3)

- 5) Az új típusú területvédelmi erők feladatrendszere, kapcsolódása a fegyveres erőkhez és más rendvédelmi szervekhez (Nemzetvédelmi közlemények, ZMNE, 2002. VI. évf. 3. szám, közlésre elfogadva)

AZ ÉRTEKEZÉSBEN A NEMZETŐRSÉGGEL KAPCSOLATBAN LEGGYAKRABBAN HASZNÁLT FOGALMAK ÉRTELMEZÉSE

(A dolgozatban foglaltak egységes és pontos értelmezéséhez elengedhetetlenül fontos az alkalmazott fogalmak meghatározása-tisztázása, amelynek ismeretében a dolgozat szerzője és olvasói ugyanazon fogalom alatt ugyanazt értik. A fogalom-értelmezéseknél a **Magyar Értelmező Kéziszótár** (Akadémiai Kiadó, Budapest 1975); **Hadtudományi Lexikon** (MHTT, Budapest, 1995.) **A haderőszerzés és hadkiegészítés legfontosabb szakmai kifejezései** (ZMNE, Budapest 1997) címszavai valamint a **HM Védelmi Hivatal** által összeállított alapfogalmak (HM Védelmi Hivatal, Budapest, 2001.) kerültek feltüntetésre. A félkövér betű típusok alkalmazásával tett beszúrások, értelmezések a szerző által ajánlottak.)

alapkiképzés: újonckiképzés. A katonai szolgálatot teljesítők szolgálatuk első időszakában (hozzávetőlegesen egy hónap alatt) végrehajtott általános, alapozó kiképzése. Tartalma és követelményei minden katonára egységesek. Az alapkiképzés során a katonák elsajátítják a napi étellel járó általános szolgálati – és a várható beosztásukkal összefüggő legfontosabb ismereteket, valamint végrehajtják egyéni lőfegyvereikkel az alaplőgyakorlatot.

állandó (reguláris) hadsereg: az államnak állandóan, tehát békében is fenntartott fegyveres ereje, amely törvényben elrendelt (reguláris) szervezettel, személyi – és haditechnikai – eszközállománnyal rendelkezik. Az állandó hadsereg lehet hadkötelezettségre, vagy önkéntes katonai szolgálatra épülő.

anyagi ellenszolgáltatás: valamilyen tevékenység pénzbeli vagy más, természetbeni juttatással kifejezhető kedvezménnyel történő elismerése

cenzus: polgári társadalmakban az állampolgári jogoknak vagyoni feltételekhez kötése.

fegyveres erők, haderő: adott állam biztonságát szavatoló, érdekeit, területét, szuverenitását védő katonai szervezetek összefoglaló elnevezése. Az MK-ban a ~ höz tartozik a Magyar Honvédség és a Határőrség **valamint a Nemzetőrség.**

(Megjegyzés: a Nemzetőrség fegyveres erőként történő létrehozásához alkotmánymódosításra és jelentős törvényi módosításra van szükség)

fegyveres szervek, szervezetek: a fegyveres erők és a rendvédelmi szervek (fegyveres testületek, rendészeti szervek) összefoglaló, nem hivatalos, köznyelvi megnevezése.

felkészítés: a kiképzés szinonimája, de tágabb fogalom is, minthogy magában foglalja a kiképzésen túli területeket, mint: erkölcsi, pszichológiai, pedagógiai, közösségi, jellembeli stb. személyiségformáló, a neveléssel szoros egységben álló területeket.

feltöltési rend: a mozgósítás során bevonuló tartalékosok beosztásba helyezésére, valamint az előállított nemzetgazdasági – technikai eszközök elosztására kialakított elvek, rendszabályok és módszerek összessége.

főhadparancsnokság: a Habsburg Birodalom katonai adminisztratív területi egysége. Végleges formáját a XVIII. század végén érte el, ekkor 12 főhadparancsnokság volt, amelyek közül a budai a 6. sorszámot viselte.

globális háború: totális háború. Az egész földre kiterjedő világháború, amely egyúttal általános atomháború jellegét is öltheti. Mint katonapolitikai elgondolás (az 1960-as évek közepétől) mind a NATO, mind a VSZ tervei között szerepelt, egészen az 1990-es évek elejéig.

haderő: a fegyveres erőknek – a haderőnemeket is magába foglaló – fegyveres küzdelem megvívására hívatott része. A haderő kifejezést gyakran a fegyveres erők, illetve a hadsereg kifejezésekkel egyenértékűen használják.

harcbiztosítás: mindazon rendszabályok összessége, melyek megvalósításával elérhető a hadműveletek megvívásához szükséges feltételek megteremtése.

hivatásos: aki valamilyen tevékenységet hivatásként, foglalkozásként folytat.

hivatásos (professzionális, profi) hadsereg: a hadsereg állományának felkészítettsége alapján történő megkülönböztetés, függetlenül attól, hogy a hadsereg sorozott, vagy önkéntes alapon szerveződik. A magyar fogalomrendszerben gyakori az önkéntes haderővel történő azonosítás, függetlenül attól, hogy a jövő önkéntes honvédségében is a szolgálatukat életpályaszerűen (karrier) végző hivatásos állománykategória mellett megtalálhatók lesznek a katonai szolgálatot szerződéses alapon meghatározott ideig végzők valamint közalkalmazottak.

honvédelmi kötelezettség: az állampolgárok a haza védelme érdekében általános honvédelmi kötelezettségként személyes szolgálatot és vagyoni szolgáltatást kötelesek teljesíteni. Az állampolgárokat személyes honvédelmi kötelezettségként: hadkötelezettség, polgári védelmi kötelezettség és honvédelmi munkakötelezettség terheli.

honvédelmi oktatás: az ifjúság felkészítése a honvédelmi kötelezettség teljesítésére, a kötelező általános és az önkéntes szakági oktatás keretében történt. A '90 – es évek elején megszüntették.

katasztrófa: az életet, az életfeltételeket, az anyagi javakat, a természeti környezetet jelentős mértékben és súlyosan károsító vagy veszélyeztető, többnyire váratlan elemi csapás, természeti, ipari (civilizációs) rendkívüli esemény, szerencsétlenség, amely nagy területeket, nagy tömegeket érint, és amelynek károsító hatása elleni védekezés az állami, az önkormányzati szervek, magán és jogi személyek, más szervezetek összehangolt együttműködését, és szükség esetén rendkívüli intézkedések megtételét igényli.

milíciarendszer: a fegyveres erők szervezésének sajátos formája, békében az alakulatok többsége vagy egy részük nincs fegyverben, csupán néhány parancsnoki beosztású, kiképző, nyilvántartó és anyagi-technikai eszközöket őrző-karbantartó személy teljesít szolgálatot. Az alakulathoz tartozó személyi állomány nagy többsége polgári foglalkozását folytatja

lakóhelyén (az alakulat állomáshelyén, ill. a közeli területeken). A szükséges katonai, és egyéb ismereteket – a haderőn kívüli kiképzés módszerei szerint – munkaidejükön kívül sajátítják el, emellett rövidebb idejű gyakorlatokon is részt vesznek. Ha háború kirobbanása, vagy egyéb veszélyhelyzet fenyeget, a teljes állományt, vagy annak részeit behívják.

minősített időszak: az állam életének kivételes időszaka, melynek során a válság folyamat olyan szintet ér el, amelyben az Alkotmányban meghatározott feltételek esetén kivételes jogrenden alapuló hatalom (rendeleti úton megvalósuló kormányzás) érvényesíthető. Kategóriái: rendkívüli állapot, szükségállapot, veszélyhelyzet, váratlan támadás.

nemzetőrség: az 1848-49.évi magyar polgári forradalom és szabadságharc valamint az 1956-os forradalom és népfelkelés belső rendfenntartó testülete (megjegyzés: történelmi értelmezés), amely az ország külső támadása ellen is alkalmazásra került. Mai értelmezése szerint, olyan milícia jellegű fegyveres szervezet, amely a polgárok önként vállalt, a hon védelme iránt érzett elkötelezettségen alapszik, területi elven szerveződik, képes a Magyar Köztársaság fegyveres erőinek részeként más fegyveres erőkkel és rendvédelmi szervekkel együtt közreműködni az ország biztonsága érdekében.

nemzetőr: a nemzetőrség tagja

nemzeti gárda (nemzetőrség) típusú fegyveres erők: olyan, legtöbbször történelmi alapokon nyugvó milícia rendszerű fegyveres erő, amelynek katonai alkalmazása legtöbb esetben az adott ország területvédelmében valósul meg. Szervezetét illetően lehet önálló fegyveres erő, de lehet a hadsereg része is.

országvédelem: olyan komplex védelmi tevékenység, melynek során az ország szuverenitása, illetve szövetségi kötelezettségeinek teljesítése, valamint más válsághelyzetek kezelhetőségének érdekében humán- és anyagi (szellemi) erőforrások tervezésére, felkészítésére, koncentrálására, szükség esetén mobilizálására irányul.

önkéntes: aki önként jelentkezett valamilyen szolgálatra. Cselekvés, magatartás önkéntes volta. Önkéntes katona. Önkéntes katonai szolgálata (régies)

önkéntes haderő, -hadsereg: olyan fegyveres erő, amelynek tagjai nem a törvényben előírt hadkötelezettség alapján, hanem önként látják el a katonai szolgálatot. Az önkéntes haderőben szolgálók vagy hivatásuknak választották a katonai pályát, vagy meghatározott időre szerződést kötve katonáskodnak. Az önkéntes haderőben ezen túlmenően polgári személyek is vannak. A köznyelvben sokszor (helytelenül) az önkéntes haderő helyett a hivatásos, profi hadsereg megnevezést használják.

önkéntes tartalékos állomány: a fegyveres erők személyi állományának az a része, amely szabad elhatározásából tartalékot képez. A ~ tagjai mind béke, mind háború idején behívhatók tartalékos szolgálatra a fegyveres erőkhez. Az önként vállalt szolgálat ellátásáért az ~-t térítés és anyagi kedvezmények illetik meg.

paramilitáris szervezetek: nem az adott állam törvényes fegyveres erői, amelyek valamely általában szélsőséges politikai célok megvalósítása érdekében küzdenek. Esetenként kapcsolatban lehetnek reguláris katonai erőkkel is.

polgárőrség: az állampolgárok szabad elhatározásából (XIX században cenzus alapján), bűnmegelőzési céllal, testi és vagyon védelmükre megalakított, társadalmi önszerveződés. Jellemzőjük, hogy lakóközösségekben alakulnak meg, és a helyi rendőrséggel szoros együttműködésben végzik tevékenységüket. Működésükben Magyarországon különösen a '90-es évek közepétől társadalmi méretekben érezhető fejlődés tapasztalható, számuk országosan eléri a 40 ezer főt. A szervezetek tevékenységét az Országos Polgárőr Szövetség koordinálja.

polgári-katonai együttműködés: kétirányú folyamat, amely egyrészt magába foglalja a katonai támogatást a polgári veszélyhelyzeti műveletekhez (fegyveres erők igénybevétele katasztrófák és más rendkívüli helyzet körülményei között) valamint a polgári támogatást a katonai műveletekhez (a fegyveres erők működésének biztosítása válság, illetve háború körülményei között).

rendkívüli állapot: hadiállapot, az ország életének egyik rendkívüli időszaka, idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye (háborús veszély) v. támadás esetén az Országgyűlés, illetve akadályoztatása esetén a köztársasági elnök hirdeti ki.

reguláris fegyveres erők: a törvényes rendelkezéseknek megfelelően létrehozott és állandó, tehát béke idején is fenntartott fegyveres szervezet.

szükségállapot: célja, megakadályozni az alkotmányos rend megdöntését v. a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekményeket, továbbá az állampolgárok élet és vagyonbiztonságát tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen v. felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekményeket, valamint csökkenteni és felszámolni az országot ért tömegszerencsétlenségek (elemi csapások) következményeit.

támogatás: egy erő, vagy annak egy része által végrehajtott, bármilyen más erő megsegítésére, védelmére vagy fenntartására irányuló tevékenység (NATO AAP-6 alapján).

területvédelem, hátországvédelem (territoriális védelem): hadászati kategória, tartalma általánosan az ország valamely körzetében lévő fontosabb katonai és polgári objektumok őrzése-védelme és az ott lévők élet és munkafeltételeinek biztosítása. E feladatokat már az I. és a II. vh. alatt a mozgósítás keretében külön erre a célra létesített területvédelmi csapatok látták el amikor a reguláris erők elhagyták békebeli körleteiket. Az ilyen csapatokra háruló teendők napjainkban a korábbiaknál sokrétűbbek, ami a sugárfigyelő- és jelzőrendszerrel, a légidesszant-felderítéssel és az ellenük való harccal, a terroristákkal, a felderítő és diverziós csoportok elleni küzdelemmel, a csapást szenvedett katonai és más objektumok mentésével, a csapások következményeinek a felszámolásával, a lakosság és az anyagi javak szükségessé váló mentésével, a veszélyeztetett műtárgyak őrzésével, a katonai rendészeti teendővel, a tűzrendészettel és a forgalomszabályozással kapcsolatos feladatok megsokasodásának a következménye.

területvédelmi csapatok: a területvédelem feladataira szakosodott fegyveres alakulatok, amelyek békében rendszerint csak keretállománnyal, háborúban teljes állományra felduzzasztva működnek. A ~ tartozhatnak szakcsapatként a szárazföldi haderő kötelékébe, de a fegyveres erők egyik nemét (elkülönült részét **pl. Nemzetőrség**) is képezhetik. Lehetnek a reguláris haderő részei, de feladataikat megoldhatják milícia típusú szervezetben is.)

védelmi bizottság: centrális alárendeltségben működő közigazgatási szerv, amely illetékességi területén (főváros, megye) ellátja a honvédelmi felkészüléssel és az országmozgósítással kapcsolatos feladatokat.

vegyes feltöltés: a fegyveres erők olyan személyi biztosítása, amelyben egyidejűleg jelen van a behívásos rendszerű kiegészítésen alapuló sorozott- és a katonai szolgálatot önként, szerződés alapján vállaló (szerződéses) állomány. A hivatásos hadseregre történő átállás után és a Nemzetőrség megalapításával a fogalom értelmezése módosulhat, és az a továbbiakban a fegyveres erők hivatásos honvédség – önkéntes Nemzetőrséget jelentheti (vegyes haderő).

veszélyhelyzet: katasztrófa, az állampolgárok életét és az ország vagyonszámát veszélyeztető elemi csapás és ipari szerencsétlenség bekövetkezése. ~ terjedelme szerint lehet helyi, területi (regionális) és országos. Országos méretű ~ ben a kormány hatáskörtébe tartozik a védekezés megszervezése és a károsító hatások következményeinek felszámolása érdekében a szükséges intézkedések megtétele. Ennek során a kormány az Országgyűlés felhatalmazása alapján egyes törvényes rendelkezésektől eltérő rendeleteket és intézkedéseket hozhat.

védelmi igazgatás: a közigazgatás alkotórésze, attól szervezetében és működésében csak a válságkezelési, honvédelmi érdekek által megkívánt mértékben tér el. Olyan feladat, szervezet és intézményrendszer, amely a védelmi felkészítés és az országmozgósítás hatékonyságának érdekében a társadalom erőit összefogja, a válságok hatékony kezelését biztosítja, kormányzati, területi és helyi szinten egyaránt.

MELLÉKLETEK

1. sz. Interjú Király Béla nyá. vezérezredessel
2. sz. Összehasonlító táblázat más orsz.ágok területvédelmi megoldásairól
3. sz. Hírlevél (tervezet)
4. sz. A hadkiegészítés alapvető elvével kapcsolatos vélemények alakulása
5. sz. Vélemények a hadsereg alapvető feltöltési elvével kapcsolatban
6. sz. Vélemények a hadsereg alapvető feltöltési elvével kapcsolatban
7. sz. A hivatásos hadseregre való áttérés valószínűsítése
8. sz. A hivatásos hadsereg versus sorozott megítélése
9. sz. Változtatási igény a Magyar Honvédségben, hogy hivatásos hadsereggé váljon
10. sz. Nemzetőrség fogadtatása (nemek szerint)
11. sz. Nemzetőrség fogadtatása II. (iskolai végzettség szerint)
12. sz. Nemzetőrség fogadtatása III. (iskolai végzettség szerint)
13. sz. Nemzetőrség fogadtatása IV. (életkor szerint)

**Az 1956-os forradalom és szabadságharc nemzetőrsége
(interjú Király Béla nyá. Vezérezredessel, az 1956-os nemzetőrség főparancsnokával)**

Budapest-Mátyásföld, 2001. december 27.

Készítette: Dr. Hautzinger Gyula

Vezérezredes úr! Az első kérdésem 1956 nemzetőrségével kapcsolatban, hogy mi volt a célja? Miért kellett megalakítani a nemzetőrséget? Tudjuk, a hadsereg létezett, megvolt a rendőrség is. Miért volt szükség erre a harmadik fegyveres szervezetre?

Azért volt szükség a harmadik fegyveres szervezetre, mert már október 23-ról 24.-re virradóra kiderült, hogy a hadsereggel, a néphadsereggel baj van. A kormány részéről látták, hogy nem tudják úgy céljaik érdekében felhasználni, ahogy akarják, másfelől a forradalom vezetői és résztvevői, a szabadságharcosok részéről pedig nem volt bizalom a katonasággal szemben. Ráadásul részben felbomlóban volt. Voltak olyan esetek is, hogy egyes katonák otthagyták az alakulatukat, átmentek szabadságharcos csapatokba, vagy hazamentek. Alapvetően a fegyveres erők tekintetében a legfontosabb, a néphadsereggel kapcsolatban a bizalom nem volt teljes. A tiszti karnak a nagy része – különösen a felső vezetés – a hadsereget megpróbálta a forradalom ellen használni. Tulajdonképpen még Nagy Imre is az első napokban reformra gondolt. Nagy Imre nem volt igazán forradalmár. Ő azt szeretne volna, ha a konfliktus békésen megoldódna. Komplikálta a helyzetet, hogy a szovjet csapatok már október 24-én hajnalban beavatkoztak. Ez nagy káoszt okozott a fegyveres erők tekintetében.

Amint azt Eörsi László: Corvinisták 1956 című, most megjelent könyve megmutatja, és ami mindenkor is a véleményem volt, hogy az 1956-os forradalomnak az október 28-i győzelmét nem parancsnokok, felső vezetők, hanem a forradalmárok, a „pesti srácok” nyerték meg. Ezzel azt állítom, hogy 28-án a „pesti srácoknak” a hősiessége révén a forradalom győzött. Ekkor alakult meg az új Nagy Imre kormány, feloszlatták az ÁVH-t, majd november 1-től folyamatosan a pártot is egy, a demokráciát elfogadó párttá alakították át. A Magyar Szocialista Munkáspárt elfogadta a demokráciát, és elfogadta a tényt is, hogy kisebbségben lesz, de be fog illeszkedni.

Október 28. után lassan visszaállt a béke. Nagy Imrének a fegyverszüneti parancsa érvényben volt. A többsége azoknak, akik addig lőttek, abbahagyták a harcot. Kiderült az is, hogy ezek a kis csoportok, amelyek eddig egyedül, elszigetelve a forradalom oldalán harcoltak, ha a forradalom győzelmét biztosítani akarják, ha konszolidációt akarnak biztosítani a kormány részére, így nem tudják megoldani a helyzetet. Tehát érdekes, hogy ezek a „pesti srácok” hivatalos, autentikus választott képviselőket küldtek a Deák térre, ahol Kopácsinak a fő érdeme az volt, hogy még ezekben a bizonytalan napokban is menedéket adott a szabadságharcosoknak. Átállt a szabadságharcosok oldalára. Egymás után jöttek a csoportok, végül nagygyűléssé alakult 29-én a szabadságharcosok közössége, ahol az alapvető megállapítás volt, hogy eddig egy gondolat, a szabadság eszméje vezetett. 28-án a gondolat volt a fővezér. De megváltozott a helyzet. Október 28-a után központi vezetést akartak, mert csak azzal lett volna lehetőség a konszolidáció biztosítására.

És miért nemzetőr? A nemzetőr megnevezés az egyetemisták soraiban a forradalom első napjától kezdve felmerült. Mint 1848-ban, a nemzetőr kifejezés alulról jött.

Még mielőtt központilag kimondtuk, hogy megalakult a nemzetőrség főparancsnoksága, az első nyilatkozatunkban az volt, hogy mindenki, aki nem a honvédségbe és a rendőrségbe tartozik, és fegyvert visel, az beolvad az egységesült fegyveres haderőnembe, a nemzetőrségbe. Tehát alulról is jött egy gondolat, hogy nemzetőrség legyen ez az új fegyveres erő, ami semmiképpen nem akart beolvadni a néphadseregbe, mert nem bízott benne, és fölülről is jött az igény, hogy a káosz szűnjön meg, rend legyen a csoportok között, és így a „pesti srácok” csoportjai egy új fegyveres erő nemet képezzenek. Alulról is fölülről is jött az igény. Hasonlóan 1848-hoz, amikor a nemzetőrséget törvény alapján szervezték, itt is a szabadságharcosok akarata először nem is a nemzetőrséget hozta létre, hanem egy forradalmi karhatalmi bizottságot választott. Feladata volt, hogy ne csak a „pesti srácok” csoportjai fölött ügyeljen arra, hogy a konszolidáció végbemenjen de arra is, hogy ellenforradalom ne keletkezzék. Szóval a helyzet az, hogy megválasztották a forradalmi karhatalmi bizottságot, és annak már feladatává tették, hogy a nemzetőrséget hozza létre. És akkor elmentünk 29-én este Nagy Imréhez. Nagy Imre azt mondta, hogy „boldog vagyok, hogy ilyen pozitív javaslatokkal jönnek”, és azonnal, a mi nyilatkozatunkat – amelyet én saját kezűleg fogalmaztam – ő aláírta, most már, mint kormány elhatározást.

Tehát '48-ban a törvény, '56-ban, amikor az országgyűlés nem ülésezett, a kormánynak a rendeletei voltak törvényes erejűek. Így alakult meg a nemzetőrség. Ezzel azt akarom mondani, hogy most vannak olyan hírek, hogy itt megalakul egy nemzetőrség, ott megalakul egy nemzetőrség, ez abszolút nincs a hagyományok szellemében vagy vonalában.

A nemzetőrséget csakis az állam legfelsőbb vezetése hozhatja életre. Így hozta életre '56-ban is. És ismétlem, alsó igény és felső szándék egyesült, és így alakult meg a nemzetőrség.

Igen, értem és köszönöm a válaszát. Vezérezredes úr, tudjuk, hogy fontos volt az ön szerepe is a nemzetőrség megalapításában. Ön volt az, aki azon a bizonyos Kilián laktanyában tartott karhatalmi bizottság ülésén nevesítette a szervezetet, és nemzetőrségnek nevezte azt a továbbiakban. Továbbá ön volt az, akinek a vezetésével és a már említett Kopácsi Sándorral, helyettesével megalapította a Nemzetőrség Főparancsnokságot is. Ugyanakkor visszaemlékezések olvasása során az az érzésem támadt, hogy ez a nemzetőrség parancsnokság túllépett egy milícia parancsnokság keretén. A főparancsnokság az összes fegyveres erőnek a tevékenységét törekedett koordinálni...

Nem, nem, nem! Volt itthon egy széles körben terjesztett hamis nézet. Még emigrációban voltam, amikor egy cikket olvastam, amely azt bizonygatja, hogy az „ellenforradalmat” régen előkészítették, mivel az ott ellenforradalmárnak nevezett Király Béla 24 órán belül tudott egy nemzetőrség főparancsnokságot alakítani.

Tudod hogyan? A Zrínyiről. A Zrínyi Katonai Akadémiának voltak még ott olyan tanárai, akiket én neveztem ki 50-ben, vagy olyanok, akik akkor az én tanítványaim voltak. Csak a Zrínyit akkor még Honvéd Akadémiának hívták. Nos, a valóságban a nemzetőrség főparancsnoka teljesen katonai fegyelem, katonai elmélet, katonai rendszer alapján alakította meg az új parancsnokságot. Onnan, a Zrínyiről hoztam el az embereket, és így valóban 24 órán belül a nemzetőrség főparancsnoksága létrejött, amely intézkedni tudott. Hogy itt most

Király Béla volt a teteje vagy sem, a gondolat az enyém volt, és megcsináltam, mert mertem, mert meg tudtam, mert ismertek és jöttek szívesen.

Így a nemzetőrség főparancsnokság olyan professzionális katonai szaktörzs volt, ahol dolgoztak, és tudományosan megalapozottan, tapasztalatokra épített munkát végeztek.

Ez az egyik. A másik, szó sem volt arról, hogy a nemzetőrség vegye át minden fegyveres erő irányítását. Ezt csinálta a Forradalmi Karhatalmi Bizottság. Sajnos, ezt nem értette meg a Maléter. Ő látott valami rivalizálást, és ezért akarta november 4-én hajnalban Király Bélát letartóztatni. Tessék elolvasni a Szűcs Miklósnak a könyvét, aki ott volt a Maléter mellett. Ő nem akarta a néphadsereget alapjaiban megváltoztatni. Csak esetleg megreformálni.

Tehát, a nemzetőrség főparancsnokság professzionális törzs volt, és a Karhatalmi Forradalmi Bizottmány tovább működött. Az kollektív vezetés volt, ellenőrizte az összes fegyveres erőt, amit szintén jóváhagyott Nagy Imre. Ez is szóról-szóra benne van, abban, amit Nagy Imre aláírt, hogy a Forradalmi Karhatalmi Bizottság szervezze meg... satöbbi. Tehát én soha nem gondoltam arra, akár személyileg, akár a nemzetőrségen keresztül, hogy átvegyem a hatalmat. Azonban a Maléter a nemzetőrségre nagyon féltékeny volt, és azt akarta, hogy az megszűnjék. Ezt elleneztem. Mert hazaküldeni azokat, akik a győzelmet kivívták nem is lehetett volna. Ha megpróbáltam volna, akkor nélkülem maradtak volna meg. Már így praktikus szempontból sem lett volna értelme. De logikus szempontból sem. Ugye, végeredményben – mondjuk meg őszintén – '56-ban azért nagyon „agymosott” volt a hadsereg. Különösen a tisztek. Példaként, a kádár-rendszer konszolidációjában tiszti ezredek vettek részt. Tisztek, akik a forradalom ellen voltak. Nem azt mondom, hogy a kádári rettenet és megtorlás emberei voltak, de a néphadsereget néphadseregnek akarták megtartani.

Tehát, hogy időt biztosítsunk annak, hogy a néphadsereg honvédséggé válhasson, ahhoz kellett egy másik haderőnem. Hogy aztán a teljes konszolidáció helyreállítása után megmaradt volna-e a nemzetőrség vagy sem, az bizonytalan. De azokban a forradalmi napokban ez is benne volt, hogy a következő hetekben, hónapokban, az új választásokig megmarad. Mert '48-ban is a nemzetőrség „szükség” alakulat volt, mert nem tudott azonnal katonaságot alakítani a Batthyányi. Úgyhogy a nemzetőrség és az új honvédség aztán együtt védte a hazát. Összeolvadva védte a hazát. Így is külön kellett volna menni egy darabig. Hogy a végén megmaradt volna nemzetőrség vagy nem, azt senki sem tudja megmondani.

Vezérezredes úr! Tudjuk, hogy mi lett a nemzetőrség vége, mondhatjuk dicső vége, mert Nagykovácsnál harcban fejezte be a működését az ön vezetésével. Eddig azt vettem ki a szavaiból, hogy a nemzetőrség főleg belső, rendfenntartó-karhatalmi feladatokra szerveződött, de utána csak szembekerült a külső ellenséggel is. Tehát ez is azt bizonyítja – 1848-49-et idézte Vezérezredes úr –, hogy amikor a szükség hozza, akkor akár külső ellenség ellen is fel lehet, fel kell használni az ilyen típusú szerveződést?

Azt akarom megerősíteni, hogy mi teljes mértékben a belső rend, vagy ahogy '48-ban mondták belbátorság fenntartására készültünk. A rendőrséggel, a honvédséggel közösen szervezett járőr Budapesten is ezt bizonyította. Amikor a főváros lakossága húsz százaléka az ország lakosságának, ott a fővárosban dől el minden. Ha Budapesten sikerül a konszolidáció, akkor országszerte is sikerül. A mi fő feladatunk tulajdonképpen Budapest volt, de meg kell mondanom, hogy egymás után jelentkeztek be nagyvárosokból. Hallották a nyilatkozatot,

hallották Nagy Imre megerősítését, és önként csatlakoztak az új haderőnemhez. Pesten azonban kerületenként elosztottuk a járőrözést. Amire senki sem figyelt fel Pesten: addig október 28, sőt még 30-án éjjel is ropogtak a fegyverek. Sokszor, mert még minden bokorban ellenséget láttak ezek a pesti srácok. Meg nem volt nagy fegyelem. A lövöldözés azonban november 1 után jelentősen csökkent. Azért ebben is volt eltérő példa. Egy érdekes eset: november 2-án zavart keltett, hogy többen, azon az alapon, hogy ellenforradalmárok vették át a Külügyminisztériumot behatoltak az épületbe. Végül odarohantunk. Fegyverropogásra érkeztünk, és egyenként kellett a Széna térről jött szabadságharcosokat lehozni a földszintre. Én meg kérdeztem „Mit csináltok?” és amikor már csönd lett, és ott voltak a Külügyminisztérium nagy halljában, a földszinten, hozzátettem „Gyerekek, hát most volt a táviratváltás az ENSZ-szel, azt szakítottátok meg!”. A válasz: „Ja, hát úgy tudtuk, hogy itt ellenforradalmárok vannak!”. „És hát mégis mit csináltatok volna, ha ez igaz lenne?” – kérdeztem. „Hát, azt beszéltük meg, hogyha vannak ellenforradalmárok, akkor egyet lövünk, ha nincsenek ellenforradalmárok, akkor kettőt lövünk.” Na, most elrobbant az első lövés, úgyhogy képzelheted mi történt. Egyik legédesebb jelenet következett. Voltak ott középiskolások is fegyverrel, az egyik előlépett és azt mondta: „Béla bácsi – mert engem úgy hívtak, – bocsánatot kérek, soha többé nem fog ilyen előfordulni.” Hát, ez volt a forradalom.

Amit akartam mondani, és el is kezdtem, és most be akarom ezt a kérdést fejezni. Helyesen mondd, a bel-rend, a konszolidáció megvalósítására annak a fegyveres erejének készültünk. Mi nem tanácsoltunk háborút, mi nem akartunk háborút, de amikor a háború megindult, én arra kértem Nagy Imrét, hogy jelentse be, hogy háború van nálunk. Mint ahogy Rooseveltt bejelentette Pearl Harbour után, hogy háborús helyzet, hadiállapot állt be a Japánokkal, Magyarországon is hadiállapot állt volna be a Szovjetunióval. A nemzetőrségnek az utolsó ilyen konvencionális csatája az Nagykovácsiban volt. Biztos olvastad a Györkei Jenő- Horváth Miklós könyvét a szovjet intervencióról. Abban a szovjet különleges hadtest vezérkari főnökének (amelyik az operációt vezette) emlékirata is benne van. A legprecízebb elszámolás, még az ezredek számát is tudjuk, amit ellenünk oda küldtek.

Hadd mondjam el, hogy idén márciusban, Moszkvában voltam egy tudományos konferencián, és elintézték nekem, hogy ezzel a Malasenkoval aki nyugalmazott altábornagy és még él, találkozzam. Találkoztunk is. Kérdeztem, hogy ő honnan veszi azt, hogy engem egy CIA helikopter vitt ki – benne van a könyvben – a csata helyszínéről? Azt válaszolta: „Kérem azt a mi felderítő szervünk mondta nekem, és a mi felderítő szervünk soha nem téved.” Még ma is ezt hiszik. „Maga a Nagykovácsi csatáról ír” – folytattam. Erre közbevágott: „Az csak kis csetepaté volt”. Én akkor megkérdeztem tőle: „Mit jelent az hogy csetepaté, ha az egyik fél, maguk gépesített gyalogsággal, tankokkal, tüzérséggel, megerősítve, vadászbombázókkal támogatva támadnak?” „Á kérem, ott csak helikopterek voltak!” – hangzott a válasz. „Na ide figyeljen, jöjjön el az én költségemre, lakjon az én lakásomban, ameddig akar. Garantálom, hogy senki nem provokálja, barátként fogadjuk, és felviszem magát a Zsíros hegyre Nagykovácsiban, ahol még mindig ott vannak a kontúrok”. Egyik háztulajdonos, aki a házát azután építette, nagyon ötletesen emésztőt csináltatott a bomba-tölcsérből, ami megmaradt. Erre tudod mit mondott? „Kérem én nem jövök Magyarországra, nem akarok ott egy másik Pinochet lenni!” Na mindegy, erről ennyit.

Vezérezredes úr! A következő kérdésem az lenne, hogy '56 nemzetőrségének mi a máig tartó üzenete?

Az '56-os nemzetőrségnek ugyanúgy, mint a '48-as nemzetőrségnek a legfőbb üzenete a hazafiasság, az önfeláldozás, és a helytállás. Most megint meg akarják alakítani, de még azt sem határozták el, hogy mire.

Szerintem két konkrét dolog lehet. Az egyik, aminek az égvilágon semmi köze nincs a már volt két nemzetőrség szervezetéhez, csak a nevet használnánk fel. Mert hogyha a miniszterelnök úr egyik feladatnak azt tűzte ki az én stábomnak, hogy az a haderő szellemiségének a fellendítése legyen, miért ne használjuk fel ezt a gyönyörű nevet, a nemzetőrséget? Mire tudnánk még kihasználni? Arra tudnánk kihasználni, hogy minél jobban professzionálódik a hadsereg, minél kevesebb lesz a sorkatonák száma, akkor a nemzetőrség egy tartalékot képző alakulat lehetne, amelyik mozgósítása esetén még alakulatot is állíthatna fel. De a fő hivatása a tartalék biztosítása lenne. Olyan hadsereg, amelyiknek nincs tartaléka, amivel a veszteséget pótolja, az nem hadsereg. Ez az egyik, de ennek semmi köze nincs a régi nemzetőrséghez, csak a nevet használja ki. De olyan nemes, használható. Tanácsos megoldás lenne.

A másik pedig, újra rendezni a területbiztosítást, a polgárőrséget, mindent összekovácsolni, és akkor egy békében is működő haderőnem lehetne, de ehhez le kell ülni, és meg kell beszélni, hogy milyen duplikációt nem szabad csinálni. Hogy hogyan lehetne összevonni, hogy lehetne egyszerűsíteni a területvédelmet, a polgárőrséget és így tovább. És ezt lehetne mondjuk. Én így látom. Lehet száz más megoldás, de ez a két praktikus megoldás, amire én a nemzetőr névnek a hatásos felhasználását látнам.

Köszönöm Vezérezredes úr! Eddig a nemzetőrsegeknél érintette 1848-49-t és 56-ot abból a tekintetből is, hogy azok önkéntesség alapján működtek. Hogyan látja Vezérezredes úr napjainkban az önkéntesség kérdését?

A nemzetőrségnek, a hazafiság, önfeláldozás, fegyverre kelés a jellemzője. Ebben a francia forradalom nemzetőrségének a hagyománya is benne van. És ez általában csak önkéntes lehet.

A tartaléknál is, tartalékképzés esetében is, fontos hogy a tag önkéntes tartalékos legyen. Lehet az ifjúságnak olyan előnyöket biztosítani, ami vonzza, mert azért hát emberek vagyunk, és béke van hála Istennek. Se belső, se külső ellenség nem fenyegeti a demokráciánkat, tehát itt nincs olyan praktikus nyomás, hogy „na, most meg kell ezt csinálni!” Itt tudatosan és egy kicsit önérdékből is kell jönni. Szóval nagyon komoly juttatásokat kell adni, de önkéntes alapon kellene tenni, ha ez a verzió alakul meg.

Megmondom őszintén, még nem adtam fel azt a gondolatot, hogy megmarad a sorozott hadsereg, én nagyon a sorozott hadsereg pártján vagyok. Ebben az esetben kevesebb szerep jut a Nemzetőrségnek, mert ha a sorozott hadsereg megmarad, akkor a sorozott hadsereg képezi a saját tartalékát. Ebben az esetben a másik megoldás a területvédelem, polgárőrség, és ezeknek a konszolidációjáról lehetne szó. Mondom én, ha azonban mind a közhangulat a mellett van, hogy hivatásos hadsereg kell, és a hadsereg vezetőségei sem szólnak az ellen, könnyen előfordulhat hogy az következik be. Ebben az esetben az önkéntes tartalékos kiképzés a nemzetőrség feladata lenne, lehetne.

Vezérezredes úr! Köszönöm az interjút!

Összehasonlító táblázat más országok területvédelmi megoldásairól

Ország	Fegyveres erők típusa		Területvédelem megoldása		Létszáma, szervezete	Megjegyzés
	Önkéntes	Sorozott	Milícia rendszerben	Reguláris fegyveres erővel		
<i>Szomszédos országok</i>						
Ausztria		√		√	15.000 fő	A reguláris erők feladatának része
Szlovákia		√		√	6 „M” dd. 2.200-2.400 fő/dd. 37 „M” szd. 80-140 fő/ szd.	Lakóhely közelében katasztrófa elhá. részvétel
Ukrajna		√		√	n.a.	„Nemzeti Gárda” elit-alakulat 1999. dec. feloszlata
Románia		√		√	n.a.	
Szerbia		√		√	n.a.	
Horvátország		√		√	n.a.	
Szlovénia		√	√		A fegyveres erők 52%-a	A haderőreform keretében a reguláris erők feladatába kerül
<i>Más, nem szomszédos országok</i>						
USA	√		√		Szárazföldi és légi erők Nemzeti Gárda	Reguláris haderővel egyenértékű, azt kiegészítő fea-al + szöv-i állam ter-n alkalm.
Skandinávia:						
Dánia		√	√		70.000 fő	
Norvégia		√	√		83.000 fő	
Svédország		√	√		100.000 fő	+ klubok, társ.segítő szervezetek
Baltikum:						
Észt		√	√		8.500 fő	Függetlenné válásuk után
Lett		√	√		23.690 fő	„totális” védelem a reg. erőkkel közösen.
Litván		√	√		12.000 fő	Skandináv hatás.
Németország		√	√			Területvédelemre szakosodott „Landwehr” típusú szervezetek
Svájc			√		Évente: 50.000 fő Alapképzése, 100-130.000 fő tart.kik.-e	Hadkötelezettség alapján működő milícia rendszerű fe.erők
Nagy Britannia	√		√			

Szerkesztette: Dr.Hautzinger Gyula ezredes

HONVÉDELMI MINISZTERIUM
Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal

H Í R L E V É L

(tervezet)

Hautzinger Gyula: Nemzetőrség, mint a védelmi struktúra eleme

Intézetünk 2002. január 17-én, „Nemzetőrség, mint a védelmi struktúra eleme” címmel, kerekasztal-beszélgetést szervezett. A megbeszélés az újkori nemzetőrség létrehozását elindító, másfél évvel ezelőtti javaslat után, a témában azóta megtartott rendezvények abba a sorába illeszthető, ahol az érintettek már eddig is gondolatot cseréltek a jövő tervezett nemzetőrségéről. A rendezvény időszerűségét illető érdekesség, hogy azt csak néhány héttel előzte meg az Országgyűlés 100/2001.(XII.21.) határozata a nemzetőrség létrehozásáról.

A rendezvény célja az volt, hogy intézetünk – amelynek egyik kutatási területe a nemzetőrség- ezúton is hozzájáruljon a megkezdődött társadalmi vitához. A fővárosban és vidéken megrendezett színvonalas viták eddigi tapasztalatait is figyelembe véve ez a szakmai beszélgetés a téma kiválasztást tekintve ezúttal elsősorban a majdani Nemzetőrség, honvédségen kívüli csatlakozási, együttműködési lehetőségeinek feltérképezését, a területek meghívott vezetőinek véleményének megismerését vette napirendjébe.

A megbeszélésre meghívtuk a BM Határőrség, Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, a BM és HM Védelmi Hivatalainak a vezetőit, de értelemszerűen megjelentek a HM témával szoros kapcsolatban álló területeinek képviselői is. Meghívót kaptak olyan társadalmi szervezetek, mint a Polgárőrség Országos Szövetség és a Magyar Tartalékos Szövetség vezetői, de megjelentek a már a nemzetőrség ügyében korábban konferenciát szervezett Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a Magyar Hadtudományi Társaság és a Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja vezetői és mások is.

Dr. Lakatos László ezredes HM tervezési és koordinációs főosztályvezető tartott a vita megindítását elősegítő bevezető előadást, amelyben ismertette az elmúlt másfél esztendő eddig elvégzett munkáját. Azokat az eredményeket, amelyeket az eddigi konferenciák, tanulmányok mutatnak, és azt a tevékenységet, amelyet a HM és a honvéd vezérkar illetékesei eddig végeztek.

A Honvéd Vezérkar elkészített egy, a Nemzetőrséggel kapcsolatos tanulmányt, amely a Magyar Honvédség koncepcióját tükrözi. A koncepció, bár logikus érv- és feladatrendszerrel integrálja a Nemzetőrséget szervezetébe, azonban csak ezt az egy lehetőséget tárgyalja. A javaslat részeit annak ellenére célszerű a jövőben is figyelembe venni, hogy a Nemzetőrségről hozott OGY határozat döntésével – amely azt önálló fegyveres erőként nevezte meg – az integrált szervezet létrehozása a továbbiakban nem valósítható meg.

Más elgondolások szerint a Nemzetőrséget a honvédelmi tárcán kívül, más államigazgatási szerv, például a Miniszterelnöki Hivatal hatáskörében tartja célszerűnek megalapítani. De van olyan elgondolás is – és a kialakult törvénykezési helyzetben, valamint

az erők összpontosítása is ezt valószínűsíti – miszerint a Nemzetőrséget a honvédelmi miniszter irányítása alatt, a haderőreform végrehajtásával párhuzamosan kívánja létrehozni.

Az elképzelések szerint a Nemzetőrség a Magyar Honvédség professzionálissá válásával párhuzamosan, azzal szorosan együttműködve átvehetné a katonai alapképzés, és bizonyos elő- és utóképzési feladatok végzését. Egy rövid idejű, a Nemzetőrségben végrehajtott alapképzés lehetne az első lépcsőfok a különböző fegyveres testületekbe történő belépéshez, illetve fegyverviselést igénylő szakmák gyakorlásához. Ily módon is biztosított lenne, hogy a hivatásos haderő mögött, egy széles társadalmi bázissal rendelkező, önkéntesség alapján szerveződő erő álljon.

Az Országgyűlés 2001. decemberi vitájának lezárása eredményeként olyan határozat született, amely alapvetően három pontra koncentrált:

- 1) Az Országgyűlés a haderőreform végrehajtásával párhuzamosan szükségesnek tartja létrehozni önálló fegyveres erőként a Nemzetőrséget.
- 2) Az Országgyűlés felkéri a Kormányt, hogy 2002. április 1-ig hozzon létre előkészítő bizottságot a Honvédelmi Minisztériumban a Nemzetőrség rendeltetésének, feladatainak, szervezeti felépítésének, irányítási rendjének, finanszírozásának vizsgálata, illetve kidolgozása érdekében. A bizottság készítse elő a Nemzetőrségről szóló törvényjavaslatot, továbbá a kapcsolatos törvénymódosításokat.
- 3) Az előkészítő bizottság által kidolgozott törvényjavaslatot és a szükséges törvénymódosításokat 2002. december 31-ig terjessze az Országgyűlés elé.

A további feladatokat illetően a HM megkezdte a felkészülést az OGY határozat végrehajtására. Elgondolás született egy kormányhatározat kidolgozására, amely a bizottság munkájának az alapját képezné.

Az előzetes elképzelések szerint az előkészítő bizottságon belül egy főbizottságot, egy vagy szükség esetén több albizottságot hoznának létre. A főbizottságban a társmisztériumok (Belügyminisztérium, Pénzügyminisztérium, Igazságügy minisztérium stb.) és országos hatáskörű szervek, illetve a HM elsődlegesen érintett főosztályai vennének részt. Az albizottság(ok)ban a főbizottság állásfoglalásai alapján a katonai-szakmai részletek kidolgozása folyana.

A Nemzetőrség létrehozásának döntési folyamatában feltétlenül újabb, friss közvélemény-kutatást szükséges végezteni. A szükséges források nagyságrendjének megítéléséhez külön vizsgálatot kell végezni a Nemzetőrség státusát, szervezetét, létrehozásának ütemezését meghatározó döntés után.

Az új törvényről, illetve törvénymódosításokról a parlamenti pártokkal egyeztető tárgyalásokat kell folytatni. Mindenképpen célszerű konszenzust kialakítani a főbb kérdésekben. Jól szervezett munkával, az összes érintett konstruktív együttműködésével az OGY határozatban megszabott feladatok határidőre teljesíthetők.

Dr. Lakatos ezredes úr bevezető előadása után a nagy számú hozzászólást három terület köré lehetett csoportosítani. Az első csoportba azok a hozzászólások tartoztak, amelyek a Nemzetőrséggel majdan kapcsolódó területek képviselői részéről érkeztek. Bernáth Mihály úr, az Országos Polgárőr Szövetség adminisztratív igazgatója bevezetőjében szakaszonként ismertette a mintegy negyvenezer fős polgárőr mozgalom több, mint tíz esztendő történetét, a polgárok spontán szerveződésétől, az állam, a BM tudatos felismerésen alapuló támogatásáig, addig a stratégiai szövetségig amely a polgárok biztonságának erősítése érdekében a rendőrséggel, a határőrséggel a katasztrófa védelemmel és az utóbbi időben a környezetvédelemmel alakult ki. Megítélése szerint a polgárőrség és a létrejövő Nemzetőrség

céljai hasonlóak, nem zárta ki a két szervezet majdani integrációját sem. Orovecz István pv. vezérőrnagy a katasztrófavédelmi főigazgató képviselőként a saját gondolatait is megfogalmazta, amikor a nemzetőrség polgárvédelmi feladatairól beszélt. De kitért mindazon jövőbeni feladatra, amelyeket egy kisebb, de korszerűbb, ezáltal egyre professzionálisabbá váló hadsereg már a jövőben nem lesz képes ellátni. Ez is indokolja a nemzetőrség létrehozását, amelyre reális esélyt lát, ugyanakkor jelentős feladatként értékelt. Dr. Patyi Sándor dandártábornok a HM védelmi hivatal főigazgatója, a Nemzetőrség és a védelmi igazgatás közötti kapcsolat fontosságát hangsúlyozta. Kiemelte, hogy adott esetben a nemzetőr parancsnok tagja kell, hogy legyen a területi védelmi bizottságnak.

A hozzászólások második csoportja a nemzetőrség önkéntes alapokon történő létrehozását, és az erre való mozgósítás szükségességét hangsúlyozta. Takács Ferenc ezredes a HM társadalmi kommunikációs és kulturális főosztályvezető-helyettes kijelentette, hogy nehezen elképzelhető, hogy a nemzetőrség jól fog működni, ha tagjai nem önként fogják vállalt kötelezettségeiket teljesíteni. Ennek igazolására, mint a XIII. kerületi polgárőrség vezetője, személyes tapasztalatait is felhozta, mennyire nehéz feladat a polgárok saját lakóhelyük biztonsága megőrzésére is a mozgósítás. A probléma megoldására, kommunikációs stratégia kidolgozását javasolta, hasonlóan Magyarország korábbi NATO csatlakozási folyamatához, amely eredménye a népszavazáson a 85 százalékos „igen” szavazat elérése volt. Úgy ítélte meg, ha a lakosság nem tudja mit akarunk, akkor nehezen lehet az ügynek megnyerni. Dr. Perjés Gábor a Magyar Tartalékosok Szövetség budapesti elnöke, hozzászólásában szintén aláhúzta az önkéntesség fontosságát, a tájékoztató munka szükségességét, és a célok fogadtatásának közvélemény kutatás útján történő visszacsatolását. Megítélése szerint a határidőkkel, időpontokkal „mértéktartónak” kell lenni. Csak a kellő támogatottság mellett szabad tovább lépni. Dr. Deák János nyá. Vezérezredes, a Magyar Tartalékos Szövetség elnöke, tovább folytatta, kiegészítette az előző hozzászóló gondolatait. A jövőre tekintve fontosnak ítélte meg a MATASZ mint az önkéntes tartalékosokat összefogó országos szövetség szerepvállalását a Nemzetőrség létrehozásában és utánpótlásának a biztosításában. Felszólalásának további részében kitért a Nemzetőrség körültekintő szervezésének, a feladatok végzésének mindenoldalról történő gondos vizsgálatának a fontosságára.

A felszólalók harmadik csoportja új elemekkel tarkított, részben már eddig is ismert gondolatokat hangsúlyozott. Dr. Deák Péter nyá. Ezredes, a Biztonsági és Honvédelmi Kutatások Központ igazgatója rendszerszervezési oldalról közelítette meg a Nemzetőrség létrehozásának szükségességét. A prekonceptió bár nem teljesen világos, de elfogadható. Nehéz most a tovább lépés, amikor az országnak még nincs elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégiája, ebből következően nincs Nemzeti Katonai Stratégiája sem és mi már a Nemzetőrségről, mint fegyveres erőről beszélünk, amelynek cél- és feladatrendszerét és az ehhez kapcsolódó feladatokat egy az országgyűlési határozat után a kormány döntése alapján a közeljövőben felállításra kerülő bizottságnak kell előkészíteni. Fontosnak tartotta demográfiai vizsgálatok elvégzését. Dr. Szabó József nyá. vezérőrnagy a Magyar Hadtudományi Társaság elnöke, hozzászólásában szellemes példájával úgy jellemezte a kialakult helyzetet, miszerint „megépítettük a tetőt, most próbáljuk a falakat felhúzni.” Dr. Sándor Vilmos egyetemi tanár a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektor-helyettese felszólalásában a cél-feladat-szervezet egységének a fontosságát hangsúlyozta. Kijelentette, hogy az egyetem készen áll a Nemzetőrség felkészítésének a végzésére.

Szabó János ezredes a honvéd vezérkar képviselője ismertette a vezérkar együttműködési készségét, megemlítve a különböző országok milícia típusú szervezeteinek a másolás igénye nélküli fontosságát.

A zárszóban kifejezésre került, hogy nem maradt olyan terület, ahonnan elmaradt volna a vélemény megismerése. A megbeszéléssel kapcsolatos elvárás teljesült, mivel feltehetően a közelmúltban elfogadott országgyűlési határozat nyomán olyan vélemények is felszínre kerültek, amelyek megérdemlik a továbbgondolkodást. Az elhangzottak gazdagították, számos megközelítésből új megvilágításba helyezték azt az ismeret halmazt, amely a Nemzetőrség létrehozásának elindítása óta keletkezett. A Nemzetőrség megalapításának felvetése érdemes a továbbgondolásra. Elindítói az ország biztonságát illetően egyrészt olyan hiányt fedeztek fel, amelynek a megszüntetését mindenképpen meg kell oldani, másrészt az alakuló nemzeti és szövetségi elvárások szerint egyre professzionálissá váló honvédség feladatai közé egyre nehezebben lesz illeszthető az a formálódó feladat és képesség rendszer, amellyel viszont a jövő Nemzetőrsége rendelkezhet. Az elhangzottak azt támasztották alá, hogy ha a döntést hozók továbbra is igényt tartanak a sokoldalú folyamatos konzultációra, akkor elérhető a cél, hogy a haderőreform következetes, az elhatározottak szerint történő megvalósítása után a létrehozott új professzionális honvédség, és az azt kiegészítő, a honvédelmi feladatok megoldásában résztvevő, önkéntesség alapjain álló Nemzetőrség együttesen legyen a záloga az ország biztonságának.

Budapest, 2002. január hó

A hadkiegészítés alapvető elvével kapcsolatos vélemények alakulása

Ön személy szerint mivel ért egyet inkább:	'92. dec.	'96. ápr.	'97. jún.	'98. ápr.	'98. dec.	'99. nov.	2000. febr. eleje **	2000. febr. vége	2001. dec.
- azzal, hogy a sorozás alapján legyen kötelező a katonai szolgálat	54%	57%	50%	47%	40%	48%	31%	37%	34%
- azzal, hogy a jelentkezés önkéntes legyen, fizetésért, foglalkozásszerűen	41%	40%	47%	49%	44%	48%	68%	56%	52%
- nincs válasz	5%	3%	3%	4%	16%	4%	1%	7%	14%

A Magyar Gallup Intézet: „A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéséről” (összefoglaló tanulmány, 2001. dec – 2002. jan.) adatai alapján szerkesztette dr. Hautzinger Gyula ezredes

Vélemények a hadsereg alapvető feltöltési elvével kapcsolatban

		Sorozás alapján legyen kötelező	önkéntes legyen, foglalkozás szerűen, fizetésért	nincs válasz	a hivatásos hadsereg híveinek növekménye 1999 nov. – 2001 dec.
Iskolai végzettség					
8 oszt. alatti végz.	1999 november	68	30	2	-5
8 oszt. alatti végz.	2000 február	50	31	19	
8 oszt. alatti végz.	2001 december	48	25	27	
8 osztályos végz.	1999 november	55	42	3	5
8 osztályos végz.	2000 február	52	43	5	
8 osztályos végz.	2001 december	37	47	16	
szakmunkásképző	1999 november	47	48	5	4
szakmunkásképző	2000 február	37	56	7	
szakmunkásképző	2001 december	35	52	13	
középiskolai érettségi	1999 november	42	53	5	5
középiskolai érettségi	2000 február	30	65	5	
középiskolai érettségi	2001 december	31	58	11	
felsőfokú diploma	1999 november	42	53	5	13
felsőfokú diploma	2000 február	23	70	7	
felsőfokú diploma	2001 december	25	66	9	
Nemek					
férfiak	1999 november	49	47	4	9
férfiak	2000 február	38	58	4	
férfiak	2001 december	33	56	11	
nők	1999 november	47	48	5	1
nők	2000 február	36	55	9	
nők	2001 december	35	49	16	

A Magyar Gallup Intézet: „A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéséről” (összefoglaló tanulmány, 2001. dec – 2002. jan.) adatai alapján szerkesztette dr. Hautzinger Gyula ezredes

Vélemények a hadsereg alapvető feltöltési elvével kapcsolatban

		Sorozás alapján legyen kötelező	önkéntes legyen, foglalkozás szerűen, fizetésért	Nincs válasz	a hivatásos hadsereg híveinek növekménye 1999 nov. – 2001 dec.
Településtípus					
Budapest	1999. november	48	47	5	3
Budapest	2000. február	35	56	9	
Budapest	2001. december	37	50	13	
Megyei jogú városok	1999. november	50	47	3	12
Megyei jogú városok	2000. február	32	62	6	
Megyei jogú városok	2001. december	31	59	10	
Kisvárosok	1999. november	39	59	2	-8
Kisvárosok	2000. február	34	61	5	
Kisvárosok	2001. december	37	51	12	
Falvak	1999. november	53	41	6	9
Falvak	2000. február	43	50	7	
Falvak	2001. december	33	50	17	
Életkor					
18-24 évesek	1999. november	35	61	4	9
18-24 évesek	2000. február	23	71	6	
18-24 évesek	2001. december	20	70	10	
25-29 évesek	1999. november	24	71	5	-11
25-29 évesek	2000. február	25	69	6	
25-29 évesek	2001. december	32	60	8	
30-39 évesek	1999. november	41	54	5	7
30-39 évesek	2000. február	30	63	7	
30-39 évesek	2001. december	28	61	11	
40-49 évesek	1999. november	48	48	4	4
40-49 évesek	2000. február	34	62	4	
40-49 évesek	2001. december	39	52	9	
50-59 évesek	1999. november	53	42	5	7
50-59 évesek	2000. február	43	55	2	
50-59 évesek	2001. december	33	49	18	
60-69 évesek	1999. november	66	28	6	15
60-69 évesek	2000. február	50	42	8	
60-69 évesek	2001. december	39	43	18	
69 év feletti	1999. november	64	35	1	-6
69 év feletti	2000. február	51	34	15	
69 év feletti	2001. december	49	29	22	

A Magyar Gallup Intézet: „A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéséről” (összefoglaló tanulmány, 2001. dec – 2002. jan.) adatai alapján szerkesztette dr. Hautzinger Gyula ezredes

A hivatásos hadseregre való áttérés valószínűsítése

	2-3 éven belül	5 éven belül	5-10 éven belül	10-15 éven belül	soha	Nincs válasz
Mikor legyen Ön szerint hivatásos hadsereg Magyarországon? 1999. november	36%		19%	4%	31%	10%
Ön szerint mikor lehetne reálisan Magyarországon áttérni a hivatásos hadseregre? 2000. február eleje	15%	34%	31%	11%	3%	6%
Ön szerint mikor lehetne reálisan Magyarországon áttérni a hivatásos hadseregre? 2000. február vége	19%	29%	27%	10%	2%	13%
Mikor legyen Ön szerint hivatásos hadsereg Magyarországon? 2001. december	40%		18%	4%	23%	15%

A Magyar Gallup Intézet: „A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéséről” (összefoglaló tanulmány, 2001. dec – 2002. jan.) adatai alapján szerkesztette dr. Hautzinger Gyula ezredes

A hivatásos hadsereg versus sorozott megítélése

	egyetért	nem ért egyet	nem tudja, nincs válasz
A hivatásos hadsereg munkahelyeket teremtene	83%	7%	10%
A hivatásos hadseregek katonái felkészültebbek	77%	8%	15%
A katonai szolgálat a fiatalok számára hazafias kötelezettség	68%	25%	7%
A katonai szolgálat önállóságra, felelősségérzetre neveli a fiatalokat	68%	24%	8%
A NATO országokban is törekvés a hivatalos hadseregre való áttérés	68%	6%	26%
A katonai szolgálat alatt a fiatalok fizikailag is megerősödnek	67%	26%	7%
A hivatásos hadsereg hatékonyabb lenne	66%	16%	18%
A honvédség rendre, fegyelemre szoktatja a fiatalokat	66%	28%	6%
A sorkatonai szolgálat a háborús helyzetben szükséges behívások, a hadkiegészítés miatt fontos	65%	18%	17%
6 hónap alatt nem lehet megfelelően kiképezni a sorkatonákat	64%	26%	10%
A sorkatonaság megfelel a magyar hagyományoknak	63%	24%	13%
Drágább lenne a hivatásos hadsereg	61%	24%	15%
A honvédség a férfivá érés iskolája	57%	35%	8%
A hivatásos hadseregre való áttérés esetén tovább lehetne csökkenteni a hadsereg létszámát	54%	20%	26%
A katonaság jelenleg szükséges rossz, elvesztegetett idő a fiatalok számára	37%	54%	9%

A Magyar Gallup Intézet: „A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéséről” (összefoglaló tanulmány, 2001. dec – 2002. jan.) adatai alapján szerkesztette dr. Hautzinger Gyula ezredes

Változtatási igény a Magyar Honvédségben, hogy hivatásos hadsereggé váljon

		A válaszadók %-ban		
		Nem szükséges változtatás	Kismértékű változtatás	Gyökeres változtatás
1.	Jogi feltételrendszer	4,0	36,0	60,0
2.	Társadalmi elismertség	2,0	12,0	86,0
3.	Illetményrendszer	-	6,0	94,0
4.	Lakáskörülmények	1,0	20,0	79,0
5.	Ruházati ellátás	1,0	14,0	85,0
6.	Nyugdíjrendszer	9,0	39,0	52,0
7.	Munkavégzés feltételei	1,0	19,0	80,0
8.	Munkarend	19,0	50,0	31,0
9.	Tanulási feltételek	4,0	38,0	58,0
10.	Emberi viszonyok	5,0	39,0	56,0
11.	Kiképzés rendje	5,0	30,0	65,0
12.	Tisztképzés	11,0	49,0	40,0
13.	Tiszthelyettes képzés	9,0	38,0	54,0
14.	Infrastruktúra	3,0	28,0	69,0
15.	Fegyverzeti és technikai fejlesztés	1,0	12,0	87,0
16.	Kidolgozott karrier követelmények	4,0	28,0	68,0
17.	Üdültetés	8,0	40,0	52,0
18.	Erkölcsei és etikai normák	4,0	32,0	64,0
19.	Toborzás rendje	8,0	39,0	53,0
20.	Szociális ellátás	3,0	21,0	76,0

ZMNE Szociológiai tanszék 1999. március-áprilisban készített felmérése alapján szerkesztette: dr. Hautzinger Gyula ezredes

Nemzetőrség fogadtatása (nemek szerint)

		Egyetért azzal, hogy legyen „Nemzetőrség”?			
Neme		NT	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Összesen
Férfi	Válaszok száma	47	312	125	484
	%-os megoszlás a mintában	10	64	26	100%
Nő	Válaszok száma	110	316	94	520
	%-os megoszlás a mintában	21	61	18	100%
Összesen	Válaszok száma	157	628	219	1004
	%-os megoszlás a mintában	16	63	22	100%

A Magyar Gallup Intézet: „A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéséről” (összefoglaló tanulmány, 2001. dec – 2002. jan.) adatai alapján szerkesztette dr. Hautzinger Gyula ezredes

Nemzetőrség fogadtatása II. (iskolai végzettség szerint)

Iskolai végzettség		Egyetért azzal, hogy legyen „Nemzetőrség”?			
		NT	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Összesen
8 általános alatti	Válaszok száma	35	37	13	85
	%-os megoszlás a mintában	41	44	15	100%
8 általános	Válaszok száma	41	143	31	215
	%-os megoszlás a mintában	19	67	14	100%
Szakmunkásképző	Válaszok száma	37	176	70	283
	%-os megoszlás a mintában	13	62	25	100%
Középiskola	Válaszok száma	33	193	76	302
	%-os megoszlás a mintában	11	64	25	100%
Egyetem	Válaszok száma	9	76	29	114
	%-os megoszlás a mintában	8	67	25	100%
Összesen	Válaszok száma	155	625	219	999
	%-os megoszlás a mintában	16	63	22	100%

A Magyar Gallup Intézet: „A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéséről” (összefoglaló tanulmány, 2001. dec – 2002. jan.) adatai alapján szerkesztette dr. Hautzinger Gyula ezredes

Nemzetőrség fogadtatása III. (iskolai végzettség szerint)

		Egyetért azzal, hogy legyen „Nemzetőrség”?			
Település típusa		NT	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Összesen
Budapest	Válaszok száma	29	122	33	184
	%-os megoszlás a mintában	16	66	18	100%
Megyei jogú városok	Válaszok száma	19	130	38	187
	%-os megoszlás a mintában	10	70	20	100%
Egyéb városok	Válaszok száma	28	158	66	252
	%-os megoszlás a mintában	11	63	26	100%
Község, tanya	Válaszok száma	80	217	83	380
	%-os megoszlás a mintában	21	57	22	100%
Összesen	Válaszok száma	156	627	220	1003
	%-os megoszlás a mintában	16	63	22	100%

A Magyar Gallup Intézet: „A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéséről” (összefoglaló tanulmány, 2001. dec. – 2002. jan.) adatai alapján szerkesztette dr. Hautzinger Gyula ezredes

Nemzetőrség fogadtatása IV. (életkor szerint)

Életkor		Egyetért azzal, hogy legyen „Nemzetőrség”?			
		NT	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Összesen
18-24	Válaszok száma	12	100	17	129
	%-os megoszlás a mintában	9	78	13	100%
25-29	Válaszok száma	9	56	25	90
	%-os megoszlás a mintában	10	62	28	100%
30-39	Válaszok száma	28	104	38	170
	%-os megoszlás a mintában	16	61	22	100%
40-49	Válaszok száma	19	133	53	205
	%-os megoszlás a mintában	9	65	26	100%
50-59	Válaszok száma	31	83	42	156
	%-os megoszlás a mintában	20	53	27	100%
60-69	Válaszok száma	22	79	30	131
	%-os megoszlás a mintában	17	60	23	100%
70-79	Válaszok száma	36	72	14	122
	%-os megoszlás a mintában	30	59	11	100%
Összesen	Válaszok száma	157	627	219	1003
	%-os megoszlás a mintában	16	63	22	100%

A Magyar Gallup Intézet: „A közvélemény a Honvédségről és a honvédelem aktuális kérdéséről” (összefoglaló tanulmány, 2001. dec – 2002. jan.) adatai alapján szerkesztette dr. Hautzinger Gyula ezredes